

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA 85

JULKAISUT SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

ARVON MEKIN ANSAITSEMME

JAAKKO JUTEININ AATEMAAILMAN
ERÄÄT PÄÄLINJAT

JOUKO TEPERI

HELSINKI 1972

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA
JULKAISSUT
SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

85

JOUKO TEPERI

ARVON MEKIN ANSAITSEMME

JAAKKO JUTEININ AATEMAAILMAN
ERÄÄT PÄÄLINJAT

ARVON MEKIN ANSAITSEMME

JAAKKO JUTEININ AATEMAAILMAN
ERÄÄT PÄÄLINJAT

JOUKO TEPERI

*Mit einem Auszug
in deutscher Sprache*

HELSINKI 1972

FORSSA 1972 · FORSSAN KIRJAPAINO OY

*Aivan usein esipuhe
ombi turha tulkitsia
miehen tyhmille teoille;
esipuhe, jälki-juttu
ei ne virheitä vähennä.*

Juteini 1826, s. 5.

LUKIJALLE

Talonpoikaista syntyperää olevien miesten valtiollisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia mielipiteitä 1820-luvulta ei liene paljon säilynyt meidän päiviimme. Tämän vuoksi on Jaakko Juteinin (s. 1781) ajatuksilla kenties tavallista suurempaa mielenkiintoa. Maalaisoloista Hämeestä lähteneenä hän eli koko varsinaisen miehuutensa (1813—1855) Viipurin kaupungissa, sen maistraatin sihteerinä, eikä hänellä koskaan ollut valtion virkaa. Hän pystyi näin ollen säilyttämään määrätynlaisen ulkopuolisen tarkkailijan asenteen ja vapauden verraten pitkälle pohtiessaan silloisen maalaisyhteiskunnan eri ilmiöitä. Hänen valtiollinen ja poliittinen näkökulmansa oli verraten matalalla, hänen tietonsa valtiollisista tapahtumista olivat tavallisen kansalaisen yleensä saamia informaatioita, joten hänen kannanottonsa heijastavat eräänlaista kadunmiehen sammakoperspektiiviä, jolle maalainen lähtökohta antoi oman sävynsä.

Juteinin tarkkaan henkilökuvaan tai elämäkertaan ei tässä tutkimuksessa ole pyritty, vaan hänen elämänvaiheidensa kuvaus on supistettu vähäiseksi. Mukaan on otettu vain sellaisia kohtia, jotka suoraan tai välillisesti ovat olleet tarpeen aatehistoriallisen tutkimuksen taustana tai selityspäätteenä. Tämän vuoksi ei ole esimerkiksi juuri lainkaan käsitelty Juteinin toimintaa suomalaisuuden suurena nousukautena Viipurissa 1840-luvulla, koska hänen varsinainen julistajan ja herättäjän työnsä tuolloin oli jo kaukana takanapäin. Ensimmäisessä luvussa on kuitenkin ollut aiheellista käsitellä Juteinin kotiolosuhteita tavallista tarkemmin myös sen vuoksi, että on ollut välttämätönsä oikaista aikaisempien tutkimuksien käsityksiä.

Juteinin tuotanto oli monipuolista ja kirjavaa. Pääosa oli — kuten tunnettua — runokokoelmia tai laajamuotoisuuteen pyrkiviä runoelmia. Hänen proosatuo-
tantaansa sisältyy mm. käyttäytymisopas ja maamme ilmeisesti ensimmäinen kaskukirja. Useita vuoropuheluita hän on myös kirjoittanut. Yhtä moninaista kuin valittu muoto oli myös kirjojen sisältö. Liioitellen sanoen on tuskin montakaan sellaista ajassa liikkunutta kysymystä, johon tämä oman aikansa osallistuva ihminen ei olisi ottanut kantaa.

Kasvatusopillisia kysymyksiä Juteini pohti lukuisissa teoksissaan. Hänen näiden mielipiteidensä vertaaminen siihenastisiin kasvatusopillisiin virtauksiin ja kasvatuksen maailman silloiseen arkipäivään muodostaa oman erillisen probleemisikermän ja vaatinee oman tutkimuksensa. Tässä tutkimuksessa on näihin

kysymyksiin kiinnitetty huomiota vain, jos ne liittyvät läheisesti hänen kansanvalistuksellisiin mielipiteisiinsä.

Juteinin elämäntyön eräs pääpaino lienee hänen kaunokirjallisessa tuotannossaan. Hänen ansionsa suomen kielen kehittäjänä lienevät myös kiistattomia. Tässä tutkimuksessa ei lainkaan käsitellä hänen tuotantonsa kirjallisuushistoriallista eikä esteettistä arvoa. Ulkopuolelle on niinkään kokonaan jätetty hänen teostensa ja kielensä filologinen tarkastelu.

Myös kansatieteen alalla Juteini toimi. Hän keräsi sananlaskuja ja pohti niiden olemusta. Tätäkään puolta hänen tuotannossaan ei kansatieteen kannalta ole lainkaan käsitelty.

Juteini oli sängen kiinnostunut etiikasta sekä siihen liittyvistä tai sitä sivuavista kysymyksistä. Kasvatuskysymysten lisäksi hän lausui mielipiteensä nuorten seurustelusta, avioliitosta, lasten ja vanhempien suhteesta, vanhuuden ongelmista ja jopa hyväntekeväisyydestäkin. Hän mietti kysymystä, antaako historia luotettavia tietoja menneisyydestä. Hän kirjoitti moraalifilosofiasta, järjen ja uskonnon välisestä suhteesta, kirkollisista seremonioista, syntien anteeksisaamisesta ja vapaa-ajattelusta. Jopa itsemurhan oikeutuksen ja uhkapelin luonteen hän katsoi artikkelin arvoiseksi. Juteinin lähinnä virsirunoudeksi luokiteltavien tuotteiden määrä on verraten suuri. Tätä runouden sarkaa hän viljeli runsaasti senkin jälkeen, kun hän jo oli luopunut melkein tyystin yhteiskunnallisesta kirjoittelustaan (ks. lopussa olevaa Juteinin tuotannon luetteloa). Näihin kirjailijan tuotannon eri puoliin on puututtu vain, jos ne ovat liittyneet tutkimuksen lukujen otsikoissa mainittuihin aiheisiin.

Eräässä mielessä voidaan kirjoittajaa moittaa tutkimuksen liiallisesta laajentamisesta. Tähän teokseen tuskin kuuluisi ilman muuta Juteinin kirjoitusten luettelo. Lähtökohtana on kuitenkin tässä tapauksessa ollut se, että lähdeluettelon laajentaminen täydelliseksi luetteloksi ei ole loppujen lopuksi lisännyt kirjan sivumäärää kuin aivan vähän. Jos tekijä olisi halunnut, olisi toki kaikkiakin Juteinin julkaisuja voitu käyttää lähteenä tavalla tai toisella. Niiden liittäminen viitteisiin olisi kuitenkin ollut keinotekoista, minkä vuoksi sitä ei ole haluttu tehdä.

Juteini on kirjoittanut huomattavasti enemmän runoa kuin proosaa. Hän on pukeutunut ajatuksensa mitalliseen muotoon silloinkin, kun historian tutkijasta tuntuu, että yksinkertainen asiaproosa olisi aiheen kannalta antanut selvemmän ja yksiselitteisen lopputuloksen. Ehkä joitakin lukijoita oudoksuttavat runolainaukset historiallisessa tutkimuksessa. Lähteiden muodon vuoksi niitä ei ole voitu välttää, sillä lukijallakin on oltava mahdollisuus omaan kriittiseen tarkasteluunsa.

Ensimmäisen luvun problemeista olen keskustellut prof. Yrjö Blomstedtin ja arkistoneuvos Aulis Ojan kanssa. Juteinin teosten luettelon olen esittänyt filmaist., kirjastonhoitaja Henrik Grönroosille ja saanut häneltä sitä koskevia neuvoja. Heidän kaikkien asiantuntevasta avusta olen suuresti kiitollinen. Sekä Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiöltä että Valtion humanistiselta toimikunnalta

olen saanut työlleni taloudellista tukea. Näistä on edellä mainitun yhteisön apu ollut ratkaisevaa laatua. Ilman sitä ei työni olisi valmistunut. Olen kiitollinen siitä, että minulle ylipäänsä on annettu taloudelliset mahdollisuudet jatkaa tieteellistä työtäni. Tänään vaikuttaa siltä, että varsinaisen tutkijarangin ulkopuolella olevan humanistisen tieteellisen työn tekijän olemassaoloa ei juuri haluta tunnustaa. Ratkaisevaa ei enää tunnu olevan se, minkälaista tutkijan työtä tekee ja millä tuloksella, vaan missä asemassa ja milloin sitä tekee.

Suomen Historialliselle Seuralle olen kiitollinen siitä, että se jo neljännen kerran on ottanut tutkimukseni julkaisusarjaansa.

Herttoniemessä lokakuun 5. päivänä 1971.

Jouko Teperi

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	5
-----------------	---

1. MAALAISNUORUKAINEN TUTUSTUU YHTEISKUNTAAN	15
--	----

Tuleva kirjailija syntyi lampuodin poikana Hattulan pitäjän Rahkoilan kylässä. Hänen varhaislapsuudessaan oli kotitalon pysyminen suvussa epävarmaa. Muutto pitäjän syrjäkummille isossajaossa mahdollisti talon perinnöksioston. On ilmeistä, että kirjailijan syntymästä kertova muistolaatta on tänään väärässä talossa. — Koulunkäynti Hämeenlinnassa. Nuorukaisen nimi vaihtui Jaakko Heikinpojasta Jacob Judéniksi ja Jak. Juteiniksi. — Turun akatemiassa H. G. Porthanin edustamat valistuksen opit valloittivat nuoren ylioppilaan. Hän oli myös Fr.M. Franzenin oppilaana. — Vaellusvuodet: Nauvon, Juvan, Ruokolahden, Elimäen, Anjalan ja Haminan kautta Viipuriin. Nuori kotiopettaja koki jo varhain yhteiskunnallisen ja kansallisen herätyksen. — Juteinin asettuminen Viipuriin oli ratkaiseva tapahtuma hänen kirjallisten töittensä painattamista ajatellen. Anders Cedervaller perusti tänne 1815 kirjapainon, ja niin tuli Viipurista maamme kolmas kirjapainokaupunki. On aivan ilmeistä, että Cedervallerilla oli ratkaiseva osuus hänen töidensä painattamiseen. Juteinin kirjallisista töistään saama taloudellinen hyöty oli todennäköisesti ja hänen oman todistuksensa mukaan hyvin vähäinen. Kosmopoliittisessa Viipurissa viihtyi Juteini hyvin eikä yrittänyt koskaan hakeutua sieltä pois.

2. HÄNEN KEISARILLISEN MAJESTEETTINSA ALEKSANTERI I:n LUOTTAVAINEN JA USKOLLINEN ALAMAINEN	32
--	----

Nuori Juteini joutui katsomaan Suomen sotaan myös Vanhan Suomen näkökulmasta. Haminan rauhan jälkeen hän ei moittinut entistä emämaata, mutta totesi sen hallituksen yrityksistään huolimatta olleen kykenemätön huolehtimaan Suomesta. Entinen Turun rauhan raja oli ollut kansallinen ja maantieteellinen luonnottomuus. Uusi raja takasi maallemme kaivatun rauhan. Myös uusi valtiollinen yhteys oli maallemme eduksi. ”Nyt on meidän kuuluisa Pääkaupungimme, nyt on meidän hyvä ja viisas Haldiamme omassa maassamme.” Juteini piti Aleksanteri I:tä suomalaissyntyisenä, koska hän oli syntynyt ”kotokylässä” Suomen lahden rannalla. Pelko siitä, että Pietari nielisi Suomen, oli toteutuessaan osoittautunut maamme todellisen edun mukaiseksi ratkaisuksi. Nyt saattoi suomen kieli saada entistä enemmän oikeuksia. Suotuisan kehityksen paras tae oli jalo Aleksanteri I. Juteini ihaili hallitsijaa syvästi ja vilpittömästi, koska tämä oli osoittautunut valistushallitsijaksi. Hän ei tajunnut Aleksanterin eläessä Porvoossa solmittua valtiopopimusta eikä hallitsijan vallan perustuslaillista luonnetta. Hän piti maataamme yksinvaltaisen valistushallitsijan holhoamana maana eikä tehnyt eroa suuriruhtinaskunnan, Vanhan Suomen ja Inkerin välillä. Vasta hallitsijanvaihdoksen yhteydessä 1825 paneutui Juteini hallitusmuotokysymykseen. Kun Nikolai I ei osoittautunut valistushallitsijaksi, ei hän koskaan kirjoittanut tästä yhtään kiittävää runoa.

3. URHEA VENÄLÄINEN JA HÄNEN SUOMALAINEN KORVENRAIVAAJAVELJENSÄ 44

Napoleonin sodat varjostivat Juteinin nuoruuden ja alkavan miehuuden aikaa. Hän toivoi venäläisten voittoa 1812. Aleksanterista tuli koko Euroopan vapauttaja orjuuden ikeestä, koska hän otti huomioon kansojen edut. Hän oli "Rauhan-Ruhtinas", joka yhdisti eripuraiset kansat ystäviksi. Aleksanterin ihailusta oli vain lyhyt matka venäläisten ylistämiseen. Juteini tunsi venäläisen sotaväen meidän joukoksemme. Venäläisissä oli runsaasti ihailtavia luonteenominaisuuksia: rehellisyys, rohkeus, uljaus, perinteiden kunnioitus, uskollisuus hallitsijaa kohtaan ja inhimillisuus. Juteini ei ollut Aleksanterin ja venäläisten ihailussaan yksin, mutta hänen myötämielisyytensä oli varauksettompaa kuin nuorempien. Hänen suhtautumisensa muihin kansoihin oli valitukseksien ennakkoluulotonta. Toisaalta hän korosti kansallisen erikoislaatuisuuden merkitystä: "Olkoon kukin kansa-kunda puolestansa parempi." — Vastaavasti kuin urheista venäläisistä Juteini koetti luoda suuren synteetin suomalaisista. Hän loi kuvan raivaajakansasta, jonka ainutlaatuisuus ja erinomaisuus oli sisukas taistelu jokapäiväisiä elämän vaikeuksia vastaan karussa, mutta kauniissa Pohjolan maassa. Suomalainen talonpoika oli ahkera, älykäs, kunniallinen ja korkealla eettisellä tasolla. Vapauden rakkaus oli suomalaisille ominaista, he eivät olleet koskaan olleet orjia. Myös he olivat olleet sodassa urhoollisia. Suomalaisilla oli myös laulun mahti. Venäläisten miekkaa vastaan he voivat asettaa kanteleen. Juteinilla on valmiina se suomalaisen maanasukkaan kirkastettu ihannehahmo, joka sittemmin 1800-luvun puolimaissa vakiintui yleisesti hyväksytyksi kansalliseksi korvenraivaajan kuvaksi lähes vuosisadan ajaksi. Ehkä ainoa piirre, joka tuohon kuvaan on lisätty myöhemmin, on jumalanpelko. Juteinin saarjärvenpaavo ja maammekirja on runo Laulu Suomessa, joka tänäänkin on tunnettu nimellä "Arvon mekin ansaitsemme". Laulun kärki oli alun perin suunnattu venäläisiin, joilla oli niin runsaasti hyveitä, että suomalaistenkin oli ryhdistäydyttävä julistamaan omaa arvoaan. Myöhemmin on laulun sisältö käsitetty uudella tavalla. Ajateltiin sen lähtökohdana ja vertailuryhmänä olevan kansasta vieraantuneen ruotsinkielisen sivistyneistön.

4. SÄÄTY-YHTEISKUNNAN PUUTTEIDEN PALJASTAJA 65

Jo Juteinin esikoiskokoelmassa oli hänen yhteiskunnallinen arvostelunsa näkyvissä. Tuomarit saattoivat olla lahjottavia ja epärehellisiä. Myös papiston moraalissa oli paljon epäilyttävää. He saattoivat olla ahneita, omahyväisiä ja tuomitsevia. Juteinin suhde papistoon oli kautta hänen tuotantonsa erittäin torjuva. Hän yllytti talonpoikia arvostelemaan virkamiehiä. Valistuksen laajetessa virkamiesten taso nousisi. Juteinin yhteiskuntakritiikki oli maaseudun oloihin sidottua. — Rahvasta saattoivat sortaa myös kartanon isännät. Talonpoikaissäätö oli "Valda-kundain perustus". Koko kansan edun mukaista olisi, että maa kuuluisi väljelijöilleen. Juteini kirjoitti voimakassanaisesti lahjoitusmaatalonpoikien puolesta, mutta esitti kaiken allegorisesti. Torpparit olivat aatelisten veroisia ihmisinä, jopa heitä parempia. Kaikki säädöt olivat tasa-arvoisia. Jokaisella säädöllä olisi pitänyt olla suurin piirtein samanlainen lähtökohta onnea tavoitellessa. Rahvaan lapsille oli annettava koulusivistystä. Juteini ei vaatinut säätyjaon poistamista. Hänen yhteiskuntakritiikkinsä oli usein puettu iskevään, sananlaskunomaiseen ja mieleenjäävään muotoon. Useat voimakassanaiset runot olivat myös tarkoitettut laulettaviksi. — Juteinin virkamiehiin ja ennen muuta papistoon kohdistama arvostelu nosti voimakkaan vastavaikutuksen. Kappalainen Fr. J. Ahlqvist syytti häntä laatimassaan painamattomassa pilkkarunossa omanvoitonpyynnistä, talonpoikien yllyttämisestä esivaltaa vastaan sekä maan lakien ja Raamatun vastaisesta kirjoittelusta. Hyökkäys tuli Juteinille yllättäen ja hänen ensimmäinen reaktionsa oli lo-

pettaa kirjoittamisensa kokonaan. Pian hän kuitenkin laati laajan vastineen, joka myös painettiin. Tässä hän parhaansa mukaan torjui syytökset ja koetti kääntää niitä hyökkääjää vastaan. Lopussa hän tarjosi sovintoa. Ahlqvist kuitenkin jatkoi hyökkäystään entisellä voimalla. Puolustuskirjoituksissaan Juteini puuttui myös kielikysymykseen, koska hän oli havainnut, että eräs hänen päävirheistään oli juuri suomen kielellä kirjoittaminen. Hyökkäysten johdosta Juteini myöhemmässä tuotannossaan huomattavasti lievensi sanontojaan eikä enää tehnyt niin kärjekkäitä hyökkäyksiä virkamiehiä vastaan. Hän oli herättäjä, mutta ei varsinainen taistelijaluonne.

5. SUOMEN KIELI — VÄLIKAPPALE JA ITSEISARVO 90

Ruotsin vallan aikana oli suomen kielen viljely kokonaan laiminlyöty.

Kansa maassamme oli joutunut kärsimään, koska se ei ollut voinut saada valistusta omalla kielellään. Kielen syrjintään oli niin totuttu, että enää ei osattu pitää sitä minään epäkohtana. Suomalaiset olivat olleet vaarassa menettää kansallisuutensa. Uusi valtiollinen asema toi viime hetkessä muassaan uudet mahdollisuudet. Sivistyneistö oli nyt herätettävä käyttämään ja kehittämään suomen kieltä, koska vain sen avulla kansa pääsisi osalliseksi valistuksen siunauksesta. Tämä oli virkamiehistön ja oppineiston velvollisuus, koska kansa elätti heidät. — Vähitellen 1810-luvulla romantiikan vaikutuksesta Juteinin kielen aikaisemman välikappale-merkityksen rinnalle nousi käsitys myös sen itseisarvosta. — 1810-luvulla oli suomen kielen edistäminen Juteinille sekundäärinen kysymys. Silloin tällöin hän puuttui asiaan, mutta oli odottavalla kannalla. Ahlqvistin hyökkäys osaltaan sekä Rasmus Raskin Viipurissa käynti ja virinnyt Turun romantiikka sai hänet vuosikymmenen vaihteessa miettimään uudelleen asioiden tärkeysjärjestystä. Nyt syntyi ja täsmestyi Juteinin kieliohjelma. Suomen kieli oli erinomaista ainesta, mutta svetismit ja murteet olivat päässeet pilaamaan sitä. Suomi oli helppoa kehittää sivistyskieleksi, kun vain oppineisto ja virkamiehistö ryhtyisivät tähän toimeen. Suomen kielen käyttö oli sallittava virastoissa ja oikeusistuimissa. Tällöin kieli vähitellen kehittyisi. Kansan enemmistön kielen oli myös päästävä kouluihin ja aina yliopistoon asti. Ellei suomi kirjakielenä tulisi koko kansan omaksi, olisi kansakunnan olemassaolo uhattuna. Ruotsi oli Suomessa vieras kieli ja tämän käyttäjät pysyisivät aina rahvaalle muukalaisina. Juteinin ohjelma muistutti suuresti Snellmanin kolmisen vuosikymmentä myöhemmin esittämää: kansa oli sivistettävä, sivistyneistö kansallistettava. Aluksi oli vaadittava kaikilta tulevilta virkamiehiltä suomen kielen taitoa. Maahan oli myös saatava suomenkielistä opetusta sekä kansalle että oppikouluihin. Lopullisena päämääränä oli kieliohjelmankin toteuttamisessa yhtenäinen kansankokonaisuus, jossa kaikki olivat päässeet yhtäläisesti osallisiksi onnellistuttavasta valistuksesta. — Juteinin julistuksen saamaa vastakaikua on vaikeaa määritellä. Häntä vastaan hyökännyt kappalainen Fr. J. Ahlqvist katsoi hänen vaativan mahdottomia, koska suomen kieltä toki koko ajan käytettiin. Kansanrunoja, Raamattu, lakikirja sekä asetuksia oli painettu suomeksi ja se riitti Ahlqvistin mielestä erinomaisesti. Mitään kieliproblemaa ei edes ollut olemassa, eikä siis myös mitään ratkaistavaa.

6. JÄRJEN MIES KANSANSA VALISTAJANA 110

Nuori kotiopettaja halusi opettaa kansalleen konkreettisia tosiasioita. Hän puhui rokotuksen ja kiniinin käytön siunauksellisuudesta sekä varotti nuuskan ja viinan käytön turmiollisuudesta. Hän yritti saada rahvaan puolelleen viljelemällä runsaasti huumoria, pyrkimällä iskevyyteen eikä hän tässä tarkoituksessaan kaihtanut triviaalisuuksiaakaan. Kahta yksi-

löityä kysymystä käsitteli hän kautta koko tuotantonsa. Nämä olivat aviottoman lapsen ongelma ja eläinten suojelu. — Molemmat vanhemmat olivat vastuussa aviottomasta lapsestaan. Juteini ei halunnut moralisoida, mutta silti hänen lähes ainoa keinonsa vanhempien vastuuntunteen herättämiseksi oli hillitön kauhukuvien maalaaminen. Hän uhkasi vanhempia ikuisella kadotuksellakin. Aviottoman lapsen suojeleminen oli valistuksellinen päämäärä, mutta hänen keinonsa kuvastelivat ilmeisesti perinteellistä säätyläistön näkemystä. — Eläinten suojelu oli Juteinille sydämen asia. Hän aloitti aiheen käsittelyn esikoiskokoelmansa ensimmäisessä runossa, ja mitä vanhemmaksi hän tuli sitä läheisemmäksi aihe hänelle muodostui. Hän puhui tuskattoman teurastamisen puolesta, eläinten kuohitsemista, hevosten lyömistä, urheilumetsästystä ja vivisektiota vastaan. Erikoisesti hän vaati vanhempia kasvatamaan lapsensa kohtelevaan eläimiä hyvin. Yleensä olivat hänen tämänaiheiset kirjoituksensa iskeviä ja mieleenjääviä. Lopulta hän kuitenkin meni äärimmäisyyteen. Hän julisti eläimillä olevan kuolemattoman sielun ja lupasi niille taivasosuuden ennen huonoja ihmisiä. Jo elinaikanaan sai hän talonpoikaistosta seuraajia toimimaan eläintensuojelun puolesta. — Aivan uransa alkuvaiheessa Juteini huomasi, että yksityiskohtaiset opetukset eivät olleet tärkeimpiä, vaan parasta oli pyrkiä vaikuttamaan kansan luutuneisiin asenteihin, muokata ne uudistuksille myönteisiksi. Rahvaan miehet oli saatava epäilemään entisiä totuuksia ja kysymään miksi. Monissa teoksissaan hän hyökkäsi taikauskoa vastaan. Taisteluaseina olivat lähinnä uudet luonnontieteelliset totuudet. Taikauskoon kuuluviksi rinnasti Juteini myös uskonnolliset ennakkoluulot ja moitti papistoa niiden levittämisestä. Uskonnollisuus ilman valistuksen järkeisajattelua johti hurmahenkisyyteen ja uskonnollisiin vääritymiin. Juteini itse yhdisti kuitenkin valistukselliseen julistukseensa runsaasti uskonnollisia aineksia. Pakanatkin olivat kristittyjen veroisia ja kaikkien kansojen uskonnot samanarvoisia. Ilmeisesti hän ajatteli kaikilla ihmisillä olevan yhteisen Jumalan. Voimakkaasti ja jatkuvasti hän vaati ihmistä osoittamaan toisia kohtaan ”hyvän suondoä”. Tämä käsite on hyvin lähellä sitä, mitä on tapana nimittää kristilliseksi lähimmäisenrakkaudeksi. Juteini ei kuitenkaan halunnut rajata tätä käsitettä kristikunnan piiriin, vaan se oli kaikkien ihmisten ulottuvilla oleva ominaisuus. Juteinin pohdiskelut ihmisten ja uskontojen samanarvoisuudesta olivat tarkoitetut sekä talonpoikaistolle että sivistyneistölle. Hänen kirjoittelussaan tuskin on mitään sellaista, mitä Raamattuun perehtyneen kansanmiehen ei voida ajatella käsittäneen. Samalla kun Juteini luopui kansan konkreettisesta valistamisesta ja pyrki vaikuttamaan sen yleiseen ajattelutapaan, laajeni hänen valistuksen ja järjen oppinsa lopulta laaja-alaiseksi suvaitsevaisuuden julistukseksi.

7. YHTEISKUNNALLINEN HERÄTTÄJÄ VAIKENEE, MUTTA HÄNEN TYÖNSÄ VAIKUTUS JATKUU 140

Huilun Humina elli Takaisin Tulo Väinämöisen Hyvästi jätöstä vuonna 1820 oli Juteinin viimeinen voimakassanainen taistelukirja. Yhteiskunnallisen herättäjän vaikeneminen on helppo selittää ulkoisista tekijöistä johtuvaksi. Uusi poliittinen suuntaus ei suvainnut suorasuukaista arvostelua ja ”kansan kiihottamista”. Juteini oli yksinäinen julistaja. Hänellä ei ollut minkään yhteisön tukea eikä taistelutovereita. Lisäksi koki Juteini 1820-luvun alussa voimakkaan henkisen ja sielullisen murroksen, jonka selvimpänä syynä olivat häneen kohdistetut hyökkäykset. Hän ei tuntenut saavansa myötätuntoa keneltäkään. Hän oli pettynyt ja syvästi masentunut ja tunsu suoranaista ihmisinhhoa. — Juteini oli mies, joka suuresti arvosti omaa rauhaansa ja pani myös taloudelliselle hyödyllle suuren painon. Kaikki tämä sai hänet lopettamaan kärjekkään arvostelun jo 1820-luvun alussa. Hänen päämielenkiintonsa kääntyi eettillisiin ja uskonnollisiin kysymyksiin. — Nikolai I:n valtaistuimelle nousu vaimensi Juteinin halua entisestäänkin toimia huutavan äänenä epäystävällisessä

korvessa. Vuonna 1827 julkaisi Juteini uskonnollis-filosofisen kirjan nimeltä Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnen. Tämän kirjan luvattoman painattamisen ja siinä olleiden uskonnollisten mielipiteiden vuoksi nostettiin Juteinia vastaan painokanne. Oikeudenkäynti kesti neljä vuotta. Alioikeus tuomitsi hänet ja kirja poltettiin, mutta lopullinen tuomio oli vapauttava. Mainittu teos oli Juteinin viimeinen 17 vuoteen. Juteini oli saanut rauhassa julistaa mielipiteitään puolen vuosikymmentä, kun sensijaan hänen aikalaisensa A. I. Arwidssonin varsinainen taistelukausi jäi vain noin parin vuoden mittaiseksi. — Vaikeeneva Juteini ei koskaan luopunut aikaisemmin esittämistään kannanotoista eikä niitä koskaan muuttanut. — Vuonna 1840 sai Juteini hyvityksen, kun hänet yliopiston riemujuhlan yhteydessä promovoitiin kunniatohtoriksi. Myöhemmin elinaikanaan ei Juteini julkaissut yhteiskunnallista arvostelua sisältäviä tuotteitaan. — Juteinin kuoleman jälkeen totesivat sivistyneistöön kuuluvat arvioijat hänen elämäntyönsä merkityksen olevan suomen kielen kehittämisessä. Hänen kirjallisen tuotantonsa sisällöstä ei sensijaan mainittu juuri mitään. On kuitenkin ilmeistä, että hänen yhteiskunnallinen julistuksensa jatkuvasti vaikutti ennen muuta Karjalan rahvaan keskuudessa, koska kaakkois-Suomen talonpoikaisto 1840-luvulla oli yhteiskunnallisesti huomattavasti valvutuneempaa kuin muualla Suomessa. — Juteini oli omana aikanaan ainutlaatuinen kynänkäyttäjä maassamme. Myös Reinhold von Becker pyrki Turun Viikko-Sanomissa valistamaan kansaa, mutta hän ei tietoisesti halunnut lehtensä palstoilla myöntää yhteiskunnassa olevan yleensä lainkaan epäkohtia. Vasta vuosikymmeniä Juteinin taisteluaajan jälkeen alkoi maassamme varsinainen yhteiskunnallinen toiminta suomenkielisen kansan herättämiseksi. Ehkä ensimmäinen kynänkäyttäjä, jota voidaan verrata Juteiniin, oli Pietari Hannikainen.

LÄHDELUETTELO	158
JAAKKO JUTEININ KIRJALLINEN TUOTANTO	159
HENKILÖHAKEMISTO	171
REFERAT	173

*Totu sitä sallimahan,
jok' ei parkuen parane.*

Juteini 1810, s. 30

1. MAALAISNUORUKAINEN TUTUSTUU YHTEISKUNTAAN

Mistä alkaa Arvon mekin ansaitsemme laulun kirjoittajan aatteellinen ja henkinen kehitys? Ehkä se tapahtui Hämeenlinnan triviaalikoulussa niihin aikoihin, kun ilmeisen köyhäksi katsottava maalaispoika Jacob Judén muovasi saamansa ruotsalaisperäisen nimen omakieliseksi oppikirjansa kansiin. Mistä puhuttiin siinä tilaisuudessa, jossa Jaakko-poika äitinsä Liisa-emännän kanssa pyysi kotipitäjän Hattulan arvovaltaiselta rovastilta Gustaf Polvianderilta todistusta vajaan parin penikulman päässä olevaan kaupungin kouluun. Talolisen pojan opintielle lähtö ei ollut mikään joka-aikainen tapahtuma. Päätöksellä oli oltava selviä perusteluita, sillä aikaisemmin ei suvusta tiedetä ketään herraksi koulutetun. Ehkä tässä tilaisuudessa jo puhuttiin jotain tulevaisuuteen tähtäävää. Mutta miksi oli rovastin puheille lähdetty... Tietenkin pojalla täytyi olla joitakin edellytyksiä koulunkäyntiin, mutta tuskin tällaisella toteamuksella selitetään päätöksen syntymistä kokonaisuudessaan. Epäilemättä syyt ovat arvelujen varassa, mutta joitain pieniä viitteitä ja taustatietoja voidaan saada niistä tavanomaisen niukoista luetteloista ja pöytäkirjoista, joihin eri viranomaiset 1700-luvullakin tavallisen, maasta jokapäiväisen leipänsä saavan alamaisten elämänskulkua koskevia tietoja merkitsivät.¹

Jaakko Juteini oli hämäläistä talonpoikaissukua. Hänen isoisänsä Mikko Heikinpoika oli muuttanut Hattulan pitäjän Rahkoilan kylän Juutilan taloon kotivävyksi Janakkalan Kuumolan säteristä mentyään jouluna 1746 naimisiin talon tyttären Annan kanssa.² Annan isä Mikko Heikinpoika oli ollut Juutilan isäntänä jo ainakin vuonna 1730.³ Avioparin 13. 3. 1748 syntynyt esikoinen Heikki — isoisän kaima — oli Jaakko Juteinin isä.⁴

¹ Kaikista tässä kappaleessa käsitellyistä asioista puhuttu yksityiskohtaisemmin myöhemmin, jolloin lähdeviitteet kunkin asian yhteydessä.

² Suomen Sukututkimusseuran kokoelmat VA:ssa (SSTS:n kok.), Janakkala, vihittyjen luettelo. Häät pidettiin 26. 12. 1746. — Mikko Heikinpoika on merkitty Hattulan srk:n rippikirjaan Juutilan taloon asuvaksi 1747—1752, VA:n mikrofilmi, Mf TK 94 Rahkola Juutila s. 65.

³ Suomen asutuksen yleisluettelo VA:ssa H 114, Hattula 1727—39, aukeama 15.

⁴ SSTS:n kok. VA:ssa, Hattula, syntyneet. — VA:n mikrofilmit Mf TK 95, Rahkola Juutila, s. 427—428. Tässä vuosilta 1785—1790 olevassa rippikirjassa mainitaan Heikki Mikonpojan syntymäaika ja luetellaan hänen lapsensa.

Juutilan talo sijaitsi näihin aikoihin Rahkoilan suurehkon kylän ensimmäisenä talona tultaessa kirkolta, jonne kertyi matkaa kolmisen kilometriä. Mikäli vuonna 1770 laaditun kartan piirroksiin on luottamista, oli Juutilan päärakennus kaksine savupiippuineen verraten komea.⁵ Liikenneyhteydet olivat hyvät. Maantie kulki aivan talon vieritse, joten on luontevaa, että siinä 1760-luvulla oli jonkin aikaa krouvi ja seuraavalla vuosikymmenellä ainakin muutamina vuosina kestikievari.⁶ Vesitsekkin voitiin taloon saapua, sillä tontti rajoittui Vanajaveeteen, joka tällä kohtaa muistutti jokea (den så kallade Hattula Joki).⁷ Mikäli jäätynyttä vesistöä pitkin kulki Hämeenlinnaan talvitie, niin sivusi sekin näin ollen Juutilaa. Tilalla pajaansa pitävä seppä voi huolehtia myös matkustavaisten ajoneuvoista sekä hevosista.⁸ Talossa saatettiin siis ajan mittapuun mukaan tarjota kulkijalle 1770-luvun alussa tavallista monipuolisempaa matkapalvelua.

Juutilan talon sijaintia voidaan näin ollen luonnehtia keskeiseksi. Perintötila se ei kuitenkaan ollut. Kenties juuri hyvä sijainti matkaansaattoi sen, että tila houkutteli säätyläisiä hankkimaan sen hallintaansa. Se ei ollutkaan vaikeata, sillä hinnaksi riitti tilan kolmen vuoden veroa vastaava rahamäärä, minkä lisäksi toimitusmaksut veivät noin neljän vuoden veroa vastaavan summan.⁹ Joskus 1760-luvulla tila joutui säätyläisomistajan hallintaan ja sitä viljelevä talonpoika lampuodin asemaan. Tämä merkitsi sitä, että hallintaoikeuden omistaja maksoi tilan kruununveron ja oli oikeutettu vaatimaan lampuodilta sopiviksi katsomansa suoritukset, ellei itse halunnut sitä viljellä. Juutilan tilan hallintaansa hankkinut säätyläinen oli sotaneuvos ja kuninkaallisen miekkatähdistön ritari, vapaasukuinen Otto Ernst Boije, jonka voidaan todeta hallinneen tilaa 1770-luvulla. Hän asui itse vajaan kymmenen kilometrin päässä omassa kartanossaan, ja hänen mieleinkiintonsa Juutilaa kohtaan oli puhtaasti taloudellista laatua.¹⁰ Ilmeiseltä näyt-

⁵ Hattulan pitäjän Rahkoilan kylän tiluskartat, jotka on laadittu 1768—1771, Maanmittaushallituksen arkisto, H 10 7/3, H 10 7/10, H 10 7/11. Yleensä on Rahkoilan kylän taloihin piirretty vain yksi savupiippu, mutta Juutilassa on kaksi ja eräässä toisessa kolme savupiippua. Kartta on erittäin selvä ja yksityiskohtainen, mm. pihapiiriin on piirretty porttikin. — Vertailukarttana käytetty Maanmittaushallituksen toimittamaa Suomen karttaa, joka on painettu 1923.

⁶ Suomen asutuksen yleisluettelo H 114 VA:ssa, Hattula 1760—79, aukeama 40, lampuoti ja krouvari Gabriel Gyllenbergin mainitaan hallinneen taloa vuonna 1766. Seuraavalta vuodelta ei henkikirjaa ole. — Majatalo mainitaan henkikirjassa vuosina 1771—1774. VA 8373, s. 470v—471; VA 8378, s. 494v—495; VA 8386, s. 394v—395. Majatalon vuokraajana mainitaan notaari Johan Friedrich Ahlgren ja hänen vaimonsa Greta.

⁷ Edellä viitteessä 5 mainitut kartat.

⁸ Pitäjän seppä Antti Matinpoika mainitaan mm. edellä viitteessä 6 mainituissa henkikirjoissa. Lisäksi ks. henkikirjat esim. vuodelta 1785 VA 8431, s. 395 v—396 ja vuodelta 1788 VA 8443, s. 383 v—384 sekä myöhemmin viitteessä 21 mainitut henkikirjat.

⁹ Jutikkala 1942, s. 425—431.

¹⁰ Rahkoilan kylän isojakoasiakirjat MHA:ssa H 10 7/11. — Otto Ernst Boije af Gennäs, synt. 4. 12. 1719, omisti Lahdentaan kartanon Tyrvännön pitäjässä lähellä Rahkoilan kylää. Tästä ks. Carpelan 1954, s. 135. — Suomen maatilat 1931, palsta 1334.

tää, että niin krouvin kuin majatalonkin perustamisideat olivat juuri Boijesta lähtöisin, koska niiden pito tilalla tuotti suuremman hyödyn kuin pelkkä maanviljelys.

Tilan hallintaoikeuden omistavalla säätyläisellä oli myös valta määrätä, kuka sillä asui ja sitä viljeli.¹¹ Entinen tilaa hallinnut suku joutui nyt syrjään. Jonkin aikaa 1760-luvulla oli sen lampuotina krouvari Gabriel Gyllenberg, vuonna 1768 asettui sille pysyväisesti Yrjänä Heikinpoika Rahkoilan naapurikylästä Vesunnasta kotoisin olevan vaimonsa Liisa Juhontyttären kanssa. Entisen isännän Mikon Heikki-poika oli ainakin joinakin aikoina vanhan kotitalonsa renkinä.¹² Kun Yrjänä-lampuoti sitten vuonna 1778 kuoli halvaukseen, meni Liisa-emäntä naimisiin entisen renkinsä kanssa vuoden kuluttua tapahtumasta. Näin oli Juutila jälleen runsaan kymmenen vuoden välivaiheen jälkeen sen entisen viljelijäsuvun hallussa. Mainitut Liisa Juhontytär ja Heikki Mikonpoika olivat Jaakko Juteinin vanhemmat.¹³

Jäädessään leskeksi oli Liisa-emännällä kolme lasta. Neljäs lapsi, äitinsä kaima, oli kuollut aivan nuorena. Uudesta avioliitosta syntyi kaikkiaan viisi lasta, kolme poikaa ja kaksi tyttäretä. Näistä Jaakko, tuleva kirjailija, oli isänsä toinen ja äitinsä kuudes lapsi.¹⁴

Ei ole mitään epäilystä siitä, mihin sukuun ja mille tilalle Jaakko Juteini 14. 7. 1781 syntyi. Sensijaan ei ole olemassa ehdotonta varmuutta siitä, missä tuo tila oli hänen maailmaan tulonsa aikoihin. Perinteellisen käsityksen mukaan se oli ”kaukana Rahkoilan kylän metsäkulmalla, Hauhon rajalla”, jonne kirkolta on matkaa vajaa kymmenen kilometriä. Tilan rakennukset sijaitsivat ”Valteenjoen Hauhon puoleisella korkealla rantatörmällä”. Kun Juteinia tutkinut Kuuno A. TalviOja 1913 kävi tässä talossa, kerrottiin hänelle kirjailijan syntyneen juuri siellä ja tehneen sinne usein kotikaupungistaan Viipurista matkoja. Hänelle näy-

¹¹ Jutikkala 1942, s. 426—430.

¹² Suomen asutuksen yleisluettelo H 114 VA:ssa, Hattula 1760—79, aukeama 40. — Yrjänä Heikinpoika meni naimisiin Liisa Juhontyttären kanssa 26. 12. 1768. Yrjänä mainitaan lampuodiksi ja hänen morsiamensa lampuodin tyttäreksi, SSTS:n kokoelmat VA:ssa, Hattula vihityt. — Hattulan srk:n rippikirjassa 1767—1774 on Yrjänä Heikinpoika merkitty Juutilan ”isännäksi” ja talon väkeen on myös kuulunut 1748 syntynyt renki Heikki, joka on käynyt ripillä 1767. Viimeksi mainitun nimi on sittemmin vedetty yli, joten hän on ilmeisesti mennyt johonkin toiseen taloon rengiksi. Mf TK 94, s. 135. VA.

¹³ SSTS:n kok. VA:ssa, Hattula, Kuolleet ja Vihityt. Yrjänä Heikinpoika kuoli 25. 2. 1778 ja kuolinsyyksi merkittiin ”slag”. Avioliitto solmittiin 28. 2. 1779 ja on Heikki Mikonpojan titteliksi merkitty renki, nuorimies, talollisen poika (Drg.ungk.Bd.s.). — Ks. myös Hattulan srk:n rippikirja 1779—83 Mf TK 95, s. 392—393, VA.

¹⁴ Hattulan srk:n rippikirja 1791—95, Mf TK 95, s. 509—510, VA. Vuonna 1787 24. 11. syntyi avioparille kaksoiset, joista tyttö kuoli, mutta poika Juho jäi elämään, SSTS:n kok. VA:ssa, syntyneet. — TalviOja (1915, s. 10) mainitsee Jaakon olleen äitinsä viides lapsi. Tämän Juteinia koskevan tutkimuksensa on TalviOja tavallaan julkaissut kahteen kertaan. Ensimmäisestä versiosta ks. TalviOja 1910.

tettiin myös Juteinin taloon lahjoittamia esineitä. Vaikka TalviOja olikin etsinyt Juutilaa varsinaisesta Rahkoilan kylästä, ei talon väki lainkaan maininnut mitään talon siirrosta isossa jaossa.¹⁵ Kuluneen 130 vuoden aika oli tehnyt tehtävänsä ja asia unohtunut. Jos Jaakko Juteini olisikin syntynyt vanhassa Juutilassa, jota aikaisemmin on kuvailtu, olisi tämäkin tieto muiden mukana ilmeisesti painunut unhoon. Tänä päivänä on Valteenjoen Juutilassa vanhan aitan seinään kiinnitetty kivilaatta, johon on kirjoitettu: ”Jaakko Juteini suomalainen runoilija ja kirjailija syntyi tässä Juutilan talossa 14. 7. 1781”.¹⁶ Nyt on pyrittävä selvittämään, milloin isojako muutti tilan Vanajaveden rannalta vajaan kymmenen kilometrin päähän metsän keskelle: tapahtuiko se ennen vai jälkeen runoilijan syntymän.

Kun isoajakoa 1770-luvun alussa Rahkoilan kylässä alettiin suorittaa, tehtiin 1771 nimenomainen päätös, jonka mukaan Juutilan tila jäisi vanhalle paikalleen.¹⁷ Tämä päätös ei kuitenkaan jäänyt pysyväiseksi, vaan 1774 kylänmiesten sopimuksen perusteella päätettiin Fräntilän ja Juutilan tilat muuttaa kokonaan toiseen paikkaan.

Jälkimmäinen tila siirrettäisiin Sakonmaa-nimiselle metsäpalstalle eli juuri sinne, missä tila myöhemmin Valteenjoen rannalla on sijainnut.¹⁸ Mistään asiakirjasta ei kuitenkaan ole saatavana suoraa vastausta siihen kysymykseen, koska muutto todellisuudessa tapahtui, ennen vai jälkeen tulevan runoilijan syntymän.

Vaikuttaa todennäköiseltä, että ensimmäisen maanjakopäätöksen kumoaminen ja tilanmuutto keskelle korpea liittyi tiiviisti kysymykseen sen hallitsemisoikeudesta. Halu saada pitää tila pysyvästi itsellään saneli ilmeisesti Juutilan väen muuttohalun keskeiseltä paikalta syrjäkulmille. Ei voinut olla huultavaa, että tilan säätyläishaltijalla olisi ollut mitään innostusta pitää hallinnassaan korpeen rai-vattavaa uudisviljelystä, kun kerran rintamailtakin oli saatavana yllin kyllin tuottoisempia taloja eräänlaisiksi sijoituskohteiksi.

Erään rajapyykin Juutilan muutosta tarjoaa maanjako-oikeuden pöytäkirja. Vuonna 1784 tehdyssä päätöksessä mainitaan, että ”Juutilan talo nyttemmin on muutettu ja saanut uuden tontin”.¹⁹ Asiakirjasta ei kuitenkaan ilmene, koska vuonna 1774 tapahtuneen siirtopäätöksen jälkeen tämä on tapahtunut. Muuttoajankohtaa voidaan kuitenkin pyrkiä määrittämään lähtien edellä esitetystä käsityksestä, jonka mukaan säätyläistilanhaltija halusi omistaa vain varmasti tuottavan tilan hallintaoikeuden ja maksaa vain sellaisesta kruunulle tulevat verot. Ajankohta, jolloin Heikki Mikonpoika muuttui yksityisen tilanhaltijan lampuodista kruunun tilalliseksi, onkin selvästi määriteltävissä. Hattulan seurakunnan

¹⁵ TalviOja 1913, s. 97—102.

¹⁶ Tämän kirjoittaja kävi Juutilassa syksyllä 1969.

¹⁷ Rahkoilan kylän isojakoasiakirjat MHA:ssa, Hattula 23 f, s. 59 v—60.

¹⁸ Hattulan pitäjän Rahkoilan kylän isojakoasiakirjat Hämeen läänin maanmittauskonttorin arkistossa, Hattula 23 g, s. 1—3.

¹⁹ Hämeen läänin maanmittauskonttorin arkisto, Maanjako-oikeuden päätös 19. 8. 1784.

riippikirjan mukaan tämä on tapahtunut joskus vuosien 1779—1783 välisenä aikana. Aluksi on tähän asiakirjaan merkitty Heikki Mikonpoika lampuodiksi, mutta sittemmin on tämä merkintä vedetty yli ja tilalle kirjoitettu sana talonpoika (Bonde). Samalla on Liisa Juhontytär saanut emännän (Värdin.) tittelin.²⁰ Henkikirja tarjoaa ajankohdasta vieläkin täsmällisemmät, mutta muuten yhtäpitävät tiedot. Vuosina 1782 ja 1783 on Heikki Mikonpoika merkitty lampuodiksi, mutta seuraavina vuosina on tuo sana jätetty pois, joskaan ei mitään uutta mainesanaa ole annettu tilalle.²¹

Jos hyväksytään se luontevalta tuntuva ajatus, että säätyläisiin kuuluva tilan haltija luopui oikeuksistaan Juutilan tilan syrjäkulmille siirtymisen yhteydessä, on todettava muuton tapahtuneen joskus vuoden 1783 aikana. Tiedot, joita on Juutilan tilan haltijasta Otto Ernst Boijesta, puhuvat nekin edellä luonnehditun tapausten kehityksen puolesta. Hän erosi armeijasta 1763 saaden sotaneuvoksen arvonimen ja siirtyi asumaan Tyrvännön pitäjään omistamaansa Lahdentakanimiseen kartanoon, joka sijaitsi Juutilasta noin kahdeksan kilometrin päässä. Hän paneutui tarmokkaasti kartanon kaikinpuoliseen kunnostamiseen, ja tämä vaati luonnollisesti paljon varoja, joiden tuottajana Juutilan talokin sai palvella. Niin kauan kuin hän asui kartanoaan, ei isojako muuttanut Juutilaa kylästä mihinkään, mutta heti hänen tultuaan Kuopion maaherraksi 1774 päättivät kyläläiset siirrosta. Muutosta ei kuitenkaan tullut moneen vuoteen mitään. Vuonna 1781 Boije kuitenkin kuoli jättäen jälkeensä vain kaksi tyttärtä, ja heti ryhdyttiin Juutilaa muuttamaan metsämaahan.²² Kaikki sopii liian hyvin yhteen ollakseen vain pelkkää yhteensattumaa. Kun muutto sitten kuitenkin oli tapahtunut, oli epäilemättä molempien osapuolten yhteinen etu siirtää vastuu tilan veroista suoraan Heikki Mikonpojalle. Vaatimattomat muodollisuudet olivat helposti toteutettavissa. Useat seikat puhuvat näin ollen sen puolesta, ettei Jaakko Juteini olekaan syntynyt Valteenjoen Juutilassa, vaan entisessä Vanajaveden rantatörmällä sijainneessa talossa. Ehdottoman varma ei asia kenties ole, mutta sangen todennäköiseltä kuitenkin tuntuu, että kivinen muistolaatta olisi enemmän paikallaan entisen Juutilan tilan paikalla sijaitsevan talon seinässä.

Vaikka tilan menettämisen uhka Sakonmaahan muuttamisen yhteydessä olikin

²⁰ Hattulan srk:n rippikirja VA:ssa 1779—83, s. 392—393, Mf TK 95.

²¹ Vuonna 1782 VA 8419, s. 368 v—369; vuonna 1783 VA 8423, s. 495—495 v; vuonna 1784 VA 8427, s. 474—474 v; vuonna 1785 VA 8431, s. 395 v—396. Kruunun talonpojista ei yleensä käytetä mitään titteliä. — Sanan Saattaja Viipurista n:o 14 1840 sisältää lyhyen Juteinin elämäkerran, jonka tiedot hän ilmeisesti on itse antanut. Tässä artikkelissa mainitaan hänen syntyneen ”Juutilan perintö-tilalla Rahkoilan kylässä, Hattulan pitäjää”. Kuten on todettu, ei Juutila Jaakon syntyessä ollut perintötila. Kenties maininta Rahkoilan kylästä tarkoittaa varsinaista Vanajaveden rannalla olevaa kylää, vaikka onkin muistettava, että Juutilan uusikin sijoituspaikka oli toki Rahkoilassa. — Todettakoon, että Juteinista Hämeenmaa-kirjaan kirjoittanut *Torsti Viljanen* ei tunne lainkaan Juutilan talon muuttoa isossajaossa. Tästä ks. Viljanen 1965, s. 97—105.

²² Carpelan 1954, s. 135. — Suomen maatilat 1931, palsta 1334.

olennaisesti vähentynyt, ei sen viljelijöillä ollut moneen vuoteen mitään mahdollisuuksia hankkia itselleen lopullista tilalla pysymisen varmuutta. Talojen lunastus perinnöksi oli näet kokonaan lopetettu muuttopäätöstä edeltäneenä vuotena 1773. Vasta yhdistys- ja vakuuskirjan antamisen jälkeen 1789 pääsi tilojen perinnöksiosto jälleen vauhtiin. Pitkän aikaa jatkunut epävarmuus sai kai aikaan sen, että toimenpiteet Juutilan ostamisesta perintötilaksi aloitettiin verraten nopeasti. Viranomaisten päätös asiasta tehtiin 16. 3. 1792.²³

Liisa-emäntä jäi leskeksi toistamiseen toukokuussa 1790, jolloin Heikki Mikonpoika kuoli punakuumeeseen. Perheen nuorin lapsi Maria syntyi vasta isänsä kuoleman jälkeen. On ilmeistä, että Liisa Juhontytär hoiti yksin koko perinnösiostoprosessin, sillä asiaa oli tuskin ehditty panna vireille ennen isännän kuolemaa, koska valtiopäivistä oli tuolloin ehtinyt kulua vuoden päivät ja sodan päättymisestä vasta puolisen vuotta.²⁴ Juutilan vällä oli kuitenkin ollut tavallista parempi tilaisuus kuulla, mitä Tukholmassa oikein oli päätetty, sillä Hattulan rovasti Gustaf Polviander, johon talon vällä ilmeisesti oli hyvät suhteet, oli ollut valtiopäivillä pappissäädyn edusmiehenä.²⁵ Isännän kuolemasta huolimatta tuntuu talon sosiaalinen arvostus olleen nousussa. Kun perheen vanhin poika Antti vuonna 1791 toi kotiin miniän, tämä oli rusthollari Niemelän Mariatytär.²⁶ Kaikkiaan oli talossa kahdeksan lasta ja sen ruokapöytään istui näihin aikoihin omaa väkeä kymmenen henkeä.²⁷

Juutilan talon perinnöksioston aikoihin oli talon Jaakko-poika yhdentoista ikäinen. Vaikuttaa ilmeiseltä, että hänen myöhemmin taitaessaan peistä talonpoikaisen kansan parempien elinehtojen puolesta, on taustalla ollut myös lapsuudesta saatuja vaikutteita. Omistuksen epävarmuus oli siksi kauan painanut Juutilaa, että sen on täytynyt heijastua monin tavoin talonväen elämään, tunnelmiin ja keskusteluihin.

Vuosi jälkeen talon perinnöksioston tehtiin päätös Jaakko Heikinpojan koulut-

²³ Jutikkala 1942, s. 435, 500—503. — Hauhon kihlakunnan maakirja, lehti 13, vuodelta 1905, MHA.

²⁴ Heikki Mikonpoika kuoli SSTS:n kok:n VA:ssa, Hattula Kuolleet, mukaan 11. 5. 1790. Ruotsin akatemian sanakirja määrittelee kuolinsyynä mainitun ”rötfeber” taudin näin: ”benämning på olika (i sht epidemiska) febersjukdomer (särsk. tyfoidfeber, fläckfeber, återfallsfeber o. av blodförgiftning förorsakad feber) vilka enligt äldre medicinskt föreställningssätt berodde på ’röta’ i kroppens vätskor (i sht blodet)”. Ordbok 1962. — Syntyneestä tyttärestä käyttää TalviOja (1915, s. 10) nimeä Ulla. Hattulan vuosien 1791—95 rippikirjassa käytetään todella lapsesta, joka syntyi 8. 1. 1791, nimeä Ulrica. Hattulan srk:n rippikirjassa 1796—1800, s. 615—616 käytetään samaa nimeä kuin SSTS:n kok:ssakin syntyneiden luettelossa eli Mariaa. Mf TK 96, VA.

²⁵ Collianderin kokoelma VA:ssa n:o 2715. Polviander valittiin Hattulan kirkkoherraksi isänsä jälkeen 1781 ja astui virkaansa 1. 5. 1783. Polvianderiin palataan tekstissä myöhemmin.

²⁶ SSTS:n kok. VA:ssa, Hattula Vihityt, häät vietettiin 3. 7. 1791.

²⁷ Hattulan srk:n rippikirja VA:ssa 1791—1795, Mf TK 95, s. 509—510.

tamisesta. Hänet lähetettiin Hämeenlinnan triviaalikouluun. Eräässä hänen pienoiselämäkerrassaan mainitaan tämän tapahtuneen nimenomaan pojan omasta toivomuksesta.²⁸ Mutta toiveesta toteutumiseen on monasti pitkä matka; miksi kotiväki suostui tällaiseen epätavalliseen pyyntöön. Kaiken edellä esitetyn perusteella on helppoa löytää syitä, jotka ilmeisesti vaikuttivat päätöksen tekoon. Juutilassa oli varttumassa kuusi poikaa, jotka kaikki tuskin voivat ajatella jatkuvaa elannonsaantia kotitilalla. Tilanteen teki monimutkaisemmaksi se, että kolme pojista oli Yrjänän ja kolme Heikin. Huolimatta tilan muutosta tai ehkä juuri siitä syystä oli talossa ilmeisesti jonkin verran varallisuutta; ilman sitä ei perinnöksiostokaan olisi ollut mahdollista. — Todettakoon tässä yhteydessä, että pitäjän seppä Antti Matinpoika oli muuttanut Juutilan mukana metsäkulmille, joten aivan alkeellista ei elämä siellä ilmeisesti ollut.²⁹ — Elämänmeno talossa tuntuu monella tavoin olleen noususuunnassa juuri alkaneen vuosikymmenen alussa. Perinnöksiosto, rusthollarin tyttären saapuminen miniäksi taloon ja yhden pojan lähettäminen herrojen kouluun tuntuvat ikäänkuin liittyvän yhteen. Tämä kaikki tapahtui talossa, jossa isäntä oli kuollut. Liisa-emäntä on ilmeisesti ollut vaativatkin mitat täyttävä persoonallisuus. — On myös syytä todeta, että tuon ajan näkökulmasta tarkastellen, ei matka koulukaupunkiin liene ollut kovin pitkä. Vaikka kaupungista olikin hankittava ”koulukortteeri”, niin oli kai jo talon kestikievariaikoina totuttu siihen, että Rahkoilaan kulkevaa tietä aina pyhänseudussa saapui Hämeenlinnasta matkaajia, joiden kyydissä oli mahdollisuus päästä suurin osa taipaleesta ja lopun tien metsäkulmille voi jo kävelläkin tai hiihtää.

Oma osuutensa kouluun lähtöön on saattanut olla jo aikaisemmin mainittu rovasti Gustaf Polvianderilla, joka itse oli ollut opettajana Hämeenlinnan koulussa. Päästäkseen kouluun oli Jaakon saatava asianmukainen todistus kirkkoherralta tai muulta luotettavalta henkilöltä.³⁰ Tuntuu luonteelta, että tämän todistuksen antoi juuri kirkkoherra. Rovasti Polviander pysyi naimattomana koko ikänsä, joten hänellä voi ajatella olleen ehkä tavallista enemmän aikaa ja mielenkiintoa yritteliästä poikaa kohtaan. Hänen nauttimastaan yleisestä arvonnannosta kertoo se, että hän oli säätynsä valtiopäiväedustajana merkittävällä vuoden 1789 valtiopäivillä.³¹ Juteinilla oli myöhemmin tapana kirjoitella kiitosrunoja suosijoistaan, ja hänen ensimmäisessä runokokoelmassaan oli muiden muistorunojen

²⁸ SS n:o 14 1840. Tässä ”omaelämäkerrassaan” hän mainitsee tullessa ”kolme kesäkautta kotona paime-poikana oltua 24 p. Elo-kuuta v. 1793 Hämeenlinnan kouluun”. Huomattakoon, että koululaista ei enää paimeneen pantu. — Hämeenlinnan triviaalikoulusta ks. Hanho 1947, s. 70, 103—104, 168—180, 206—214, 230—234; Lindeqvist 1926, s. 707—709.

²⁹ Mainittu elämäkerta: Helsingfors Tidningar n:o 53 11. 7. 1855. — Muut tiedot: edellä viitteissä 6, 8 ja 21 mainitut henkikirjat.

³⁰ Hanho 1947, s. 206. — Collianderin kok. VA:ssa n:o 2715.

³¹ Polviander oli tullut apologistaksi Hämeenlinnan triviaalikouluun 1776, rovastin arvon hän sai 1789, juuri valtiopäivien vuonna, joten hänen työtään ilmeisesti arvostettiin.

ohessa myös hattulalaisille osoitettu runo 1805 kuolleen Provasti Polvianderin muistoksi. Tämä oli ollut ”jalo, kiivas kirkon töissä, varsin vahva järjen tiellä”. Hänellä oli ollut paljon oppia sekä taitoja, ”vaan ei yhtään ylpeyttä; alimmaisen arvossansa oli hänelle omainen”. ”Neuvoi yhtä, neuvoi toista, kuka neuvoa kyseli.” Hän oli myös ollut ”leskein lohduttaja” sekä ”isä orpolasten, turva jalo turvattoman”.³² Kun tiedetään, että Juteinin suhdetta papistoon kautta hänen tuotantonsa on luonnehdittava lievästi sanoen torjuvaksi, saa runo sovinnaisista ja tavanmukaisista sanankäänteistään huolimatta henkilökohtaisen tunnustuksen luonnetta. On kuin siinä olisi runsaasti muistumia niiltä ajoilta, jolloin provasti oli auttanut ja neuvonut alimmaisen arvoista, isästään orvoksi jäänyttä poikaa lähtemään opin tielle.

Hämeenlinnan triviaalikoulu, johon Jaakko Heikinpoika lähti, ei ilmeisesti nauttinut säätyläisten keskuudessa suurta suosiota. Juuri 1790-luvulla kerrotaan koulussa olleen etupäässä talollisten lapsia, kun sensijaan sivistyneistö pyrki parhaansa mukaan hankkimaan pojilleen yksityisopetusta. Opettajina olivat tällöin kuitenkin juuri samat pedagogit, mitkä opettivat koulussakin. Useat koulu käyvät oppilaat jättivät opintonsa kesken, mutta toisaalta lienee todettava, että runsas talonpoikaistosta lähtenyt poikajoukko merkitsi yhteiskunnallisesti homogeenista ja toisiinsa sopeutuvaa oppilasainesta. Kenties kuitenkin tämä poikajoukko tunsikin olevansa säätyläisiä huonompi, vaikka herrojen koulussa olttiinkin. Ovatko Juteinin omana aikana radikaaleiksi katsottavat yhteiskunnalliset ajatukset alkaneet jo itää tänä aikana, jää arvailun varaan. Vakava muistutus koulua vastaa oli se, että sen kirjastosta ei ollut lainattavissa kirjoja ja että kaikilla oppilailla tuskin oli oppikirjojakaan. On kuitenkin huomattava, että mainitut jeremiadit ovat luettavissa kirjoituksista, joiden enemmän tai vähemmän selvänä tarkoituksena oli perustella opettajien palkankorotusvaatimuksia.³³ Vaikka palkat epäilemättä saattoivat olla pieniä, niin näyttää koulun kuitenkin saadun ainakin tiedolliselta pätevyydeltään sangen laatuunkäypä opettajia. Vuosina 1787—1798 oli rehtorina Henrik Gustaf Borenus. Hän oli vuonna 1775 julkaissut latinankielisen väitöskirjan, joka käsitteli ihmisen kykenemättömyyttä ratkaista sitä, mikä on hänen todellinen onnensa.³⁴ Hänen seuraajansa Vilhelm Åkerman oli puolestaan tullut vuonna 1795 teoreettisen filosofian dosentiksi.³⁵ Ainakin rehtorit olivat näin ollen ajan oloihin nähden sangen oppineina pidettäviä miehiä. Kun vuonna 1840 julkaistiin Sanan Saattaja-lehdessä Juteinin elämäkerta, jonka sisältämät tiedot oli epäilemättä saatu häneltä itseltään, niin mainittiin siinä myös Hämeenlinnan koulun molemmat rehtorit. Hän oli

³² Juteini 1810, s. 23—25.

³³ Lindeqvist 1926, s. 705—709.

³⁴ Colliander 1918, s. 503. — Mainittu väitöskirja: ”De defectu virum humanorum in rebus veram hominis felicitatem concernentibus. Diss. acad. Aboae, 1775”.

³⁵ Collianderin kokoelma VA:ssa n:o 3945.

kasvanut ”näiden käsien alla ja oppia halulla” harjoittanut, jonka sanonnan niin halutessaan voi tulkita kouluun kohdistuvaksi kiitokseksikin.³⁶

Vuoden 1724:n koulujärjestyksen mukaan oli triviaalikoulussa neljä luokkaa ja tavallista oli, että samalla luokalla viivytettiin kaksi vuotta, usein kauemminkin. Niin ruotsin kuin latinankin omaksuminen vei aikaa. Näissä oloissa saattoi suomalaispojalta kulua triviaalikoulun käyntiin helposti kymmenenkin vuotta.³⁷ Jaakon koulunkäynti Hämeenlinnassa sujui keskitasoa paremmin, sillä kevätlukukauden alussa vuonna 1800 hän kuuden ja puolen kouluvuoden jälkeen siirtyi Turun katedraalikouluun sekä siitä akatemiaan saman vuoden syksyllä. Ilmeisesti tulevan runoilijan ja suomen kielen taitajan hyvä kielitaju oli auttanut häntä vaikeimpien kynnysten yli. Kouluun mennessään oli Jaakko osannut ai-noastaan suomea. Ylioppilaaksi tullessaan hän oli elokuussa vasta täyttänyt 19 vuotta, joten hänen ikänsä vastasi suunnilleen tuonaikaista akatemiaantulo-ian keskiarvoa, joka oli 18—19 vuotta.³⁸

Koulussa annettiin Jaakko Heikinpojalle nimeksi Jacob Judén ilmeisesti hänen kotitalonsa Juutilan mukaan. Koko ikänsä hän sitten käytti virallisena nimikirjoituksenaan Jac. Judénia. Tällä nimellä julkaisi hän myös ruotsinkieliset teoksensa, esimerkiksi suomen kielen kieliopin kokeensa sekä suomen kielen lainakirjaimia koskevan kritiikkinsä. Ruotsinkieliset kirjeensä hän luonnollisesti myös allekirjoitti tällä nimellä.³⁹ Vaikuttaa siltä, että suomenkielinen väännös Judénista, Juteni tai Juteini, olisi sekin syntynyt jo Hämeenlinnan koulussa. Tarina, jonka mukaan koulupoika olisi muotoillut vierassointuisen nimensä omakieliseksi oppikirjojensa kansiin, tuntuu kaikessa havainnollisuudessaan luontevalta ja aidolta.⁴⁰ Nuorukaisen siirtyessä akatemiaan ei hänen nimensä vielä näytä ehtineen vaikiintua, sillä *Laguksen* matrikkelissa on hänestä merkintä ”Judin [Judén, Ju-

³⁶ Ks. edellä viite 13.

³⁷ Hanho 1947, s. 70, 168—180, 208—209, 230—234.

³⁸ Hanho 1947, s. 214. — Juteinin kielellisestä lahjakkuudesta todettakoon mm., että häntä pidettiin verraten yleisesti parhaana suomen kielen taitajana, kun tanskalainen kielentutkija Rasmus Rask 1818 etsi itselleen Suomesta hyvää kielen opasta. Tästä ks. TalviOja 1915, s. 10 z — 11 j. — Pojan kielitaidosta hänen kouluun mennessään ks. pienoiselämäkerta, joka julkaistiin lehdessä Helsingfors Tidningar n:o 53 11. 7. 1855.

³⁹ Hattulan seurakunnan rippikirjassa 1796—1800 s. 615—616 (Mf TK 96, VA) on Jaakon nimeksi merkitty Scholaris Jacob Henricsson Judén. — SS n:o 14 4. 4. 1840. — Paitsi teoksissaan käytti Judén Jak. Juteini nimeä myös suomenkielisessä kirjeenvaihdossaan, mistä ks. esim. Jak. Juteinin kirje Elias Lönnrotille Viipurista 29. 3. 1843, SKS:n kirjekansio 5 sekä kirje W. Schildt-Kilpiselle Viipurista 7. 1. 1843, SKS:n arkistossa A. V. Koskimiehen jäljennöskokoelma. — Ruotsinkielisistä kirjeistä, jotka hän allekirjoitti Jac. Judén nimellä mainittakoon kirje Gabriel Reinille 10. 5. 1845, SKS:n kirjekansio 26 ja kirje Rasmus Raskille 21. 2. 1819, HYK:n fotostaattikopio, alkuperäinen Kööpenhaminan yliopiston kokoelmassa. — Mainitut kirjat Juteini 1818 I ja 1816 II.

⁴⁰ Sanan Saattaja Viipurista n:o 14 1840.

teni], Jacob Tavastens".⁴¹ Ehkä ylioppilas itsekin vielä oli asiasta epävarma akatemiaan kirjoittautuessaan. Ilmeisesti kuitenkin nimi sen suomalaisesta väännöksestä päätellen oli alunperin ollut muodossa Judén. Nimen suomalaistaminen ei tietenkään sinänsä olisi vaatinut i-kirjaimista muotoa Jute-i-nissa, mutta ehkä se nuorukaisen korvaan kuulosti miellyttävämmältä ja kotoisemmalta, sillä olihan hän koitisin Rahko-i-lan kylästä. Ensi kerran käytti Jacob Judén kirjailijanimeään Jak. Juteini julkaistessaan esikoisrunokokoelmansa 1810.⁴² Kuusi vuotta aikaisemmin oli hänen nimimerkkinsä ollut Åbo Tidningissä "Hämäläinen".⁴³ Ehkä hie-man huvittavana seikkana tässä yhteydessä todettakoon, että kirjailija ei itse koskaan missään kirjassaan tai kirjoituksessaan tietävästi käyttänyt nimeä Jaakko Juteini, vaan hänen etunimensä oli poikkeuksetta mainitussa lyhennetyssä muodossa. Koska puhekielessä tuollaisen lyhenteen käyttäminen epäilemättä olisi vaikuttanut oudohkolta, vakiintui ilmeisesti piankin arkikieleen suomenkielisen yleisön keskuuteen hänen nimekseen Jaakko Juteini.⁴⁴

Yliopiston kirjoissa Judén oli aina helmikuuhun 1810 asti, jolloin hän erosi mitään loppututkintoa suorittamatta pyrkiäkseen valtion virkaan. Tuosta ajasta hän oleskeli kuitenkin ainoastaan kuutisen lukukautta akatemian piirissä.⁴⁵ Epäilemättä nuo vuodet olivat nuorukaiselle merkittäviä. Voidaan suorastaan ajatella, että hänen elämänkulkunsa juuri tänä aikana sai uuden suunnan ja pohjan, joka sittemmin on ollut havaittavissa koko hänen kirjallisessa tuotannossaan ja aatteellisessa asennoitumisessaan. Ilmeisesti aikoi nuori Jacob Judén aluksi opiskella papiksi, kenties rovasti Polvianderin vaikutuksesta, ehkä osittain myös

⁴¹ Lagus 1895. Matrikelissa mainitaan mm. että Judén olisi ollut maistraatin sihteerinä Hämeenlinnassa 1812, mutta tähän ei pidä paikkaansa, vaan hän oli — kuten yleisesti tunnettua — virkaatekeväenä maistraatinsihteerinä Haminassa 1812. Ks. tästä esim. Nordenstreng 1911, s. 765. — Sanan Saattaja Viipurista lehdessä olleessa (n:o 14 4. 4. 1840) "omaelämäkerrassa" mainitaan J:n tulleen akatemiaan 10. 9. 1800, Lagus mainitsee päivämäärän olleen 15. 9. 1800.

⁴² Juteini 1810.

⁴³ Åbo Tidning 26 31. 3. 1804.

⁴⁴ Painetussa sanassa on Juteinin suomenkielistä etunimeä kokonaisuudessaan käyttänyt mahdollisesti ensimmäisenä Kustaa Paturi Mehiläisen syyskuun numerossa vuonna 1837 runossaan "Pieksiäisen Panettelemasta, Hämettä Hüpäisemästä". Hän nimittää kirjailijaa Jaakoppi Juteiniksi. Tästä ks. myös Laurila 1956, s. 190. — Mainittua nimeä käytti Juteinista myös kansanrunoilija Paavo Korhonen. Ehkä juuri se kansa, jolle Juteini kirjoitti, alkoi käyttää hänestä pidempää nimimuotoa. Tästä ks. Korhonen 1848, s. 71—72, 105—106 ja Haavio 1923, s. 31. — Kun Juteini 1840 erosi virastaan, sisälsi Sanan Saattaja Viipurista (numero 27 4. 7. 1840) hänelle omistetun muistorunon, jonka otsakkeena oli "Jaakko Juteinille". — Juteinin hautakiveenkin on hakattu nimi, jota hän ei itse kirjoitettu tietävästi koskaan käyttänyt. Siinä lukee: "Tässä lepäävät Maallisen Viisauden Tohtori Jaakko Juteini syntynyt 15 päivänä Heinäkuussa 1781. kuollut 20 päivänä Kesäkuuta 1855 ja hänen puolisonsa Katharina Margaretha Juteini kuollut 7 päivänä Kesäkuussa 1841." TalviOja 1915, s. 12 ä.

⁴⁵ SS 14 4. 4. 1840. — Lagus 1895, Judin, Jacob. — Teperi 1968.

siksi, että se maalaispoikien keskuudessa oli tavanomainen uranvalinta. Hyödyn aikakauden vaikutus sai kuitenkin pian nuoren ylioppilaan harrastamaan luonnontieteitä. Vuonna 1804 hän sai Suomen Talousseuran mitalin ”luonnon vaikutuksia merkitsemästänsä (för Meteorologiska Observationer)”.⁴⁶ Tutustuminen valistuksen järkeisoppeihin sai nuorukaisen muuttamaan suunnitelmiaan ja hän luopui teologin urastaan.⁴⁷ Henrik Gabriel Porthanin tunnusti nuori ylioppilas läheiseksi opettajakseen. Tämän kuollessa maaliskuussa 1804 oli juuri Jacob Judén se, joka laati hänestä suomenkielisen muistorunon. Vaikka säkeet olivatkin tavanmukaisia ja suurimmaksi osaksi vähänilmaisevaa ”hymistystä”, näkyi siellä täällä myös persoonallisiin kannanottoihin vivahtavia sanontoja. Nuorukainen ihaili opettajaansa hänen oppinsa tukevuuden vuoksi ja ylisteli häntä järkähtämättömän järjen mieheksi, joka nimenomaan johdatteli oppilaitansa ”ymmärryksen ystävixi”. Valistuksellisen rationalismin ihailu paistoi selvästi rivien välistä tässä Judénin ensimmäisessä ja kokonaisuutena sangen sovinnaiseksi osoittautuvassa runotuotteessa.⁴⁸

Auran akatemiassa oli kuitenkin jo Judénin opiskeluaikana saatavissa uuden aikaisempiakin vaikutteita. Muistettakoon, että alkavaan romantiikkaan suopeasti suhtautuva Frans Mikael Franzén oli hänkin yliopiston opettajia.⁴⁹ Voidaan otaksua, että nuoren ylioppilaan ja hänen opettajansa välille vähitellen muodostui hieman tavallista läheisempi tuttavuussuhde. Kun Franzén Åbo Tidningin toimittajana julkaisi edellä mainitun suomenkielisen muistorunon lehdessään, hän liitti siihen nuorta yrittäjää kohtaan hyväntahtoista ymmärtämystä osoittavan lyhyen esittelyn. Siinä hän totesi säkeiden olevan puhuvan todisteen runollisista lahjoista, joiden tulevaisuudessa voitiin uskoa tuottavan useita onnellisia yrityksiä kaunokirjallisuuden vainioilla. Hän myös toivoi suomenkielisten lukijain suhtautuvan säkeisiin suosiollisesti.⁵⁰ Kun professori Franzénin ensimmäinen vaimo parisen vuotta myöhemmin kuoli, osoitti Judén suosijalleen kiitollisuuttaan kirjoittamalla vainajasta tätä monella tavoin ylistelevän muistorunon.⁵¹ Vuonna 1810 oli Franzén jälleen valmis todistamaan oppilaansa runollisten kykyjen puolesta kir-

⁴⁶ SS 14 4. 4. 1840.

⁴⁷ Ensi kerran mainitaan Juteinin pappisuralta luopumisesta hänen kuolemansa johdosta kirjoitetuissa elämäkertoissa ja muistosanoissa. Kyseessä oli siis yleisesti tunnettu asia, jonka ”kaikki tiesivät ja hyväksyivät todeksi. — Viborg 50 26. 6. 1855; 51 29. 6. 1855. — Helsingfors Tidningar 53 11. 7. 1855. — Suometar 28 13. 7. 1855. — Viipurissa ei tuolloin ilmestynyt suomenkielistä sanomalehteä.

⁴⁸ Helsingfors Tidningarissa n:o 53 1855 julkaistussa lyhyessä elämäkerrassa mainitaan seuraavaa: ”Af såväl Porthan som Franzén hade han rönt mycken uppmuntran, och af dem erhållit goda råd vid sina första steg på författarbanan.” — Edesmenneen muistoxei, kirj. Hämäläinen, ÅT 26 31. 3. 1804.

⁴⁹ Franzénista ks. esim. Heikinheimo 1955, s. 209.

⁵⁰ Juteini 1804. — Franzén oli ÅT:n toimittajana 1794—95 ja 1797—1809, tästä ks. Tommila 1963.

⁵¹ Juteini 1810, s. 26—28.

joittamalla hänelle suosituksen, jonka mukaan tämä hänen mielestään näytti ”äga en verklig talang för poesien, som förtjenar en patriotisk uppmuntran, helst hans försök äfven genom ämnenas val torde kunna betydligen verka på den Finska allmänhetens odling . . .”⁵²

Maalaisnuorukaisen kasvatus olisi kuitenkin saattanut jäädä puuttelliseksi, ellei hän olisi päässyt tutustumaan sivistyneistöön nuorukaisvuosinaan ikäänkuin sisältä käsin. Ajan kotiopettajajärjestelmä tarjosi Judénille — kuten niin monelle muullekin — tähän tilaisuuden. Vaikkakin hänen köyhänä opiskelijana oli suoranainen pakkokin ansaita toimeentulonsa olemassa olevien vähäisten mahdollisuuksien puitteissa, niin oli järjestelmällä kosolta myös hyviä puolia. Se tutustutti nuoren ylioppilaan asiaankuuluviin säätyläistapoihin sekä sivistyneistön käsityskantoihin.

Ensimmäiset kaksi opiskeluvuottansa asui Judén Turussa merikapteeni Dan. Mestertonin perheessä, jossa oli kahdeksan alaikäistä lasta. Taloudesta huolehti rouvan ohella kaksi piikaa.⁵³ Kahden vuoden kuluttua Judén siirtyi Nauvoon kirkkoherra Abraham Mjödhin pappilaan.⁵⁴ Vaikkakin opinnot nyt jäivät syrjemmälle, niin oli Judén löytänyt itselleen toimen, jossa viihtyi. Vielä lähes 40 vuotta myöhemmin Judén muisteli rovestin ”omaa ja hänen talo väkensä hyvyytystä . . . kiittolaisuudella . . .” Vuonna 1805 lähti hämäläisnuorukainen Savoon Juvalle, jossa hänestä tuli parin vuoden ajaksi silloisen majuri Carl Herman Grotenfeltin perheen kotiopettaja.⁵⁵ Seuraava toimi oli vieläkin kauempana niin Hämeestä kuin Suomen Turustakin, sillä 1807—1808 toimi hän Vanhan Suomen puolella Ruokolahden pitäjässä Virtutjoella maanmittari Joh. Henr. Stråhlmanin kodissa. Neljä vuotta aikaisemmin oli perheessä ollut kotiopettajana N. A. Ursin.⁵⁶

⁵² Judénin hakemus hallituskonseljin kielenkääntäjän virkaan, Senaatin A D 67/65 1810, VA. Franzénin alkuperäinen suositus on hakemuksen ohessa.

⁵³ Judénin odysseian kiintopisteet sisältyvät mainittuun lyhyeen elämäkertaan, joka julkaistiin sanomalehdessä Sanan Saattaja Viipurista 4. 4. 1840 hänen erottuaan lähes 27 vuoden palvelusajan jälkeen Viipurin maistraatinsihteerin toimestaan. Artikkelissa mainitaan Mestertonin titteliksi kapteeni. Henkikirjassa mainitaan pohjoisessa kaupunginosassa ”Lieutn. och Coop. Capitain Dan. Mesterton”. Turun kaupungin henkikirja vuodelta 1801, VA 7820, s. 801 v. — 802.

⁵⁴ SS 14 4. 4. 1840. — Abraham Mjödhistä ks. Eero Matinolli, Turun hiippakunnan paimenmuisto 1721—1809 (Suomen Kirkkohist. Seuran monisteita I), Nauvo.

⁵⁵ Carl Herman Grotenfeltistä ks. Wasastjerna 1879, s. 523. — Ks. myös Juvan henkikirja VA 9093, s. 1545—1546.

⁵⁶ Joh. Henr. Stråhlman oli syntynyt 1750 ja kuoli nimeineuvoksena 1810. Perheessä oli Juteinin siellä oleskellessa poika ja tytär. Ursin on merkitty rippikirjaan, mutta Juteinia ei. Ruokolahden srk:n rippikirja 1801—1811 VA:n Mf TK 997. — Ilmeisesti oli Juteini ennen muuta opettamassa perheen 18. 9. 1793 syntynyttä Johannes-poikaa. SSTS:n kok. Ruokolahti, Syntyneet, VA. — Joh. Henr. Stråhlman oli tunnetun kieliopintekijän (1816) Johan Stråhlmanin pikkuserkku. Tästä ks. Biografinen nimikirja 1879—83, s. 663. — Juteinin kotiopettajatoimet on lueteltu hänen ”omaelämäkerrassaan” SS 14 4. 4. 1840, mutta maininnat ovat verraten ylimalkaisia.

Ennen Suomen sodan puhkeamista oli Jacob Judén näin päässyt tutustumaan sangen monipuolisesti suomalaiseen sääty-yhteiskuntaan. Hän oli asunut pidemmän aikaa sekä kaupunkilais- että maalaiskodeissa, niin pappilassa kuin upseerin puustellissakin, maaseudun virkamiehistä hän oli tutustunut myös maanmittarin toimintaan ja lapsuudestaan oli hänelle tuttua sekä hämäläinen talonpoikaistalo tapoineen ja mielialoineen yhtä hyvin kuin Hämeenlinnan pikkukaupunkimiljöökkin. Hän oli tutustunut myös maan eri osiin, asunut ruotsinkielisessä saaristossa sekä Savon sydänmailla. Keisari Aleksanteri I:n hallitsema Vanha Suomi asukkaineen ja mielipiteineen ei sekään ollut jäänyt hänelle tuntemattomaksi ja oudoksi alueeksi.

Ennen Haminan rauhaa ehti nuori ylioppilas vielä viettää toistamiseen Juvalla vuoden päivät hänen ollessaan 1808—1809 maajako-oikeuden tuomari Fredrik Hammarinin perheessä.⁵⁷ Ilmeisesti juuri rauhanneuvottelujen kestäessä syksyllä 1809 siirtyi Judén Elimäen pitäjään Uudellemaalle Peippolan kartanoon, jonka isäntänä tuolloin oli sotaneuvos Jacob af Forselles. Vuosina 1810—1812 hän oli kotiopettajana vapaaherra Gustaf Wrede af Elimän kartanossa Anjalassa, ”hvarest han i kretsen af en aktningsvärd familj tillbragte många lyckliga dagar, hvilka han ända till sin död bevarade i tacksam hågkomst”. Aateli-sen isäntäväen ja talonpoikaisen lastenkasvattajan välillä vallinneista erinomaisista suhteista kertoo sekin, että vielä lähes 30 vuoden kuluttua kirjailija lähetti vapaaherralle erään vastailmestyneen ruotsinkielisen teoksensa lahjaksi.⁵⁸ Näin oli nuori ylioppilas vielä täydentänyt kokemuksiansa tutustumalla myös aateliisiin koteihin ja niiden elämänsäköksiin sekä jälleen tutustunut uuteen maakuntaan, sen tapoihin ja ihmisiin. On vielä kiinnitettävä huomiota eräaseen seikkaan. Jos on ilmeistä, että Anjalan aatelin herrasväki saavutti Judénin kriittisen arvostelun täyden hyväksyminen, niin lienee myös käänteinen toteamus paikallaan. Rahkoilan kylän lampuodin poika pystyi omalla käytöksellään ja persoonallisuudellaan luomaan läheiset suhteet isäntäväkeensä.

Kun nuorukaisen vaellusvuodet sitten loppuivat hänen saadessaan ensin hoitoonsa Haminan maistraatinsihteerin väliaikaisen toimen vuonna 1812 ja tultuaan seuraavana vuonna nimitetyksi Viipurin maistraatin vakinaiseksi sihteeriksi, niin hän voi todeta saaneensa harvinaisen monipuolisen näkemyksen suomalaiseen yhteiskuntaan valtiollisen, poliittisen ja aatteellisen murroksen vuosina 1800—1813. Näköpiiriin avartumista merkitsi omalta osaltaan myös matka ensimmäisen emämaan pääkaupunkiin Tukholmaan, jossa Judén kävi keväällä 1810.⁵⁹

⁵⁷ Teittinen 1957, s. 360, 374—375.

⁵⁸ Jacob af Forsellesista ks. Wasastjerna 1879, s. 424. — Gustaf Wrede af Elimästä ks. Carpelan 1965, s. 1329. — Linaus: Wiborg n:o 51 29. 6. 1855, Judénin nekrologi. — TalviOja 1915, s. 94 e—94 f.

⁵⁹ Jacob Judénin valinnasta mainittuihin toimiin ks. SS 14 4. 4. 1840; Nordenstreng 1911, s. 765; Ruuth 1908, s. 786, 787, 1108. — TalviOja 1915, s. 10 u.

On tuskin epäilystä siitä, että kotiopettajien tarjonta Judénin ylioppilasaikana ylitti kysynnän; oli ilmeisesti usein mentävä sinne, mistä sai toimen eikä valinnan varaa liene kovin paljoa ollut olemassa. Tätä ajatusta tukee sekin, että nuoren ylioppilaan vaellusvuodet sattuivat juuri Napoleonin sotien ja mannermaasulkemuksen taloudellisesti kalliiseen aikaan. On kuitenkin huomattava, että siirtyminen kauas keskuksista ei suinkaan merkinnyt välttämättä arvon alenemista, vaan päinvastoin taloudellista etua, sillä kauempana keskuksista maaseudulla maksettiin parempaa palkkaa kuin suurissa kaupungeissa, joissa opettajien tarjonta oli suurempi.⁶⁰ Taloudellinen laskelmallisuus — joka niin selvästi on nähtävissä keski-ikäisessä Juteinissa — oli hänellä jo varhain merkittävä päätösten peruste. On myös nähtävissä selvää nousua Judénin opettajakarrierissä, sillä olivathan kaksi viimeistä tointa aatelisperheissä.

Mielenkiintoista olisi myös tietää edellä saatujen viitteiden lisäksi, minkälainen mies perheestä toiseen oli kulkemassa. Näin kertoili Kaarle Aksel Gottlund nuoren kotiopettajan edesottamuksista. ”Niin tapahtuipa että Herra Lakimus-Kirjuttaja (Magistrats Sekreteraren) *J. Judén* asui silloin *Juvalla, Vehmais*en hovissa, kussa se oli Lasten-kouluttaja (Informator) ja jota jo silloin mainittiin hänen rakkaudesta Suomen kieleen. (Hään luetti jo silloin yhellen ja toisellen pitäjän Herroista, näitä hänen ensimmäisiä aljeitansa, jotka kohta siitten (v. 1810) painettiin Turussa, nimeltä *Kirjoituksia Jac. Juteinilda*, I:nen Osa.) Niin koska hään oli soanut kuulla näistä minun lauluin-laitoksista, [G. oli sepitellyt ”toisinaan Ruotsiksi, toisinaan myös Suomeksi pieniä laulun-sipaleita omista renkilöistämme ja piiioistamme”.] niin tuloo hään yhtenä lauantai-iltana pappilaan (minä muistan tätä niin tarkasti kuin oisi vasta öylöin tapahtunut) ja pyytää minua ensin näitä laulamaan; siitten tarttui hään minua käteen, ja sanoi: ’Elä sinä veikkonen huolik näistä Ruohtalaisista Runoista! Heillä on kyllä niitä, jotka runoillee heijän kielellänsä, ja jotka ylös-harjoittaavat heijän puhettansa; mutta mejän Suomalaisesta puheesta ei huolik ykskään. Sitä alenetaan ja poljetaan, ehkä se on suloisempi kuin ykskään muu. Harjoita kultainen ihtiäis ainoasti tästä omasta kielestäis, siitten sinusta tulee aikoa myöten a i k a m i e s, ja tulet moa-miehiltäisi siunatuksi! Minun täytyi luata tätä hänellen, oikeen kättä-antamisella; ja tämä oli minun ensimmäinen herätys tälleen Suomalaisellen tiellen.”⁶¹ Tämä eläväntuntuisesti kerrottu pieni tapahtuma osoittaa, että Judén jo verraten varhain oli itse kokenut yhteiskunnallisen herätyksen. Hänen katseensa havaitsi vallitsevissa oloissa ilmeisiä puutteita ja hänessä oli myös selvää tahtoa pyrkiä niitä muuttamaan. Tekisi myös mieli otaksua, että toimipaikkojen sijainnin laaja-alaisuudessa olisi havaittavissa tietoista halua tarkastella suomalaista yhteiskuntaa

⁶⁰ Judénin nekrologissa nimenomaan mainittiin, että maaseudulla maksettiin parempia palkkoja kotiopettajalle kuin kaupungeissa. Wiborg n:o 51 29. 6. 1855.

⁶¹ Gottlund 1828, s. V—VI.

mahdollisimman monista näkökohdista. Nuori mies tahtoi oppia tunte-
m a a n isänmaansa monipuolisesti.

Edellisessä kappaleessa esitetty osaltaan selittää sen, miksi nuorukaisen vai-
heita on käsitelty näinkin perusteellisesti, vaikka tässä tutkimuksessa ei olekaan
kysymys elämäkerrasta. Juteinin varsinainen julistajan ja uudistajan kausi oli
nimenomaan 1810-luvulla, sen jälkeen hänen äänensä huomattavasti vaimeni.
Tutkija joutuu alinomaan toteamaan hänen mielipiteittensä ”varhaisuuden” ja
haluaisi etsiä niille alkulähteitä, selityspenusteita ja yhteyksiä, niitä kuitenkin
vaivannööstään huolimatta löytämättä. Alhainen syntyperä, kotitalon perinnök-
siston vaikeus, vakinaisen viran saannin viipyminen ja jatkuva riippuvuus eri
perheiden hyväntahtoisuudesta jää näin ollen lähes ainoaksi nuoren radikaalin
mielipiteiden todella konkreettisesti esitettäväksi kasvumaaperäksi. Paljonko tä-
hän otolliseen maahan kylvettiin valistuksellisia epäilyksen siemeniä ja mitä la-
jia ne olivat Hämeenlinnan koulussa, mitä taas Turun akatemiassa, on niin
laadullisesti kuin määrällisestikin vain arvattavissa. Tämän vuoksi on päädytty
nuorukaisen yleisen taustan esittelyyn hänen tärkeimpinä kehitysvuosinaan. Ken-
ties tämä todella ei ole paljon, mutta tällöin on huomautettava, että maassamme
ei yleensäkaan ole 1700-luvulta ja 1800-luvun alusta kuin vähän lähteitä, joilla
voitaisiin todella yksilöidysti selittää alhaisen talonpoikaisen syntyperän omaa-
vien miesten ajatuksia ja mielipiteitä. Koska tutkimuksen myöhemmissä luvuissa
ei ole haluttu jatkuvasti osoittaa sormella kirjailijan syntyperää ja varhais-
vaiheiden eri kausia, on sitä korostettu tässä yhteydessä. Tämä on katsottu
parhaaksi jo senkin vuoksi, että selvästi yksilöityjä yhteyksiä on vaikeaa esi-
tää tai ne ovat niin selviä, että tarkkavainen lukija itsekin ne kirjoittajan avutta
huomaa.

Juteinin asettuminen Viipuriin 1813 lieene ollut hänen kirjallista tuotantoaan
ajatellen suopea sattuma. Maassa oli tuohon aikaan vain kaksi kirjapainoa, toi-
nen Turussa ja toinen verraten vaatimattomaksi luonnehdittu Vaasassa. Vuonna
1813 anoi Turun Frenckellin kirjapainon entinen faktori ja akatemian tanssin-
opettaja Anders Cedervaller lupaa saada perustaa kirjapaino Helsinkiin. Kun tä-
hän ei suostuttu, hän pyysi vastaavaa privilegeiota Viipuriin, jossa aikaisemmin-
kin oli ollut kirjapaino. Tähän anomukseen suostuttiinkin aivan vuoden 1814
lopulla.⁶² Näin oli Viipurista tullut autonomiseen Suomeen kolmas kaupunki, jossa
oli mahdollisuus painattaa kirjoja. Helsinki sai oman painon vasta neljä vuotta
myöhemmin 1818. Mainitulla vuosikymmenellä ei ”kirjapainokaupunkien” luku

⁶² Nurmio 1934, s. 81, 87—88. — Ruuth 1908, s. 897. Ruuth mainitsee, että Viipurissa
ei ollut ollut kirjapainoa 14 vuoteen. Hän mainitsee Cedervallerin perustaneen painonsa
kaupunkiin 1814, mutta se tuskin on ollut mahdollista, koska hallituskonseljin talous-
osasto Turussa myönsi privilegion istunnossaan 13. 12. 1814. Mainitun vuoden puolella
päätös hädin tuskin ennätti Viipuriin ja tuskin oli mahdollista aloittaa kirjapainon toi-
mintaa ennen luvan saantia.

enää lisääntynyt.⁶³ On mahdollista, että juuri Anders Cedervaller oli ollut Frenc-kellin kirjapainossa yhteistyössä Juteinin kanssa hänen esikoisteostaan painatettaessa. Viipurissa omaa yritystään aloittelevalla kirjanpainajalle oli vanha tuttavuus epäilemättä mieluisa. Töiden hankkiminen oli hänelle mitä tärkeintä, sillä pelkästään lääninhallituksen painatuksilla — joihin oli vedottu privilegiota anottaessa — tuskin saattoi tulla hyvin toimeen. Toisaalta oli kirjailijan pöytälaatikkoon kertynyt kenties runsaastikin materiaalia päätellen siitä, että hän vielä muutamaa vuotta myöhemmin julkaisi Viipurin aikaa edeltäneitä runotuotteitaan.⁶⁴ Molempien edut olivat näin ollen yhdensuuntaiset. Heti vuonna 1815, jolloin kirjapaino aloitti toimintansa, painettiin siinä kolme Juteinin nidosta, seuraavana vuonna niitä oli kahdeksan ja vuonna 1817 yhdeksän.⁶⁵ Tuskin on luultavaa, että ilman kirjapainon ilmaantumista kaupunkiin tällaisiin lukuihin olisi päästy. Lähellä on myös ajatus, että kirjailija Juteini olisi — sellaisena kuin hänet nyt tunnetaan — jäänyt ainakin osittain pöytälaatikkorunoilijan asteelle tai jopa kokonaan ilmestymättä maamme historiaan ilman Anders Cedervalleria. Turkuun oli pitkä ja vaivalloinen matka.

Useassa yhteydessä Juteini korosti sitä, että hän ei ollut saanut kirjailijan toimestaan taloudellista hyötyä: "... pois on ollut palkan pyyndö palavasta povestani, pois on palkkakin jätetty." Jatkuvasti hän myös korosti kirjoittamisensa ajanvietelunonnetta. Hän ilmoitti kirjoittaneensa joutilaana tarkoittaen tällä selvästi sitä, että hän ei ollut harrastanut tätä palkan vuoksi.⁶⁶ Aivan ilmeisesti Juteinin vakuuttelut vastaavat todellisuutta. Hänen kirjallisista töistään saamansa tulot eivät olleet hänelle merkittäviä. Näin on päädyttävä siihen, että Juteinin kirjojen julkaiseminen oli taloudellisesti huomattavasti merkittävämpää Cedervallerille kuin runoilijalle itselleen. Voidaan uskoa, että viimeksi mainitulla on ollut huomattavan aktiivinen osuus Juteinin teosten julkisuuteen saattamisessa.

Sitä Viipuria, johon 31-vuotias Juteini Karjalan muuhun Suomeen yhdistä-

⁶³ Nurmio 1934, s. 88—92.

⁶⁴ Nurmio 1934, 87—88. — Vuonna 1816 julkaisi Juteini runon nimeltä "Runo-niekoille eli Runolaisille Suomessa". Tähän hän liitti alaotsikoksi "Kirjoitettu leivättömyydessä". Runon sisällöstäkin ilmenee, että se on kirjoitettu pian sen jälkeen kun hänet 1810 syrjäytettiin hallituskonseljin kielenkääntäjän viran haussa. Juteini 1816 VII, s. 17—27. — Hyvän esimerkin tarjoaa myös runon "Arvon mekin ansaitsemme" kehittäely ja painattaminen. Runon ensimmäisen version liitti Juteini 1810 edellä viitteessä 52 mainittuun hakemukseensa, mutta julkaisi sen vasta kuusi vuotta myöhemmin huomattavasti hiotummassa muodossa. Tästä ks. Juteini 1816 VI, 31—32. Esimerkkejä olisi muitakin.

⁶⁵ Ks. lopussa oleva Juteinin teosten luettelo.

⁶⁶ Juteini 1819 IV, s. 4. Tässä runokokoelmassaan (s. 22) hän puhuu kanteleestaan, jonka kieliä "minä joutilaana soitin suotta nuoruudessa". Nimi-Päivä kirjaansa hän liitti alanimikkeen: "Hyvä Elämä Hovissa, jonga on kirjoittanut joutilaana Jak. Juteini". Näitäkin esimerkkejä voisi jatkaa. — Todettakoon, että ennen pitkää Juteini hankki itselleen huomattavan omaisuuden pääasiassa asianajotoimellaan. Tästä ks. TalviOja 1915, s. 12 b, 12 ä sekä Ruuth 1908, s. 740.

misen vuotena saapui ensimmäiseen vakinaiseen toimeensa, on perinteellisesti luonnehdittu monenkirjavaksi tai suorastaan kosmopoliittiseksi kaupungiksi. Sak-sankielinen väestöaines, vaikka heitä olikin väestöstä vain kymmenesosa, oli va-rallisuutensa ja yhteiskunnallisen asemansa vuoksi merkityksellisintä. Ruotsinkie-lisiä oli saman verran pääasiassa pikkuvirkamiehinä. Omiin perinteellisiin tapoi-hinsa ja uskontoonsa pitäytyneet venäläiset elivät muusta väestöstä syrjään ve-täytyneinä, eivätkä he paljoa vaikuttaneet kaupungin asioihin, vaikka heitä olikin kolmannes väestöstä. Suomenkielinen osa oli lukuisin — vajaat puolet kaikista — mutta ennen 1830-lukua se oli varsin merkityksetön alhaisen yhteis-kunnallisen asemansa vuoksi. Monet jälleenyhdistämisen toteuttamisessa tapah-tuneet taitamattomuudet saivat aikaan sen, että miespolven ajan viipurilaisen sivistyneistön erääksi päähyveeksi tuli halu säilyttää kaupungin tavat, sivistyselä-mä ja yhteiskunnallinen ajattelukin entisellään.⁶⁷ Tällaisessa, maamme kenties eri-koislaatusimmassa kaupungissa kirjoitti Juteini valtaosan tuotteistaan. Koti-kaupunkinsa yhteiskunnallisia, kielellisiä tai sivistyksellisiä oloja hän ei koskaan kritisoinut, joskus sentään hän haukuskeli viipurilaisia itsekkyydestä ja oman-voitonpyynnöstä.⁶⁸ Mitään muuta tointa Viipuriin muutettuaan hän ei tiettävästi koskaan hakenut, vaan on otaksuttava, että hän viihtyi Viipurissa loppujen lo-puksi erinomaisesti niin vähän kuin tuo kaupunki muistuttikin hänen nuoruutensa kaupunkeja Hämeenlinnaa ja Turkuu. Ehkä on niin, että omaleimainen kau-punki tarjosi oivallisen tähystyspaikan ja laajan perspektiivin siihen suomalaiseen maaseutuun, jonka yhteiskunnallisesti valveutunut kirjailija niin hyvin tuns. Kenties Viipurin miljöö osaltaan auttoi Juteinia irtaantumaan sovinnaisesta ajattelusta, koska se niin suuresti poikkesi tavallisista suomalaisista olosuhteista.

⁶⁷ Perusteellisimmin on Viipurin miljöötä jälleenyhdistämisen jälkeisinä vuosina analy-soinut tämän kirjoittaja toisessa yhteydessä, mistä ks. Teperi 1965, s. 13—14.

⁶⁸ Juteini 1826 I, s. 88—90.

*Suomi ombi synnyttänyt
Valdiaamme vakaisemman,
Nevan randa Ruhtinaamme
joss' on onni Suomen joukon...
Juteini 1815 II, s. 4*

2. "SUOMALAISSYNTYISEN VALISTUSHALLITSIJAN" ALEKSANTERIN LUOTTAVAINEN JA IHAILEVA ALAMAINEN

Suomen sota tapasi nuoren ylioppilaan Jacob Judénin Venäjän keisarikunnan Vanhassa Suomessa Ruokolahdella, jonne hän oli muuttanut ilmeisesti syksyllä 1807.¹ Ruokolahti oli rajapitäjä ja Ruotsin valtakunta sijaitsi sieltä katsottuna Saimaan laajojen selkien takana. Huomattava venäläinen linnoitettu varuskunta-kaupunki Lappeeranta oli vain muutaman penikulman päässä. Yhteiskunnallisesti valveutunut nuorukainen joutui nyt seuraamaan niitä varusteluja, jotka tähtäsivät hyökkäykseen hänen isänmaataan vastaan. Myöhemmin sodan kestäessä Judén siirtyi rajan toiselle puolelle Juvan pitäjään, jossa hän oli asunut aikaisemminkin. Täällä oli käyty taisteluja venäläisiä vastaan ja asujamisto oli joutunut omakohtaisesti kokemaan, mitä sota merkitsi.² Judénin näkökulma maalemme kohtalokkaiisiin tapahtumiin muodostui näin pakostakin tavallista monipuolisemmaksi. Hän oli joutunut katsomaan sodan syitä ja kulkua kahdelta ilmansuunnalta, kuullut molemmilla puolilla rajaa asuvien suomalaisten mielipiteitä. Tämä ei tietenkään estänyt sitä, että hän tunsu itsensä järkyttyneeksi, ehkä päinvastoin kaksitahoinen näkökulma oli omiaan lisäämään hänen mieleensä tapahtumien traagisuutta. Aloittelevan runoilijan mielessä kyti pelko siitä, mitä tulevaisuus toisi muassaan.

"Kauhistus povessa kungin,
aivan musta epätieto
onnestamme elämässä
malas' kaikki kauheimmaxi.
Vaara kulki vaunuillansa
pitkin Pohjan mandereita,
sekä uhkas' että piexi
vitsallansa verisellä.
Ilo katos' kaikki meildä..."³

¹ SS 14 4. 4. 1840. — Juteinin vaellusvuosia käsitelty ensimmäisessä luvussa.

² Teittinen 1957, s. 360, 374—378.

³ "Keisarille. (Fragment af ett längre Stycke kalladt: Suomalainen.)" Runo on liitetty Juteinin hakemuspapereihin, joilla hän pyrki hallituskonseljin suomen kielen kääntäjän virkaan A D 67/65 1810, VA. — Viranhausta ks. Teperi 1968. — Runon mikään osa ei sisällä Juteinin laajahkoon runoelmaan Suomalainen elli Runo Ahkeruudesta Suomessa (Juteini 1816 VI), vaikka nimestä niin saattaisi päätellä. Sensijaan joitakin tämän runon säkeitä sisältyy runoon Aleksanderille I. Keisarille ja Suurelle Ruhtinaalle Suomen Kansalda. (Juteini 1816 VII, s. 3—7)

Vielä vaikutteille alttiissa iässä, 27-vuotiaana, oli Jaakko Juteini — käytettäköön hänestä vastedes tässä tutkimuksessa yksinkertaisuuden vuoksi vain tätä nimeä — joutunut tilanteeseen, jossa hänen oli ikäänkuin olosuhteiden pakosta tilitettävä omaa suhdettaan ajan tapahtumiin, pohdittava niitä, ehkä suorastaan päästävä jonkinlaiseen tulokseenkin. Millaisiksi muodostuisivat uusissa oloissa yhteydet entiseen emämaahan? Kuinka oli nyt arvioitava päättynyttä Ruotsin vallan aikakautta? Miten oli suhtauduttava uuteen esivaltaan, keisariin? Minkälaiseksi kehittyisi valloittajan ja alistettujen suhde? Tyydyttikö uusi valtiollinen asema kriitistä tarkkailijaa?

Pääosa niistä lähteistä, jotka kertovat Juteinin kannanotoista em. probleemoihin, on vuosilta 1815—1817 ja vain pienempi osa vuodelta 1810. On kuitenkin syytä tarkastella ensin Juteinin valtiollisia ajatuksia viimeksi mainitulta vuodelta, vaikka ne käsittelevät vain verraten suppeaa osaa laajemmasta kokonaisuudesta. Suomen asema Ruotsin vallan aikana oli ollut hyvä, meillä oli ollut ”hyvä, oikia ja armollinen hallitus, joka vilpittömästi etsi meidän etuamme”. Vastapainona oli kuitenkin ollut epävarmuus ”tämän onnen rauhallisesta nautinnosta”. Uusi raja saattoi nyt tuoda maallemme käänteeseen parempaan. ”Se näkyy Suomenniemen rauhallsuuteen välttämättömäxi, että Pohjanlahden pitää oleman rajana Ruotsin ja Venäjän Valdakundain välillä. Historian ja isäimme ilmoitusten kautta on meille kyllä tietty, kuinga kauhistavaisesti meidän maamme ja esivanhembaimme kanssa on muinen meneteldy niissä kapinoissa ja riidoissa, jotka Ruotsin ja Venäjän kesken ovat ajoittain syttyneet maata hävittämään. Koko Suomenmaan yhdistyksen kautta Venäjän Valdakunnan kanssa tulevat toivon jälkeen nämät hirmuisuudet tästäedes meidän päälämme poistetuixi. Se isäimme verellä punattu maa, joka tähän asti on sodan jaloissa verikangaana ollut, kukoistaa kuitengin viimein jälkeentulevildamme ilolla viljeldäväxi”⁴

Juteinin ajatukset eivät vaikuta pelkältä jälkiviisaudelta, vaan kirjoituksensa valossa näyttää hänellä jo aikaisemmin olleen tuttua pelkoa siitä, että Pietari ennen pitkää nielisi Suomen. Luottamus Ruotsin politiikan taitavuuteen ja sen sotavoimien mahtiin tuntuu olleen kertakaikkiaan poissa. Hän ei tosin epäillyt Ruotsin hallituksen halua auttaa maatamme, mutta sen kykyyn hän ei luottanut. Hän ei liioin ottanut edes pohdittavaksi kysymystä siitä, voisiko Ruotsi rikkaa tehdyn rauhan. Ilmeisesti ei tuollainen ajatus kaiken tapahtuneen jälkeen edes juolahtanut hänen mieleensä. Tapahtuneeseen ratkaisuun hän suhtautui luottavaisesti ja uskoi maan olojen kehittyvän myönteiseen suuntaan. On syytä erikoisesti tarkastella, mihin hän perusti tämän uskonsa.

Tuntuu luontevalta, että Juteini uskoi rajan siirtymisen Pohjanlahdelle olevan rauhallisen kehityksen eräänä takeena. Hän oli itse asunut vanhan rajan molemmilla puolilla ja saanut itse todeta konkreettisella tavalla sen jakavan kah-

⁴ ”Suomen Kansalle, vuonna 1810.” Sisältyy edellisessä viitteessä mainittuun hakemukseen.

tia suomalaisten asumat alueet. Tästä näkökulmasta katsoen täytyi Turun rauhan rajan tuntua kansalliselta ja maantieteelliseltä luonnottomuudelta. On kuin Juteini olisi saanut jo ennen Suomen sotaa jonkinlaisen ”suursuomalaisen” herätyksen havaittuaan kunnon suomalaisia asuvan laajoilla alueilla silloisten Ruotsin rajojen ulkopuolellakin. Vain tästä näkökulmasta katsoen tulevat ymmärrettäväksi ne ensi katsannolta kenties yllättävät lauseet, joissa nuori runoilija julisti — hiukan liioitellen hänen säkeitään tulkiten — Aleksanteri I:n ja Pietarin kaupungin suomalaisiksi. Juteini tervehti runossaan keisaria, ”jok’ on Suomessa sijinnyt, kasvanut kotokylässä — Kaupungissa kuulusassa Suomen lahden liepehellä”.⁵ Toisen kerran hän selvitteli maan uuden aseman edullisuutta seuraavin perustein: ”Nyt on meidän kuuluisa Pääkaupungimme, nyt on meidän hyvä ja viisas Haldiamme omassa maassamme.”⁶ Tukholma oli ruotsalaisten asuttamalla alueella, sieltä käsin oli ajettu ruotsalaista politiikkaa. Nyt olivat ”kaikki” suomalaisten asuttamat alueet tulleet liitetyiksi yhteen ja keisari — päinvastoin kuin Ruotsin kuningas — asui ”omassa maassamme”, joten runoilija saattoi toivoa suomalaisten näkökantojen tulevan entistä merkittävämmiksi maamme asioista päätettäessä. Pelko siitä, että Pietari nielisi Suomen, olikin toteutuessaan osoittautunut onnelliseksi ja suomalaisten todellisen edun mukaiseksi ratkaisuksi. Huomattakoon, että Juteini ei millään tavoin tehnyt eroa suuriruhtinaskunnan, Vanhan Suomen ja keisarikunnan muiden alueiden välillä, vaan näki kaiken yhtenä ainoana kokonaisuutena. Tähän probleemisikermään palataan myöhemmin.

Ei ole olemassa tietoa siitä, minkälaisissa olosuhteissa ja millaisten ihmisten parissa Juteini Ruokolahdella oleskeli. Pelkkä perheen nimi ei vielä sano mitään. Tuntuu kuitenkin varmalta, että hänen kokemuksensa ovat olleet valtaosaltaan positiivisia, sillä myötätunto valloittajaa kohtaan oli hänellä ikäänkuin heti valmiina Suomen tultua liitetyksi Venäjään. Positiivinen suhtautuminen Vanhan Suomen oloihin oli näihin aikoihin verraten poikkeuksellista, sillä tavallisesti löysivät läntisestä Suomesta tulleet tarkkailijat sieltä vain epäkohtia ja jälkeenjääneisyyttä.⁷ Muistettakoon myös, että Juteini ilmeisen halukkaasti — tosin ensin Turusta virkaa haettuaan — lähti ensin Haminaan ja sitten Viipuriin maistraatin sihteeriksi.

Uusissa valtiollisissa oloissa uskoi Juteini suomen kielen pääsevän entistä paremmin sille kuuluviin oikeuksiinsa. Ruotsin sinänsä hyvää tarkoittavan hallituksen alaisuudessa oli suomen kieli ollut syrjityssä asemassa. Suomalainen rahvas ei ollut päässyt osalliseksi sivistyksestä, koska sitä ei ollut tarjolla sen omalla kielellä.⁸ Vaikka kielikysymystä käsitelläänkin erillisessä luvussa, on nyt jo todettava, että ennen muuta suomalaissyntyinen keisari oli se, joka oli oleva tässäkin asiassa suotuisan kehityksen varmin tae. Jatkuvasti jaksoi runoilija toistaa tätä teesiään:

⁵ Edellä viitteessä kolme mainittu runo.

⁶ Sama kuin edellinen.

⁷ Teperi 1965, s. 13—16.

⁸ Viitteessä neljä mainittu puhe.

"Suomi ombi synnyttänyt
Valdiaamme vakaisemman,
Nevan randa Ruhtinaamme
joss' on onni Suomen joukon . . ."9

Maan suotuisan kehityksen parhain turvaaja oli itse keisari Aleksanteri I. Hänellä oli "vahva viisaus", hänen sydämensä "liekitsee rakkaudesta ihmisyyttä kohtaan", hän "rakastaa oikeutta ja valvoo alammaistensa onnen ylitse", hän "holhoo ihmisyyden arvoa", hän "lunastaa orjat orjuudesta, jotka tähän saakka turvatoina raskaasti huokailivat". Tuntuu siltä, niinkuin mikään epiteetti ei olisi liikaa tälle jalolle ja oikeamieliselle hallitsijalle. Luulisi melkein lukevansa vanhaa virsikirjaa eikä keisarille omistettuja säkeitä, siksi voimakkaita sanontoja Juteini katsoi asiakseen viljellä:

". . . ole leskein Lohduttaja,
ole Isä orpolasten,
ole turva turvattoman!
Saata Suomi siunatuxi,
ihanax' ilon majaxi!
Suomen lapset siunailevat
sitte suuria tekojas . . ."10

Edellisessä kappaleessa ja runosäkeissä lainatut keisaria ylistävät ja maan uuden aseman hyväksyvät sanonnat ovat hakemuspapereista, joilla Juteini pyrki hallituskonseljin vastaperustettuun kielenkääntäjän virkaan. Lähellä olisi ajatus, että tarkoitus olisi pyhittänyt keinot ja kaiken takana olisi ollut halu osoittaa sopivaksi ajateltua alamaista mieltä ja näin muokata mielialaa hakijalle suosiolliseksi. Näin ei kuitenkaan näytä olleen asian laita. Keisarin ihailija vaikuttaa joka lauseessaan suoraselkäläiseltä suomalaiselta, joka ei missään kohdassa asiattomasti moittinut entistä esivaltaa, vaan päinvastoin koetti antaa sillekin arvoa ja tunnustusta. Tämähän on ilmennyt niistä edellä lainatuista kohdista, jotka käsittelevät Juteinin suhdetta Ruotsiin ja sen hallitusvaltaan. Tietenkin tällaisestakin ilmaukset voidaan selittää laskelmoivaksi. Hän tiesi hallituskonseljin jäsenten olevan entisiä Ruotsin yläluokkaan kuuluneita miehiä, joten heidän saattoi hyvinkin arvella tuntevan yhä sympatiaa entistä emämaata kohtaan, ja näin hän yritti ennakolta ottaa tällaisenkin näkökohdan huomioon. Todennäköiseltä ei

⁹ Juteini 1815 II, s. 4. Saman Aleksanterille omistetun runovihon sivulla 18 kirjoitti Juteini: "Itse Isä ylistetty osti onnen verellä, Suomen maassa synnytetty käytti miehen kädellä."

¹⁰ Viitteissä kolme ja neljä mainitut runot ja puhe. — Todettakoon tässä yhteydessä, että tunnettu postitirehtööri G. W. Ladau kirjoitti 1811 eräässä yksityiskirjeessä, että keisaria "yleisesti Suomessa rakastettiin kuin suojelusenkeliä" ja seuraavana vuonna hän kirjoitti eräässä kirjeessään: "En voi kyllin usein toistaa, että keisaria Suomessa rakastetaan, palvotaan kuin Suojelusjumalaa." Tästä ks. Danielson-Kalmari 1922, s. 365.

tällainen kaikkien — vastakkaistenkin — mahdollisuuksien huomioon ottaminen kuitenkin tunnu. Luontevampaa on uskoa Juteinin puhuneen todellisten mieliteittensä mukaan ilman egoistisia sivuajatuksia. Tätä tulkintaa tukee sekin, että Juteini koetti parhaansa mukaan samaisissa asiapapereissa nostaa myös suomalaisen rahvaanmiehen arvoa. Yleisesti tunnetussa Arvon mekin ansaitsemme -laulun ensimmäisessä versiossa, joka sekin oli liitettyä hakemukseen, hän voimakkaasti ylisti suomalaisten vanhaa sivistysperintöä, suomalaisten henkistä ja eettistä suoraselkäisyyttä sekä halusi — huolimatta sodassa kärsitystä tappiosta — myös kiittää maanmiestensä sotaista kuntoa.¹¹ Ei, nöyrytelystä enempää kuin laskelmallisuudestakaan ei hallitsijan kehuminen todellakaan näytä syntyneen, vaan keisarin ihailun alkusyytä on etsittävä muualta.

Aleksanteri I:n hyväksyminen hallitsijaksi tuntuu olleen yksinkertaista ja helpoa. Juteini kertoi, kuinka maa oli suuressa ahdingossa, kunnes löytyi pelastus: ”Mutta, viellä vaarassakin, ah! ah! armas Isänmaja! löytyi lohdutus sinulle, oli onni orvollakin. Viellä päivät valkenivat syngiästä sumustansa, koska rauha rakettihin, koska korkein Keisarista tuli Itse Isäxemme, Suomen Suurex’ Ruhtinaaxi . . .”¹² Pilvien väistymiseen riitti yksinkertaisesti se, että saimme Aleksanterin hallitsijaksemme. Kuvaavaa ratkaisun ainakin näennäiselle keveydelle on Juteinin kirjoittaman Suomalaisten Laulun Suurelle-Ruhtinaallensa syntyminen. Se oli verraten suora mukaelma Frans Mikael Franzénin vuonna 1806 kirjoittamasta runosta Veisu Kuningalle Suomen kansalda, joka sekään ei ollut alkuperäinen.¹³ Juteinin versio ilmestyi ensi kerran Åbo Allmänna Tidningissä tammikuussa 1813.¹⁴ Seuraavana vuonna se painettiin erillisenä arkkiveisuna ja silloin sen kannessa komeili varmemmaksi vakuudeksi: ”Veisatan kuin: Bevara; Gud vår Kung.”¹⁵ Kellekään ei jäänyt epä tietoisuutta, että nyt laulettiin yhtä ylistävästi suuriruhtinaasta kuin ennen kuninkaasta. Juteinin varauksetonta Aleksanterin hyväksymistä korostaa se, että hän muutti aikaisempia säkeitä uudelle hallitsijalle suosiollisempaan suuntaan. Franzénin versiossa perustui alamaisten kunnioitus ja suopeus hallitsijan osoittamaan persoonalliseen kelvollisuuteen eikä asemaan: ”Estä, o Jumala, pahuden juoneja pimeyden teill. Hän, kuin on ilomme, onemme, toivomme, hänelle olkomme se kuin hän meill.” Sikäli kuin kuningas uurasti alamaistensa hyväksi ja yhteiseksi parhaaksi, oli näiden vastapalvelukseksi

¹¹ Runo kokonaisuudessaan julkaistu sivuilla 60—61.

¹² Edellä viitteessä kolme mainittu runo.

¹³ Franzén 1806. — Lähin esimerkki oli ilmeisesti ”Kansan-Laulu Kuningalle Sinä 6:nä päiv:nä Huhti-Kuusa 1805. Tehty Englandin Laulun jälkeen: *God save the King!* ja Suomexi kätty Ruotsin kielestä. B. von KNORRING. Stockholmissa . . . 1805”. Porvoon lyseon kirjasto. — Myöhemmin julkaisi SKS Franzénin laulun mukaelman hänen nimellään vuonna 1852 (HYK) ja syynä oli ilmeisesti halu julkistaa runoilijapiispan ainoa suomenkielinen runo hänen omalla nimellään.

¹⁴ Juteini 1813.

¹⁵ Juteini 1814.

tehtävä velvollisuutensa. Juteinin vastaavissa säkeistöissä ei ollut mitään varauksellisuutta. Aleksanterin ansiosta oli lepo levinnyt, valistus virinnyt, elatus enennyt maassamme, minkä lisäksi Suomi nyt oli suojeltu sodalta. Lyhyessä ajassa oli uusi hallitsija osoittautunut niin erinomaiseksi valistusmieheksi, ettei mikään ehdollisuus ilmeisesti ollut tarpeen, vaan runoilija voi laulaa edeltäjänsä säkeistön hyljäten: "O! Luoja laupias, vahvista voimallas Ruhtinamme! Aamuja enännä, päiviä pidennä, vaaratkin vähennä Valdiamme."¹⁶

Ihailun ja uskollisuuden ydinseikka on ilmeisen yksinkertainen. Oli saatu hyvä hallitsija, miksi epäillä varauksia esittäen. Sängen lyhyessä ajassa oli Juteini havainnut uuden hallitsijan erinomaisuuden. Aleksanteria oli syytä rakastaa, koska hän "andaa järjellisiä asetuxia, perustaa Oppihuoneita, ja kallistaa korvansa leskein ja orpolasten valitusääneen". "Hän nousi ihanan valistuxen ja ilon säteitä Isänmaansa hyväxi ja kunniaksi levittämään. Se on myös sinulle kunnia o! Suomenmaa! tulla Hänen kalliin Valdikkansa kautta suojelluxi ja kutsua Händä Isäxesi. Hänen isällisen hallituxensa alla — se on sinulle suurempi kunnia kuin itse Venäjälle, sillä Hän asuu sinun luonasi [jälleen korostetaan hallitsijan 'suomalaisuutta'] Pietarin julkisessa muurissa Suomenlahden rannalla — — — rakastakan, kuulkan ja kunnioittakan siis Händä!"¹⁷ Juteini katsoi tietävänsä, että uusi hallitsija suosi valistuksen — kenties suomalaisuudenkin — jaloja aatteita, ja koska hän itse kannatti näitä ajatuksia voimakkaasti, miksi ei olisi ollut aihetta tyytyväisyyteen. Kenties Juteini koki jotain samantapaista iloa kuin nykyinen aatteen mies, joka ehkä pitkänkin odotusajan jälkeen viimeinkin näkee maan hallituksessa omat miehensä ja uskoo heidän ryhtyvän toteuttamaan juuri niitä ajatuksia, joille hän on elämänsä pyhittänyt.

Aleksanterin hallitsijanominaisuuksien loistavuus ja erinomaisuus olivat niin itsestään selviä tosiasioita, ettei niitä kannattanut sen kummemmin eritellä. Juteini kyllä pohti, mitä ominaisuuksia hyvällä hallitsijalla tuli olla, mutta tämä tapahtui täysin erillään keisarin korkeasta persoonasta. Hän totesi, että "käskiängin pitää yhteistä lakia kuuleman; muutoin on hän kevoton käskiäksi". Hallitsijan vallasta hän heti edellisen toteamuksen jälkeen sorvasi seuraavanlaisen mietelmän: "Ei Valda-kunda ole Ruhtinaan omaisuus, niin kuin tavara omistajansa; sillä ei tavara omistajaansa, niin kuin alammaiset Hallitsiansa, itse valitse. Sen tähden ei saa Ruhtinas valdaansa väärin käyttää, jolla ehdolla se hänelle uskottu on."¹⁸ Nämä ajattelunsa tulokset esitti Juteini 1817 mietekirjantapaisessa tuotteessa Tutkinnon Aineita. Kirjasessa oli vain yleisiä ajatuksia, eikä siinä missään kohdassa mainittu edes keisarin nimeä. Mutta vaikka Aleksanteri erinomaisuudessaan olikin kaiken epäilyn yläpuolella, ellei vallan ulkopuolella, niin silti on selvää, että Juteinin mielestä juuri häneen sopivat äsken lainatut hyvän hallitsijan tunto-

¹⁶ Franzén 1806. — Juteini 1813.

¹⁷ Hakemus A D 67/65 1810, VA.

¹⁸ Juteini 1817 VIII, s. 6—7.

merkit. Hän käytti valtaansa oikein ja lakien puitteissa, siksi häntä oli syytä ihaila. Mahdollista on myös, että Juteini ajatteli suomalaisten itse Porvoossa valinneen Aleksanterin hallitsijakseen, vaikka hän ei vielä näihin aikoihin lainkaan tiedostanut siellä tehtyä valtiosopimusta.

Kuva Juteinin suhtautumisesta uuteen esivaltaan ja hallitsijaan jäisi kuitenkin puutteelliseksi, ellei kiinnitetä huomiota erääseen kohtaan hänen ajattelussaan. Jo aikaisemmin todettu, ettei hän kiinnittänyt mitään huomiota Suomen ja Venäjän väliseen rajaan, vaan katsoi jo ennen jälleenyhdistämisen vuotta 1812 Vanhan Suomen ilman muuta kuuluvan samaan yhteyteen äsken valloitetun alueen kanssa. Samaa "suomalaista maata" oli myös Inkeri ja siellä sijaitseva "kotokylä" Pietari. Hän ei myös kertaakaan laajoissa pohdintoissaan maininnut Porvoon valtiopäiviä eikä niillä solmittua valtiosopimusta. Hänen keisaria kohtaan osoittamansa ihailu, hänen suojeleminen suhtautumisensa valloittajiin ei missään kohdassa perustunut siihen, että Aleksanteri I oli kohottanut Suomen kansakuntien joukkoon, taannut maan perustuslait ja eri säätyjen privilegit. Näiden kaikkien perustelujen puuttumista tämän päivän tutkija kenties ihmettelee, sen sijaan maan uskonnon takaamisen puuttumisen Juteinin argumenttien joukosta ymmärtää paremmin, sillä olihan hän valistuksen opit omaksunut henkilö, joka ei kenties tullut tällaista kohtaa ajatelleeksi, arvostaneeksi.

Vuonna 1816 julkaisi Juteini runon Aleksanderille I. Keisarille ja Suurelle Ruhtinaalle Suomen Kansalda. Runon nimi on varustetu alaviitalla, joka kuuluu seuraavasti: "I anledning af Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Kungörelse, dat. den 9 (21) Februarii 1816."¹⁹ Tässä runossa ylisteli tekijä hallitsijaansa suureksi osaksi entiseen tapaan. Aleksanteri oli "Valistuksen vaikuttaja, rakendaja rauhan, riemun!" Häntä kiitettiin monin tavoin siitä, että hän oli vapauttanut Euroopan kansat "vainon hengen", so. Napoleonin, vallasta. Mukana oli kuitenkin myös uusi näkökulma:

"Voittajana vihollisen
saatoit sinä lohdutuksen
koko kansalles kotia,
muutit Suomen suloisesti
ilon maaksi ihanaksi,
jossas vielä vahvistanut
olet lakimme lujasti,
varustanut vapauden
pysyväiseksi pyhästi.

Suomen lapset lepytetyt,
unhotellen vanhat vaarat,
sodan jäljet surkeatkin,
sinua nyt siunailevat;
sydämissä syttyneissä
kiitos-uhrimme kyteepe;
lasten lastengin hyminä
kuuluva on kunniakses . . ."

Vasta seitsemän vuotta autonomisen Suomen perustamisen jälkeen katsoi Juteini olevan aihetta kiittää hallitsijaa maan lakien vahvistamisesta, eikä hän tällöinkään suoranaisesti maininnut perustuslakeja eikä maan autonomiaa. Miksi

¹⁹ Juteini 1816 VII, s. 5—6. Runon nimi on Aleksanderille I. Keisarille ja Suurelle Ruhtinaalle Suomen kansalda.

tämä nyt vasta tuli hänen mieleensä, siihen saadaan vastaus tutkimalla runoilijan mainitsemaa asetusta, joka oli aiheuttanut kynään tarttumisen. Siinä kerrotaan juhla- ja sanankääntein, kuinka "olemme ME, MEIDÄN Hallituxemme ensimmäisestä hetkestä tämän Maakunnan ylitse, ei ainoastansa juhlallisesti vahvistaneet tämän Hallitusmuodon ja nämät Lait ynnä niistä seuravain, jokaita Suomeen asujamelle tygö tulevaisten vapautten ja oikeutten kanssa, vaan myös edelläkäyneen keskustelemuxen jälkeen Maakunnan Säätyin kanssa asettaneet yhden erinäisen Hallituxen, joka, MEIDÄN Hallitus Raadimme nimen alla, kookon pandu Suomenmaan miehistä, on tähän asti MEIDÄN nimesämme toimittanut Maakunnan hallitsemista..." Samalla myös luvattiin "ijäisixi ajoixi vahvistaa sen vakuutuxen, kuin he MEILDÄ saaneet ovat, heidän erinäisen Hallituxensa voimasa pitämisestä, MEIDÄN ja MEIDÄN Jälkeentulevaistemme Valdikan alla..."²⁰

On aivan ilmeistä, että Juteini ymmärsi väärin julistuksen sisällön iloiten sen kauniista johdantolauseista aivan kuin sen pääsisältö olisi ollut juuri niissä. Hän ei kiinnittänyt mitään huomiota äskeisen lainauksen alussa oleviin sanoihin, joissa keisari mainitsi jo heti suuriruhtinaaksi tulonsa jälkeen vahvistaneensa maan hallitusmuodon ja lait, vaan riemuitsi aivan uudesta ja kauaskantoisesta suosionosoituksesta. Kuitenkin oli pitkän ja muutokauniin asetuksen ainoana hallinnollisena ja juridisena tarkoituksena tehdä alamaishallituksiksi, että siihenastisen hallituskonseljin nimi vastedes muutetaan senaatiksi.²¹ On mahdollista, että Juteini ei edes ollut lukenut koko julistusta, sillä sen tarkoitus on täysin selvästi ilmaistuna jo nimiölehdellä: "Julistus, Kejsarillisen Hallitus-Raadin muutetusta nimestä Keisarilliseksi Suomen senatiksi." Erehdys on ymmärrettävä, jos olettaa Juteinin vain kuulleen luettavan julistusta vaikkapa saarnastuolista. Hän oli niin innostunut, että katsoi olevan aiheellista kirjoittaa asetuksen johdosta jälleen yhden ylistysrunon keisarille, mutta tuossa kiitoshymnissä ei mainittu sanaakaan siitä varsinaisesta asiasta, jonka vuoksi julistus oli annettu. On vaikeata uskoa, että tuollaiseen hurmioituneeseen iloon olisi ratkennut ihminen, joka aikaisemmin olisi selvästi tiedostanut maan autonomisen aseman monine erikois-oikeuksineen.

Näin on tultava siihen ehkä yllättävältä tuntuvaan johtopäätökseen, että Jaakko Juteini ei lainkaan ollut käsittänyt maamme vuonna 1809 saaman uuden aseman perusluonnetta. Hänen ajattelunsa mukaan maamme oli yksinvaltaisesti hallittu suuriruhtinaskunta, jolla oli ollut onni saada maanaisäksi valistunut monarkki. Se hyvä, mikä alamaista kansaa kohtasi, tuli jalolta hallitsijalta ja oli

²⁰ Keisarillisen Majestetin Armollinen Julistus, Kejsarillisen Hallitus-Raadin muutetusta nimestä Keisarilliseksi Suomen Senatiksi. Annettu S:t Pietarborissa s. 9/21 p. Helmi-Kuusa 1816. Tältä päivämäärältä on vain yksi Suomea koskeva keisarillinen julistus.

²¹ Huomattavan arvon maamme autonomian turvaajana antaa tälle asetukselle J. R. Danielson, joka myös julkaisee julistuksen. Danielson 1890, s. 12, 189—192.

nimenomaan hänen ansiotaan. Maan valtiollinen järjestysmuoto, jonka mukaan oli olemassa kaksi päätöksiä tekevää valtiomahtia, hallitsija sekä valtiopäiville kokoontuneet säädyt, ei saanut koskaan Juteinilta osakseen edes pienintä huomiota. Mikään ei myöskään viittaa siihen, että hän olisi Aleksanteri I:n hallitessa tiedostanut Porvoossa tehdyn valtiosopimuksen ja ymmärtänyt sen merkityksen maan lakien ja säätyjen privilegioiden loukkaamattomuuden turvaajana. On kuin hän ei olisi sellaisesta koskaan kuullutkaan. Tämän valossa tulee mielekkääksi Juteinin suuri into toivottaa Aleksanterille pitkää ikää ja terveyttä. Jo 1810 hän esitti toivomuksen, että ”karvas hetki”, ”koska kaatuu kallis pääsi vanhuudesta vapiseva” pysyisi kaukana, ja hän jatkoi: ”Vietä ikääsi ilolla, jossa on nyt joukon toivo, onni kansan olevaisen, vapaus vasta tulevan!”²² Jalo Aleksanteri oli maan suotuisan kehityksen tae, sen asukkaiden turva, ei mikään valtiosopimus tai perustuslaki. Myöhemmin hän palasi jatkuvasti tähän aiheeseensa, joka ymmärrettävästi oli hänen sydäntään lähellä.²³

On vielä syytä kiinnittää huomiota Juteinin käsitykseen maamme tulosta suuriruhtinaskunnaksi. Vajaa vuosi Porvoon valtiopäivien jälkeen kirjoitti Juteini: ”Nykyisillä ajoilla on tapahtunut meille suuri tapaus . . . Hänen Keisarillinen Majesteetinsä Alexanderi Inen, joka on Itsevaldias Venäjässä, on voiton kautta saanut Ruotsilda koko Suuren Ruhtinaanmaan Suomen halduunsa. Hän on asettanut sen, aivan rakkaasti meitä kohtaan, korkian ja laupiaan suojeluxensa ale.” Jos Juteini ajatteli Porvoon episodista, niin kaiketi hän vain näki Aleksanteri I:n antaneen siellä lupauksen ryhtyä sodalla voittamansa maan suojelijaksi. Muistettakoon, että maamme voitiin toki aikaisemminkin katsoa olleen suuriruhtinaskunta, joten keisarin suomalaisen arvonimenkään ei välttämättä tarvinnut johtaa ajatusta maan mahdollisesti saamaan uudenlaiseen asemaan. Juteinihan nimenomaan totesi Aleksanterin ottaneen ”Suuren Ruhtinaanmaan” haltuunsa eikä puhunut mitään maan aseman muutoksesta. Samaan aikaan hän myös kirjoitti seuraavat säkeet: ”Hyvin me havaitsemme sinun vahvan viisaudesi, joka tunnet tarpehemme — hyvin me jo havaitsemme hyvänsuovan sydämmesi, joka kaikki kaunistaaapi Itsevaldiaan viraassa kaikkein onnen kandajana.”²⁴ Hän tunsikin kiitollisena alamaishana elävänsä jalon valistuneen yksinvaltiaan Aleksanterin alaisuudessa, joka hallitsija miekalla oli liittänyt Suomen laajojen alueiden joukkoon. Kaikki hyvä oli tullut keisarilta ei keneltäkään muulta, näin ajatteli runoilija vielä kymmenen vuotta myöhemminkin.

²² Edellä viitteessä kolme mainittu runo.

²³ Juteini 1813. — Juteini 1815 II, s. 18, 20. — Juteini 1816 VII, s. 6—7.

²⁴ Edellä viitteessä neljä mainittu puhe sekä viitteessä kolme mainittu runo.

"A l e k s a n d e r' armollinen
ombi hyvä haldiamme . . .
Valdiaamme voimallisin,
aina auringon tapainen,
kansan luona kulkemassa
paistaa pienihin majoingin.
Itse kylväjä ilomme

käypi usein katsomassa
ennen kauniita oraita
pitkin suurta Suomen maata . . .
rinnat täynnä rakkautta
palavat kuin poltto-uhrit
kohden kallista Isäämme."²⁵

Edellinen lainaus on vuodelta 1820. Vasta niin myöhään kuin vuonna 1825 tapahtuneen hallitsijanvaihdoksen jälkeen syventyi Juteini miettimään maan 16 vuotta aikaisemmin saamaa asemaa uudestaan, entisestä poikkeavasta näkökulmasta. Pohdittuaan niitä vaikeuksia, joita suomen kielellä oli ollut Ruotsin valan aikana, runoilija jatkoi:

"Kuka tiesi kuinga suuri
olis' kasvanut K a l e v a
epäilyksestä eteemme,
jos ei olis' onni tuonut
itse apua idästä;
joka aamu auringoinen
siellä lisää lohdutusta.
Mitä oli mainittava

A l e k s a n d e r, isä armas
kansakundain kaivattava,
meille lahjaksi luvannut,
sen on hänen Seuraajansa
Isäin suurten Istuimelle,
N i k o l a u s, toivon tähti,
Nevan luona loistavainen,
varhain jälle vahvistanut
Suomen suureksi iloksi."²⁶

Kuluneet puolitoista vuosikymmentä olivat saaneet Juteinin entistäkin vakuutuneemmaksi vuonna 1809 tapahtuneen ratkaisun oivallisuudesta. Maamme ennen muuta suomenkielisen kansanosan kehitys oli saanut uuden entistä huomattavasti paremman suunnan. Nyt hän myös ensimmäisen kerran mainitsi maan uudenlaisen aseman. "Oma vapaa valdakunda ombi suotu Suomen maasta lain suojassa suloisen." Runosta käy eittämättömästi ilmi, että juuri hallitsijan vaihdos oli pannut maan asioita aikaisemminkin pohtineen miehen uudelleen paneutumaan kysymykseen ja vasta nyt hän oli havainnut, että valistuksellinen yksinvalta ei riittänytään antamaan maalle tarpeellisia takeita suotuisan kehityksen jatkuvuudesta, vaan siihen tarvittiin omia lakeja ja hallitsijan vakuutus niiden muuttumattomuuden turvaajaksi. Huomattakoon, että runon nimi on Epäily ja toivo Suomessa. Mutta selvemminkin Juteini ilmaisi ne syyt, jotka olivat panneet hänen ajatuksensa liikkeelle. "N i k o l a u s, nousnut tähti, Nevan luona loistavainen, epäilyksen erhetykset meildä poisteli pakohon." Toisessa kohdassa hän sanoi: "Armo A l e k s a n d e r i l d a muutettu on onneksemme N i k o l a u k s e n nimelle."²⁷ Aleksanterin eläessä ei Juteini koskaan maininnut Porvoossa tehtyä valtiosopimusta ja siellä annettua hallitsijavakuutusta. Niiden arvo tuli

²⁵ Juteini 1820, s. 10—11.

²⁶ Juteini 1826 I, s. 14—15. Runon nimi on Epäily ja toivo Suomessa.

²⁷ Juteini 1826 I s. 15—16.

hänen tietoisuuteensa vasta, kun pelko tulevaisuudesta pani miettimään asioita uudesta näkökulmasta ja hän joutui epäilemään maan valtiollisen aseman pysyvyyttä. Runosta henkii selvä helpotuksen tunne. Pelon siitä, että Nikolai ei antaisikaan hallitsijavakuutusta ja vahvistaisi perustuslakeja, on täytynyt olla suuri.

Aleksanterille osoitettu kunnioitus ja kiitollisuus säilyi Juteinissa koko hänen hallitusaikansa täysin rikkumattomana. Vuonna 1824 julkaisi hän Wiburgs Wochenblattissa pienen runon, jonka nimi oli Laulu Ruhtinoille.

"Vailla järjen valistusta, vaikutusta
valda ompi vahingo.
Ruhtinoista rauhallinen, rehellinen
on kuin kirkas auringo.

Rakastettu Ruhtinoista, Valdioista
anna tulla tunnonles,
että onnen osottaja, ammentaja
olet kansakunnalles."²⁸

Noin vuotta myöhemmin, kun Nikolai oli noussut valtaistuimelle, julkaisi Juteini runon uudelleen, mutta liitti silloin siihen kaksi lisäsäkeistöä:

"Rauhan rakkaan hedelmistä einetsistä
onnen osat viljellään.
Vaaran, surman vaikeutta, surkeutta
kauan kyllä itketään.

Joko jalot huokaukset, siunaukset
seurailevat sinua,
taikka veri viattoman, turvattoman
kovin huutaa kostoa."²⁹

Vuonna 1827 julkaisi kirjailija seuraavan ajattelman: "Stora och kraftfulla Regenter äro lik solen, som sprider ljus och värma i naturen. De svage likna månen, emedan de erhålla sin glans endast af Thronen."³⁰ Viidennen vuosikymmenensä puolimaissa hallitsijan vaihdoksen jälkeen oli runoilija huomattavasti skeptillisempi kuin Suomen sodan jälkeisinä vuosina. Mahdollisesti olivat dekabristikapinan yhteydessä sattuneet tapaukset vaikuttaneet Juteiniin niin, että hän ei ilman muuta halunnut ylistää uutta hallitsijaa, vaan osoitti juuri hänelle varaukselliset säkeensä. Kehitys niin Suomen suuriruhtinaskunnassa kuin Juteinissäkin oli kulkenut eteenpäin. Vuonna 1813 oli Juteini ollut valmis siirtämään Kustaa IV Aadolfia tarkoittavan runon ilman mitään varauksia Aleksanteri I:een, kaksikymmentä vuotta myöhemmin 1833 liitti hän Lauluun Suurelle Ruhtinaalle viidennen lisäsäkeistön, joka kuului: "Töidensä tunnossa, menonsa muistossa eläköön hän! Vaeldain vieläkin taivahan tielläkin muistossa meilläkin eläköön hän!"³¹ Aikalaiset saattoivat siirtää tämänkin toivotuksen koskemaan hallitsevaa keisaria, mutta Juteinin kirjoittamana lisäyksenä se voi merkitä vain sitä, että hän halusi siirtää nuoruuden runonsa koskemaan ainoastaan ihailemaansa Aleksanteri I:stä. Hän oli valmis suitsuttamaan hallitsijan ylistystä, mut-

²⁸ Laulu Ruhtinoille, WWB 40 2. 10. 1824.

²⁹ Juteini 1826 I, s. 75—76. Ensimmäisessä versiossa on neljä ja toisessa kuusi säkeistöä.

³⁰ Juteini 1827 I, s. 9.

³¹ Sanan Saattaja Viipurista n:o 1 5. 1. 1833. Runo oli siis vastaperustetun lehden ensimmäisessä numerossa täyttäen sen koko ensimmäisen sivun.

ta hän oli myös rehellinen. Hallitsijan oli ensin hankittava valistuneella toiminnallansa kansansa luottamus, vasta sen jälkeen oli ihailun aika. Kun Nikolai I ei osoittautunut valistumieheksi, vaikenä Juteini eikä koskaan kirjoittanut hänestä yhtään runoa. Tämän edeltäjää koskevat ylistykset hän sen sijaan oli valmis julkaisemaan yhä uudelleen. Tilanne lieene ollut tässä tapauksessa hivenen samanlainen kuin routavuosina: Nikolai II hallitessa kannettiin seppeleitä Aleksanteri II:n muistopatsaalle.

Näihin aikoihin oli yleisenä tapana omistaa teoksia vähintäänkin mairittelevin sanoin maan mahtaville. Näin menetteli mm. A. J. Sjögren, joka omisti erään teoksensa suosijalleen Nikolai Petrovitš Rumjantseville.³² Myös C. A. Gottlund kirjoitti Otavansa II osaan usean sivun mittaisen omistuksen "Suomenmoan pää-holhottajallen Alexander Sergejewitsch Menschikowille" luetellen sivun pituudelta tämän titteleitä ja ansioita ja puhutellen tätä "armahaiseksi jalosukuiseksi herraksi, mainioksi ruhtinaaksi". Omistuksen allekirjoituksena oli: "Syvämmellisemmellä arvoamisella kaiken Teijän kuuluisan Jaloutenne ja Kunnianne olen minä aina Armollinen Ruhtinas Teijän kaikkien nöyryyminen palveliainen."³³ Samainen Gottlund oli myöhemmin valmis moittimaan Juteinia suoraselkäisyyden puutteesta.³⁴ Tällaisesta omana aikanaan tavallista, mutta tämän päivän ihmisen mielestä kenties pokkuroinniksi luonnehtimaa omistus-käytäntöä ei Juteini kuitenkaan noudattanut. Hänen kannanottonsa ja hallitsijan ylistelynsä näyttävät siis ajan tapojen taustaa vastaan tarkasteltuinakin todella vakauksesta lähteneiltä eikä miltään laskelmoivalta kehumiselta. Nöyristelystä ei häntä voida syyttää.

³² Sjögren 1821.

³³ Gottlund 1832.

³⁴ Suomi n:o 29 14. 8. 1847, s. 114.

3. URHEA VENÄLÄINEN JA HÄNEN SUOMALAINEN KORVENRAIVAAJAVELJENSÄ

Kenraali Napoleon Bonaparten saavuttaessa Italiassa ensimmäiset suuret voittonsa oli hattulalaisen Juutilan maalaistalon poika saamassa oppia Hämeenlinnan triviaalikoulussa. Turussa opiskellessaan ja kierrellessänsä ympäri maata kotiopettajana sai samainen ylioppilas kuulla ranskalaisten keisarin sotajoukkojen tunkeutumisesta yhä lähemmäs Itämerta ja lopulta aivan sen äärelle.¹ Naapurit Kymin kahden puolen seisoivat yhteisessä rintamassa pohjoiseen tunkeutuvaa vihollista vastassa. Jos läntisessä Suomessa saatettiin puhua kuninkaan innoittamina ilmestyskirjan pedosta, niin vastaavasti seurattiin Vanhan Suomen puolella pelolla ja vavistuksella ”uuden Hannibalin” tai ”uuden Attilan” joukkojen etenemistä Preussissa.² Friedlandissa Euroopan rauhan häiritsijää vastaan taistelleet joukot tunnettiin Viipurissa todella omiksi sotasankareiksi.³ Tilsitin sopimus ja sitä seuranneet tapaukset veivät sekä Venäjän että Ruotsin joksikin aikaa niin eri leireihin kuin Napoleonin liittolaisiksikin, mutta ennen pitkää ne kuitenkin jälleen olivat samassa rintamassa yhteistä vihollista vastassa. Napoleonin sodat varjostivat Juteinin koko nuoruuden ja alkavan miehuuden aikaa. Syrjäisessä Suomessakin koettiin poikkeukselliset sotien ajat kaventuneina toimeentulomahdollisuuksina, kalliina aikana ja jokapäiväisen elämisen lukuisina pikkuharmeina. Monet tapahtumat ja kenties yllätyksellisetkin käänteet olivat omiaan pakottamaan syrjäisenkin tarkkailijan ottamaan kantaa tapahtumiin, tiittämään niitä itselleen.

Vuonna 1812 lähti korsikkalainen valloitusretkelle Venäjälle. Neljä vuotta aikaisemmin oli Jaakko Juteini joutunut seuraamaan venäläisten joukkojen valmistumista ryntäämään hänen oman isänmaansa rajojen yli. Nyt oli hyökkääjänä ranskalaisten keisari ja puolustajana äskeinen vihollinen. Tällä kertaa hänen oman maansa kohtalot kytkeytyivät Venäjän kohtaloon. Mikä olisi Suomelle onnellisinta? Kumman voittoa sen asukkaiden oli syytä toivoa? Kun Juteini pohti näitä kysymyksiä, viitoittivat ratkaisun suuntaan ilmeisesti ennen muuta kuluneet neljä vuotta. Voisiko aikaisempi vihollinen muuttua ystäväksi, vai oliko kenties jo niin käynyt?

¹ Juteinin vaiheista ks. 1. luku. — Yleisesityksistä ks. esim. Osmonsalo 1947, s. 30—43.

² Jutikkala-Osmonsalo 1949, s. 673.

³ Vanhan Suomen mielialoista: Tigerstedt 1940, s. 179—190.

Kun Juteini joskus vuoden 1812:n lopulla runoili uudelleen Veisun Kuningalle ja sovitti sen sanat suuriruhtinaaseen, näki hän tämän muun muassa Suomen rauhan turvaajana: "Suojeida sodassa, riemuitkon rauhassa Suomalainen, ollen taas uudella uskollisuudella, urhollisuudella alampainen."⁴ Keisarin alampaisina saataisiin pysyä syrjässä taisteluista. Juteini uskoi, ettei Ruotsi ainakaan siinä tilanteessa kävisi liittolaisensa kimppuun ja Venäjän sotavoimat estäisivät eteläisen valloittajan tunkeutumisen Pohjolaan. Mitään epäilystä Juteinin sympatioista suurena ratkaisun vuotena ei ole olemassa. Selvästi hän toivoi Aleksanterin voittoa. Keisarin varauksettomana ihailijana hän näki tämän olevan maan onnellisen ja rauhallisen kehityksen parhaana takeena. Hänen perustelunsa olivat kuitenkin vielä ennen Venäjän retkeä sangen suomikeskeisiä, kuten edellisestä luvustakin ilmeni. Nyt hänen näkökenttänsä avartui huomattavasti.

Hahmoteltuun Aleksanterin jaloön kuvaan tuli uusi piirre. Napoleon, "joka voitti Valda-kunnat, sulki virrat, särki linnat...", oli orjuuttanut Euroopan kansat ja riistänyt heiltä viimeisenkin toivon paremmasta tulevaisuudesta.⁵ Kaikki luottamus oli nyt asetettava Aleksanteriin. Vasta hän pystyi kääntämään tappiot voitoksi.

"Vaivutetut Valda-kunnat
heräsivät huolestansa,
muisto vanhan vapauden
jälle jalosti ylensi
heille uuden toivon tähden,

koska ehti ensimmäinen
A l e k s a n d e r i avuksi
niin kuin Isä ihmisyyden,
turva sorretun sukumme."⁶

Aleksanteri taisteli nimenomaan ihmisyyden puolesta, ei oman etunsa vuoksi. Hän "voitti vanhan vihollisen, vuoroin vieraissa vaelsi..." Vain häntä saivat Euroopan kansat kiittää jälleen löytämästään vapaudesta:

"Hän on orjat ihmisiksi
yksin jälle ylendänyt
luondo-kappalten lu-usta,
opettanut outojakin
varustamaan vapautta,

itse tundemaan totuuden,
ett' on orjuus iäisesti
järjen häijymbi häväistys,
kova kahle kullattukin."⁷

Kostaessaankin hän oli inhimillinen, sillä hän "andoi armon Pariisille, oudon sialle omaisen, pani kansan Kuningaaksi..." Vaikka Napoleon oli Juteinin käsityksen mukaan antanut polttaa Moskovon, ei Aleksanteri silti tuhonnut Ranskan pääkaupunkia, vaan antoi armon käydä oikeudesta.⁸ Aitona valistuksen miehenä hän tuli jopa ranskalaisten hyväntekijäksi karkottamalla vieraan korsikkalaisen maasta ja antamalla kansalle jälleen sen entiset oikeudet.

Mutta Aleksanteri ei ollut ainoastaan voittaja. Hän oli myös rauhan raken-

⁴ Juteini 1813.

⁵ Juteini 1815 II, s. 6.

⁶ Juteini 1815 II, s. 5.

⁷ Juteini 1815 II, s. 11.

⁸ Juteini 1815 II, s. 10. — Juteini 1816 VIII, s. 12—16.

taja, joka on "toivon taivahan avannut; viisas neuvo Valdiaamme kerran riidat kauhistukset karkoitteli kotiansa, sulki sodan veri-virrat rauhan riemuisen majoista." "Viisas neuvo Valdiaamme levon perusti pysyvän surman sortavan sialle..." Juuri Aleksanterin viisaus sai aikaan Wienin kongressissa pysyvän rauhan Eurooppaan. Samalla oli hän raivannut esteet koko maanosamme onnellisen kehityksen tieltä, sillä Juteinin ihailema keisari "astui Rauhan-Ruhtinaaksi vapauden, valistuksen vahvimaksi vakuudeksi." Aleksanterin nerous ei tyytynyt ainoastaan sodan lopettamiseen, vaan hän kykeni kaukaisetkin kansat yhdistämään ystäviksi ja näin turvaamaan saavutetun rauhantilan pysyväksi olotilaksi.⁹ Ei ole ihme, että kirjailija kaikkien näiden toteamusten jälkeen päätti pitkän ja samoja asioita jatkuvasti toistelevan runoelmansa:

"... siunaukset sadan kansan
langeavat loppumata
Rauhan Ruhtinaan ylitse."¹⁰

Juteini ihaili Aleksanteria juuri sen tähden, että tämä aina otti huomioon kansojen edut. Niiden tuli olla määräävinä, ensisijaisina vaikuttajina, hallitsijan tehtävä oli vain mahdollistaa niiden suotuisa kehitys, ehkä myös ohjata niitä oikealle, so. valistuksen oppien määrittelemälle tielle. Tältä pohjalta lähtien oli vain luonnollista, että Juteini ei tuntenut kiittollisuutta ainoastaan Venäjän hallitsijaa, vaan myös sen kansaa kohtaan niistä uhrauksista, joita se oli tehnyt Euroopan hyväksi. Vuosi sen jälkeen, kun edellä monesti lainattu maanosamme pelastajaa kiittelevä runo oli ilmestynyt, Juteini julkaisi uuden samaa aihetta käsittelevän vihkosen nimeltä Venäläinen, eli Runo Pohjan Sodasta, Aljettu Venäjässä ja Päätetty Parisissa Yhteiseksi Rauhaksi.¹¹

Tässä teoksessaan hän halusi palauttaa lukijan mieliin sodan päivät, jolloin surma syntyi "verta Venäjän himoiten". Jo heti ensimmäiset sivut kertovat, missä hengessä Juteini säkeitään aikoi juoksutella:

"Näitä surman sanomia
menon julman mainioita
mielin minä muistutella
veljilleni Venäjässä
Suomalaisten suosiolla
niin kuin muisto mieleen tuopi,
sydän tulkitsee sanoiksi;
.....
Sovita nyt laulun solmet,
itse vanha Väinämöinen!

itse sivut silittle
runossakin rohkeassa,
.....
käytä soitto kandleeni,
käytä sulka kädessäni,
niin kuin veljen Venäläinen
käytti miekan kiildäväisen,
koska velvollisuus vaati
varjelemaan väkevästi
Valda-kunnan vapautta."¹²

⁹ Juteini 1815 II, s. 14. — Runoelma, jossa Juteini korostaa Aleksanterin ansioita pysyvän rauhantilan aikaansaamisessa, on Juteini 1819 IV, s. 27—28.

¹⁰ Juteini 1815 II, s. 15.

¹¹ Juteini 1816 VIII.

¹² Juteini 1816 VIII, s. 3—5.

Runoilijan tunteen aitoutta enempää kuin hänen selvää ja voimakasta sympathyansa venäläistä veljeään kohtaan ei ole syytä epäillä. Hän kutsui suomalaisten laulun jumalaksi käsittämänsä Väinämöisen auttamaan häntä hänen laulaessaan venäläisten kunniaa.¹³ Hän ilmoitti kirjoittavansa juuri sitä, mitä hänen sydämensä vaati. Juteini ei kirjoittanut velvollisuudesta vaan oman kiittolisuutensa ja ihailunsa pakottamana. Hän ei myöskään uskonut olevansa ajattelussaan yksin, koska hän kirjoitti ”Suomalaisten suosiolla”.

Juteinin venäläisistä käyttämät määreet ovat paljon puhuvia. Kun Napoleonin armeijat hyökkäsivät, niin ”vahva Venäläinen” ei säikähtänyt, sillä hän oli myös ”valvovainen”. Venäläinen oli ”vihoitettuna väkevä jalo-peura”, joka rohkeasti ravisteli ”kaula-karvojansa”. Häntä verrattiin niinkään kotkaan, joka ”nousi kiirehesti päälldä poikainsa, pesästä, vihollisen vastukseksi”. Kuolemaa halveksiva, valtakuntaansa vartioiva venäläinen oli myös ”vanha ja kiivas” vastarinnassaan.¹⁴ Juteini tunsi aitoa surua kertoessaan, kuinka ”Muskova on murrettuna, hyvä Kaupungi häväisty!” Hän pyrki saamaan lukijan myötätunnon hyökkäyksen kohteeksi joutuneiden puolelle kertomalla raa’asta vihollisesta. ”Vaikea on Venäläisen suoda vanhan vaino-miehen luona Muskovan lepäävän, iloitsevan ilkeästi maassansa ja majoissansa, itse haudoilla isäinsä.” Häpäisystä venäläisten vastarintatahto vain voimistui: ”... isä poikaansa opetti, ett’ on veri vuodatettu Valda-kunnan voiton tähden kunniaksi Keisarille, kansan onneksi kotoisen.”¹⁵ Juteini varusti ihailemansa taistelijan runsailla hyveillä:

”Vanhuudesta venäläinen
ombi ollut ensimmäinen
vaaroissa ja vaivoissakin
kuuliainen kunnialle.
Eipä lahja, eikä uhka,
eipä petos, eikä pelko
liivastumaan laita miestä

retkillä rehellisyyden.
Vanha veri vierääpi
vielä suonissa sulasti;
rinda täynnä rohkeutta
vaaran kautta vahvistunut,
sydämessä syttyneessä
uusi uljaus herääpi.”¹⁶

Kun venäläiset kerran olivat näin erinomaisia, niin ei ole lainkaan ihme, että runoilija ikäänkuin huomaamattaan samasti itsensä keisarin sotajoukkoon. Hän kertoi, kuinka vihollisen voima murrettiin, jolloin nämä ”kaikki kaatuvat kasaan, jatk’ ei välttä joukkoamme...”¹⁷ Venäläinen sotaväki tuli meidän joukkomme, runoilija todella tunsi taistelijat veljikseen.¹⁸

¹³ Juteini käyttää Väinämöisestä mm. seuraavanlaisia määreitä: ”... runon isä riemullinen —” ja ”Laulu-Jumala jalombi”. Juteini 1819 IV, s. 3, 7.

¹⁴ Juteini 1816 VIII, s. 8—10, 14.

¹⁵ Juteini 1816 VIII, s. 16, 18—19.

¹⁶ Juteini 1816 VIII, s. 28.

¹⁷ Juteini 1816 VIII, s. 19.

¹⁸ Em. runoelman sivuilla 4 ja 11 kirjailija nimittää venäläisiä veljikseen.

Taistelun ja voiton kunnia lankesi anonyymille venäläiselle aivan samoin kuin heidän keisarilleenkin. Vaikka ihailun venäläisen glooria rakentuikin aivan samoista aineksista kuin Aleksanterinkin, on syytä kuitenkin lainata joitakin säkeitä tästä hymnistä:

"Venäläinen voittajana,
joka tukes' turvatonda,
itkeväistä ihmisyyttä
horjuvana huolen alla,

särki kahlehet kovatkin,
Paulat murteli pahimmat,
joita vanhat Valda-kunnat
kandoivat arvota kauan."¹⁹

Ilman venäläisiä olisi ihmisyys ja vapaus kadonnut. Läntisen Euroopan kansat jäivät Juteinin runossa saamattomiksi statisteiksi, jotka ilman päättäväisiä Aleksanterin alamaisia olisivat jääneet ihmiselle arvottomaan alistuneisuuteen.

Juteinin kannanotot perustuivat sekä tunnepohjaiseen että valistukselliseen ajatteluun. Aleksanterin sankaritöiden häikäisystä ei ollut pitkää matkaa venäläisten hyväksymiseen, jopa ihailuun ja kehumiseenkin. Vuoden 1812:n hyökkäys Venäjälle sai Juteinin unohtamaan, että Napoleon ja Aleksanteri olivat saman valistuksen aikakauden kasvatteja sekä entisiä liittolaisia. Vaikka Juteini epäilemättä muisti, että myös Venäjän keisari oli vallannut alueita, niin Bessarian, Puolan kuin hänen oman isänmaansakin, niin ero oli ilmeisesti hänen mielestään siinä, miten niitä oli kohdeltu. Päinvastoin kuin Napoleon oli hänen voittajansa ottanut valloituksia tehdessään huomioon kansojen olennaiset edut. Valtiollista riippumattomuutta ei Juteini kaivannut, koskaan ei sellainen ilmeisesti edes pälkähtänyt hänen päähänsä. Hänelle riitti omassa isänmaassaan saavutettu asema ja vallitsevat oikeudet eikä hän tullut ajatelleeksi, että toiset kansat ehkä olisivat halunneet enemmän kuin olivat saaneet.²⁰ Hänen kantansa oli kaikessa yksipuolisuudessaan täysin selvä: "Rehellisin Ruhtinoista voitti viimein vihollisen Suomen suureksi hyväksi..."²¹ Ja mikä kelpasi meille, se oli ilmeisesti hyväksi muillekin.

Juteini ei tyytynyt ylistämään venäläisiä vain Napoleonin voittajina, vaan hän saattoi löytää heissä muutakin kiittämistä. Vuonna 1818 vieraili tanskalainen kielentutkija Rasmus Rask Turussa, jossa tutustui mm. Gustaf Renvalliin. Matkustettuaan Pietariin sai Rask kreivi Nikolai Rumjantsevilta lupauksen, jonka mukaan tämä suostui kustantamaan suomalaisen sanakirjan. Sen laatiminen uskottiin Renvallille.²² Seuraavana vuonna oli Juteini valmis ylistämään suopeaa mesenaattia:

¹⁹ Juteini 1816 VIII, s. 26.

²⁰ Edellisessä luvussa todetaan, että Juteini ei ymmärtänyt maamme uuden aseman todellista luonnetta, autonomian sisällystä, vaan piti suuriruhtinaskuntaa valistuneen itsevaltiaan hallitsemana maana.

²¹ Juteini 1816 VI, s. 27.

²² Heikinheimo 1955, s. 621.

"... onnen armas aamu-rusko,
paistaa meille **P i e t a r i s t a**.
Siellä rinda **R u m ä n t s o v i n**,
tosin täynnä rakkautta
kohtaan suurta Suomen maata,
meille vartoo valistusta
kautta kieleemme omaisen ...

R u m ä n t s o v i rakastettu,
koroitettu kunniahan,
kautta vahvan viisauden
ombi arvomme havainnut;
R u m ä n t s o v i rakastettu
etelässä, itä-mailla
etsii jälkiä isäimme ..."

Samalla saivat runsaasti kiitosta suomen suvusta kiinnostuneet "vakaa Virolainen, **M e r k e l i**" sekä "**R y y s i** rakas Saksalainen".²³ Juteini on innostunut tiedon, valistuksen enentymisestä ja hänen kiitollisuutensa oli ylitsevuotavaa:

"Riennä, Vanha **V ä i n ä m ö i n e n**!
lastes luoksi laulavaisten,
riennä riemulla tykömme;
anna kättä kelpo miehen,
olkoon oma, taikka vieras,

joka tuleeipi tykömme;
maista mettä veljen maljan
kanssa viisaan **V e n ä l ä i s e n**,
ynnä ystäväs jalomman."²⁴

Juteinin suhtautumista niin venäläisiin kuin muihinkin vieraisiin kansoihin leimasi voimakas ennakkoluulottomuus, jota voinee parhaiten luonnehtia valistukselliseksi kosmopolitismiksi. Suhtautuminen tiedon enentämiseen, kansan sivistämiseen, järjen vallan lisäämiseen, sanalla sanoen valistukseen määräsi ihmisen arvon, ei hänen kansallisuutensa. Tiedon maailma ei voinut tuntea kansallisuusrajoja. Viisas pietarilainen kreivi, joka oli valmis kehittämään suomen kieltä maamme sivistyksen hyväksi, oli epäilemättä jalompi henkilö kuin joku Juteinin oman kansan valistukselle penseä jäsen. Kun myöhemmin käsitellään kirjailijan suhdetta kielikysymykseen, niin havaitaan, kuinka voimakkaasti hän saattoi moittia niitä oman maan virkamiehiä, jotka eivät hänen ajatuksiaan hyväksyneet.

Juteinin suhteessa vieraisiin kansoihin on siis todettava olleen paitsi valistuksellisia myös kansallisuuden merkitystä korostavia piirteitä. Kunkin kansan oli keskuudessaan kehitettävä kansallisia ominaisuuksiaan, mutta samalla niiden oli toimittava yhteistyössä rinta rinnan. Äsken lainatussa runossaan kehotti kirjailija Väinämöistä kumauttamaan kandelettaan "kunniaksi **K e i s a r i l l e**, joka kansat kaukaisetkin yhdisteli ystäviksi".²⁵ Kansalliselta pohjalta nouseva tasa-arvoisuus ja keskinäiselle kunnioitukselle rakentuva yhteistyö hyvän tiedon ja valistuksen levittämiseksi, siinä oli Juteinin yli valtiollisten rajojen ulottuva ohjelma. Pienessä runossaan Huokaus Jumalalle kiteytti kirjailija ajatuksensa näin:

²³ Juteini 1819 IV, s. 26—27. — Garlieb Helwig Merkel (1769—1850), balttilainen kirjailija. Tullut ennen kaikkea tunnetuksi maaorjuutta vastustavista teoksistaan. — Christian Friedrich Rühs (1781—1829). Julkaisi 1809 tunnetun teoksensa *Finnland und seine Bewohner*, joka ilmestyi ruotsinkielisenä 1811—13.

²⁴ Juteini 1819 IV, s. 27—28.

²⁵ Juteini 1819 IV, s. 28.

"Herra, luoja kaiken luonnon,
Taivastengin tekiä!
syttyttäjä hyvän suonnon
pitkin maamme piiriä!

Suuri sull' on Valda-kunda,
voima sitä suurempi.
Olkon kukin kansa-kunda
puolestansa parempi."²⁶

Kansalliskiihkoa ei valistuspöytä Juteini hyväksynyt. Kunkin kansan tuli saada olla omalla tavallaan muita etevämpi ja tämä oli myös toisten tunnustettava. Näin leviäisi rauha ja ystävyys kansojen keskuuteen, "hyvän suondo", joka on eräs runoilijan ahkerimmin käyttämiä termejä.²⁷

On aivan ilmeistä, että valistuksellinen ennakkoluulottomuus, joka teki Juteinille mahdolliseksi ihailla venäläisiä, oli kehittynyt hänessä jo opiskeluaikoina. Siirtyminen valtiollisen rajan yli kotiopettajan paikasta toiseen lienee osoitus myönteisestä suhtautumisesta ihmisiin välittämättä siitä, kenen alamaisia he olivat. Venäläisten hyökkäyksen valmistelun aikoihin asusti Juteini — kuten edellä jo on kerrottu — Ruokolahdella Vanhassa Suomessa, ja vaikka ei tunnetakaan hänen senaikaisia kokemuksiaan, niin aivan ilmeistä on, että mitään erikoisen negatiivista käsitystä valloittajasta hän tuskin sai, koska hänen perusajatuksensa kansojen suhteesta toisiinsa säilyi edelleen positiivisena.

Voimakkaasti vaikutti Juteiniin se, että häntä ei valittu hallituskonseljin kielenkääntäjän virkaan hänen hakiessaan sitä vuonna 1810. Hän tunsi — tosin väärillä perusteilla — olleensa pätevin toimeen ja tulleen aiheuttomasti syrjäytetyksi. Hänen katkeruutensa oli niin voimakasta, että se säilyi läpi hänen elämänsä ja oli myöhemmin Viipurissa yleisesti tunnettua. Mahdollista on, että Juteini oli tullut oman käsityksensä mukaan epäoikeudenmukaisesti sivuutetuksi parissa muussakin viranhaussa. Läntinen Suomi "hylkäsi" hämäläisen maa-laispojan, mutta kauan Venäjään kuuluneeseen Vanhaan Suomeen hänet hyväksyttiin aluksi Haminaan maistraatinsihteeriksi, ja vuoden kuluttua hän siirtyi — kuten tunnettua — kosmopoliittiseen Viipuriin vastaavaan toimeen. Juteini sai nuoruudessaan havainnollista opetusta siitä, että rajapyykkien itäpuolella saatettiin tarjota huomattavasti parempia taloudellisia etuja ja (niinkuin hän ajatteli) oikeudenmukaisempaa kohtelua kuin sillä puolella, missä hän oli syntynyt.²⁸

²⁶ Juteini 1817 II, s. 3.

²⁷ Tämän termin sisällöstä ja käyttämisestä ks. esim. Juteini 1817 II, s. 7. — Juteini 1817 VI, s. 8. — Juteini 1817 VII, s. 9. — Juteini 1817 VIII, s. 3, 7, 9, 11, 12, 20. — Juteini 1819 IV, s. 33. — Juteini 1826 II, s. 24. — Juteini 1826 IV, s. 29, 61. — Juteini 1844 III, s. 147.

²⁸ Juteinin viranhausta 1810, Teperi 1968, ks. erikoisesti s. 251—253, 262. — Väinö Kaukonen (Kaukonen 1964 s. 49) kirjoittaa: "Haettuaan sodan päätyttyä turhaan hallituskonseljin kielenkääntäjän virkaa ja paria muutakin tointa..." Tämä väite kolmesta viranhausta perustuu ilmeisesti (lähdetä ei Kaukonen ilmoita) Juteinin runoon "Runoniekkoille elli Runolaisille Suomessa. Kirjoitettu leivättömyydessä.", jossa tuotteessaan hän sanoo: "Kyllä minä köyhyydessä olen kolmesti kokenut leipää kohden kurkoitella, kolmesti myös olen minä tika-puilla pudotettu." Juteini 1816 VII, s. 25. — Mitään suoranaisia todisteita muusta kuin vuoden 1810:n viranhausta ei ole tietävästi olemassa.

Laajemman kokonaiskuvan saamiseksi on aiheellista tarkastella Juteinin asemaa esillä olevassa mielipidekentässä. Oliko hänen suhtautumisensa Aleksanteeriin ja venäläisiin poikkeuksellista maassamme vai oliko hän kenties vain yleisen mielipiteen tulkki? On tuskin epäilystä siitä, että ne monet pelot ja epäluulot, joita venäläisiin valloittajiin oli suomalaisten taholta kohdistettu, olivat osoittautuneet turhiksi. Ei voida kuitenkaan ajatella, että pelkällä rauhansopimuksella ja Suomen valtion perustamisella olisi kyetty katkaisemaan niitä vuosisataisia yhteyksiä, jotka eri sukupolvien aikana olivat liittäneet suomalaisen sivistyneistön jäsenet voimakkein tunnesitein Ruotsiin. Uusi herätti epäilyä ja Turun akatemian piirissä ilmeni vastarinta-asenteita, jotka sieltä ilmeisesti levisivät laajemmallekin.²⁹ Varsinkin läntisessä Suomessa lieenee ollut niitä, jotka olisivat ilolla tervehtineet uudistuvaa valtiollista yhteyttä Ruotsin kanssa.³⁰

Suopeassa suhtautumisessaan keisariin ja hänen venäläisiin alamaisiinsa ei Juteini kuitenkaan ollut yksin. Pariisen vuotta sen jälkeen, kun hän oli julkaissut Venäläinen runoelmansa, kirjoitti Juvalta kotoisin oleva ylioppilas Abraham Poppius Upsalasta kotimaahansa kertoen ruotsalaisten yksipuolisesta suhtautumisesta suomalaisiin ja jatkoi: ”Därför kan ingen ärlig finne älska detta otacksamma, slappa, enerverade, fattiga, genom sina partier sig själf sönderslitande, med sina förfäders storverk skrytande och därpå förlitande Sverige. — Helt annat är Jalo Venäjä och vår frihet och välstånd under Alexander. . .”³¹ Poppiuksen luokkatoveri Iitin rajapitäjässä Ruotsin puolella syntynyt A. J. Sjögren puolestaan totesi päiväkirjassaan parisen vuotta ennen Juteinin edellä mainitun teoksen ilmestymistä, kuinka jälleenyhdistyminen Ruotsiin olisi kaikissa tapauksissa hyvin epämiellyttävä mahdollisuus.³² Samoja latuja kulkivat Rantasalmella lapsuutensa viettäneen G. Fr. Aminoffin ajatukset. Kun hän Turussa oli saanut kuulla pohjalaisten toivovan entisen yhdistymisen Ruotsiin jälleen uudistuvan, hän piti muistiinpanoissaan ajatusta rakkaudettomuuden ja omanvoitonpyynnin osoituksena. Samoihin aikoihin kirjoitti Viipurilaiseen osakuntaan kuuluva ylioppilas Joh. Hirn A. J. Sjögrenille mainiten, kuinka hän kyllä halusi rakastaa hallitsijaansa, mutta ei sitä kansakuntaa, jota tämä varsinaisesti edusti.³³ Juuri Napoleonin Venäjän-retken jälkeisinä vuosina useat sivistyneistön jäsenet katsoivat asiakseen ottaa kantaa heitä suuresti askarruttavaan kysymykseen. Juteinin pohdiskelut suhteestaan keisariin ja venäläisiin on näin ollen tulkittava tarttumiseksi ajankohtaiseen ja paljon keskustelua herättäneeseen aiheeseen.

²⁹ Castrén 1944, s. 76.

³⁰ Ks. esim. Osmonsalo 1949, s. 53—86. — Danielson-Kalmari 1923, s. 112—115, ks. myös s. 137.

³¹ Abraham Poppiuksen kirje A. J. Sjögrenille helmikuussa 1818. Bergholm 1899, s. 16—17.

³² Castrén 1944, s. 76.

³³ Joh. Hirnin kirje A. J. Sjögrenille 10. 8. 1813, HYK.

Kaikki neljä edellä esiteltyä todistajaa olivat Juteinia toistakymmentä vuotta nuorempia akatemian piiriin kuuluvia kansalaisia.³⁴ Sjögren, Poppius sekä Aminoff olivat eläneet Turun rauhan rajan tuntumassa nuoruutensa ja Hirn kaikkien edellä mainittujen kanssa kuului hänkin Viipurilaiseen osakuntaan. Yhteistä heille oli myötämielinen suhtautuminen uuteen valtiolliseen asemaan. Voidaan kuitenkin todeta äsken lainattujen kannanottojen ja Juteinin mielipiteiden välillä selviä aste-eroja. Nuoremman polven miehet ajattelivat huomattavasti enemmän suomikeskeisesti kuin Juteini. Poppius piti Venäjää jalona selvästi vain sen vuoksi, että se oli antanut hänen isänmaalleen hyvän aseman. Juuri tämän vuoksi halusi A. J. Sjögrenkin maan silloisten olosuhteiden jatkumista. Sama kanta oli myös Hirnillä, jonka oli ehkä hieman vastahakoisesti tunnustettava Aleksanterin ansiot maan aseman parantajana. Kukaan nuorukaisista ei katsonut asiakseen kehua venäläisiä, Hirn ilmoitti suorasukaisesti, ettei hän halunnut näitä rakastaa. Juteinin hallitsijaan kohdistama ihailu oli ehdottomampaa ja varauksettomampaa kuin nuoren polven; venäläisten kehumisessaan hän ilmeisesti oli harvinainen kynäilijä tuon ajan Suomessa. Kansallisuusaate ja romantiikka oli vähitellen tunkeutumassa maahamme korostaen voimakkaasti omintakeisuuden merkitystä kenties toistenkin kustannuksella, ja tällaisen ajattelun tunsu nuoriso sopivan itselleen. Juteini pitäytyi valistukselliseen kosmopolitismiin eikä häneltä, hämäläiseltä lampuodin pojalta, ollut katkennut mitään merkittäviä siteitä entiseen emämaahan. Muodostaessaan mielipidettään venäläisistä Juteinilla oli näin ollen taakkanaan vähemmän sidonnaisuuksia kuin monella muulla sivistyneistöön kuuluvalla aikalaisella. — Hallituskonseljin jäsenten ja korkeiden virkamiesten kannanotot esillä oleviin kysymyksiin on tietoisesti sivuutettu. Heidän riippuvuutensa hallitsijasta ja Pietarin johtavista piireistä oli kokonaan toinen kuin tavallisen sivistyneistön jäsenen. Myös heidän saamansa informaatiot antoivat heidän mielipiteilleen aivan toisenlaisen lähtökohdan kuin muille alamaishille.³⁵

Niin aitoa ja varauksetonta kuin Juteinin osoittama Aleksanterin ja venäläisten ihailu olikin, hänen mielessään askarteli samanaikaisesti kysymys suomalaisesta kansasta. On kuin hänellä sittenkin kaikesta kannanottojen mutkattomuudesta huolimatta olisi ollut vaikea olo. Aleksanteri oli suuri, venäläiset Euroopan tyranniasta pelastunutta sankarikansaa, mitä voisivat vähäiset, sotansa kiistatta hävinneet suomalaiset asettaa tällaisia tosiasioita vastaan, sillä tulihan kuitenkin kunkin kansakunnan jollakin alalla olla ”puolestansa parempi”. Miten ilmeni suomalaisten erikoislaatuisuus ja omintakeinen suuruus, oliko heidän

³⁴ Aminoffista ks. Wasastjerna 1879, s. 25; Hirnistä Lagus 1895, s. 535; Poppiuksesta Bergholm 1899, s. 5—8 ja Sjögrenistä Heikinheimo 1955, s. 690.

³⁵ Ks. esim. Osmonsalo 1949, s. 53—86. — Danielson-Kalmari 1923, s. 347—361. — Danielson-Kalmari 1925, s. 481—508. — Danielson-Kalmari 1927, s. 483—507.

osalleen jäänyt yleensä enää yhtään mitään? Tämän pulman selvittämiseen käytti Juteini runsaasti sekä aikaa että painomustetta.³⁶

Oli toinenkin viipurilainen, joka samanaikaisesti kuin runoilija pohti suomalaisten omaleimaisuusongelmaa. Ja hänkin oli ilmeisesti tullut kysymyksen pariin venäläisten erinomaisuuden todettuaan. Näin kirjoitti Juteinin ikätoveri ja tunnettu koulumies E. G. Melartin 1814 piispa Jaakko Tengströmille. ”Saan ehkä pian tilaisuuden lähettää Teille Herra Tohtori ja Piispa, äskettäin Pietarissa julkaistun lyhyen ranskankielisen Venäjän historian oppikirjan, jonka minä toistaiseksi tunnen vain nimeltä. Jos olisi mahdollista esittää pohjoisten valtojen historia siten, että johtolankana olisivat Suomen vaiheet ja tapaukset, olisi sellainen kuvaus luultavasti sopivin Suomen nuorisolle. Nyt minä häpeän ja olen pahoillani siitä, että en aikaisemmin ole herännyt kiinnittämään huomiotani synnyinmaamme kohtaloihin. Mutta kyllä sellaisen oppikirjan valmistaminen tältä näkökannalta varmaankin on kohtaava suuria vaikeuksia.”³⁷ Venäjän historian ajatteleminen oli saanut Melartinin havaitsemaan ne puutteet, joita hänen omassa maassaan oli. Venäjän nuorisolle ja kansalle voitiin kertoa sen loistavasta menneisyydestä, mutta suomalaisella opettajalla ei tällaista mahdollisuutta ollut olemassa. Vertailu Venäjän ja Suomen välillä tässä suhteessa oli ollut Melartinille niin masentavaa, että hän tunsu suoranaista häpeää siitä, ettei hän ollut itse suurista vaikeuksista huolimatta tehnyt mitään asian hyväksi.

Melartin tyytyi vain toteamaan vallitsevan asian tilan, mutta Juteini myös toimi. Ei voi olla pelkkä sattuma, että hän samana vuonna, jolloin hänen runoelmansa Venäläinen ilmestyi, julkaisi myös toisen teoksen, jonka nimi oli selvästi tarkoitettu edellisen pariaksi. Tämä runoelma oli Suomalainen elli Runo Ahkeruudesta Suomessa.³⁸ Aivan vastaavasti kuin hän oli koettanut luoda jonkinlaista synteysiä urheista venäläisistä, hän yritti antaa eräänlaisen kokonaiskuvan suomalaisesta kansasta ja sen omasta kansallisesta erikoislaatuisuudesta, joka oli nostava sen muiden vertaiseksi. Laajamittaisen tarinansa alussa Juteini kertoi, kuinka suomalaiset aikoinaan vaeltelivat ”lämbymillä laitumilla, iän syngään sylissä”. Suomalaiset olivat paimentolaisia ”lailla kungin Kansa-kunnan, jotka aikansa alussa ensin kaitsivat kedoilla lapsiansa, laumojansa. . .” Lopulta suomalaiset päättivät lähteä vaeltamaan nykyiseen maahansa ”kohden kylmää Otavata”, koska he tunsivat ”luondonsa lujaksi.” Suomalaiset tiesivät lähtiessään talvien

³⁶ Juteinin hakupapereissa (senaatin AD 67/65 1810, VA) on mukaan liitettynä runo ”Keisarille”, johon on liitetty selitykseksi alaotsikko ”(Fragment af ett längre Stycke kalladt: Suomalainen).” Kuten edellisen luvun viitteessä kolme on todettu, eivät tämän runon säkeet lainkaan sisälly lopulliseen ”Suomalainen”-runoelmaan, jossa kiitetään yksinomaan suomalaisia. Silti runon selitys todistaa kirjailijan jo tällöin suunnitelleen maanmiehistään tehtyä runoelmaa.

³⁷ Danielson-Kalmari 1927, s. 507—508. — E. G. Melartin oli syntynyt 11. 1. 1780. Hänestä ks. Heikinheimo 1955, s. 509.

³⁸ Juteini 1816 VI. — ”Venäläisessä” on 32, ”Suomalaisessa” 31 sivua.

olevan kylmiä ja pimeitä sekä hallan vaanivan, ”vaan on siellä valoakin, jonga pidennän päreillä. Kesällä on päivä pitkä, Suomen lämpymän suloinen; illassa on aamun alku, valo viipyvi alati auringonkin aletessa.”³⁹ Juteini oli luomassa sittemmin suorastaan perinteelliseksi käynnyttä kuvaa karusta mutta kauniista Pohjolan maasta, jonka Suomen kansa vapaaehtoisesti oli valinnut tulevaksi asuinpaikakseen. Myöskin sisu oli jo mukana kuvassa, sillä nimenomaan mainittiin suomalaisten tunteneen luontonsa lujaksi. Ankeaan maahan lähteminen vaati tavallista voimakkaampia luonteenpiirteitä.

Päätös lähteä moiseen kylmään maahan herätti luonnollisesti ansaittua huomiota:

”Suuri suku ihmisyyden,
koko kansa ihmetteli
mielä miehen suomalaisen,
pulskeutta puheen parren

asioita ajaissansa,
rohkeutta rinda-luissa
merkillisihin menohin
tuotti onnen toivotukset. . .”

Toiset heimoveljet jäivät — niinkuin Porthan oli opettanut — Unkariin, toiset Kuurinmaalle, osa tuli ”Viroon viljaisehen”, eräät saivat osalleen Inkerin.⁴⁰ Suomalaiset halusivat kuitenkin kamppailla luonnon suurten vastusten kanssa, rohkeita ja lujia kun olivat, ja niin he saapuivat omaan maahansa.

Näin alkoi Juteini hahmotella voimallista, miehekästä kuvaa sisukkaista korvenraivaajista. Kaivettuaan ”soista mustan malmin” avukseen alkoi suomalainen taistella pahinta vihollistansa vastaan:

”Halla pahan harjoittaja. . .
pehtaroitsi pesässänsä
korven kylmemmän sisällä;
siellä nousi surman hengi
sauvun lailla salaisesti;
pedon pahimman tavalla
syöksi yöllä Suomen päälle,
hyvät hedelmät hävitti. . .”⁴¹

Seuraukset näkyivät pian, sillä suomalaisten oli pakko

”männyn kuoria kokoilla,
syödä vehka-vellingiä
pettu-leipänsä lisäksi,
joka oli outo ruoka
ravinnoksi ruumihissa

varsin huono vastukseksi
näljän kurjan kovuudelle,
joka aivan angarasti
kävi päälle pakkaisella,
tarhat, aitat tyhjendeli. . .”

³⁹ Juteini 1816 VI, s. 2—5.

⁴⁰ Juteini 1816 VI, s. 5—6.

⁴¹ Juteini 1816 VI, s. 8.

Kaiken tämän kurjuuden keskelläkään ei suomalainen lannistunut, kaukana siitä:

”... mutt’ ei tunne Suomen miehet epäilystä elämässä; tottuneina tyhjyyteengin, puna-posket puutoksissa, kukin itse kohdastansa	täytti tyytyväisyydellä onnen osan vaillisengin. Kovin soti Suomalainen aina työllä, toimellansa näljän kanssa näändymätä.” ⁴²
---	---

Lannistumattomuus, tyytyväisyys vähässäkin, toimeliaisuus, sanalla sanottuna kaikki se, mitä tavallisesti sisällytetään sanaan sisu, oli sitkeän suomalaisen ominaisuuksia.

Mutta suomalaisten malja olisi ollut aivan liian vähän täytettynä vastuksilla, jos ainoastaan halla olisi ollut heidän työtään mitätöimässä. Talvi pohjolassa oli kova koettelemus, sillä se jopa ”peitti kannella kalatkin, koski kasvoin, kylmäs kynttä, paukkui nurkissa pihalla”. Metsän pedotkin ahdistivat pohjolaan tunkeutunutta uskalikkoa. ”Karhu karjat turmeleepi... susi surmaa lammas-lau-mat... arka, juokseva jäniskin kalvoi puita kuivamahan... hiiri leipää hivutteli, hakkas vaatteita vilussa...”, jopa kyyhkysetkin olivat maamiehen kiusana siemenviljaa syömässä.⁴³

Mikään ei kuitenkaan lannistanut suomalaista. ”Työllä valmistaa väkevä kas-kiksensa metsät kylmät, niitut perkaa pelloksensa, suot ja korvet kylmemmätkin leivän avuksi avaapi.” Suomalaisetkin olivat sankarikansaa, heidän taistelunsa oli jopa jatkuvaa, melkein jokapäiväistä ja heidän vastustajansa julma ja aina läsnä-oleva. Siinä oli heidän suuruutensa, joka nosti heidät muiden kansojen verroille ja ehkä niistä ohikin.

”Tällä lailla työnsä kautta
oli Suomi suuren arvon
saanut kansahin seassa.”⁴⁴

Jos venäläisiä saatettiin juhlia Euroopan vapauttajina, niin kyllä suomalaisillekin kuului arvonantoa: he voivat työnsä ja ahkeruutensa ansiosta kuulua hyvällä omallatunnolla kansojen perheeseen.

Lannistumattoman korvenraivaajan kunnioitettaviin hyveisiin kuului myös tyytyväisyys. Talonpoika alistui valitsemaansa karuun osaan, mutta ei valitel-len ja voivotellen, vaan tuntien oman suuren arvonsa. Näin antoi Juteini suo-malaisen Matin laulaa vuonna 1817:

”En kerskaa mä sukuni suuruudesta,
vaan veisailen vapaasti miehuudesta.
Työstäni tulee hyödytys, huvitus,
Valda-kunnallekin voiman’ on vahvistus.
Virkan’ on hyvä ja sääty’n on suur’;
Talon-pojaksi mä mainitaan juur’...”

⁴² Juteini 1816 VI, s. 9.

⁴³ Juteini 1816 VI, s. 9—10, 13.

⁴⁴ Juteini 1816 VI, s. 10—11.

Juteini piirsi kuvan suoraselekäisestä, omasta arvostaan selvästi ylpeästä maamiehstä: ”Me arvomme viisailda ansaitsemme, niit’ ahkeruudella ja järjellämme. Poikamme puhtaina, pestyillä poskilla, harmaalla jakulla, harjatuil’ hiuksilla...”⁴⁵ Tällaisena nousi talonpoika suorastaan herrojen vertaiseksi, ehkä heidän edelleenkin:

”Kuin korkeat kaipaavat kokousta,
ja etsivät hullusti huvitusta,
silloin me töitämme toimella täytämme,
aljetun päivämme riemulla päättämme
viljellen maatamme ilolla vaan;
aurassa arvo on isämme maan...”

O! tyhmät, kuin luulevat kunniansa
ain’ valuvan arvosta vanhembansa,
sukunsa iängin suurena pitävät,
isäinsä kunnian isoillen käyttävät;
mun sukun’ Aatamist’ alkunsa sai,
mä nauran siis muille ja olen vai...”⁴⁶

Suomalaiset kansanmiehet olivat koko maan tuki ja turva, kunniallisina, ahkerina, korkealla eettisellä tasolla olevina he monessa suhteessa olivat valtakunnan parhaimmistoa. Aatelisetkaan eivät ainakaan moraalisesti pystyneet nousemaan näiden jalojen ja pystypäisten miesten tasolle.⁴⁷

Tällaisten miesten olemukseen liittyi olennaisena osana myös henkilökohtaisen vapauden kunnioittaminen. Juteini ei suinkaan unohtanut, että suomalainen talonpoika ei koskaan ollut ollut kenenkään tahdottomana käskyläisenä. Hän muistutti, kuinka ”on Esivalda saanut sinuss’ alammaisen urhollisen, uskollisen, jok’ ei ole orja ollut, arka vaaran asioissa...”⁴⁸ Tässäkin oli epäilemättä kohta, joka venäläisiin verrattuna antoi suomalaisille arvoa ja kunnioitusta. Jos suomalaisten sopi olla tyytyväisiä kuuluessaan venäläisten kanssa Aleksanterin alamaisiin, niin oli näiden puolestaan hyväksyttävä suomalaiset ainakin tasavertaisina rinnalleen laajassa valtakunnassa. Suomalaisen talonpojan oli annettava venäläiselle veljelleen arvoa, mutta mitään syytä hänellä ei ollut enempää notkistaa päätänsä kuin harmaapukuista arvokasta varttansaakaan tämän edessä.

Vaikka Suomen sota kiistatta oli muodostunut venäläisille voitoksi ja taistelussa Napoleonin vastaan he olivat osoittautuneet erinomaisiksi sotilaiksi, jotka olivat kukistaneet koko Euroopan orjuuttaneen korsikkalaisen, ei Juteini halunnut kieltää omilta maamiehiltäänkään arvostamaansa sotaista kuntoa. Siitä huolimatta, että tappio vielä vuonna 1809 oli mahdollisimman tuoreessa muistissa, hän kirjoitti, kuinka ”Suomalaisten suututtajat saavat pahan palkkansa, vihollisix vihoittajat syystä kovan surmansa, koska pyssyt pauhailevat, tykit liiax laukeilevat.”⁴⁹ Suomalainen-runoelmassa Juteini ei kansansa sotaista kuntoa liiemmästi

⁴⁵ Juteini 1817 IV, s. 5.

⁴⁶ Juteini 1817 IV, s. 6.

⁴⁷ Talonpoikien suhteita säätyläisiin, heidän yhteiskunnallista asemaansa käsitellään seuraavassa luvussa.

⁴⁸ Juteini 1816 VII, s. 9.

⁴⁹ Juteinin viranhakupapereissa olevassa runossa ”Suomen laulu”, joka on Arvon mekin ansaitsemme-runon ensimmäinen versio, Senaatin AD 67/65 1810, VA. — Vrt. myös Teperi 1968, s. 254—257. — Runo esitellään tekstissä hieman myöhemmin.

kehunut — sehän oli Venäläisten vastapooliksi tarkoitettu — mutta samana vuonna hän kyllä julkaisi toisessa vihkosessaan runon nimeltään Suomalaisille, jossa hän kirjoitti seuraavaan tapaan: ”Sinä näytit Naapurilles, Venäjälle väkevälle, että mies on miehuullinen sotimahan Suomessakin, maansa vakaa varjelia. . .” Samalla hän palautti mieleen myös ”vanhan Saksan sodan” tapahtumat, joilla hän ilmeisesti tarkoitti 30-vuotista sotaa ja suomalaisten siinä suorittamia urotekoja. Juteinin vakuuttelu tuntuu kuitenkin ikäänkuin velvollisuudesta läheneeltä. Oivallisen miehen ominaisuuksiin kuului hänen käsityksensä mukaan myös sotainen kuntoisuus, ja koska suomalaiset olivat miesten miehiä, niin heillä oli ilman muuta myös niitä avuja, jotka sodassa tekivät taistelijasta urhoollisen.⁵⁰ Ne tapaukset, joissa Juteini ylisti kansansa sotaista kuntoa, olivat kuitenkin harvinaisia. Tähän vaikutti epäilemättä se, että hän oli ennen muuta rauhan ihannoija, joka hallitsijassaan näki juuri rauhan ruhtinaan. Tyypillinen on hänelle Sota-Laulu. Siinä runoilija nimenomaan puhui ”surkeasta sodasta”, jossa aina ”suotta surmataa ja hirmuisesti hukataan”. Kuitenkin ”jos vapaus on vaarassa”, niin silloin oli taisteltava. ”Riemuinen, rakas rauhassa, vaan kova, kylmä sodassa on sydän Suomalaisen”.⁵¹ Pakotettuna suomalainen taisteli urhokkaasti, mutta hänen pääavunsa olivat aivan ylivoimaisesti rauhan töissä hankittuja, arjessa, sen vakaassa menossa oli hänen voimansa ja suuruutensa.

Siellä täällä vilahtaa suomalaisen kansanmiehen hyveiden joukossa myös hänen terävä ajattelukykynsä. Edellä Matin esittämässä laulussa vaadittiin säätyläisiltä talonpoikien arvostamista nimenomaan heidän osoittamansa ahkeruuden ja järkevyyden vuoksi. Kun Juteini julkaisi keräämiään sananlaskuja, hän perusteli harrastustaan seuraavasti: ”Näiden seassa löytyy viisauden neuvoja. . . niin että ne julkisesti todistavat. . . Suomalaisen valppaasta järjen voimasta. . .”⁵² Suomalainen kansanmies oli osoittautunut älykkääksi ja tätä ominaisuutta arvosti järkeä ihannoiva valistumies Juteini suuresti. Siksi oli syytä julistaa rahvaan erinomaisuutta myös muille.

Maamme kansanmiehillä oli hallussaan oivallisesti viljelty välikappale suomen kielessä, sillä se oli kelvollista ilmaisemaan täsmällisesti todellista elämänviisautta. Koska kieli saattoi harjaantua vain käytössä, on Juteinin perusteluissa ehkä huomattava viittausta myös Suomen kansan hengenviljelyn vanhuuteen. Maamme kansanperinteeseen tutustuneella kirjailijalla ei ollut käytössään Kalevalaa, mutta Väinämöisen ja Ilmarisen hän toki tunsu ja arvosti näihin hahmoihin sisältyviä henkisiä arvoja.⁵³ Kun Juteini venäläisten kunniaa laulaessaan kut-

⁵⁰ Juteini 1816 VII, s. 8—9. — Nimi-Päivä kertomuksessaan (Juteini 1824 I, s. 20) kuvaa Juteini sankarillista Hurtti-nimistä talonpoikaa, joka ”on myös ollut rehellinen ja uljas sota-mies, suuri ja väkevä”. Tähän ihannoituun kuvaan kuului myös, että ”ei hängän paljon kerskaa”. Uljuuteen liittyi myös vaatimattomuus.

⁵¹ Juteini 1824 I, s. 26—27.

⁵² Juteini 1818 II, s. 87.

⁵³ Vrt. Sarajas 1956, s. 306—307.

sui Väinämöistä avukseen, niin tässä on selvästi nähtävissä määrätynlainen rinnakkaisasettelu: Hän kehotti Väinämöistä: "...käytä soitto kahdeleeni" ja tämän piti tapahtua niinkuin venäläinen "käytti miekan kiildäväisen". Suomalaisella oli kannel ja venäläisellä miekka, suomalaisella soiton, venäläisellä taistelun mahti kädessään. Suomalainen-runoelmassaan runoilija nimenomaan korosti Väinämöisen kuuluvan hänen maanmiehilleen: "Veisu kuuluu Väinämöisen Suomen kansan kunniaksi, kaikuu kandeile iloksi..." Juuri hänen soitostaan saivat suomalaiset uutta uljautta, niin että "pohjan tähti taivahalla, tandereella pohjan poika, ei ne jäädy, järkähteile."⁵⁴ Meillä oli paljon arvokasta, mitä venäläiset eivät omistaneet, alemmuudentunteeseen ei siis tämänkään vuoksi ollut mitään syytä. Juteini jakoi niin fyysisiä kuin henkisiäkin avuja verraten tasapuolisesti molemmille Aleksanterin hallitsemille kansoille, eivätkä suomalaiset tässä suinkaan jääneet vähemmälle.

Arvostaan tietoisin, sisukkaan suomalaisen korvenraivaajan rinnalle asetti Juteini toimellisen, siveän ja rakastavan vaimon. Samaan aikaan kun "miehet maata viljelevät, vaimot vaatteita kutovat, laulain pirtin lattialla lapset tekevät lapetta. Rakkaus se riemullinen lämmittääpi rinda-luita." Erään kerran hän totesi, kuinka "Vaimo, kuva valon, ombi turva talon, ruokkii joukon jalon toimellisesti."⁵⁵ Vaikka runoilija vain harvoin muisti kuvata tuota matalan pirtin hyvää nengetärtä, ei silti ole mitään epäilystä siitä, että runsailla hyveillä varustettu suomalainen mies oli saanut osakseen vastaavanlaisen puolison. Molemmat olivat ihannoituja hahmoja, jotka kyllä sopi asettaa kilpailemaan paremmuudesta äskeisen valloittajan kanssa niin hyveiden runsaudessa kuin laadussakin.

Juteinin lukuisissa, perusteellisissa sekä jatkuvasti samoja teemoja toistelevissa tätä aihetta koskevissa kirjoituksissa tavataan näin ollen melkein valmiina se suomalaisen maanasukkaan ihannehahmo, joka sittemmin 1800-luvun puolimaissa vakiintui yleisesti hyväksytyksi kansalliseksi korvenraivaajan kuvaksi lähes vuosisadan ajaksi. Kenties ainoa piirre, joka tuohon kuvaan on lisätty myöhemmin, on jumalanpelko. Kolmenkymmenen sivun mittaisessa Suomalainen-runoelmassa mainitaan useaan kertaan "sodan isä Ilmarinen" sekä vanhan Väinämöisen kanteleen soitto, "josta rinnat rohvaistuina saavat uutta uljautta", mutta sanaa Jumala ei mainita kertaakaan.⁵⁶ Siinä ei myöskään puhuta sanaakaan mistään Luojan johdattuksesta tai muusta vastaavasta. Talonpoikaissäätöä ylistävässä Perhe-Kunda näytelmässä käsitteli kirjailija uskonnollisuutta vain määrätystä näkökulmasta. Valistuneet talonpojat murskasivat siinä uskonnollisen hurmoshenkisyyden ja taikauskoisuuden voimakkaan pilkan sekä järjen todistusten aseilla.⁵⁷ Ei Juteini suinkaan kieltänyt talonpoikien uskonnollisuutta, mutta se oli aihe, josta hän ta-

⁵⁴ Juteini 1816 VI, s. 14.

⁵⁵ Juteini 1816 VI, s. 14. — Juteini 1817 IV, s. 32.

⁵⁶ Juteini 1816 IV, s. 14, 16, 18—19, 22—25, 27.

⁵⁷ Juteini 1817 IV, s. 10—13, 15—21, 23—30.

vallisesti tyystin vaiken. Kun hän halusi esittää jotain hyvää suomalaisen talonpojan henkisistä tai hengellisistä ominaisuuksista, silloin olivat esillä muut kuin uskonnolliset aiheet. Perhe-kunda näytelmän lopussa kirjailijan äänitorvina toimineet talonpoikaiset henkilöt esittivät seuraavat vuorosanat:

”Yksi naapurin Miehistä.

Kiitos olkoon viisaille miehille, jotka ovat valistuksen sytyttäneet! Nyt annetaan lapsillekin neuvoja ja tietoja, joita ei muinen vanhatkan käsittäneet; nyt opetetaan julkisesti asioita, joita ei ennen ajatellakaan sallittu.

Isändä.

Juokai, Miehet! että minäkin saan. — — Juokai valistuksen ja Suuren Ruhtinaan maljaa.

Matti.

(Juotaissa —

Vahvistukon valistus!”⁵⁸

Jokainen esimerkiksi kelpaava maalaismies todisti vuorollaan valistuksen ihannutta. Parhaat talonpojat eivät suinkaan ensi sijassa olleet uskonnon, vaan järjen ja tiedon miehiä. Juteini kirjoitteli itse verraten runsaasti virsirunoudeksi katsottavia tuotteita, mutta oli silti ennen muuta juuri valistuksen julistaja.⁵⁹ On vain luonnollista, että hän antoi luomalleen talonpojan ihannekuvalle nimenomaan niitä hyveitä, joita itse arvosti eikä voimakas uskonnollinen tunne kuulunut niihin.

Tietoisesti pelkistäen voidaan sanoa meidän päiviimme asti hellityn suomalaisen talonpojan kirkastetun kuvan tulleen vakiinnutetuksi Runebergin ja Topeliuksen lukuisissa runoilijantuotteissa. Hahmon ensimmäinen muovaaja oli kuitenkin nimenomaan Jaakko Juteini. Hän antoi sille oman käsityksensä mukaiset piirteet. Hän myös esitti näkemyksensä muodossa, joka kansanomaisuudellaan, levinneisyydellään ja pitkäikäisyydellään tekee oikeutta aatteelliselle tienraivaukselle. Hänen saarijärvenpaavonsa ja maammekirjansa on runo Laulu Suomessa,

⁵⁸ Juteini 1817 IV, s. 31.

⁵⁹ Kokoelmassa Jak. Juteinin Vilpittömiä Kirjoituksia (Juteini 1817 II) on runsaasti virren luontoisia runoja mm. Jumalan armosta, Saarna-Virsi, Rukouksen jälkeen, Rukous Esivallan edestä, Siunaus Esivallan ylitse, Tytyväisyydestä, Katumus-virsi, Kuolemasta, Hautaus-Virsi, Päätös-Virsi Kirkossa jne. — Myös kokoelmassa Jak. Juteinin Runon Tähteitä (Juteini 1826 I) on runsaasti uskonnollisluonteista runoutta. — Suomi sanomalehdessä (n:o 45 4.12.1847, s. 179) totesi tuntematon arvioija: ”Virsiens tekijästä ovat olleet vauraamat Juteini ja Gottlund. Juteinin virret ovat sulavammat ja luonnikkaammat, kuin ovat käytetyt sulavalla kielen murteella...”

joka tänäänkin on yleisesti tunnettu nimellä ”Arvon mekin ansaitsemme” alkusäkeensä mukaan. Tässä ilmeisesti ainakin tänään laajimmin tunnetussa tuotteen kiteytti Juteini sanottavansa tavalla, jonka kansa tunnusti omakseen.

Koska esillä olevaan runoon keskittyvät ikäänkuin päähkinän kuoressa tässä luvussa käsitellyt ajatukset ja probleemat, on syytä käsitellä sitä perusteellisesti. Tähän kehottaa tutkijaa myös runon keskeinen asema kirjailijan tuotannossa. Ensimmäisen kerran Juteini ”julkaisi” runon vuonna 1810 liittämällä sen pape-reihinsa hakiessaan hallituskonseljin kielenkääntäjän virkaa.⁶⁰ Painettuna se ilmestyi vasta vuonna 1816.⁶¹ Versiot poikkeavat toisistaan huomattavasti. Vasem-malla on runo vanhemmassa, oikealla uudemmassa muodossaan.

”Suomen Laulu.

Aine on nyt aivussani
Suomenmaasta mainita.
Väinämöinen, veissussani
itse solmet sovita,
ett’ se olis’ otollinen,
kaikumahan kelvollinen.

Tääll’ on leipää tarpehexi
Suomenmaassa suuressa,
ehk’ ei elo einehexi
kasva miesten maatessa,
ilman sitä ilo suuri
juhлина on jalo juuri.

Silloin kestiin kutsumata
ovat olven jakaiset,
laulu kuuluu lakkaamata,
posket ovat punaiset.
Veljein malja maistettava
täysi ain’ on tarjottava.

Suomalaisten suututtajat
saavat pahan palkkansa,
vihollisix vihoittajat
syystä kovan surmansa,
koska pyssyt pauhailevat,
tykit liiax laukeilevat.

”Laulu Suomessa.

Arvon mekin ansaitsemme
Suomen maassa suuressa,
ehk’ ei riennä riemuksemme
laiho miesten maatessa;
leipä kasvaa kyndäjälle,
onni työnsä täyttäjälle.

Suomen poika pellollansa
työtä tehdä jaksaaپی,
korvet kylmät voimallansa
pelloksensa perkaapi;
rauhass’ on hän riemullinen,
mies sodassa miehuullinen.

⁶⁰ Senaatin AD 67/65 1810, VA.

⁶¹ Juteini 1816 IV, s. 31—32.

Suomen poika pellollansa
miestä monda vastaapi,
korvet kylmät voimallansa
niitux', pellox' perkaapi.
Töissä on hän toimellinen,
onnest' aina osallinen.

Opin teillä oppineita
Suomessa on suuria,
Väinämöisen kandealeita
valmiina on uusia.
Valistus on viritetty,
järki hyvä herätetty.

Suomen tytön poskipäissä
marja pysyy punainen;
hall' ei viivy harmaa näissä,
näit' ei pane pakkainen.
Likat kauniit kukoistuvat,
joihin rinnat rakastuvat.

Kestiss' irtain, iloisena
juo hän joka kannusta,
yxin kannun kumppanina
maistaa harvoin herkusta.
Ain' on ollut Suomalainen
tavoissansa taitavainen."

Opin teillä oppineita

Suomessa on suuria,

Väinämöisen kandealeita

täällä tehdään uusia;

valistus on viritetty,

järki hyvä herätetty.

Suomen tytön poski-päihin

veri vaatii kukkaiset,

hall' ei pysty harmaa näihin,

näit' ei pane pakkaiset;

luonnossa on lembeyttä,

sydämessä siveyttä."

Koska Juteini oli oman aikansa harvoja suomenkielisiä kynän käyttäjiä, on luonnollista, että hän monestikin julkaisi tuotteitaan uudelleen. Pikku muutoksia hän teki tällaisissa tapauksissa runoihinsa usein, mutta esillä olevan laulun osakseen saama muokkaus, kehittely ja sanottavan keskittäminen, jolla sen iskeytyys ja teho parani aivan oleellisella tavalla, on poikkeuksellista. Tämä osoittaa, kuinka suurta huomiota hän juuri tälle runollensa osoitti. Kahden eri version "julkaisemisen" välillä Juteinilta ilmestyi kaksi runo- ja yksi sananlaskukokolema, joihin Laulu Suomessa olisi soveltunut.⁶² Ilmeisesti hän ei kuitenkaan ollut siihen tyytyväinen, koska käytti laulun hiomiseen yli puolenkymmentä vuotta. Runo on epäilemättä ollut Juteinille tavallista läheisempi, sen aatesisältö hänen omaa sisintään.

Mikään sattuma ei voinut olla, että Juteini lopulta julkaisi kauan kypsyttelämänsä runon juuri Suomalainen-runoelmansa lopussa sen ainoana irrallisena tuotteena. Suomalainen oli tarkoitettu Venäläinen-runoelman vastapooliksi, toiseksi suureksi synteesiksi, ja sen huipentumaksi sopi oivallisesti nimenomaan Ar-

⁶² Juteini 1810. — Juteini 1815 II. — Juteini 1815 III. Myös muita kirjasia Juteini julkaisi vuosien 1810:n ja 1816:n välisenä aikana, kuten lopussa olevasta luettelosta ilmenee. Niissäkin on julkaistu muutamia runoja.

von mekin ansaitsemme -laulu. Tämä vastakkainasettelu avaa uuden näkökulman runon aatesisältöön. Laulun sanoma on tähän asti yhdistetty ensimmäisen kansallisen herätyksemme yleisiin kannanottoihin ja ilmeisen yksimielinen käsitys on ollut, että siinä on nimenomaan tahdottu sanoa suomenkielisen kansanosan omassa maassaan yltävän ruotsinkielisen sivistyneistön verroille. On ajateltu runon tekijän halunneen asettaa vastakkain rehdin suomalaisen talonpoikaiston ja kansasta vieraantuneen säätyläistön. Juteinin myöhemmän tuotannon valossa tämä saattaisikin olla osittain oikea johtopäätös, mutta tällöin on voimakkaasti korostettava sitä, että hänen varsinainen kieliohjelmansa — kuten myöhemmin esitetään — syntyi vasta 1810- ja 1820- lukujen taitteessa. Runon syntyaikoina hänen pohdintojensa aatesisältö oli toisenlaista, eikä ensimmäisessä versiossa lainkaan esiintynyt sittemmin niin tutuksi tullutta alkusäettä. Laulun kypsyttelyn vuosina kohdistui runoilijan mielenkiinto nimenomaan venäläisten ja suomalaisten suhteiden pohtimiseen siinä hengessä, mitä tässä luvussa on esitetty. Se, mitä Juteini halusi sanoa kansalleen vuonna 1816, oli yksinkertaisesti se, että huolimatta venäläisten erinomaisuudesta ja sankarillisuudesta sekä heidän valtakuntansa mahtavuudesta ei meidän suomalaistenkkaan tarvinnut tuntea alemmuudentunnetta, vaan että myös me täällä Suomenmaassa suuressa ansaitsimme oman arvomme.

Edellä esitettyä runon sisällön tulkintaa tukee koko uudelleen muovatun runon henki. Aikaisempi, muutamilta säkeistöiltään juomalauluun — joita niitäkin Juteini kirjoitteli — vivahtava runo oli muuttunut kauttaaltaan vakavaksi suomalaisten ylistykseksi, jonka mikään kohta ei ollut ristiriidassa Suomalainen-runoelman kanssa, vaan täysin uskollisesti seuraili sen perusteemoja.⁶³ Huomattavaa on, että suuresta sotakunnosta kertova säkeistö oli supistunut yhdeksi verraten huomaamattomaksi säkeeksi. Vuonna 1810 ei ollut vielä tapahtunut Napoleonin hyökkäystä Moskovaan ja sitä seurannutta venäläisten voittoisaa taistelumarssia halki Euroopan Pariisiin, joka kaikki teki Juteinin mielessä venäläisistä sankarikansan jättäen suomalaisille arkisen ahertajan ja korvenraivaajan kylläkin kunniakkaan osan. Viidessä vuodessa laulu muuttui suuresti vain yhden säkeistön jäädessä käytännöllisesti katsoen ennalleen. Valistuksen hyvää tekevän vaikutuksen ja järjen merkityksen korostamisessa eivät runoilijan mielipiteet mitenkään olleet muuttuneet, vaan pikemminkin vahvistuneet, sillä aikaisemmassa versiossa tästä kertova säkeistö vaatii runosta kahdeksannen osan, jälkimmäisessä neljänneksen.

Kun Jaakko Juteini 1855 kuoli, todistettiin eri puolilla suuriruhtinaskuntaa

⁶³ Jo ensimmäisessä kokoelmassaan (Juteini 1810, s. 31) julkaisi Juteini runon Putelille, joka pian painettiin uudessa kokoelmassa (Juteini 1817 I, s. 39). Onnistuneita sekä aidon iloista ja keveää tunnelmaa henkiviä juomalauluja on kokoelmassa Pila-Kirjoituksia (Juteini 1816 V, s. 54—56). Nämä laulut ovat Juoma-Laulu ja Kesti Laulu. Juomalauluun vivahtava on myös eräs Juteinin tunnetuimmista runoista, joka on Laulu Elämän nautinnosta (Juteini 1816 VII, s. 28—30).

Laulun Suomessa olevan tunnetun ja rakastetun ympäri maata.⁶⁴ On ilmeistä, että runo alunperin oli kirjoitettu johonkin tunnettuun kansanomaiseen sävelmään soveltuvaksi ja niin se saattoi helposti levitä, vaikka laulu nuotteineen painettiinkin vasta kauan runoilijan kuoleman jälkeen vuonna 1864.⁶⁵

Laulu oli epäilemättä tuttu ja suosittu, mutta tämä tieto ei vielä kerro, millaiseksi sitä laulava suomenkielinen kansanosa sen sanoman tiedosti. Julius Krohn, joka sai suomalaisuuden herätyksensä ja kouluaikanaan 1840-luvulla Viipurissa, Juteinin kotikaupungissa, kirjoitti runoilijan työstä seuraavaan tapaan: "... yhdessä kohdin hänen kirjallinen vaikutuksensa on ollut silminnähävä ja suuri, nimittäin siinä, että hän herätti talonpojissamme kansallistunteen, näyttäen monessa runoelmassansa, ettei Suomen kansa olekkaan se halpa, mitätön kansa, jona sitä on pidetty, vaan että 'Arvon mekin ansaitsemme'. Myöskin oli hän ainoa, joka ennen vuotta 1844 suomenkielellä katkerasti moitti maassamme vallitsevaa muukalaisuutta kielen suhteen ja innokkaasti vaati suomenkielen koroittamista valtakieleksi."⁶⁶ Lainauksesta käy selvästi ilmi vastakkainasettelu, jossa toisella puolella olivat "halpa ja mitätön kansa", suomenkieliset talonpojat ja toisella "kielen suhteen muukalaiset", ruotsinkielinen sivistyneistö. Venäläiset olivat yleensä kaukana suomalaisen maalaisväestön jokapäiväisen elämänpiirin ulottuvilta omassa maassaan tai varuskunnissaan kaupungeissa, mutta "muukalaiset herrat" olivat alati läsnä muistuttamassa rahvasta sen alemmuudesta. Ei siis ihme, jos suomenkielinen kansa virittäessään eräänlaisena taistelulaulunaan Arvon mekin ansaitsemme ajatteli juuri niitä lähimpiä, jotka eivät sen mielestä sille osoittaneet kylliksi kunnioitusta ja arvonantoa. Vaikuttaa näin ollen ilmeiseltä, että laulun kärki ja aatesisältö jo sangen pian sen synnyn jälkeen suuntautui kokonaan toiseen suuntaan, kuin mitä kirjoittaja sitä luodessaan oli ajatellut. Kun pian laulun julkaisemisen jälkeen fennomaaninen liike vähitellen alkoi syntyä ja muotoutua, oli sekin omiaan suuntaamaan suomenkielisen kansanosan vaatimusten kärjen ei suinkaan venäläisiä, vaan nimenomaan rahvaan käsityksen mukaan vierasta kieltä puhuvaa sivistyneistöä vastaan.

Kun Juteinin oma varsinainen kieliohjelma syntyi ajallisesti rinnan Turun romantiikan kanssa, tuntuu ilmeiseltä, että hän itsekin vähitellen olosuhteiden

⁶⁴ Viborg n:o 50 26. 6. 1855. — Suometar n:o 27 6. 7. 1855. — Helsingfors Tidningar n:o 53 11. 7. 1855. — Oulun Viikko-Sanomia n:o 29 21. 7. 1855.

⁶⁵ Vanhin kirja, jossa laulun Arvon mekin ansaitsemme nuotit ovat painetut on todennäköisesti Heinrich Wächterin 50 koulu-laulua vuodelta 1864. Vaseniuksen Suomalainen kirjallisuus 1544—1877 teoksen sisältämät nuottikirjat on kaikki läpikäyty, eikä niistä löydy vanhempaa, jossa Juteinin mainitun laulun nuotit olisivat painettuina. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että Vaseniuksen bibliografia on puutteellinen, eikä mm. tunne mainittua Wächterin nuottikirjaa. Tekijä on käynyt läpi mahdollisimman tarkasti kaikki HYK:n nuottikirjat vuotta 1864 aikaisemmalta ajalta. — Vilho Siukosen Laulukirja koulun ja kodin lauluja mainitsee (1930, s. 62) Arvon mekin ansaitsemme olevan suomalaisen kansansävelmän.

⁶⁶ Krohn 1891, s. 18.

muuttuessa myötäili yleistä mielipidettä ja antoi laulunsa aatesisällön vapaasti suuntautua uudelle taholle.⁶⁷ Arvon mekin ansaitsemme oli siinäkin suhteessa oivallinen taistelulaulu, että se korostaessaan Suomen kansan erinomaisuutta sopi jokaiseen aikaan ja moniin vaihteleviin tilanteisiin nimeämättä kulloistakin suomalaisten vastustajaa tai kilpailijaa. Laulun saatua edellä hahmotellun uuden aatesisällön häipyi sen alkuperäinen tarkoitus vähitellen kokonaan yleisestä tietoisuudesta ja tutkijatkin olivat asiaan syventymättä valmiit liittämään sen aatesisällön nimenomaan Juteinin kieliohjelmaan pohtimatta sen tarkemmin runon synnyn aikaisia Juteinin mielenkiinnon kohteita.

Kokonaan oman tutkimuksensa ansaitsisi Arvon mekin ansaitsemme -laulun levinneisyyden, käytön ja merkityksen selvittäminen eri aikakausina aina puolen-toistasadan vuoden kuluessa sen synnystä. Aarne Anttila on kirjoittanut sen olleen ”suorastaan epävirallinen kansallislaulumme ennen Runebergin Maamme-laulua”.⁶⁸ Hän ei tarkemmin maininnut, tarkoittiko hän aikaa ennen vuotta 1848 vai ennen virallisen kansallislaulumme määräämistä. Ilmeiseltä kuitenkin vaikuttaa, että Juteinin laulu on kilpaillut maalaisväestön suosioista nykyisen kansallislaulumme kanssa pitkälle tämän vuosisadan puolelle. Kenties vasta kielitaistelun lamaantumisen 1930-luvulla lopullisesti siirsi laulun vähemmän ajan-kohtaisten ryhmään. Kansakoulujen laulukirjoissa se toki on säilynyt nykypäivään asti.

Lienee aiheellista todeta, että Juteinin elinaikana ei Arvon mekin ansaitsemme -laulun säkeistöjen loppuun painetussa sanassa missään yhteydessä lisätty koko laululle hieman humoristis-koomista sävyä antavaa ”lal la la la la lallallaa...” -peräkaneettia. Vaikuttaa kuitenkin ilmeiseltä, että se on alkuperäisestä sävelmästä välittömästi siirtynyt somistamaan myös Juteinin tunnetuinta runotuotetta. Tällä Juteinista riippumattomalla lisäkkeellä lienee ollut omat syynsä siihen, että laulu ei milloinkaan voinut saada mitään virallista asemaa.

⁶⁷ Juteinin kieliohjelmaa käsitelty 5. luvussa.

⁶⁸ Anttila 1936, s. 376.

*Ei nyt luulla luiskaria
virassansa vakaiseksi,
totiseksi Tuomaria,
eikä Pappia pyhäksi.*

Juteini 1816 V, s. 30

4. SÄÄTY-YHTEISKUNNAN PUUTTEIDEN PALJASTAJA

Juteini hyväksyi Suomen liittämisen Venäjään. Hallitsijaa hän suuresti ihaili. Venäläiset hän tunnusti veljikseen. Suomalainen rahvaan mies oli hänkin monessa suhteessa kunnioituksen arvoinen. Näillä kannanotoillaan hän ikäänkuin rajasi kritiikkinsä alueen, joksi jäi maan hyvää tarkoittavan hallituksen ja rehdin talonpoikaiston välinen sääty-yhteiskunta virkamiehineen, pappeineen ja iloisine isäntineen.

Yhteiskuntakritiikkiä on nähtävissä jo Juteinin ensimmäisessä runokokoelmassa, jossa virkamiesten lahjottavuutta soimattiin. "Raha muuttaa miehen mielen, lahja liikuttaa sydämen..." Talonpojan taluttama härkä "häiläseepi... selvän silmän tuomarilda". Seurakunnan paimenetkin olivat lahjottavissa, sillä "voilla pappi voitelee ilon autuuden avaimen, lukun rasvalla lujemman. Sielun laskee sisälle iänkaikkiseen ilohon, kosk' on hinda hyppysisissä." Niinikään "kova Komisarjus" myi kannanottojansa "kannuttain ja kapoittangin". Komendanttikin oli valmis aukaisemaan linnoituksen portit, "kosk' on kulda kukkarossa".¹ Virkamiesten moraali saattoi olle epäiltävä ja ennen muuta olivat talonpojat niitä, joiden oli kannettava asioitansa ajaessaan heille lahjuksia.² Kritiikki oli kuitenkin vielä 1810 ikäänkuin ohimenevää, eikä sillä ollut mitenkään hallitsevaa asemaa kokoelmassa, jossa oli vain yksi tällaisessa aihepiirissä liikkuva runo.³

Kuusi vuotta myöhemmin oli Pila-Kirjoituksia kokoelman johtoaiheena juuri yhteiskunnallisiin epäkohtiin kohdistuva kritiikki. Heti ensimmäisessä runossa Juteini ivasi kelvottomia virkamiehiä:

"Älä poikan' panettele
Virka-miestä vikain tähden,
ett' ei osaa Opettaja
itse tietä taivaasehen,
ett' on isä oikeuden

Tuomarikin toisinansa
väännettynä vääryyteen;
harvoin sinä suutarilla
näet kengät kelvolliset,
puukon sepällä parahan."⁴

¹ Lahjain ottamisesta, Juteini 1810, s. 21—22.

² Ehkä komendanttivertauksessa on nähtävissä Viaporin tapahtumien vaikutusta, sillä olihan linnoituksen antautumisesta kulunut kokoelman painattamisen aikoihin vasta vajaat pari vuotta.

³ Kokoelmassa oli kaikkiaan 44 sivua. Sisältöä on analysoitu tutkielmassa Teperi 1968, s. 256—257.

⁴ Juteini 1816 V, s. 3.

Hän julkaisi nyt uudelleen esikoiskokoelmansa lahjusten ottoa kuvailevan runon sekä tiivistä ajatuksensa seuraaviksi mieleenjääviksi säkeiksi: "Ei nyt luulla luis-karia virassansa vakaiseksi, totiseksi Tuomaria, eikä Pappia pyhäksi."⁵

Tuomareitten lahjottavuus oli hänen mieliaiheitaan. "Se on juuri juoma-raha, mitä saavat huonot Herrat pahain töiden palkkioksi, turmelukseksi tapainsa. Mutta se on lahja, lapset, juoma raha julkisempi, jolla tyhmät Tuomarimme oikeudest' ostetahan, vietellähän vääryyteengin."⁶ Eräässä uuden vuoden toivotuksessaan halusi hän lahjoittaa "Tynnyrittäin Tuomarille ostamatond' oikeutta".⁷ Runossaan Tuomarille katsoi Juteini olevan tarpeellista antaa seuraavanlaisia neuvoja:

"Totinen on Tuomarista
koko säädyn kunnia,
väärä viran valvojista
kamala ja kauhia.
Älä töissä tunnota
arvoasi unhota,
älä katso korkeutta,
uhkajangan uljautta.

Oikeudet osavasti
ostamata osota,
tutki todet taitavasti,
ratko riidat rahata . . .
Lahjat kaikki luvattomat
torju pojes puolestas;
elon keinot kelvottomat
tuovat tuskan kotias . . ."⁸

Toistuvasti ja mieliinpainuvasti palasi runoilija aiheeseensa, jonka hän tunsi erääksi suurimmista yhteiskunnallisista epäkohdista.

Lahjottavuus ei kuitenkaan ollut tuomareiden ainoita virheitä, vaan hän osoitti näiden viran hoidossa muitakin puutteita. Huono tuomari "ei tarkkaudesta suu-
resti huolinut", vaan "rakasti enemmän lahjoja kuin oikeutta, ja otti useasti makson edelläpäin, vaan jätti kirjat valmistamata, jota esimerkkiä laiskat ja kelmit vieläkin seuraavat". Monet syyt saattoivat johtaa tuomarin kaidalta tieltä. "Tuomari, joka on heikko ja kaikkein ystävä, väännetään pikemmin vääryyteen kuin taitamaton; taitamaton Tuomari on yksinänsä syy väärään tuomioon, mutta heikolla on siihen niin monda syytä kuin kelmia hänen ymbärillänsä." Kuten ahneus, niin myös ylpeys, tyhmyys ja epäluuloisuus saattoivat olla johdattamassa virkamiehiä vääryyteen. Huonon tuomarin virantoimituksessa ei "lain järjestystä katsottu, eikä tuomittu miestä lain jälkeen, vaan laki muutettiin miehen mukaan".⁹

Rinnastaessaan tuomarin toimenhoidon suutarin ja sepän työskentelyyn Juteini veti erään sääty-yhteiskunnan auktoriteetin yhteisen kansan tasalle kaikkine puutteineen ja virheineen. Uutta tuskin oli tuomarien arvostelu sinänsä. Kun Juteini 1818 julkaisi suomalaisen sananlaskukokoelman, siinä oli mm. seuraava ajatelma: "Sen on laki oikeambi, jolla kandaja parembi." Epäilemättä oli kan-

⁵ Juteini 1816 V, s. 12—13, 30. Lainatun runon nimi on Maa-ilman turmeluksesta.

⁶ Juteini 1816 V, s. 53.

⁷ Juteini 1816 V, s. 18.

⁸ Juteini 1817 II, s. 10.

⁹ Juteini 1826 V, s. 10, 11, 20.

sa aikaisemminkin arvostellut virkamiehiään, mutta uutta oli nyt se, että tuo kaikki painettiin koko kansan nähtäväksi ja lähetettiin kansan omalla kielellä sen luettavaksi. Kansanomaisesti hän julkaisi ”Perän kuulutuksen”, jossa julistettiin:

”Kautta tämän kuulutuksen
julistetaan jokaiselle,
että kunnia karannut
ombi suurten sydämistä,
vahva taito taitavilda,
Tuomarilda oma tundo,
rikkahilda armas rinda,
rehellisyys rinda-luista . . .

Näin on siis nyt käsky käypä
pitkin suurta Suomen maata,
että kukin kuulustelis’
missä konnat kohdattaisi,
saatais’ kohta karkujameta,
pauloin panduina kovasti,
luoksi lujain isändäinsä.”

Kansaa suorastaan kehoitettiin tarkkailemaan virkamiehiään ja etsimään heistä puutteita, virheitä jopa suoranaista konnuuttakin. Kun näin tehtäisiin, olisi olemassa mahdollisuus saada sylliset käpälälautaan ja yhteiskunta paremmaksi.¹⁰

Kysymys oli todella suuresta asiasta, sillä virkamiesten kelvottomuus oli ve-sittänyt lain ja riistänyt kansalta sille kuuluvan vapauden. Seuraukset olivat jo nähtävissä: ”Kussa laki laimistunut / ombi väärä ehdon vaaka, / siellä kuorma keveäkin / paljoin painaa olka-päitä, / niin kuin rautainen rasitus; / sillä se on surman alku — / alku orjuuden okaisen, / joka ombi kansakunnan / häijy, tuskainen häväistys.”¹¹ Juteini ei epäröinyt julistaa kansan elävän jopa alkavan orjuuden tilassa. Kun näin oli, voi tilanteesta tehdä vain yhden johtopäätöksen: tältä tieltä oli palattava pikaisesti.

Runoilija ei halunnut ainoastaan moittia olevia oloja, vaan myös esittää käsityksensä siitä, miten asioiden tulisi olla järjestettyjä. Oikeuden piti olla ”kaikille ulettuva, niin kuin vesi ja ilma taivaan alla”. ”Oikea Tuomio-Istuin on kuin auringo, jonga säteet paistavat yhtäläisesti ymbäristölle; ylhäiset ja alhaiset, köyhät ja rikkaat, hyvät ja huonot saavat siitä valoa ja lämmitystä. Viaton olkon vakuutettu Oikeudessa, niin kuin Jumalan kasvoen edessä, ja vääräys väriskön kullallakin peitettynä.” Tämän kappaleen lainaukset ovat Juteinin allegorisesta proosakertomuksesta Viisauden Vaellus Maan päällä. Tarinassa kerrottiin, kuinka Viisaus oikeudenkäynnissä tuomittiin maanpakoon ja joutui näin kiertelemään ilman kotipaikkaa kaikkialla. Tuomarina toimi prosessissa Tyhmyys ja syyttäjänä oli Vääräys. Todistajina kuultiin mm. Valhetta ja Valapattoisuutta.¹² Vaikka kertomus ei missään suhteessa ollut sidottu aikaan eikä paikkaan, kirjoittaja antoi tarpeeksi selvästi lukijansa ymmärtää, että olot silloisessa yhteiskunnassa saattoivat olla kaikkea muuta kuin kehuttavat.

Juteinin valistukselliseen ajatteluun kuului kuitenkin optimismi. Jos olot saattoi-

¹⁰ Juteini 1818 II, s. 64. — Juteini 1816 V, s. 24.

¹¹ Juteini 1826 I, s. 11.

¹² Juteini 1826 V, s. 8—12.

vatkin olla huonot, voitiin jatkossa aina toivoa parempaa. "Ilmestykön siis meillekin valistuksen siunaus Viisauden kautta! Ottakoon jo Viisaus asundonsa Suomengin majoin! Isäni maan kunniaksi toivon minä, että hän täällä halulla vastaan otetaan." Kirjasensa loppuun tekijä liitti varmemmaksi vakuudeksi runon, jonka viimeinen säkeistö kuuluu: "Viisauden pyhä valo, / järki jalo, / valistusta vahvistaa, / valistus, se voimallansa, / voitollansa / vasta onnen vakuuttaa."¹³ Valistuksen enentyessä oli toivoa virkamiesten kelvollisuuden lisääntymisestä ja yhteiskunnallisten epäkohtien korjaantumisesta.

Vaikka Juteinista jo vuonna 1813 oli tullut Viipurin maistraatin sihteeri, hänen yhteiskuntakritiikkinsä oli kauttaaltaan maaseudun oloihin sidottua. Talonpoikaisen kansan elämässä muodostivat tuomari ja pappi ne näkyvät hallitusvallan edustajat, joihin hänen arvostelunsa kohdistui. Samoja puutteita, joita hän oli havainnut oikeuden jakajissa, oli myös seurakunnan viranhaltijoissa. "Sielun paimen siunattava / kandoi muinen pitkän kaavun, / ett' ei ensingän näkynyt / suden händä häilyväinen; / mutta nyt on lieve lyhyt, / lyhyt saarnakin suloinen."¹⁴ Samalla kun hän toivotti tuomarille lahjomattomuutta sai papikin oman säkeistönsä. "Mielelläni minä soisin / vielä varoista jaella / Sielun paimenen povehen, / esi-merkiks' opetusten, / runsaasti rehellisyyttä."¹⁵ Papit olivat kyllä kehottamassa toisia hyveen teille, mutta itse he eivät eläneet oppiensä mukaisesti. Tämän olivat myös seurakuntalaiset havainneet, sillä todettiinhan tämän luvun alussa, ettei kukaan enää uskonut pappia pyhäksi. Seurakunnan paimenia oli nyt uusien tuulien puhaltaessa lupa arvostella ja "tavallisilla kansalaisilla" oli puolestaan oikeus asettaa heille tiettyjä velvoituksia ja moraalisia vaatimuksia.

Kuten tuomareita vaivasi myös pappeja ahneus ja oman voiton pyynti. Samassa runossa, missä tuomareita oli ivattu lahjusten otosta, saivat papit oman osuutensa: "Se on lahja, lapsukaiset, / jolla julki-syndisetkin / Herran luona hengellisen / pahat työnsä parandavat, / itse Taivaangin avaavat." Erikoisesti kirjoittaja paheksui tapaa antaa talosta papille mullikka isännän tai emännän kuoltua. Tätä käytäntöä oli kansakin jo alkanut vastustaa, ja uusi valistuneempi aika ilmeisesti tulisi kohtuuttoman tavan lopettamaan.¹⁶

Juteinin uskonnollisten käsitysten selvittely ei kuulu tämän tutkimuksen pii-riin. Silti on todettava, että hän sangen runsaasti käsitteli uskonnollisia kysymyksiä ja otti kantaa niihin. Hänen tuotantonsa läpilukeneelle on myös aivan ilmeistä, että hänen käsityksensä monessa kohden poikkesivat kirkon tuolloisesta virallisesta kannasta. Tältä pohjalta on myös katsottava niitä moitteita, joita hän suuntasi tuomiolla uhkaavien pappien saarnoihin. Hän ei hyväksynyt niiden pap-

¹³ Juteini 1826 V, s. 22, 24.

¹⁴ Juteini 1816 V, s. 30.

¹⁵ Juteini 1816 V, s. 18.

¹⁶ Juteini 1816 V, s. 53 ja 32.

pien puheita, joilla saarnoissaan "ain' on varressa vasara — la-in vasara lujembi, koston miekka katsottuna". Parempi olisi papin "kastaa kielensä metehen, tunnon rauhan tuskan alla jalon kaikille jaella."¹⁷ Kansalaisilla oli oikeus kritisoida paitsi pappien maallista viranhoitoa ja moraalia, myös heidän julistustaan eikä sellaisenaan hyväksyä kiistanalaista saarnaamista. Ehkä tässäkin tapauksessa oli heränneestä kritiikistä osoituksena eräs Juteinin julkaisema sananlasku, joka sittemmin lienee ollut erittäin tunnettu: "Säkkiinsä päin Pappikin saarnaa."¹⁸ On myös syytä panna merkille, että Perhe-Kunda vuoropuhelussa valitsi kirjailija valituksen ajatusten levittäjäksi koulumestarin eikä suinkaan pappia. Muutamaa vuotta myöhemmin kirjoitti Juteini kertomuksen, jossa kuvasi suuren kartanon isännän nimipäiväjuhlia. Tilaisuuteen oli kutsuttu niin aateliset naapurit kuin kartanon torpparitkin tasaveroisina. Seurakunnan kirkkoherraa tai yleensä pappia ei monipolvisessa maalaiselämää kuvaavassa tarinassa mainittu kertaakaan. Kautta koko tuotantosa on Juteinin suhdetta papistoon luonnehdittava vähintäänkin torjuvaksi.

Juteini pyrki paljastamaan ja parantamaan maalaisyhteiskunnassa havaitsemiaan puutteita, eikä tällaiselta kirjailijalta kaiketi monestikaan voida odottaa kovin suurta tasapuolisuutta. Kosolti oli laajaa maaseutua rasittavassa virkamiehistössä puutteita ja vikoja, mutta vähän jos lainkaan hyveitä. Toisenlaiselta näytti sensijaan ahkera, toimelias ja moraaliltaan korkea talonpoikaisto, kuten jo edellisessä luvussa esitettiin. Tällaisen kuvan maalasi kirjailija äsken mainitussa vuoropuhelussa talollisen pojan elämänuran valinnasta.

"Isändä. (Manulle perhe-kunnan läsnä ollessa. Nyt ole sinä, rakas poikani, käynyt koulua kolme vuotta. Opettajas sanoo sinulla olevan sekä hyvän muiston että käsityksen. Jos sinä mielit sen tähden tulla Herraksi, niin tahdon minä sinua korkeissakin kouluissa käyttää; minä toivon sinusta ahkeruuden ja siveyden kautta tulevan kelpo miehen.

Manu. Ei, Isä! sallikai minun valitani isäini sääty. Minä luulen talon-poikana parhain taitavani hyödyttää Isän-maata; sillä työhön on minulla suurin halu. Siinä on myös Koulu-mestari minulle jo monda hyvää neuvoa andanut.

Isändä. Se on tosi, miestä tässäkin säädyssä tarvitaan. Se olisi hyvä, että järejellisiä peldo-miehiäkin löytyisi, jotka olisivat muille esi-merkiksi; sillä tämä sääty on kuitenkin Valda-kundain perustus, ehkä se tyhmildä on tähän asti tullut ylen katsotuksi."¹⁹

Totta on, että kaikki talonpojat eivät olleet tällaisia, ilmenihän jo isännän viime repliikistäkin, että toki oli tyhmiäkin talonpoikia, eikä Juteini jättänyt

¹⁷ Juteini 1816 V, s. 51. Kokoelman nimi on Pila-Kirjoituksia ja lainatun runon Sie-lun paimenen viran toimituksesta. Ehkä Juteinin pila-sana tarkoittaakin sanaa pilkka tai jotain sellaista.

¹⁸ Sananlasku: Juteini 1818 II, s. 71. — Nimi-Päivä elli Hyvä Elämä Hovissa, jonga on kirjoittanut joutilaana Jak.Juteini, Viipuri 1824.

¹⁹ Juteini 1817 IV, s. 7—8.

näitäkään kuvaamatta. Hän ei todellakaan ummistanut silmiään talonpoikien puutteilta, mutta niissä ja herrojen vioissa oli oleellinen ero. Virkamiehet olivat sivistyksestään huolimatta ahneuksissaan ja ilkeyksissään pahoja, talonpojat ennen muuta siksi, että heidät oli pidetty valistuksen ulkopuolella ja sorron alaisina. Runoilijan myötätunto oli aina vähäväkisemmän maalaisväestön puolella. Kuvaauksessa Palvelian lähtö-runo pahasta paikasta hän vertasi "Hovin Herraa" härkään. Eläimestä erotti hänet ainoastaan sorkat ja jalat "härjällä on neljä niitä, kaksi itse isännällä". Palvelija tuns i laulussaan suurta myötätuntoa niitä kanssavaeltajiaan kohtaan, joiden vastakin täytyi "leivän tähden itse uhrata elämänsä toisen tyhmemmän hyväksi".²⁰ Kartanon isäntä oli palvelijaansa tyhmempi, ja lukijan myötätuntokin saatiin näin mahdollisimman hyvin jälkimmäisen puolelle. Erittäin purevaa ivaa kohdisti Juteini erääseen hovin herraan kertoessaan runomuotoisen kaskun erään matkustajan yöllisestä kokemuksesta. Äkisti oli vieras herännyt yöllä suureen meteliin. "Yksi huusi, toinen huokas', kolmas kävi, neljäs konttas', viides hirskui viekastellen". Lopulta sai kulkija selityksen: "Hovi tundee tämän tuskan, muurit kohta murenevät, vuoret hi-estä hikoovat, kosk' on Herra kontillansa, itse meidän Isändämme, valvoissansa vaipan alla Rouvans' kanssa riemuisesti, saanut tikun sormehensa, sängyn tolpastä säröisen." Usein oli Juteinilla tapa venyttää tarinaansa pitkästy miseen asti, mutta tässä tarinassa hänen ivansa oli terävää ja osuvaa. Kyllä äntynyt matkamies käski lopulta "heit-tää hovin herran helvettihin" ja lähti etsimään uutta majapaikkaa. Tämä löytyikin pian "huonon torpparin tuvasta" ja vasta siellä pystyi kulkija saamaan todellisen levon ja makean unen.²¹

Alistettu ja ihmisarvolle sopimattomiin elkeisiin pakotettu, kunnollinen rahvas toisaalla ja oikukas, tyhmä hovin herra toisaalla muodostivat vaikuttavan vastakohtaparin. Kartanon isännät saattoivat kohdella alaisiaan miten halusivat ja näiden oli "leivän tähden" pakko hyväksyä millainen kohtelu tahansa. Suurta maalaistaloa nimitettiin etelä-Karjalassa yleisesti hoviksi, joten Juteinin ivan voi katsoa kohdistuneen mihin tahansa suurehkon karjalaisen tilan isäntään. Kaukana ei kuitenkaan ole ajatus, että ivan kärki olisi nimenomaan ollut suunnattu lahjoitusmaiden haltijoihin. Edellisen vuosisadan lopulta lähtien oli lahjoitusmaakysymys tullut yhä polttavammaksi ja epäkohdat olivat epäilemättä kaikkien niiden viipurilaisten tiedossa, jotka ylipäänsä tunsivat kiinnostusta yhteiskunnallisia asioita kohtaan.²² Hämääläisen lampuodin poikana oli Juteini itse lapsuudessaan joutunut kokemaan, kuinka epävarmalta ja turvattomalta vuokratilallisen elämä saattoi tuntua, ja karjalaisen lahjoitusmaatalonpojan asema saattoi toki olla moninverroin vaikeampi. Oli siis syytä kääntyä lahjoitusmaiden maakunnan

²⁰ Juteini 1816 V, s. 42—43.

²¹ Juteini 1816 V, s. 44—46.

²² Ks. lahjoitusmaista esim. Akiander 1864, s. 150—155. — Danielson-Kalmari, s. 146—160. — Viika 1950, s. 129—133.

vuokramiesten puoleen ja koettaa herättää heidät vaatimaan parannusta alistettuun asemaansa. Epäilemättä runoilija toivoi tuotteittensa tulevan myös sivistyneistön tietoisuuteen, jolloin saattaisi olla edes hieman toivoa saada parannusta vallitsevaan tilanteeseen. Tunnettua on, että Karjalassa sivistyneistö ehkä yleisemmin osasi suomea kuin läntisessä Suomessa.

Kaikkein voimakkainta kieltä lahjoitusmaapäkohtia suomiessaan Juteini käytti kirjoittaessaan allegorisen runon muurahaisista.²⁸

”Suurill’ ovat suuret hovit
kuusistoissa, kangahilla
varsin vapaina veroista;
mutta sääty meikäläinen

ombi toisen onnen tähden
kaiken kuorman kandajana,
usein vailla vapautta.”

Poloiset muurahaiset olivat vääristyneet mutkaseljiksi kurjuudessaan raataessaan ja siksi he viimeinkin olivat päättäneet tehdä anomuksen kuninkaalleen. Huomattakoon, ettei keisarilleen, sillä ilmeisesti keisarin persoona oli niin korkealla, että sitä ei voitu edes sivuta tällaisessa runossa.

”Tässä miehet meikäläiset
polvillansa portahallas
valittavat kirjan kautta
yli kärsityn kovuuden.
Kauan ombi meillä kyllä
yksin kuormaa kuljetettu,
kauan ombi meitä kyllä

pimeydessä pidetty,
kauan ombi meillä kyllä
työtä teetetty hovissa,
jossa tavat turmelduvat;
maata omaa olis’ hyvä
kungin viljellä kotona,
maasta maksella veronsa . . .”

Juteini torjui runossaan ne väitteet, joita ilmeisesti lahjoitusmaiden omistajat esittivät omistustensa tueksi. Niiden mukaan voitiin kelvotonta kansaa hallita vain pitämällä heidät lujissa ohjaksissa. Jos kansalle annettaisiin valistusta ja oikeus viljelemiinsä maihin, niin se laiskistuisi, maatalouden tuotto vähenisi ja kenties nälkäkin uhkaisi. Tämän vuoksi olisi järjestelmä säilytettävä, koska siitä lopultakin olisi hyötyä koko yhteiskunnalle. Runoilijan käsitys asiasta oli täysin päinvastainen. Vasta silloin olisi valtakunnassa kaikille mahdollisuus onneen, kun yhteisen kuorman kantaminen olisi jaettu tasaisesti jokaiselle. Vapaat talonpojat tekisivät työtä pontevammin kuin hovien alustalaiset, he maksaisivat valtiolle enemmän veroa kuin lahjoitusmaiden omistajat ja kokonaisuuden etu olisi entistä suurempi. Nelisen vuotta lahjoitusmaiden maakunnassa asunut Jaakko Juteini oli valmis suosittelemaan vaikean yhteiskunnallisen epäkohdan poistamiseksi maareformia, joka tekisi hovien alustalaisista jälleen itsenäisiä talollisia omilla, perityillä maillaan. Mieliapteen muodostamiseen ei ollut kulunut kovin

²⁸ Runo Muuraisista, Juteini 1817 I, s. 19—22. Kuvaavaa on, että runokokoelman nimenä oli Ajan Viete elli Moninainen Runo-kokous, joka ei lainkaan tunnu viittavan mihinkään yhteiskunnalliseen kritiikkiin.

kauan aikaa, mutta vapaiden talonpoikien maakunnissa paljon kiertäneellä runoilijalla oli kyllä runsaasti vertailumateriaalia kokemuksiensa varastoissa. Huomattakoon myös äskeisessä lainauksessa ajatus, jonka mukaan juuri lahjoitusmaajärjestelmä turmeli talonpojan tavat. Ei ollut edes toivoa parannuksesta, koska rahvasta pidettiin pimeydessä. Talonpojissa tavattava raakuus oli yhteiskunnan vika.

Juuri näihin aikoihin oli lahjoitusmailla sattunut rettelöitä ja monivaiheinen kiista talonpoikien omistusoikeuksista sekä verosuorituksista oli vielä avoin.²⁴ Juteini halusi tukea talonpoikia kiinnittämällä yleisen mielipiteen huomiota suureen yhteiskunnalliseen epäkohtaan ja muokkaamalla sitä suopeaksi kärsiviä kohtaan.

Tavoilleen uskollisena ei Juteini maaseudun vähäväkisten puolesta kirjoittessaan tyytynyt ainoastaan pilkkaan, ivaan ja herätyskirjoituksiin, vaan ”hartaudesta järkeä ja hyvyttä kohtaan” hän julkaisi proosakertomuksen Nimi-Päivä eli Hyvä Elämä Hovissa. Kirjasen esipuheessa hän nimenomaan totesi kirjoittaneensa sen vuoksi, että se matkaan saattaisi ”jotakin hyvää”.²⁵

”Hovissa elivät sekä Isändä että Alusta hyvästi ja hyvässä suosiossa. Isändä rakasti oikeutta ja toimia, Alusta ahkeruutta ja siivollista elämää.” Isäntä ei suostunut ”terveitä köyhiä . . . eikä niitä, joiden enemmästi on oma syy köyhyytensä; mutta viheliäisille on hän avullinen ja orpolasten isä”. Laajalti oli herättänyt huomiota, että hovin omistaja oli antanut opettaa ylläpitämilleen orvoille ja torpparien perilliselle niin ”kirjoitus-konstin” kuin ”luku-laskunkin”, vaikka heistä ei suinkaan ollut tarkoitus tehdä herroja. Tämä kysymys herätti paljon keskustelua ja viisas torppari Paavali valisti epäilevää herrasmiestä seuraavaan tapaan: ”ne konstit ovat tarpeelliset työ-miehillekin, hyvä Herra! Opeteldaissa niitä ei suuri aika turhaan viety, vaan sen jälkeen töissä ja toimituksissa niiden kautta paljon aikaa lyhennetään, koska asiat ja neuvot kirjoituksen avulla vaivata muistossa pysyvät ja räkningit luku-laskuissa pikaisesti päätetään.”²⁶

Erikoisesti on merkille pantavaa, että aateliskartanoon oli kutsuttu isännän nimipäiville säätyläisten lisäksi myös kartanon torpparit, jotka kaikki kokoontuivat ”suureen saliin”. Kun eräs herroista oli moittinut nimipäiväsankarin valistuksen halua, vastasi hänelle ”talon-poika, rehellinen mies, Israeli nimeldä, joka händä lähin seisoj . . .” Kun hän oli antanut puhujalle nasevan vastauksen, ”huusi moni Herroista”: ”Oikein sanottu, Israeli . . . ja Talon-pojat hieroivat lakkiansa kämmenden välissä katsoen ystävällisesti Israelin puoleen.”²⁷ Käydyssä keskustelussa lausuivat alhaisyyntyiset painavimpia totuuksia ja heidän puheensa jälkeen myös herrojen oli pakko myöntää heidän ajatuksiensa olevan oikeita.

²⁴ Akiander 1864, s. 150—155. — Danielson-Kalmari 1911, s. 146—160. — Viika 1950, s. 129—133.

²⁵ Juteini 1824 I, s. 2.

²⁶ Juteini 1824 I, s. 4—6.

²⁷ Juteini 1824 I, s. 6—7.

Aatelismiehet ja torpparit esitettiin henkisesti täysin samanveroisiksi, jälkimmäisten osoittautuessa jopa sanavalmiimmiksi ja yhteiskunnallisesti valveutuneemmiksi. Näitä rahvaan miehiä ei oltu sorrettu ja pidetty pimeydessä ja tulokset olivat sen mukaisia.

Eri säätyjen henkistä samanarvoisuutta korosti Juteini voimakkaasti. Kun pöytään istuttaessa vanha torppari Paavali ei löytänyt itselleen paikkaa ja nimipäiväsankari yhä viipyi metsällä, niin "Emändä kutsui Paavalia viereensä istumaan ja Isännän istuimelle aterioitsemaan, koska Isändää ei vielä kotia kuulunut". "Tästä nousi seuravainen kanssa-puhe aterian aluksi."

"Paavali. Hyvä Emändä! kuingas sopii minun siellä vapa-sukuisten ja korkeitten keskellä istua, joka on kunniapaikka? Kyllä minulle täällä alembanakin vertaisteni seassa tilaa tehdään; andavat ne minulle tilan työssäkin.

Emendä [!]. Joka ottaa tilan työssä, sille annetaan tila kunniaassa. Rehellisyys on itsestensä kunnia, vaan ei korkeus. Tule ylös istumaan, ja pidä tunnin verta Isännän virkaa pöydässä; sinä olet sitä kauan pellolla pitänyt.

Paavali. En ole minä hyvälle käskylle kuulematon ollut. (Hän astuu nöyrästi rohkealla siveydellä ylemmä ja istuu Isännän tuolille."²⁸

Hänelle luovutetun paikan pystyi Paavali kunnialla täyttämään. Hän keskusteli henkevästi emännän ja vieraitten kanssa ja keskustelusta kävi ilmi mm. se seikka, että kun silloinen isäntä oli lapsena jäänyt orvoksi, niin juuri mainittu torppari oli ollut se, joka häntä oli opettanut ja neuvonut. Näin selitettiin lukijalle, että isännän hyvyys, ymmärtäväisyys ja laupeus olikin ainakin osittain lähtöisin juuri torppari Paavalin opetuksista. Alhaisentyiset miehet pystyivät kasvattamaan ainakin siveellisesti jopa aatelislapsia. Tässä on eräs Juteinin yhteiskunnallisen julistuksen ydinkohta: hän halusi lähentää eri säätyjä toisiinsa ja julistaa niiden tasa-arvoisuutta.

Toistamiseen halusi Juteini ottaa puheeksi maareformin suorittamisen. Tällä kertaa hän kuitenkin oli huomattavasti diplomaattisempi kuin muurahaisten elämää seitsemän vuotta aikaisemmin kuvatessaan. Mutta nyt olikin määrä vedota säätyläisiin esimerkin ja "hyvän suonnon" voimalla. Kertomuksessa pantiin aloitteen teko luontevasti juhliin mukaan kutsutulle "perindö-miehelle", joka aikaisemmin oli ollut hovissa renkinä. Muun keskustelun lomassa totesi hän: "Ei missään ole työ niin hupa kuin omalla pellolla, ja siunaus on runsas hupaisesta työstä. Jos Talon-pojalla omallakin maallansa on vielä useasti vähemmän viisautta toimituksissa, niin on hänellä kuitengin enemmän halua työhön, joka hänelle vapaasti hedelmöittää ja perustaa lastensa lastengin onnen maa-ilmassa."

Perinnöllisen tilan omistavan talollisen puheesta sai hovin emäntä aiheen esittää ajatuksia maanomistuksesta. On syytä erikoisesti huomata, että uudet ja mullistavat ehdotelmat pantiin tällä kertaa aatelisten kartanonrouvan suuhun. Näin hän sanaili: "Hyvät Herrat ja Ystävät! te kuulette, hän on itse Isändä maallansa;

²⁸ Juteini 1824 I, s. 9.

ja joka ei uskoisi hänen puhettansa, niin on totuus löytyvä hänen pellollansa ja rakennuksissansa. Minä olisin siis pikainen päättämään, jos ei myös tyhmiä Talon-poikia nähtäisi, että kaikki maa pitäisi oleman Työ-miesten hallussa, jotka sitä itse viljelevät. Ei se peldoa tarvitse, joka ei itse kyndää osaa, ja jos jokuu Herra tahtois maata omistella, opetelkon itsensä työtä tekemään; muutoin ei ole hän Talon-pojan vertainen maan viljelemisessä. Herrat ovat virka-miehiä, vaan ei pellon kyndäjöitä, ja jos ei ole virkaa joka miehelle, mengöt tähteet takaisin siihen säätyyn, joka he kaikki elättää; työssä ei kukaan nälkään kuole.”²⁹ Maareformin suorittamisen esitti kirjailijan äänitorvena toiminut emäntä ehdollisena. Koska oli vielä tyhmiäkin talonpoikia, niin olisi uudistusta harkittava. On kuitenkin merkille pantavaa, että samassa keskustelussa pitkään korostettiin talonpoikaiston lasten kouluttamisen tärkeyttä. Kun opetusta lisättäisiin, niin kaikki talonpojat tulisivat kelpoiksi hoitamaan omia tilojaan, ja viimeistään silloin olisi kaikki maat annettava niitä viljeleville talonpojille. Juteinin perusteluissa oli yhä samoja argumentteja kuin vuosia aikaisemminkin hänen kirjoittaessaan muurahaisista tai käsitellessään talonpoikaissäädyn arvoa: ”Ei omalla pellolla aura paljon paina; mies on itse ilolla ahkera siellä aina.” Ponnekkaasti hän oli myös lausunut: ”Ei ihminen synny orjuuteen, vaan vapaana maata viljelemään.”³⁰ Mutta ajanmittaan hänen näkemyksensä oli saanut enemmän syvyyttä ja laajuutta. Hän näki nyt talonpoikaiston työn koko valtakunnan talouden perustana. Maanomistusolojen muutos olisi kohottanut työn tuloksia huomattavasti ja näin olisi koko valtion perusvarallisuus suuresti noussut ja uudistuksesta olisi ollut hyötyä kaikille alamaisille.

Erään keskeisimmän osan Juteinin yhteiskunnallisista uudistusvaatimuksista muodosti säätyjen välisten raja-aitojen madaltaminen. Kaikki säädyt olivat hänen käsityksensä mukaan tasa-arvoisia ja tarpeellisia. ”Kaikki ihmiset ovat Jumalan luotuja. Syndymä ja sääty ei tee heille eroitusta hengensä [ilm. henkisen tai inhimillisen] arvon puolesta. Virat ja toimitukset ovat heillä vasta erinäiset. Suuret ja pienet, kuuliat ja käskiät ovat tarpeelliset Valdakunnassa. Joka virkansa oikein valvoo, ja toimituksensa täyttää, olkon ammatti korkea taikka alhainen, se on suuri arvossa ja kuuluisa kunniassa. Kelmit jäävät kälmiksi ylhäisinäkin. Kiildäkön tornin nuppi korkealla, se on kuitengin sisäldä tyhjää ja pimeää.”³¹ Juuri tätä oppia noudatti käytännössä Juteinin aatelisille esimerkiksi nostama hovin emäntä, joka käski torpparinsa Paavalin tulla jalosukuisen isännän istuimelle hänen poisolonsa ajaksi. Kartanon rouva vastasi alaisensa estelyihin juuri samoilla perusteilla, mitä edellä on lainattu. Koska Paavali oli torpparina moitteeton, hän oli inhimillisesti aatelisten hovin herran veroinen juhlapöydässä istuttaessa.

²⁹ Juteini 1824 I, s. 12—14.

³⁰ Juteini 1817 IV, s. 31—32. — Juteini 1817 VIII, s. 6. — Vrt. Kaukonen 1964, s. 55—56.

³¹ Juteini 1826 V, s. 7—8.

Ihmiset jakaantuivat säätyihin juuri virkojensa ja toimiensa perusteella, eivät siksi, että toiset olisivat muita viisaampia tai sinänsä etevämpiä. Tämähän ilmeni jo äskeisestä tornin nuppi vertauksesta. Selvemmin Juteini kuitenkin asian ilmaisi. ”Mitä muuta maa-ilmassa / tasa-jakoon tainne tulla / paitsi tyhmyyttä ta-voissa? / sitä nyt on sillä, tällä / joka säädyssä sekaisin.”³² Tosin runoilija tässä puhui vain tapojen tyhmyydestä, mutta muu — edellä esitettykin — tuotanto kyl-lä antaa ymmärtää, että tyhmyys ei varsinaisilla säätyläisillä suinkaan rajoittunut pelkästään tapoihin. On syytä panna merkille, että runoilija halusi antaa viisautta lisää tasaisesti joka säätyyn eikä katsonut talonpoikien tässä suhteessa olevan mui-ta suuremmassa puutteessa. ”Tämän tähden on minun yksin-kertainen neuvoni kansalle yhteisesti, ja jokaiselle säädyllä erittäisin, että me vähitellen valmistamme Viisaudelle pysyväisen paikan meidän sieluissamme . . .”³³

Eräessä suhteessa Juteini kuitenkin oli valmis myöntämään talonpoikien jäl-keenjääneisyyden. He olivat siihen asti saaneet vähemmän koulutusta, valistuk-sellisia tietoja kuin muut säädyt ja osittain juuri tästä seikasta johtui, että jotkut tyhmät ja heitä ylhäisemmät ihmiset eivät heitä arvostaneet. Nyt oli kuitenkin alettu jakaa tarpeellisia tietoja myöskin kansanihmisille ja pian talonpoikaisto täs-säkin suhteessa nousisi muiden säätyjen vertaiseksi. Tällaisia ajatuksiahan esitet-tiin runsaasti mm. Perhe-Kunda vuoropuhelussa.³⁴

Oikeudenkäynnissä, jossa Tyhmyys oli Viisautta tuomitsemassa antoi Juteini syyttäjänä toimivan Vääryyden lausua: ”Jumalan ja Lain edessä on hän [Viis-saus] sanonut ihmisten olevan yhden vertaiset. Pahat luetaan siinä pahoiksi ja hy-vät hyväiksi, ilman säädyn eroitusta . . . Eikö tämä ole vaarallinen oppi yhtäläi-syyteen onnessa ja arvossa, joka ylendää orjangan isändänsä vertaiseksi Jumalan edessä.” Tällaisen julistuksen vuoksi ”sanottiin Viisauden kansan villitsevän kapi-naan, ja kapinan kautta veren vuodattamiseen”.³⁵

Juuri säätyennakkoluulot olivat yhteisen edun tiellä, sillä ”sääty säädyn vahin-goksi etsii omaa etuansa, hylkää yhteisen hyvyyden”.³⁶ Juteini halusi nimenomaan nähdä Suomen kansan yhtenä kokonaisuutena eikä suinkaan eripuraisten sääty-jen keskinäisten taisteluiden temmellyskenttänä. Yhteiskunnallisen sovun julistaja halusi käyttää mahdollisimman voimakkaita sanontoja tuomitessaan säätyitsekky-yden. Hänen käsityksensä mukaan ”sekä suuret että pienet / säädyt aina saastut-taapi, / hävittääpi, häväiseepi, / eripuraisuus enemmän / kalvaa kansan kunnia-ta . . .” Sensijaan ”yhdistetty yksi mieli matkaan saapi mainiotkin-mainiotkin mahdottomat.”³⁷ Tämä olisi ollut kaiken pohja ja perusta. Ensín yksimielisyyt ja säätyjen välinen yhteishenki, sen jälkeen olisi päästy toteuttamaan Juteinin kaa-

³² Juteini 1816 V, s. 52.

³³ Juteini 1826 V, s. 22.

³⁴ Juteini 1817 IV.

³⁵ Juteini 1826 V, s. 13.

³⁶ Juteini 1819 IV, s. 5.

³⁷ Juteini 1820, s. 25—27.

vailemaa kieliuudistusta, jakamaan valistusta kansalle, kaikille säädyille. Näin olisi koko kansa jalostunut, tullut paremmaksi ja sen onni olisi lisääntynyt.

Yhtäläiseen onnen tavoitteluun oli kaikilla oikeus ja siksi olisi pitänyt jokaisen säädyn lähtökohdan olla suurin piirtein samalla tasolla. Koska talonpoikaistolla ei ollut samoja mahdollisuuksia kuin muilla säädyillä, oli toisten ne sille annettava. Vääristä ja liiallisista etuoikeuksista kuten juuri lahjoitusmaiden omistuksesta olisi täytynyt luopua. Tällöin olisi valistus voinut levitä tasapuolisesti jokaiseen säätyyn. ”Ongo syytä asiassa, tässä turhassa jutussa? tasan täällä vedettäissä ombi kuorma Valda-kunnan vasta kaikille keveä; vasta valistus virinnyt ombi onnen sytyttäjä.”³⁸

Juteini ajoi säätyjen välisten raja-aitojen madaltamista, hän vaati niiltä yksimielisyyttä, velvollisuuksien ja oikeuksien tasaista jakaantumista niiden kesken, mutta hän ei missään yhteydessä vaatinut sääty-yhteiskunnan lakkauttamista, säätyjen poistamista. Tässä suhteessa hän oli aikansa lapsi. Kuvaavaa hänen ajattelulleen on, että hän katsoi olevan aiheellista toimittaa uuden painoksen yli puoli vuosisataa vuotta aikaisemmin julkaistusta käyttäytymisoppaasta, joka oli voimakkaasti sidottu sääty-yhteiskunnan tapoihin. Suoranaisia muutoksia ei Juteini kirjaan tehnyt juuri lainkaan, mutta kielelliset parannukset olivat melkoisia. Näin saivat nuorukaiset mm. seuraavanlaisia neuvoja: ”Halvembain pitää korkeambia puhutellessansa sekä sanoilla että käytöksillä nöyryyden heille näyttämän.” Alhaisten piti aina ”kuin puheessa niin sopii, korkeammillensa” antaa ”ne kunnianimet, kuin heille maan tavan jälkeen tulevat”. ”Käytöksissä ja puheissa pitää jokaisen osottaman nöyryyden osittain siinä, että he aina, kuin korkeammat tulevat heidän puheillensa, nousevat seisolle; osittain siinä, että he, ulkonakin heitä puhutellessansa, ottavat lakin päästänsä.” Kunkin ihmisen oli määrä ”säätyänsä myöden siivolliset vaatteet päällensä pukea”. ”Jos vieras on vertainen taikka korkeambi, pitää hän saatettaman ulos ovesta, taikka edemmä, sen jälkeen kuin hän on korkea ja kunnioitettava; mutta halvemman saa toisinansa jo ovelda hyvästi jätellä.”³⁹

Toisin kirjoitti Juteini ruotsin kielellä. Hän oli sitä mieltä, että von-etuliite nimen yhteydessä pitäisi poistaa, koska sen alkuperäinen tarkoitus hänen käsityksensä mukaan oli menettänyt merkityksensä monien aatelittomien omistaessa kartanoita ja monien aatelisten ollessa niitä ilman. Myös mainesanat välboren ja högvälboren sekä ädel ja högädel olivat hänen mielestään tosiasioiden vastamattomia ja Juteini mainitsi, että kaikkensaätyisiä puhuteltaessa tulisi oikeastaan käyttää ädel-epiteettiä. Tämä kaikki tuntuu ikäänkuin ”aidolta juteinilta”. Miksi siis ristiriitaiset neuvot ja kannanotot. Näyttikö hän talonpojille suomen kielellä toisenlaisen karvan kuin säätyläisille ruotsin kielellä. Ristiriita lieenee ainoastaan näennäinen. Neuvo-Kirjaan oli Juteini muovannut motoksi lauseen: ”Hy-

³⁸ Juteini 1817 I, s. 21.

³⁹ Juteini 1819 V, s. 10—11, 16, 20. — Oppaan ensimmäinen painos oli ilmestynyt 1761, mistä ks. lähdeluettelo: Lyhykäinen Neuvo 1761.

vät tavat todistavat miehen arvosta alati, niin kuin taivas tähtein kautta näyttää korkean näkönsä!” Se, joka käyttäytyi hyvin, todisti ennen muuta oman arvonsa puolesta. Talonpojat olivat ilman epäilyä muiden säätyjen vertaisia, mutta saatuttaakseen näiden arvonnannon oli heidän yleisen käyttäytymistasonsa noustava.⁴⁰ Jos asiaa katsotaan tältä kannalta, olisi käyttäytymisoppaan julkaiseminen rinnastettava niihin runoihin, joissa rahvaan miehiä kehoitettiin välttämään nuuskaa ja viinan kohtuutonta käyttöä ruokottomuutta osoittavina tapoina. Talonpoikainen kansa saattoi voittaa vain käyttäytymällä yhtä sivistyneesti kuin muutkin säädyt, ellei sille suorastaan asetettu suurempia vaatimuksia. Viimeksi esitettykään ajatus ei sinänsä ole mahdoton, sillä tietenkin olisi talonpoikien pitänyt muistuttaa mahdollisimman paljon Juteinin heistä antamaa ihannekuvaa ja siihenhän sisältyi vakaa ja hieno käytös. Hyvässä ja luvallisessa tarkoituksessa sopi vaikka hieman liioitellakin, yhteinen kansahan siitä lopulta hyötyisi. Rahvaan eduksi olisi toisaalta ollut myös se, jos ylhäisemmät olisivat luopuneet vaatimasta perinteellisiä komeasointuisia puhuttelumuotoja. Talonpojat olisivat silloinkin tulleet lähemmäs muita säätyjä.

Juteinilla ei inhimillisen tasa-arvoisuuden vaatimukseen suinkaan sisältynyt säätyjen keskinäisen kunnioituksen vähentäminen. Alhaiset osoittakoot heille kuu-luvaa nöyryyttä, korkeammat olkoot tasapuolisia ja luopukoot he puolestaan ko-peudesta ja arvostakoot itseään alhaissäätyisempiä. Kun torppari Paavali siirtyi aatelisen isännän paikalle, hän oli kyllä valmis samalla tunnustamaan alhaisen syntyperänsä muistaen asemansa vaatimukset, vaikka inhimillisesti olikin ylhäisten vertainen. Muistettakoon kuitenkin, että liiallisiksi katsotuista säätyeduista oli luovuttava, sillä säätyjen oli tuettava toisiaan, ei suinkaan hyödyttävä — taloudellisestikaan — toistensa kustannuksella.

On vielä syytä kiinnittää huomiota pariin Juteinin yhteiskunnallista julistusta koskevaan ominaispiirteeseen. Hyvin mielellään hän käytti vertauskuvia, symboleita, jopa saattoi pyrkiä kätkemään kritiikkinsä viattomuuden naamarin taakse. Voimakkaimman lahjoitusmaakritiikin hän kätki ikäänkuin kahteen kertaan. Itse runo kertoi vain muurahaisista kuivalla kankaalla ja heidän kuninkaalleen lähetetyn kirjeen allekirjoituksena oli: ”Nöyrät, nopsat palvelias, alammaiset alhaisimmat, kuusen neulasten kokojat.” Tarina julkaistiin kokoelmassa, jonka nimi oli Ajan Viete elli Moninainen Runo-kokous. Mikään ei kirjasen kannessa kertonut siitä, että joillakin sen sisältämillä kynäntuotteilla oli muitakin kuin viihteellisiä tarkoituksia. Ei myöskään kokoelman pikaisen selailun tai ylimalkaisen lukaisun tarvinnut välttämättä paljastaa lukijalle sen sisältämää jyrkkää yhteiskunnallista arvostelua. Juteinin voimakkain talonpoikaisen säädyn ylistys sisältyy kirjaseen Perhe-Kunda. Pila-Kirjoitus Epä-Luuloista, Kolmessa Osassa.⁴¹ Totta on, että kirjassa voimakkaasti pilkataan taika-uskoa, saatetaan tietäjät naurun-

⁴⁰ Juteini 1827 I, s. 73. — Motto kirjasta Juteini 1819 V, s. 2.

⁴¹ Juteini 1817 I, s. 22. — Juteini 1817 IV.

alaisiksi ja korostetaan luonnontieteellisen tietämyksen tärkeyttä, mutta tämä kaikki oli kuitenkin vain keino nostaa talonpoikaissäädyn arvoa, ei mikään päämäärä sinänsä. Tässäkin tapauksessa kirjan nimi oli omiaan peittämään pääasiasa näkyvistä.

Myös säätyjen tasa-arvoisuuden vaatimukset ovat usein siroteltuina sinne tänne muun tekstin lomaan tai sitten esitetyt allegorian muodossa niin kuin esimerkiksi tarinassa Viisauden Vaellus Maan päällä.⁴² Kaikkein pahimpia esteitä tasarvoisuuden tiellä oli lahjoitusmaajärjestelmä. Kuten jo edellä on todettu, pantiin sitä vastaan hyökkäämään aatelisrouva, jota kodikkaasti nimitettiin vain hovin emännäksi.

Ei ole mitään epäilystä siitä, että Juteini selvästi tiedosti sensuurin olemassaolon ja pyrki tietoisesti kätkemään arvosteluun silloin, kun oli kysymys todella tärkeistä asioista. Epäilemättä juuri lahjoitusmaareformin puolesta puhuminen kuului tähän ryhmään. Siitä päättäminen sen koko laajuudessa olisi ollut mahdollista vain Pietarissa. Mutta siihen suuntaan eivät muurahaiset tuntuneet uskaltavan edes kääntää päätänsä. Kenties Juteini alitajuisesti halusi suojata selustansa manaamalla takaajakseen koko korkean hovin. Sen pyrkimyksiä ei sopinut epäillä, ainoastaan toivoa yrityksille menestystä. Kuvaavaa hänen ajattelulleen on runo Siunaus Esivallan ylitse.

”Siunaa sääty, suuri Luoja!
Esimiehen ensimmäisen,
Siunaa Ruhtinas suloinen!
Siunaa paras puolisoista,
Kumppanikin Keisarinne,

siunaa onnella, ilolla!
Siunaa Hovin Heimolaiset
etsiväiset etuamme,
siunaa holhojat sukumme!”⁴³

Olisi ilmeisesti väärin epäillä Juteinia tietoisesta laskelmallisuudesta, vaikka äskeinen runo julkaistiinkin samana vuonna, jolloin hän esitti voimakasta yhteiskunnallista kritiikkiä. Hänen luonnekuvaansa kuuluu varovaisuus ja huoli omasta rauhastaan, mutta myös vilpittömyys. Näihin hänen persoonallisuutensa eri puoliin palataan myöhemmin.

Juteini tuntuu todella halunneen uskoa, että Pietarin hallitsevista piireissä pyrittiin vilpittömästi edistämään kansan parasta. Tällaista taustaa vastaan näyttää alempiin virkamiehiin kohdistetun kritiikin kärjekäs *m u o t o k i n* laskelmallisen tarkoituksellisesti valitulta. Juteini kokosi sananlaskuja, sorvasi niitä itsekin ja vuosina 1815—1818 julkaisi niitä kolme kokoelmaa, joissa tosin oli osittain samoja lauseparsia.⁴⁴ On kuin harrastuksista olisi tarttunut jotain kärjekästä ja nasevaa myös hänen runoihinsa. Niissä on runsaasti ytimekkäitä sanontoja, jotka sinänsä kävisivät vaikkapa juuri sananlaskuista. Toistettakoon näistä yksi jo lainattu ”sananparsi”: ”Ei nyt luulla luiskaria virassansa vakaiseksi, totiseksi Tuo-

⁴² Juteini 1824 V.

⁴³ Juteini 1817 II, s. 7.

⁴⁴ Juteini 1815 III; 1817 IX; 1818 II.

maria eikä Pappia pyhäksi.”⁴⁵ Tämän luvun esitetyistä lainauksista voitaisiin poimia muitakin vastaavanlaatuisia. Mitä tahansa muuta mieltä hänen ivakirjoituksistaan oltaneenkin, niin mieleenjääviä niiden on ainakin täytynyt olla. Hyvän esimerkin tässä suhteessa tarjoaa myös runo Tuomarille, jossa kirjailija kehotti mainittua viranhaltijaa ratkomaan riidat rahatta ja torjumaan kaikki luvottomat lahjat muiden hyvien neuvojen ohessa. Tämän runon otsakkeen alle oli kirjoitettu: ”Lauletaan kuin: Miksis viivyt kauan ulkon’.” Ilmeiseltä vaikuttaa, että mainittu sävel oli yleisesti tunnettu ja niin kansa saattoi oikein laulun muodossa painaa mieleensä tuomarille annettuja viranhoito-ohjeita. Perhe-Kunda vuoropuheluun sisältyi kaksi talonpoikaissäättyä suuresti ylistävää runoa. Kun Juteini pari vuotta myöhemmin julkaisi nämä laulut erillisinä uudessa kokoelmassaan, oli niissä myös maininta sävelestä. Talon-pojan Lauluja kehoitettiin veisaamaan kuten ”Ecce novum gaudium” ja Peltomiehen Laulu oli saanut nuotikseen ”Gref Adam på Eden”.⁴⁶ Ilmeisesti sävelet olivat tuttuja tuon ajan lukijakunnalle. On myös huomattava, että puutteellinen tai vallon olematon lukutaito ei suinkaan ollut esteenä Juteinia opittaessa; laulun sanoja saattoi toki painaa mieleensä korvakuuloltakin. Kokonaisuutena on todettava, että Juteinin virkamiehiin kohdistuneella kritiikillä oli erinomaiset mahdollisuudet levitä laajalle kansan pariin.

Tuon ajan kustannustoiminta lienee ollut siinä suhteessa samankaltaista kuin tänäänkin: yleisölle pyrittiin tarjoamaan sitä, mitä se halusi. Koska Juteinilla ei ollut suojanaan mitään tekijänoikeuslakia, saattoi kuka tahansa painattaa hänen runojaan. On todettava hänen talonpoikia ylistävien laulujensa olleen kysytyjä tuotteita. Niitä sisältäviä vihkosia painettiin Helsingissä, Jyväskylässä, Oulussa, Turussa ja Vaasassa. Juteini itsekin julkaisi niitä Viipurissa parikin kertaa uudelleen.⁴⁷

Juteinin voimakkaiden hyökkäysten tehosta maaseudun väestöön kertoo omalta osaltaan hänen tuotantonsa herättämä suhteellisen nopea vastavaikutus papiston keskuudessa. Joskus vuosien 1817—1818 välisenä aikana, mutta ilmeisesti 1818 laadittiin hänestä laajahko pilkkakirjoitus, jossa kärjekkäin sanoin hyökät-

⁴⁵ Juteini 1816 V, s. 30.

⁴⁶ Juteini 1817 II, s. 10. — Perhe-kunda, Juteini 1817 IV, s. 5—6, 31—32. Erillisinä julkaistiin runot teoksessa: Juteini 1819 VI, s. 13—14, 27—28.

⁴⁷ Talon-pojan Laulu julkaistiin seuraavissa arkiveisukokoelmissa. Nuorten-Miesten Lauluja, Turku 1834 (samana vuonna kaksi painosta). Nuorten-Miesten Lauluja. Toinen Ylöspano. Turku 1837. Nuorten Miesten Lauluja. Helsinki 1862. Peltomiehen Laulu julkaistiin seuraavissa arkiveisukokoelmissa: Koottuja Suomalaisia Lauluja. Ensimmäinen Osa. Oulu 1828. Muutamia Suomalaisia Lauluja. Oulu 1829. Muutamia Suomalaisia Lauluja. Oulu 1830 (kaksi painosta). Muutamia Suomalaisia Lauluja. Vaasa, vuosilukuja ei mainita. Huvittavaisia Lauluja Nuorisolle. Jyväskylä 1865. — Juteini julkaisi itse Talon-pojan Laulun uudelleen 1833, josta ks. SS n:o 6 9. 2. 1833.

tiin useita hänen esittämiään ajatuksia sekä hänen motiiveitaan vastaan.⁴⁸ Käsikirjoituksia on säilynyt viisi kappaletta. Yhdessä niistä on maininta, että se on "Fr. Joh. Ahlqvistilda Kapp. Virolahdessa". Paskillin syntyaikoina Ahlqvist oli kuitenkin Kymin kappalaisena, joten mahdollisesti tämä kopio on vasta myöhemmin syntynyt.⁴⁹ Vain yhdessä on tieto kopiointiajasta. Se on kirjoitettu "Parikkalassa sinä 8 päivänä Maalis Kuussa vuonna 1830".⁵⁰ Eräässä kopiassa on maininta, että se on "af Kapellan Aurén i Jääskis". Tämä merkintä tarkoittaa kuitenkin henkilöä, joka on lahjoittanut sen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, eikä anna tietoa kirjoittajasta.⁵¹ Vuosisadan lopulla SKS:aan lahjoitetussa versiossa ei ole mitään mainintaan tekijästä tai kopioijasta eikä liioin mitään tietoa kirjoitusajasta.⁵² Todisteellisesti vanhimpana voitaneen pitää kappaletta, joka "Jälki-Puhe on parannus Fr. J. Ahlqvistin saman nimisestä Jälki-puheesta kyhailty hänen Ystävältänsä Olli Pesoniukselta". Olof Pesonius oli Ahlqvistin ikätovereita, tätä neljä vuotta vanhempi ja vaikuttaa ilmeiseltä, että tämä versio on Pesoniuksen itsensä laatima.⁵³

Mitään epäilystä siitä, että alkuperäinen paskillin sepittäjä oli tosiaan kahdessa kappaleessa mainittu Fredrik Johan Ahlqvist on tuskin olemassa. Asiasta kirjoittanut Julius Krohn oli Juteinin aikalaisia ja asia oli ilmeisesti aivan yleisesti tunnettu 1840-luvun Viipurissa, jossa Krohn tuolloin kävi koulua.⁵⁴

⁴⁸ Pilkkakirjoituksissa esiintyy selviä viittauksia Juteinin vuoden 1817 aikana julkaisemiin kirjoihin (esim. Juteini 1817 V, VII ja VIII) ja hänen vastineensa paskilliin ilmestyi vuonna 1819 (Juteini 1819 IV).

⁴⁹ Kaikki versiot ovat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran käsikirjoitusarkistossa (SKSA). Mainittu versio n:o 4093. Sen on lahjoittanut 1. 9. 1858 A. E. Berner ja käsittää se yli 600 säettä. Tämän kopion on Talvioja painattanut mainittuun teokseensa (Talvioja 1915, s. XXIII—XXXI). — Fredrik Johan Ahlqvist, synt. 7. 9. 1784 Lemillä, yliopp. Porvoon lukiosta 1804, vihitty papiksi 1805, Kymin kappalainen 1807, Virolahden kappalainen 1823, kuollut Vironlahdella 1847. Colliander 1918, s. 43, n:o 46. Huomattakoon, että Ahlqvist oli kolme vuotta Juteinia nuorempi.

⁵⁰ Ahlqvist, SKSA. Versio käsittää n. 300 säettä. — Kopion kirjoittaja Markus Birkman oli synt. Teiskossa 28. 4. 1806, yliopp. Hämeenlinnan koulusta 1829, vihitty papiksi 1841 ja nimitetty välisaarnaajaksi Kaksikertaan, jossa sittemmin toimi. Colliander 1918, s. 395, n:o 336. Hän ei siis ole ollut toimessa Parikkalassa, vaan siellä käymässä.

⁵¹ SKSA n:o 1691. Lahjoittaja mainittu SKS:n ptk:ssa 5. 12. 1849, 2. §. Versio käsittää n. 450 säettä, se on kirjoitettu vanhalle paperille, jolla on tilimerkintöjä vuodelta 1808. — Johan Adolf Aurénista ks. Colliander 1918, palsta 244. Hän oli syntynyt 18. 7. 1803 Kuopiossa, vihitty papiksi 1826 ja tullut Jääsken kappalaiseksi 1844.

⁵² SKS n:o 14221. Tässä kopiassa on yli 300 säettä ja sen on lahjoittanut Th. Schvindt vuosisadan lopulla järjestysnumerosta päätellen.

⁵³ SKSA n:o 4092. Tässä kopiassa on n. 400 säettä ja on sen lahjoittanut A. E. Berner. Hänen lahjoituksistaan ks. SKS:n ptk. 1. 9. 1858, 1. §. — Olof Pesoniuksesta ks. Collianderin kok. VA:ssa n:o 2645. Hän oli syntynyt Säamingissä 8. 1. 1780, vihitty papiksi 1799, toimi Vironlahden naapuriseurakunnassa Vehkalahdella pappina 1805—1819, Mäntyhärjun kirkkoherraksi 1824. A. E. Berner oli naimisissa Pesoniuksen neljännen lapsen Katarina Olivian kanssa.

⁵⁴ Krohn 1891, s. 13. — Heikinheimo 1955, s. 411.

Kaikki säilyneet versiot ovat tallennetut kaakkois-Suomesta. Niistä voidaan päätellä, että ne ovat aikanaan levinneet laajalle ja olleet suosittua lukemista. Niitä kopioitiin vielä yli kymmenen vuotta alkuperäisen synnyn jälkeen, ja useat Olli Pesoniuksen tavoin halusivat itsekkin osallistua kirjalliseen työhön päätellen siitä, että säkeiden määrä vaihtelee eri versioissa noin kolmesta sadasta kuuteensataan asti. Täysin toistensa kaltaisia ei niistä ole yksikään. Juteinin ajatuksien, päämäärien ja vaikuttimien kyseenalaisiksi saattamiseen on todella tunnettu innostusta. Mitään osoitusta siitä, että tähän puuhaan olisi osallistunut muita kuin pappeja, ei ole olemassa.⁵⁵

Vaikka eri kopiot määrällisesti ja osittain kieliasultaankin suuresti poikkeavat toisistaan, ovat ne käytännöllisesti katsoen asiasisällöltään toistensa kaltaisia. Tämän vuoksi on niitä aiheellista yksinkertaisuuden vuoksi käsitellä yhtenä kokonaisuutena Ahlqvistin pilkkarunon yhteisnimikkeellä.

Runossa oli lyhyt omistuslause, joka eräässä versiossa kuului: ”Sihterille Jak: Juteinille vastauxexi hänen kelvottomain ja usein juuri hävittömäin Runoina päälle.” Eräässä toisessa käsikirjoituksessa mainittiin, että säkeet olivat ”mainitulle Herralle hyvässä aivoituxessa sanotut”.⁵⁶ Kirjoittaja meni heti suoraan asiaan:

”Voi Juteini juttujasi!
Villitsijä veisujasi!
Mitä Känna kirjoittelet
Mitä lasket leuvostaisi

Aivan ilman ajatusta.
Mitäs Pappeja panexit
Koiran hambailla kaluilet
valat paxulta valetta.”

Ohimennen mainittiin runossa myöskin virkamiehet, jotka Juteini niinikään oli suututtanut aiheetta, mutta pääasiallisesti oli koko kirjoitus vastausta kirjailijan papistoon kohdistamiin moitteisiin. Jyrkästi torjui Ahlqvist puheet papiston ahneudesta ja liiallisista kiskomisista. ”Mullikas on mjehen muona / Pantu palkaxi papille / Perhen haldian perästä. / Mullikasta mjeli tekis / Saada kyllä sihterinkin / Vaikka harvoin vasikakin / Hänel teuraxi tulepi. . .” Eräässä toisessa kohdassa puhuttiin samaan tapaan. ”Voita Pappi palkaxensa / Saapi sihterin suruxi. . .” Rasva rakas riivalille / Ljukas joka liikuttapi . . . / kuivan Sihterin sydämen. . .”⁵⁷ Pappien luontaisuuksina saamiin palkkoihin ei Juteini toki ollut puuttunut lainkaan, vaan ainoastaan isännän tai emännän kuollessa talosta papille annettavaan ns. hautajaislehmään ja muihin ylimää räisiin lahjuksiin. Hyökkäys oli paras puolustus ja siksi käännettiin rahan ahneuden piikki suoraan Juteiniin:

⁵⁵ Viitteissä 49—53 mainittu säemäärät. Näistä viitteistä ilmenee välillisesti kopioiden levinneen ympäri kaakkois-Suomea. Kirjoittamassaan vastineessa mainitsee myös Juteini runon leviämisestä: ”Här syftas på en, full af bitterhet och den oförsonligaste härskheter emot mig gåsande pasquille, som den anonyme författaren, under missförstånd och förtydningar, genom kringskickade manuscripter lönnligen sökt utsprida.” Juteini 1819 IV, s. 19.

⁵⁶ SKSA n:o 14221 ja n:o 4091.

⁵⁷ SKSA n:o 14221.

"Kuka hitto hinnan tähden / Sjelun laskeepi sisälle / Ijankaikkiseen ilohon? / Älä sihtjerin elosta / Päätä pappejen menoihin. / Hinta hyvä hyppyisiin / Pitää pistettää pivohon / Kärkkään Sihtjerin kätehen / Puheen pjenengin edestä. . ." ⁵⁸ Juteini oli se, joka ahnehti ihmisten rahoja, eivät papit. "Kyllä Kaapun tarvitsisi / Sihtjerikin selkähänsä, / Jolla haisevan häpiän / Silloin peittäisi poloinen, / Koska tuhman talonpojan / Joll' on taskussa jotakin / Vejvihinsä vjetteleepi; / Johon peittäisi peräti / Suden kidan kelvottoman, / Joka aina ahnehtiipi / Saada salista sisäänsä." ⁵⁹ Säkeissä viitattiin selvästi Juteinin harrastamaan asianajotoimeen ja vihjailtiin siinä kiskottavan kohtuuttomia maksuija.

Erikoisesti puututtiin vastineessa niihin vaaroihin, mitä talonpoikien väärä yllyttäminen saattoi tuoda tullessaan. "Älvös suotta soimaele? Panetuxilla purexi/ Koko sätyä kovasti/ Kisko pilkahan kitaisi / Ettes heickoa herätä / Pahutehen paisuttaisi / Saattais sanankuulioille / paljon luuloja pahoja / Väärät luulot villityxet / Opistakin ojkiasta." ⁶⁰ Kateutta oli maassa jo ilman Juteiniakin aivan tarpeeksi, joten turha oli hänen yllyttää talonpoikia tällaiseen ajatteluun, vaikka hänen omana pontimenaan olikin juuri pappeihin kohdistunut kademieli. Papis-ton valta oli "Herrald vahvistettun kautta Lakien lujasti" ja sen uhmaamisesta vetäisi "Raukka päälles rangaistuxen Vihan Herran Hallitsian". Ilmeisesti tässä oli kyseessä maallinen laki ja hallitsija, jotka uhkasivat kirjoittajaa, ellei hän kääntyisi väärältä tieltänsä. Tähän kysymykseen palataan myöhemmin. ⁶¹ Ahlqvist todisti sen puolesta, että Juteinin kylvö lankesi hyvään maahan. "Kansall ovat kurjat luulot, Epäilyxet, epäuskot. . ." Tällaisille ihmisille oli Juteini julistanut, ettei helvettiä ja perkelettä ole olemassa. Hän halusi kukistaa Raamatunkin ja asettaa oman järkensä Jumalan ilmoituksen edelle. Tällaisesta yllytyksestä oli olemassa vain yhdenlainen tulos:

"Pidä järki parembana
Ota helvetti häjyldä
Kjelä perkele peräti
Etten petoxest puhuisi

Sangen suuresta surusta
Johon joutupi Jokainen
Joka juttuhis Juteini
Suostupi ja seurjapi"

Juteinin viitoittama tie vei helvettiin myös kaikki ne, jotka häntä uskoivat. ⁶²

Laaja osa, noin parisensataa säettä, Ahlqvistin kirjoituksesta oli omistettu torjumaan niitä vaaroja, joita Juteinin juoma- ja kestilaulut toivat tullessaan. Väärin teki Juteini, kun hän yritti "pahuutta enätä / Juopumukseen johdatella. / Kyllä mjehet meidän maassa / Juoma konstin jo osaavat / Ilman vejsun vjetellys-

⁵⁸ SKSA n:o 4091, s. 4. — Sama painettuna: TalviOja 1915, s. XXIV.

⁵⁹ SKSA n:o 4091, s. 9—10. — TalviOja 1915, s. XXVII—XXVIII.

⁶⁰ SKS n:o 14221, s. 5.

⁶¹ SKSA n:o 1691, s. 4. Samaa asiaa tässä versiossa myös s. 15: "Sinä selkiäst sotinet/ Juuri julkisell tavalla / Painetuilla paperillas / vastoin vahvoja Lakeja": Ks. myös tämän luvun s. 84—85.

⁶² SKSA n:o 14221, s. 14, 17.

tä. . .” Mitkään lisäkehotukset eivät sen vuoksi totisesti olleet tarpeet. Juteini ei kuitenkaan ollut ymmärtänyt vastuutaan, vaan aikaansaanut runsaasti kurjuutta ja surkeutta. Arvostelija ei säästellyt sanojaan kuvatessaan, millaiseen elämään runoilija oli kansanihmisiä houkutellut. Kun alkeelliset talonpojat aikansa olivat märehineet nuuskaa, juoneet, mökellelleet, lyöneet korttia, tapelleet, katkoneet toistensa jäseniä, valutelleet nuuskaräkiä vaatteilleen, seurasi viimein loppu: ”Painuuvat siit’ pöydän ala. . . / Viinan koirille kokoovat. / Saavat saappahat osansa / Kauhtanatkin kauniit merkit / Pöksyt parahan tavarän. . .”⁶³ Mahdollisimman räikeästi oli esitettävä, kuinka karkeit seurauksia Juteinin edesvas-tuuttomasta kylvöstä oli. Tähän paskillin osaan on syytä syventyä hiukan laajem-minkin, koska se omalta osaltaan selvittää Ahlqvistin vastineen laatua. Oli näet kyllä totta, että Juteini oli kirjoittanut ja julkaissut mm. vuonna 1816 pari sangen onnistuneelta vaikuttavaa juomalaulua, joista ainakin toista on aikanaan paljon laulettu ylioppilaspiireissään. Sen ensimmäinen säkeistö kuuluu: ”Juoma janon sammuttaa, / janotakin juoda saa / kuiva-kaulainen. / Poika-joukko, laula, juo; / kallis ombi kannu tuo / vahto-harjainen.”⁶⁴ Näiden laulujen tulkit-seminen talonpoikien yllyttämiseksi juoppouteen oli kuitenkin selvästi väärän to-distuksen antamista runoilijasta, jonka ainoaksi syyksi tässä jäi se, että hän oli rohjennut viljellä erästä yleisesti hyväksyttyä ja arvostettua runouden sarkaa tal-onpoikien osaamalla kielellä.

Täysin tahallisesti Ahlqvist sivuutti ne monet runot, joissa Juteini oli kehottanut talonpoikia kohtuuteen ja hyviin tapoihin. Jo hänen ensimmäisessä kokoelmassaan oli ollut tällaisia runoja, joista kolme keskeisintä runoilija julkaisi uudelleen samassa kokoelmassa, missä juomalaulutkin. Jos Ahlqvist tunsii jälkimmäiset, oli hänen tiedettävä myös edellisten olemassaolo. Suorin sanoin tuomitsi Juteini vii-nan väärinkäytön: ”Mitata ja määrätöinä / viina järjen jähdyttääpi, / sorkat saattaapi monelle, / muuttaa miehen mullikaksi. . .” Voimallisesti kirjoitti runoi-lija myös nuuskan käyttöä vastaan: ”Nenä sonnita sininen, / kannä kärsäs kät-kettynä / kuivan tupakan tomussa. . . / joista ruskea, rutainen / neste huu-lilles heruupi.”⁶⁵ Paljosta voitiin Juteinia syyttää, mutta ei talonpoikien kaidalle tielle ohjaamisen puutteesta. Tarkoitus tuskin olikaan kritisoida asiallisesti ru-noilijan julistuksen sisältöä, vaan nostaa yleistä mielipidettä häntä vastaan.

Vaikuttaakin aivan ilmeiseltä, että Ahlqvistin paskilli oli huomattavalta osal-

⁶³ SKSA n:o 4091, s. 15—16, 18.

⁶⁴ Mainitut kaksi laulua Juoma-Laulu ja Kesti Laulu, Juteini 1816 V, s. 54—56. Nämä laulut mainitsee Ahlqvist runossaan nimeltä. Esikoiskokoelmassaan julkaisi Juteini pienen viinan ylistyrunon Putelille ja seitsemän vuotta myöhemmin saman uudelleen. Juteini 1810, s. 31 sekä 1817 I, s. 39.

⁶⁵ Mainitut kolme runoa: Nuuskasta, Kehoitus tupakkia polttamaan ja Viinasta; Jutei-ni 1810, s. 17—19 ja 1816 V, s. 19—22. — Lainaukset: Juteini 1816 V, s. 19, 22. He-rätyskirjoitukseksi laaditussa vuoropuhelussa Perhe-Kunda (Juteini 1817 IV) esimerkilli-sen valistunut isäntä puhuu viinan käyttöä vastaan (s. 26).

taan tarkoitettu nimenomaan aseeksi taistelussa, jota käytiin talonpoikaisen kansan sielusta. Siksi oli viljeltävä triviaalisuuksia, siksi oli asiat esitettävä mahdollisimman karkeasti. Mihinkään väittelyyn Juteinin kanssa ei suinkaan ollut aihetta käydä, vaan hänen kimppuunsa oli hyökättävä niinkuin itsestään selvän vihollisen kimppuun ainakin. Väitteet ja suora haukkuminenkin saivat korvata perustelut. Kuvaavia ovat ne kielikuvat, joita Juteinista käytettiin. Jo kolmannessa säkeessä häntä nimitettiin suoraa päätä konnaksi ja seitsemännessä verrattiin hänen kirjoituksiaan koiran kaluamiseen. Hänellä oli myös käärmeen kieli, jolla hän ilman syytä pisteli ihmisiä sekä maallista mammonaa ahnehtiva suden kita. Syyhyisillä sormillaan kirjoitteli ala-arvoinen ihminen raipankaltaisia säkeitään, jotka olivat paksua valetta.⁶⁶ Perustelematon suora väite on tunnetusti poliittisilla areenoilla parempi taistelukeino kuin järkevä ajatusten vaihto; tämän tajusi aivan ilmeisesti myös kappalainen Ahlqvist. Välillisesti todistaa hänen kirjoituksensa sen edellä lausutun olettamuksen puolesta, että Juteinin sanat olivat todella saaneet vastakaikua talonpoikien keskuudessa ja vastaisku näin ollen ehkä monenkin pappismiehen mielestä tarpeellinen, jopa välttämätön.

Säkeiden jyrkkä sanonta oli ilmeisesti tarkoitettu talonpoikia varten. Mutta olihan Juteinikin koetettava saada oikealle tielle tai ainakin lopettamaan myrkynkylvönä pidetty julistuksensa. Millaisin keinoin uskoi kirjoittaja pääsevänsä tähän tärkeään päämäärään. Rakentavia ehdotuksia oli varsinaisesti vain yksi: "Anna suomeksi Aviisi, / Jolla saattaisit sanomit' / Että tjetöja enemmin / Suomen mjehille monia, / Sanomita muilta mailta, / Että omasta oloita."⁶⁷ Edellä on jo lainattu Ahlqvistin kirjoituksen kohtaa, jossa Juteinia syytettiin väärän opin levittämisestä. Tämä sisälsi selvästi peitetyn uhkauksen. Kirjailija voitaisiin vetää vastuuseen lain vastaisesta julistuksestaan. Mutta selvempääkin kieltä käytettiin Juteinin vaintamiseksi. Erään runoversion lopussa on suorasanaa allekirjoittamaton Juteinille tarkoitettu kirje, joka mahdollisesti on jäljennös hänelle itselleen lähetetystä nimettömästä uhkauksesta. Tällaisilla sanoilla uskottiin tai ainakin toivottiin päästävän haluttuihin tuloksiin itse Juteinin suhteen. "Joka päivä istut sinä oikeudessa ja kirjoitelet Lain duomioita sinä siis mahdat tjetä, toivoisin minä, mitä se Laki jongan jälkeen Suomenmaa nyt hallitan sisälläns pitäpi, Sinä mahdat tjetä mitä se määra nijlle jotka julkisesti yxinkertaiselle kansalle julistavat oppia jotka ovat vastoin Pyhän Raamatun selkeitä todistuxia ja meidän maassa perustettua uskoa, Mahdat tjetä mitä niillä on odotettava, jotka perustamattomilla ja häpeämättömillä soimauxilla pytävät häväistä sitä säätyä joka Korkeimman Esivallan asetuxen jälkeen ja Hänen suojeluxensa alla Saarna ja opetta meidän pyhän Christillisen uskon totuxia..." Juteinin sopisi myös olla kehottamatta kansaa juopotteluun, sillä itse isällinen Keisarikin oli antanut papistolle käskyn saarnata väärää alkoholin käyttöä vastaan. Lopuksi vielä kirjoit-

⁶⁶ SKSA n:o 4093. Painettuna TalviOja 1915, s. L.

⁶⁷ SKSA n:o 4081, s. 26. — Sama painettuna TalviOja 1915, s. XXXVII.

taja kehotti: "Älä ryvettele muiden Kuñiata, perustamattomilla soimauxilla; älä myös yllyttele yxinkertaisia pahuteen. Joka tahto hyviä päiviä nähdä, hän hillitkön kjelens sanoo yxi pyhä kirjoittaja. Tämä vaaroitus, taidetan tähän tilaan sovitetta, sillä muutoxella, hän hillitkön sormens ja pännäns. Ja jäkät hyvästi nyt! hyvästi jääkät hyvä Herra Herr Sichteri!"⁶⁸ Juteinia ei tässä kynäntuotteessa uhkailtu helvetillä, mutta kylläkin sen sijaan oikeudenkäynnillä, jossa häntä syytettäisiin kerettiläisyydestä, kansan kiihottamisesta ja keisarillisten asetusten vastaisesta toiminnasta. Erityisesti tuntuu keisarin tahtoon vetoaminen olleen tarkasti harkittua, sillä olivathan toki kaikki Juteinin lukijat selvillä siitä, että hän ihaili suuresti Aleksanteria ja suhtautui ehdottoman lojaalisti hallitusvaltaan.

Vuoden 1819 alkuun mennessä oli Jaakko Juteini julkaissut jo yli kaksikymmentä "teosta". Tosin ne olivat nykyajan mittapuuta käyttäen sangen pienimuotoisia ja vaatimattomia ja mainittuun lukuun on otettu mukaan myös uusintapainokset, mutta aikakauden olosuhteet huomioon ottaen oli tuo luku kaiketi sangen korkea. Varsinaisen esikoisteoksen ilmestymisestä ei ollut vielä kulunut kymmentäkään vuotta, joten keskimäärin oli häneltä ilmestynyt aina pari vihkosta vuosittain. Varsinkin 1810-luvun jälkipuolisko oli ollut tuotteliasta aikaa. Vuonna 1816 saapui painosta lukijain käsiin kahdeksan vihkosta ja seuraavana vuonna oli lukumäärä yhdeksän. 1818 ilmestyi kielioppi *Försök till utredande af finska språkets grammatik* sekä Valittuja Suomalaisten Sanan laskuja. Tuotteiden joukossa oli runojen lisäksi näytelmäntapaisia, puolifilosofisia teoksia kuten Tutkindo Kuolevaisuudesta ja Tutkinnon aineita, oli aapiskirja, kasvatusopas sekä kiistakirjoitus *Kritik öfver län-bokstäfverna uti finska språket*.⁶⁹ Maamme kirjallisuuden alalla voitane Juteinia näin ollen pitää 1810-luvun lopulla sangen keskeisenä henkilönä. Tällaisessa asemassa oleva kirjailija joutunee helposti päivän pikkukiistojen kohteeksi ja osanottajaksi, mutta saanee osakseen myös runsaasti arvonantoa ja julkista kiitosta. Minkälaiseen kritiikkiin Juteini lienee ollutkin valmistautunut, niin mitään Ahlqvistin paskillin tapaista hän ei ollut odottanut. Kun hän sitten aikanaan, ilmeisesti sangen pian, sai käsiinsä hyökkäävän runotuotteen, sen vaikutus häneen oli tyrmistyttävä. Hän oli syvimpäänsä asti loukkaantunut, hän tunsu itsensä väärinymmärretyksi ja hänet valtasi syvä pettymys. Hän oli valmis heti jättämään runoilunsa kokonaan, mutta sitä ennen hän halusi vielä kerran lähestyä lukijoitaan ja puhdistautua syytöksistä. Tässä tarkoituksessa julkaistu vihkonen oli nimeltään *Lähtö-Laulu, elli Hyvästi-Jättö Väinämöiselle*.

Kaikki ne ivan ja häväistyksen nuolet, jotka häneen oli kohdistettu, käänsi Juteini Hyökkääjään:

⁶⁸ SKSA n:o 14221, s. 20—23.

⁶⁹ Ks. Juteinin teosten luettelo kirjan lopussa.

"Ohho! kovaa kateutta,
joka rinnat raatelee,
povet polttaapi läpitse;
tämä saastainen sikiä,
mato musta mullan alda,
helvetissä herätetty,
ombi oudon pahendajan
yllyttänyt ynseäksi. . .
Salaisuuden suojan alla,
nimittämätä nimensä,
rietas aivan rohkeasti,
silmit kierot killillensä,

pullistaapi poskiansa,
myrkky kuohuupi kidasta.
Kaukaa haukkuu halpa koira,
salaa pelkuri pureepi;
näin on nytkin pahendaja
salaisesti, saastaisesti,
panetellut paatuneena
sekä pila-puheitani
epä-luulon esteheksi,
että töitä tarkembia
huvitukseksi hyville. . ."

Täynnä kiukkua tuntematon kirjoittaja "pappein puolesta puhuupi, / vainon miekka mielessänsä, / huulillansa koston huuto / ammuu armongin ovelda / kirousta pääni päälle. . ."⁷⁰ Jyrkästi torjui Juteini häneen kohdistetut kerettiläissytykset. Hän ilmoitti antavansa arvon Siionille, siunaavansa sielun vartijoita sekä rakastavansa rehellisyyttä kaikissa säädyissä, olkoonpa kyse "armon opettajas-ta" tai "lain tulkitsijasta". Silti hän ei suinkaan katsonut "konnain luona korkeutta kunniaksi" eikä halunnut kutsua "petosta pyhäksi". Hän oli tehnyt sitä, minkä katsoi velvollisuudekseen. "Kyllä minä, kuka tiesi, / pilkan piikillä monesti / olen pistellyt pahoja, / tuonut naurun turhuudelle, / vaaran suuren vääryydelle. . ." Hän turvautui vanhaan tunnettuun keinoon ja totesi sananlaskun tapaan: "Kah, se koira kiljahtaapi, / johon koskepi kalikka."⁷¹ Oman syylisyytensä tunnon pakottamina oli joku tuntematon ryhtynyt runoilijaa parhaamaan. Vastineen laajuus ja perusteellisuus kielii kuitenkin siitä, että Juteini itse katsoi olevansa pakotettu laajoihin selityksiin.

Hyvin vakavasti suhtautui kirjailija niihin häneen kohdistettuihin syytöksiin, jotka koskivat väitettyjä lainrikkomuksia. Hän tosin myönsi, että oli saattanut toimia ajattelemattomasti hetken innostuksessa: "Ja det har väl kunnat hända, att antingen en sârad kânsla, eller någon gladare moment, vid ett løjligt tillfâlles, drifvit mig öfver den betânkssamma försigtigheten, men ingalunda till brottslighet." Hän oli valmis kärsimään runoistaan rangaistuksen kaikesta siitä "mik' on mennyt mieldä vasten siivollisuuden sivuitse", mutta samalla hän toivoi saavansa palkinnon kaikesta siitä "mik' on oikehin osattu".⁷² Juteinin vastauskirjoitus oli suhteellisen laaja, yli 30 sivua käsittävä. Sängen luontevasti suomen kielen virinneestä harrastuksesta puhuessaan hän muisti omistaa hieman toista sivua tekstistään "Ruhtinaalle rakkahalle", "ALEKSANDERILLE, joka nyt jo tulen lail-

⁷⁰ Juteini 1819 IV, s. 19—20.

⁷¹ Juteini 1819 IV, s. 19—20.

⁷² Juteinilla on silloin tällöin runokokoelmissaan ruotsinkielisiä alaviitteitä ja tässä lainattu on yksi sellainen. Tässä teoksessa niitä on kaikkiaan seitsemän, mikä todistaa sen puolesta, että julkaisu oli huomattavalta osaltaan tarkoitettu juuri sivistyneistön luettavaksi, mitä tukee sekin, että lopussa on kymmenen sivun mittainen kirjoitus Min Öfvertygelse, eller Reflexion om Fritänkeri. Tekstin lainaus Juteini 1819 IV, s. 25.

la virinnyt on valkeaksi kipinästä kirkkahasta, lämmittääpi, liekitseepi, leimahtelee liekitessä ylös taivahan tasalle”.⁷³ Suomalaiset herrat saivat kuulla kunniansa, mutta keisarille riitti ylistystä pilviin asti. Juteinin kirjoittelussa ei ole mitään pakotettua, hänen Aleksanterin ihailunsa on vilpitöntä ja vailla laskelmallisuutta, mutta silti ei voi välttää vaikutelmaa, että hän jälleen ikäänkuin tajuntansa pakottamana pyrki manaamaan keisarin itselleen takuumieheksi hetkellä, jolloin hänet uhattiin vetää leivättömän pöydän väärälle sivulle.

Jyrkästi torjui Juteini sen ajatuksen, että hän olisi palkan edestä kirjoittanut ja halunnut itsekkäistä syistä valistaa kansaa, seikka, josta Ahlqvist tosin ei häntä ollut suoranaisesti syyttänytkään. Yleisesti ottaen on todettava, että kumpikin niin hyökkääjä kuin puolustajakin herkästi kirjoitti oman loukatun itsetuntonsa pakottamana, jolloin enempiä asialliset väitteet kuin vastineetkaan eivät juuri tulleet kysymykseen. Runoilija kertoi uskoneensa, että hänen työnsä olisi ollut tarpeellista ja siksi hän oli odottanut sen suosiollista vastaanottoa: ”...luulin minä maani miesten, / laulun puutteessa paremman, / ottavan otolliseksi / kandleeni kumaukset, / höräykset huonommatkin...” Näin ei ollut tapahtunut, ja niin oli nyt runoilijalla ”ääni outo haljenneessa huilussani, koko kandle säröinen...”.⁷⁴

Ahlqvist oli monisanainen ja esitti — kuten on nähty — useita syytöksiä Juteinia vastaan. Monella tavalla oli runoilija villinnyt kansaa. Hän oli vedonnut sen kademieleen ja nostanut alhaisen säädyn ihmisiä ylempiään vastaan. Hän oli houkuttellut talonpoikia juoppouteen ja siivottomaan elämäntapaan, hän oli loitontanut rahvasta Pyhän kirjan totuuksista ja nyt uhkasi hänen harhaan johtamiaan ihmisiä helvetin tuli. Mutta lopulta kaikki nämä Ahlqvistin syytökset olivat pelkistettävissä vain yhteen ainoaan ydinkohtaan, perussyhyyn. Juteinin virhe oli se, että hän oli kirjoittanut sillä kielellä, mitä myös rahvas ymmärsi. Juomalaulut, puolifilosofiset mietiskelyt, jopa yhteiskuntakritiikkikin saattoi olla hyväksi, jos sillä ei horjutettu kansan uskoa ja kuuliaisuutta. Tämän vuoksi on ymmärrettävää, että Juteini kiinnitti vastineessaan sangen runsaasti huomiota kielikysymykseen. Hän ymmärsi selvästi hyökkäyksen perimmäisen tarkoituksen. Runoilijat kirjoittakoot runojaan, kielimiehet pohtikoot omia kysymyksiään, filosofit mietiskelkoot ongelmiaan, mutta jätettäköön rahvaan valistaminen niille, joille esivalta oli tämän tehtävän antanut, papeille. He tiesivät, mitä kansa tarvitsi, eikä heidän työhönsä sopinut puuttua. Vain suomen kielellä kirjoittaminen teki Juteinin vaaralliseksi sivistyneistölle, ei muu. — Kirjailijan kannanottoihin kielikysymyksessä syvennyttyään seuraavassa luvussa.

Juteini halusi muuttaa yhteiskuntaa paremmaksi. Hän halusi tehdä ihmiset onnellisemmiksi, poistaa epäluuloja ja saada aikaan muutoksia havaitsemiinsa epäkohtiin. Mutta hän ei halunnut taistella, hän halusi itse elää rauhassa, ilman riitaa. Ahlqvistin syytöksistä hän ymmärsi, että hänelle voitaisiin niin tahdottaes-

⁷³ Juteini 1819 IV, s. 28—29.

⁷⁴ Juteini 1819 IV, s. 4, 13.

sa aiheuttaa monenlaisia ikävyvyyksiä ja niitä hän juuri halusi välttää. Jos hänen olisi ollut valittava yhteiskunnallinen julistus ja taistelu tai kirjoittamisesta luopuminen ja rauhallinen elämä, niin hän olisi ilmeisesti valinnut jälkimmäisen. Kymmenen vuotta myöhemmin hän joutui valitsemaan taistelun ja vai-
kenemisen välillä ja otti — ainakin osaksi vapaaehtoisesti — jälkimmäisen.⁷⁵ Vaikka hän heti Ahlqvistin kirjoitukseen tutustuttuaan oli aikonut jättää runoilun, niin ilmeisesti hän katsoi, että vaikeneminen olisi voitu tulkita syytösten oikeiksi myöntämiseksi ja piti lopulta puolustautumista pienempänä pahana. Kuvaavaa Juteinin suhtautumiselle on kuitenkin, että hän laajan vastineensa loppuun liitti Sovindo-Laulun, jossa lausui toivomuksen: "Rauhan, riemun runsas valo olkoon meillä osana..." Hän kehotti vastustajaansa tekemään sovinnon, koska "riitä rinnat raatelee". Hän vetosi hyökkääjään: "Jätä vihat, heitä vainot, / Heitä riidat, rumat, kainot, / syngeyteen syvyyden, / pimeyteen pahuuden." Vastineessaan oli Juteini kuvaillut vastustajiaan Joukkavaisiksi, mutta nyt hän halusi ojentaa näille kaikille veljen käden: "Soita, soita Väinämöinen! / jo nyt lepy, J o u k k a v a i n e n! / käyden käsi kädessä / ystävyteen yhdes-
sä."⁷⁶

Jos Juteini luuli vihollisensa tarttuvan ojennettuun käteen, hän erehtyi. Seurauksena oli vain toinen paskilli, jonka paljon puhuvana otsikkona oli: Väinämöisen Onnen toivotus Juteinin Lähtöön. Tämä oli huomattavasti edellisiä laajempi ja käsitti kaikkiaan noin 800 säettä.⁷⁷ Sen sävy oli selvästi voitonriemui-
nen ja sillä oli kaiketi tarkoitus antaa voitetuksi katsotulle vastustajalle lopul-
linen armon isku. Turhaan oli Juteini koettanut — Väinämöinen-Ahlqvistin mielestä — selitellä mielipiteitänsä, sillä moni kunnollinenkin laulaja oli lopetta-
nut veisunsa hiljaisesti. Turhaan runoilija kuvitteli tehneensä jotain tärkeää
suomen kielen hyväksi, sillä hänen vaatimattomien säkeidensä arvo "Yli käypi
ymmärryksen Mänee mjeleni ohitse". "Nauru rätkähti, remahti / Itse Laulujen
Isältä / Vatsa tukeva tutisi / Parta keikistyi kenooohon." Vastineellaan oli Ju-
teini tehnyt itsensä vain naurunalaiseksi, ei muuta. Ei pitänyt valittaa "Jos
nyt nuoret Joukavaiset... / Syystä tarttuuvat sinuuhun / Koiran ruoskahan ru-
peevat / Pojes pääldänsä hosuuvat / Pedon pahan riukuttavan, / Alas arvo-
patsahalta / Pahan juonisen paneevat..." Oli jo todella aika Juteinin ymmärtää,
mitä kansa hänen lauluistaan ajatteli: "Soittos soimaapi sydändä: / Heitä räm-
päsi hitolle... / Iske kantelees katuhun... / Vallin kylkehen kovasti / Linnan
muurihin muserra..." Kappaleetkin oli syytä sen jälkeen heittää ympäriinsä
Viipurin lähivesiin ja jäännökset varmennaksi vakuudeksi vielä polttaa. Tuo-
miotaan kuunteli lyöty runoilija polvet pelosta tutisten niin, että "Housut kon-

⁷⁵ Ks. s. 143—149.

⁷⁶ Juteini 1819 IV, s. 32—34. Viimeisenä on kirjassa ruotsinkielinen artikkeli Min Öfvertygelse, eller Reflexion om Fritänkeri.

⁷⁷ SKSA n:o 4093. Tämänkin on lahjoittanut A. E. Berner, joten se on peräisin Ahlqvistin ystävän Olli Pesoniuksen jäämistöstä, mistä ks. edellä viite 53. Painettuna on mainittu runo: TalviOja 1915, s. XXXXIV—LXV.

nalla hopotti”.⁷⁸ Juteinin kielenkäytön oli täytynyt tuntua Ahlqvistista peräti epäoikeudenmukaiselta ja loukkaavalta, sillä ilmeisesti ilman pienimpiäkään omantunnon tuskia veti hän tämän niin kirjalliset kuin yhteiskunnallisetkin pyrkimykset armotta lokaan.

On mahdollista, että Juteini sai puhjenneessa taistelussa sivustatukea juuri niiden talonpoikien taholta, joiden puolesta hän oli sanan säilää heilutellut. *TalviOja* näet kertoo, että Viipurin läheisessä Kirvun pitäjässä oli vielä vuonna 1876 yleisesti laulettu häntä ylistävää runoa, joka oli alkanut sanoilla ”Jaakko Juteini jalo Herra Viisas Viipurin isäntä.”⁷⁹ Tätä runoa ei löydy kansanrunousarkistosta. Voidaan ajatella, että joku talonpoikainen säeseppö olisi muovannut vanhan kansanrunon Pontus De la Gardiesta Juteina koskevaksi. Tämä ns. Puntuksen runo alkaa eräissä versioissa aivan samoin kuin *TalviOjan* mainitsema paitsi, että nimenä on Jaakko Puntus Jaakko Juteinin asemesta.⁸⁰

Kenties lukijakunnalta ja ennen muuta talonpoikaiselta kansalta saadut kehoitukset osaltaan saivat aikaan sen, että Juteini ei toteuttanutkaan uhkaustaan ja jättänyt hyvästi Väinämöiselle, vaan julkaisi jo seuraavana vuonna (1820) uuden laajahkon runokirjasen Huilun Humina, elli Takaisin Tulo Väinämöisen Hyvästi Jätöstä.⁸¹ Tähän päätökseen on ilmeisesti vaikuttanut myös Ahlqvistin leppymättömyys ja kiihkoisa jyrkkyys. Silti on Juteinin tuotannossa selvästi nähtävissä kritiikin ja hyökkäysten vaikutukset. Hänen virkamiesten väärinkäytöksiensä arvostelunsa on huomattavasti verhotumpaa kuin aikaisemmin. 1820-luvun tuotantoa on esimerkin voimalla vaikuttamaan pyrkivä Nimi-Päivä, elli Hyvä Elämä Hovissa, jossa tosin esitettiin myös radikaali agraariolojen tervehdyttämisehdotus. Viisauden Vaellus Maan päällä on myös tämän vuosikymmenen puolimaissa kirjoitettu.⁸² Sen sisältämä voimakaskin arvostelu oli puettu sadun ja tarinan muotoon ja siinä viitattiin vain silloin tällöin oleviin oloihin. Aivan selvästi Juteini oli tullut entistä varovaisemmaksi. Pappeja vastaan hän ei enää suoranaisesti hyökännyt lainkaan.

Käyty kiista myös siirti Juteinin mielenkiintoa yhä selvemmin kielikysymykseen. Aikaisemmin se oli vain vilahdellut hänen runoissaan siellä täällä muun yhteiskunnallisen aineksen ohessa, mutta 1820-luvun alusta lähtien se saa hänen julistuksessaan yhä keskeisemmän sijan. Sinänsä tämä on luonnollinen kehityspahtuma, sillä — kuten edellä todettiin — oli hänen kirjallisen työnsä suurin vika lopultakin se, että hän rohkeni kirjoittaa samalla kielellä, jota rahvaskin ymmärsi.

⁷⁸ SKSA n:o 4093, s. 11, 23, 33, 36.

⁷⁹ *TalviOja* 1915, s. 12 ä.

⁸⁰ Suomen kansan vanhat runot XIII, s. 399—414. — Krohn 1900, s. 179—198. — Mahdollista sekin, että Kirvussa tunnettu runo olisi ollut jonkinlainen toisinto Sanan Saattajassa 1840 julkaistusta runosta ”Jaakko Juteinille”, vaikka tässä runossa ei esiinnykään *TalviOjan* mainitsemia säkeitä. Tästä ks. SS 27 4. 7. 1840.

⁸¹ Juteini 1820.

⁸² Juteini 1824 I ja 1826 V.

*Vaikuttamaan valistusta
oma kieli omi kallis —
armas paiste auringosta,
vieras kieli valo kuusta.*

Juteini 1820, s. 2

5. SUOMEN KIELI — VÄLIKAPPALE JA ITSEISARVO

Ruotsin vallan aikana oli suomen kielen viljely ollut kokonaan ”ylenkatseessa”. Tämän vuoksi oli ”yhteinen kansa ollut viellä paljon hyvää paitsi; sillä omalla kielellänsä taita kukin kansa parhain täydellisyyttänsä lähestyä”.¹ Vallinneista olosuhteista oli maan suomenkielinen kansanosa joutunut suuresti kärsimään, sillä sen sivistystarpeita ei oltu tyydytetty ja rahvaan henkinen taso oli jäänyt matalaksi. Talonpoikaistoa voitiin auttaa vain sen omalla kielellä, sillä ”kielellänsä kukin kansa / valistuksen virittääpi, / vasta valistus virinnyt / lämmittääpi rinda-luumme, / niin kuin päivä puolellansa / luonnon kaiken lämmittääpi”.² Juteini pani ajatuksissaan yhtäläisyysmerkin valistuneen ja onnellisen kansan välille, ja koska kansaa ei oltu sen omalla kielellä sivistetty Ruotsin vallan aikana, oli seurauksena ollut rahvaan alennustila. Kaikilla oli oikeus pyrkiä onnellisuuteen, mutta suomalaiselta kansalta oli tämä perusoikeus entisen emämaan yhteydessä evätty. Juteini ei halunnut syyttää yksilöidysti ketään vallinneesta asian tilasta, mutta silti hän käytti voimakkaita sanoja tuomitessaan niitä, jotka olivat laiminlyöneet velvollisuutensa. ”Häpeä suomalaisten kansallistunteen heikkoudesta estää minua kajoamasta syihin, jotka ovat ylläpitäneet ennakkoluuloa ja kartuttaneet anteeksiantamatonta ylenkatsetta, jota oman maan miehet kilpaa muukalaisten kanssa ja korvaamattomaksi vahingoksi maamme valistukselle ja todelliselle menestykselle, ovat vuosisatojen kuluessa osoittaneet tätä äidinkieltänsä kohtaan...”.³ Juteinille oli valistuksen levittäminen tärkeintä, ja juuri tähän tehtävään olisi suomen kieltä välikappaleena tarvittu. Kansa ilman valistusta oli joutunut elämään jonkinlaista varjoelämää. Koska taas talonpoikaisto oli mitä tärkein osa valtakunnan väestöä — kuten on todettu — oikeastaan kaiken pohja ja perustus, niin koko valtakunnan ja oman maamme suotuisa kehitys oli vuosisatojen ajan kärsinyt jatkuneista laiminlyönneistä.

¹ Juteinin anomus hallituskonseljin suomen kielen kielenkääntäjän virkaan 10. 2. 1810, senaatin Ad 67/65 1810 VA. Lainausta on puheentapaisesta kirjoituksesta Suomen kansalle, vuonna 1810. Tämän on TalviOja julkaissut 1915, s. LXXVI—LXXVIII.

² Juteini 1816 VII, s. 25—26.

³ Juteini 1818 I, s. 3—4. Viitteessä n:o 1 mainitussa kirjoituksessa ei J. siinäkään lainkaan käynyt moittimaan entistä esivaltaa, vaikka sen laiminlyönnit totesikin.

Tässä onnettomassa tilanteessa oli jo jouduttu melkeinpä äärimmäiselle rajalle:

”Koska oli Ruotsin kieli
saanut vallan Suomen maassa,
että oli oman kielen
indo varjoon vaipuneena,
silloin syntyi epäilyskin

olostamme omaisesta. . .
niin kuin tauti turmeleva. . .
eikä enää viimeiseldä
hourassansa hirmuisessa
tunne vaivaansa vihaista.”

Paitsi sivistyneistöä oli myös suomenkielinen kansanosa alkanut epäillä oman kielen käytön oikeutusta. Silloin ”tungi turiloita / sydämehen Suomalaisen / kalvamahan kunniaamme, / että kansa eksyneenä / ylen katsoi koto-kielen”.⁴ Pitkään jatkunut syrjintä oli aikaansaanut sen, että laiminlyöntiä ei enää edes osattu pitää minään puutteena, vaan siitä oli tullut luonnollinen olotila. Ja jos ei kerran ollut mitään tiedostettua epäkohtaa, ei voinut olla mitään korjattavaakaan.

Suomen kieli ja sen käyttöön onnensa perustava kansa olisivat kenties olleet kokonaan tuhoon tuomittuja, ”jos ei olis’ onni tuonut itse apua idästä”.⁵ Uusi valtiollinen asema oli yhdennellätoista hetkellä tuonut muassaan uudet mahdollisuudet. Nuori Juteini asetti järkkymättömän luottamuksensa uuteen esivaltaan ja ennen muuta tietenkin ihailemaansa jaloön Aleksanteriin. Uusi pääkaupunki sijaitsi suomalaisalueella, ja olihan hallitsijakin suomalaissyntyinen, kuten on jo todettu. Vuonna 1810 kirjoitti Juteini: ”Meillä on siis nyt toivo, pikemmin kansain yhteiseen päämaaliin, nimittäin pysyväiseen onneen ehtiä.”⁶ Kun suomen kieltä ryhdyttäisiin käyttämään, olisi kansallakin viimein tilaisuus päästä osalliseksi valistuksesta ja tavoittaa todellinen ihmisen arvoinen elämä. Uuden hallitusvallan tuki oli kehityksen luja turva, sillä ”joka aamu auringoinen siellä lisää lohdutusta”.⁷

Tietenkin oli suomalaisten itsensä suoritettava varsinainen työ maansa kokonaisuuden hyväksi. Juteini vetosikin maamiehiinsä:

”Mutta jos te Isän maalle,
itse onneta elossa,
mielitte onneksi olla,
perustatte puheen parren,

kielen kalliin kaunistatte
valistukseks’ Valda-kunnan,
kulkekai siis kunniaanne
järjen kautta korkealle . . .”⁸

Sivistyneistön oli ryhdyttävä kehittämään kieltä, sillä vain siten olisi isänmaan onni saavutettavissa. Työ ei suinkaan olisi helppoa, eikä siitä olisi itselleen yrittäjille mitään suoranaista hyötyä. Se olisi työskentelyä yhteisen kansan hyväksi ja siksi olisi uhrauduttava. Huomattakoon jälleen Juteinin ajatus kielen välikap-

⁴ Juteini 1826 I, s. 13.

⁵ Juteini 1826 I, s. 14.

⁶ Viitteessä n:o 1 mainittu kirjoitus.

⁷ Juteini 1826 I, s. 14.

⁸ Juteini 1816 VII, s. 25—26.

pale-luonteesta. Päämäärä oli oleva valistunut valtakunta, jossa järki vallitsisi, ja kansan kielen harrastamisella tähän päämaaliin päästäisiin.

Kehitys ei kuitenkaan lähtenyt välittömästi liikkeelle haluttuun suuntaan. Missä siis oli vika? Tätä kysymystä ryhtyi Juteini pohtimaan haettuaan turhaan hallituskonseljin suomen kielen kielenkääntäjän virkaa 1810. Ei ole mitään epäilystä siitä, että hän piti itseään ansioituneimpana kaikista kahdeksasta hakijasta. Hän oli viran täyttämisen aikoihin saanut juuri painosta esikoiskokoelmansa, hänen runoilijan kyvyistään oli Frans Mikael Franzén antanut positiivisen lausunnon, suomi oli hänen äidinkiellensä, tottakai hän kaikista hakijoista oli paras suomen kielen tuntija sekä taitaja ja senhän toki tuli olla ratkaisevaa virkaa täytettäessä. Todennäköistä myös on, että hänen ystäväpiirinsä voimakkaasti tuki häntä näissä ajatuksissa ja sai hänet ilmeisesti uskomaan, että hän oli suorastaan predestinoitu tähän virkaan. Toisin kuitenkin kävi. Toimeen valittiin hakijoista objektiivisesti pätevimmäksi katsottu filosofian kandidaatti Jacob Simelius, jolla oli päinvastoin kuin Juteinilla meriittinään yliopistollinen loppututkinto. Vaikka Juteinin ei voida osoittaa viran haussa kärsineen pienintäkään vääryyttä, niin hän itse tunsi joutuneensa aiheettomasti syrjäytetyksi, kenties aivan suomalaisuuden marttyyriksi. Asia jäi pysyväisesti vaivaamaan kirjailijan mieltä, ja hänen myöhempinä Viipurin vuosinaan oli ”aiheeton ja mielivaltainen” syrjäyttäminen yleisesti tunnettu kaupungissa.⁹

Kun Juteini käsityksensä mukaan vääryyttä kärsineenä katseli ympärilleen, hän tunsi itsensä katkeraksi. ”Leivättömyydessä” kirjoitti hän ”Suomen runoniekkoille” eikä suinkaan säästellyt sanojaan. Suoraselkäiset suomalaiset ”runolaiset” sivuutettiin armotta, ”sillä miehet mutka-seljät, / orjat oman voiton pyynnön, / kumarrellen kokoilevat / onnen yksin osaksensa.” ”Isän maata muistamata” tällaiset onnenonkijat kohosivat kotkien lailla korkealle, ”että edemmä näkevät / missä ombi mammonata, / virka syöttinä suloinen; / missä Vaunu Valdakunnan / vedettävä viekkahasti / onnen yhteisen ohitse / kohden omaa kotoansa...” Tällaisten kiipijöiden luonnekuvaan kuului myös, että he vastustivat valistusta, ”järjen pilkkana pitävät”. Nämä ilkeät miehet ”pahaksuvat paa-tuneina, koska kaikuu kaunihimbi Suomen kieli suloisesti”. He olivat myös valmiita pitämään hulluutena äitinsä ja isänsä kielen käyttämistä ja hylkäämään sen pilkallisesti. Oman edun tavoittelijat olivat onnistuneet viekkautta ja nöyristelyä hyväkseen käyttäen valtaamaan tärkeitä toimia. Tällaiset selkärangattomat henkilöt eivät välittäneet lainkaan valtion kokonaiseduista, vaan ajattelivat vain omien taskujensa täyttämistä. Kokonaisetuihin taasen kuului suomen kielen viljely ja valistuksen edistäminen, jotka molemmat näin tulivat syrjäytetyiksi. Huolimatta valtakunnan uuden aseman suomista mahdollisuuksista ja hallitsijan hyvästä tahdosta kykenivät itsekkäät virkamiehet tekemään laajemman edistymisen tyhjäksi. Näitä vastaan oli nyt hyökättävä, paljastettava heidän laskelmalli-

⁹ Teperi 1968, s. 255—262.

suutensa ja saatava muutos aikaan. Eikä Juteini säästellyt sanojaan. Eläinsadusakin saattoi kielikysymys putkahtaa runoilijan mieleen. Kun hän kertoili erään karhun tyhmyydestä, niin hän totesi sen toimivan yhtä älyttömästi ”niin kuin moni mieli-puoli hylkää hyvät koto-konstit, hylkää koto-kielensäkin.”¹⁰

Myös maamme oppineistoa piti Juteini osasyllisenä kansan kielen alennustilaan. Hän julkaisi lyhyehkön runon, jolle antoi nimeksi Kivi-piirros Häpypatsaassa Suomen Oppineille. Varsinkin vuosisadan lopun kielitaistelun aikoina tätä runoa lienee siteerattu verraten usein. Huolimatta siitä, että Suomen kansa oli keskuudessaan ”ravinnut rakkahasti” omia oppineitaan, eivät nämä olleet lunastaneet heihin asetettuja toiveita:

. . . mutta miehet muukalaiset,
lihavina levossansa,
oman onnen kalvehessa,
hylkäsivät koto-kielen
valistuksen vahingoksi,
häpiäksi kansa-kunnan,

jok' on tyhmästi jätetty
epä-luulon erä-maahan;
ehkä ombi oppineilla,
menon tähden mielettömän,
itse häijymbi häväistys,
tämän patsahan tasainen.”¹¹

Rahvas ei suinkaan ollut virkamiehiä ja oppineistoa varten, vaan päinvastoin. Talonpoikaisen kansan edun tuli olla kaiken lähtökohtana ja päämääränä. Säätyläisten tuli palvella sitä tiedoillaan ja taidoillaan. Palautettakoon jälleen tässä mieleen se Juteinin esittämä ajatus, että juuri maata viljelevä väestö todellisuudessa elätti kaikki muut säädyt ja siksi sillä oli oikeus vaatia itselleen oma osuutensa valistuksen siunauksista. Olihan sitäpaitsi koko isänmaan etu, että valtakunnan pohja ja perustus lujittuisi.¹²

Ennen pitkää tuli Juteini suomen kielen käytön vaatimuksen perusteluihin uusi piirre, joka ilmeisesti oli laajemmalle levinneen romantiikan harrastuksen ansiota. Erään runokokoelmansa lopussa julkaisi kirjailija Jälki-puhe runon, jossa hän esitti suoranaisen rakkaudentunnustuksen äidinkielelleen. ”Mitäs luulet, luki-ani / lapsistani, / alla ahtahan pukunsa . . .” Hän oli halunnut harrastaa äidinkieltään siksi, että se oli monella tavalla erinomainen kieli.

”Älä hylkää huoletoina
koto-kielen koulussakan
käytettyjä
runo-poikia poluilla.
Suojellaamba sukulainen
saamatongin
ihmisildäkin isoilda,

miks' ei kieldä mahdollista,
miehuullista,
jok' on veljemme vakainen?
jok' on kaunis katseldava,
kuulleldava
unhotuksengin tomussa.
Eihän omaisillens' outo
ole petokan pesässä . . .”¹³

¹⁰ Itsekkäitä virkamiehiä suomiva runo: Juteini 1816 VII, s. 19. — Eläintarina: Juteini 1816 V, s. 26.

¹¹ Juteini 1817 I, s. 23.

¹² Ks. edellinen luku, s. 72—78.

¹³ Juteini 1817 I, s. 51—52.

Suomalaisilla oli suoranainen velvollisuus harrastaa omaa kieltään, koska se oli juuri suomalaisten kieli. Kuten suomalaiset itse olivat miehuullisia, sitä oli myös heidän oma kielensä. Se ei enää suinkaan ollut ainoastaan valistuksen jakamisen välikappale, vaan aidon romantiikan käsityskannan mukaisesti arvo sinänsä. Sanoessaan suomen kieltä veljeksemme Juteini ilmeisesti tarkoitti sen kuuluvan niin elimellisesti käsitteeseen suomalaisuus, että se ilman sitä olisi ollut perin puutteellinen, jos yleensä lainkaan mahdollinen. Unohduksissa olostaan huolimatta oli kieleemme kaunis ja jo senkin vuoksi arvokas. Tässä suhteessa Juteini oli omaksumut romantikkojen opit kansallisuudesta, jota ei voinut olla ilman omaa kieltä. Jokaisen, joka rakasti isänmaataan, oli myös hyväksyttävä suomen kielen arvo sekä sen kehittämisen ja käyttämisen vaatimukset.¹⁴

On ilmeistä, että Juteinin jo varhain herännyt innostus sananlaskujen keräämiseen oli sekin ajan romantiikan virtausten vaikutusta. Toisaalta juuri tällainen puuhailu sopi hyvin valistuksenkin miehelle, sillä tukihan sananlaskujen sisältämä viisaus monesti runoilijan omia ajatuksia ja todisti suomalaisten suuresta järjen voimasta, kuten jo kolmannessa luvussa on todettu. Sangen luontevasti sopivat sananlaskukokoelman yhteyteen myös ajatukset suomen kielen luonteesta. Juteini painotti voimakkaasti sitä, että kansan viljelemät sananlaskut olivat selvänä todistuksena ”Suomen kielen merkillisestä taipuvaisuudesta, muutamilla sanoilla paljo käsittämään.” Ja välittömästi kirjailija jatkoi: ”Palavalla rakkaudella Isän maata kohtaan, joka on minun vaivani huvitukseksi muuttanut, olen minä nämät Sanan Laskut ahkeruudella kokoillut, valinnut ja järjestykseen asetellut.”¹⁵ Suomalaisen kansanviisauden kerääminen kuului nimenomaan isänmaanrakkauteen ja ilmeisesti ei kieliharrastus ollut lainkaan erotettavissa tästä keskeisestä käsitteestä. Jos rakastit isänmaatasi, oli sinun myös hyväksyttävä suomen kieli ja tunnustettava sen kauneus, arvokkuus, taipuisuus ja suloinen sointuvuus.

Näin ollen on todettava Juteinin suhtautumisen suomen kieleen 1810-luvulla olleen kahtalaista. Toisaalta hän kautta koko tuotantonsa piti sitä tietojen levittämisen ja kansan valistamisen välikappaleena: jos kansaa yleensä aiottiin valistaa, se voi tapahtua vain suomen kielellä. Toisaalta oli kieli myös itseisarvo, joka läheisesti liittyi kysymykseen suomalaisten arvosta kansojen joukossa. Suomen kieltä oli vaalittava, koska se kuului erottamattomana osana käsitteeseen suomalaisuus.

Tietenkään eivät Juteinin kaksi eri näkökulmaa suomen kieleen ole aina erotettavissa, eihän niitä muutenkaan voida täysin pitää erillään toisistaan. Kun haluttiin luoda välikappale valistuksen levittämiseksi, oli toki syytä kehua kielen erinomaisuutta sinänsäkin ja korostaa sen taipuvaisuutta ja kehityskelpoisuutta. Toisaalta taas jo sinänsä hyvä kieli olisi jopa saattanut näivettyä tai peräti

¹⁴ On muistettava, että Juteini oli myös ollut Franzénin oppilaana ja tutustunut jo Turussa myös romantiikan virtauksiin.

¹⁵ Sananlaskuista ks. s. 57. — Lainausta: Juteini 1818 II, s. 87.

vaipua unohduksiin, ellei sitä olisi viljelty kirjallisesti. Molemmat pyrkimykset ja korostukset auttoivat ja tukivat toisiaan.

Juteinin edellä esitetyt käsitykset suomen kielestä, sen kehittämisestä ja käyttämisestä koskevat lähinnä vain 1810-lukua. Siitä huolimatta, että hänen ajatuksensa ovat hahmoteltavissa, oli hänen kieliohjelmansa mainitulla vuosikymmenellä ennen vuotta 1819 ikäänkuin syrjässä. Julkaisemassaan parissakymmenessä teoksessa hän kosketteli kielikysymystä suoranaisesti vain neljässä ja näissäkin kahdessa aivan ohimennen. Muut yhteiskunnalliset probleemat olivat hänestä ilmeisesti tärkeämpiä. Suhdetta hallitsijaan ja venäläisiin pohdittiin jatkuvasti ja Aleksanteri I:ä ylistävät runot julkaistiin yhä uudelleen. Myös kysymyksen virkamiesten kelvollisuudesta palattiin tavan takaa.¹⁶ Voidaan ajatella, että Juteini toivoi kielikysymyksen vähitellen järjestyvän itsestään siitä huolimatta, että lukuisat konnamaiset virkamiehet yrittivätkin jarruttaa välttämättömäksi havaittua kehitystä. Ehkä myös muutto lahjoitusmaiden maakunnan pääkaupunkiin Viipuriin ja tutustuminen Karjalan talonpoikien monella tavoin alistettuun asemaan pakotti hänet pohtimaan kansan ja sen käskijöiden suhdetta. Suhtautuminen suomen kielen kehittämiseen lienee ollut kaakkois-Suomessa suopeampaa kuin lännessä, jossa monet perinteet liittyivät sivistyneistön ruotsalaiseen kulttuuripiiriin. Tunnettua on, että juuri Juteinin kaupunkiin muuttaessa sen lukion opettajien keskuudessa oli vireillä runsaasti suomalaiskansallisesta innostuksesta kertovia puuhia. Vanhan Suomen koulujen tarkastaja August Thieme oli kiinnostunut suomalaisesta mytologiasta ja hän oli — kuten Juteinikin — keräillyt suomalaisia sananlaskuja. Yliopettaja Ludwig Purgold askarteli suomalais-saksalais-venäläisen sanakirjan parissa, vaikka työ ei valmistunutkaan. Yliopettaja Georg Ernst Plate oli käsitellyt eräässä tutkimuksessaan maamme keskiajan vaihteita ja myös tunnettu humanisti Erik Gabriel Melartin, joka oli lukion opettajana 1805—1810, oli kirjoittanut kuvauksen Suomen kasvikkunnasta.¹⁷ Suomalaisuuden kehityksen saattoi ajatella etenevän Karjalassa suotuisasti, mutta raskaan ikeen alla raatavat talonpojat tarvitsivat ensisijaista apua. Kielikysymys jouti odottamaan.

Ahlqvistin paskilli osaltaan sai Juteinin asettamaan ajamansa asiat uuteen järjestykseen. Kuten edellisen luvun lopulla on esitetty, tunsikin Juteini itsensä sydänjuuriaan myöten loukatuksi ja näki — sinänsä aivan oikein — koko suomenkielisen kirjallisen tuotantonsa arvon asetetun kyseenalaiseksi. Hän katsoi hyökkäyksen suunnatun juuri suomen kielen käyttöä vastaan ja siksi nimenomaan tästä aiheesta oli alettava puhua siihenastista enemmän. Kielikysymys tarjosi myös hyvän lähtökohdan ja sopivan kiertotien huonoiksi havaittujen virkamiesten moraalien tuomitsemiseen, koska hän ei enää halunnut oman rauhansa vuoksi tehdä suoria hyökkäyksiä. Tässä ajatuksessa oli kieltämättä johdonmukaisuutta.

¹⁶ Aivan ohimennen puhui Juteini suomen kielestä teoksissaan 1816 V, s. 26 ja 1818 II, s. 87. Laajemmin hän käsiteli kielikysymystä teoksissaan 1817 I ja 1816 VII.

¹⁷ Haltsonen 1947, s. 71—73. — Erik Gabriel Melartinista ks. Haltsonen 1968.

Jos Juteinin suomen kieltä koskevat vaatimukset olisivat tulleet yleisesti hyväksytyiksi, olisivat samalla myös muut ohjelman kohdat todettu ainakin periaatteessa toteuttamista vaativiksi. Sillä samalla kun olisi myönnetty kansan enemmistön kielen kaipaavan viljelemistä, olisi myös tunnustettu kansan valistamisen tarpeellisuus ja säätyrajatkin olisivat madaltuneet. Näin uudella tavalla asennoitunut virkamies tuskin olisi entisten lailla halunnut sortaa kansaa.

Vaikutteita ulkomaalaisista suomen kieltä harrastavista tiedemiespiireistä sai Juteini keväällä 1818 tanskalaiselta professori Rasmus Raskilta, joka oli saapunut Viipuriin nimenomaan oppiakseen suomea Juteinin johdolla.¹⁸ Tällaisen huomionosoituksen on täytynyt entisestäänkin lisätä kirjailijan äidinkieltään kohtaan tuntemaa arvonantoa.

Eniten kiinnitti Juteini huomiota kielikysymykseen vuosina 1819—1820. Juuri näinä vuosina elivät Turun romantiikan miehet kiihkeintä kauttaan. Niin J. J. Tengström, J. G. Linsén, Reinhold von Becker kuin A. I. Arwidssonkin kirjoittivat tällöin varsinaiset kansalliset ohjelmakirjoituksensa.¹⁹ On erikoisesti huomattava, että Jaakko Juteini oli ollut eräänä Turun romantiikan edelläkävijänä ja tiennäyttäjänä, jonka ajatusten vaikutuksia voidaan selvästi osoittaa Mnemosynen, Åbo Morgonbladın ja Turun Viikko-Sanomain palstoilla.²⁰ Silti on laajentunut ja entistä voimakkaammaksi virinnyt kansallinen innostus saattanut olla huomattavana tukena Jaakko Juteinille. Huolimatta Ahlqvistin hyökkäyksestä hän ei enää tuntenut olevansa yksin, vaan osa laajemmasta kokonaisuudesta. Jos häväistysruno olikin häntä masentanut jopa niin paljon, että hän halusi lopettaa koko runoilunsa, niin nyt hän voi huomata Turusta kantautuvista artikkeleista, että hän oli sittenkin oikeassa eikä hänellä ollut syytä vaieta. Laajemman kokonaisuuden osana oli hänen henkilökohtainen rauhansa paremmin taattu, kuin jos hän olisi joutunut taistelemaan aivan yksin, kuten siihen asti käytännössä oli ollut asian laita.

Kun tarkastellaan Juteinin lausumia kielikysymyksestä 1810- ja 1820-luvuilla ja verrataan niitä toisiinsa, on todettava, että hän ei jälkimmäisellä vuosikymmenellä luopunut mistään kohdasta aikaisemmin sanomaansa. Sen sijaan hänen käsityksensä kyllä kehittyivät monella tavoin ja täsmentyivät entisestään. Uutta on nyt se, että hän oli valmis esittämään laajan ja yksityiskohtaisen ohjelman. Edellisellä vuosikymmenellä ei hänellä varsinaisesti sellaista ollut lainkaan.

Entisestään on hänellä korostunut suomen kielen erinomaisuuden korostaminen. Hän vertasi vierasta kieltä kuuhun, jolloin oma kieli tietenkin oli ”paiste aurin-gosta”.²¹ Suomi oli myös ”hyvä kieli, miesten kieli, miehuullinen”.²² Erään runokoelmansa motoksi hän asetti seuraavan lauselman:

¹⁸ TalviOja 1915, s. 10 z — 11 i. TalviOja perustaa kertomuksensa Juteinin ja Raskin suhteista moniin lähteisiin julkaisten kirjeitä ja päiväkirjamerkintöjä.

¹⁹ Castrén 1944, s. 257—269.

²⁰ Castrén 1944, s. 260.

²¹ Juteini 1820, s. 2.

²² Juteini 1819 IV, s. 8.

"Suomen kieli kilisevä
Väinämöisen väellä,
hohtavainen, helisevä
kansan jalon keskellä,

ombi kaunis kuulleldava,
lapsildakin lauleldava;
Suomen kielen kumina
on kuin huilun humina."²³

Romantiikan ajatusten mukainen kielen ihailu on selvästi voimistunut. Kansa oli jaloa, ihailtavaa, samaa voitiin silloin sanoa myös suomen kielestä. Väinämöinenkin manattiin esiin todistamaan kansan kielen erinomaisuutta. Kielen kauneuden ja taipuisuuden korostaminen vei ikäänkuin kielen inhimillistämiseen, sen avuja kuvattiin aivan kuin kohteena olisi ollut kansa tai elävä ihminen. Aivan samalla tavalla suhtautui suomen kieleen Reinhold von Becker, joka Turun Viikko-Sanomissa kirjoitti, kuinka miehuullisella kansalla oli urhoollinen kieli.²⁴

Samalla kun Juteini mitä monisanaisimmin ylisteli suomen kieltä, hän oli kylä toisaalta valmis myöntämään sen puutteellisuudet. "Ehuru Finlands utgör en särskild Nation, som ifrån urminnes tider bildat sig ett eget kraftfullt språk, har likväl dess sentimentela odling, genom modersmålets vanvårdande, länge uteblifvit; ty landets språk, som för hvarje Nation är upplysningens uttolkare och resenär till fullkomligheten, har hos oss varit glömdt och vanvårdadt, så att detta språk icke allenast stannat vid den grad af kultur, som det fordom, vid landets införlifvande med Svenska Kronan, innehaft, utan varit äfven, innan föreningen med Kejsaredömet Ryssland, nära att förlora sin egenhet."²⁵ Suomen kieli oli arvokas ja jalo, mutta se oli lopullista hiontaa vailla. Muutamat sivut ja särmät jo kimaltelivat antaen ihailijalle selvän kuvan siitä, kuinka hienosta aarteesta oli kysymys, kunhan vain työ taitavasti ja vaivaa säästämättä saatettaisiin loppuun. Kirkon suorittamaa kielen kehittämistä ei Juteini tuntunut sen kummemmin arvostavan, sillä sitä hän ei lainkaan maininnut. Hänen mielessään kangastelivat paljon laajemmat ja kauaskantoisemmat päämäärät.

Suomen kielen kehittämisen laiminlyömisessä ei ollut vielä kylliksi, vaan Ruotsin vallan aikana oli kieltä suorastaan pilattu.²⁶ Sen seurauksena kieli nyt jo oli "turmelduna — turmelduna tarttumilda... ramba, raaja-rikko, puheen parsi paisumissa niin kuin Latsarus lepääpi".²⁷ Juteinin havaitsemat kielen paiseet olivat osaltaan svetisismejä. Halveksuen kuvasi kirjailija, kuinka talonpojatkin saattoivat herrojen tapaan mogertaa omaa kieltänsä: "Moni tyhmä talon-poika / suuta väärin väännistellen, / tahtoo olla taitavampi / muita miehiä kylässä, / kiskoo kielensä kapulan / poikki puolin poskillensa, / että saisi puheen parren / käändymähän karkeaksi, / sanat selvät saastumahan / vendo-vierasten vioilla."²⁸

²³ Juteini 1826 I, s. 2.

²⁴ Turun Viikko-Sanomien 1820, n:o 49.

²⁵ Juteini 1818 I, s. 3—4. Lainaus kielioppikouluksen alkulauseesta.

²⁶ Juteini 1826 I, s. 13.

²⁷ Juteini 1820, s. 41.

²⁸ Juteini 1819 IV 6—7.

Toinen huomattava este, ”paisuminen”, kielen kehittymisen tiellä oli murteiden vaikutus. Periaatteena oli, että suomen kieltä kirjoitettiin niinkuin puhuttiin, mutta kirjakielen alkukantaisuus — tai peräti olemattomuus — esti tällaisen käytännön. Kielen puhdistaminen murteellisuksistakin oli siis edessä, ennenkun sen todellinen kauneus pääsis esille.²⁹ Tähän työhön kannatti todella ryhtyä, sillä tulos olisi vaivan arvoinen. Toistettakoon vielä, että aines oli hyvää, sillä ”Miss’ on kieli keveämbi, sopivambi, suloisembi, kuin on kieli Suomen kansan?”³⁰ Juteini itse oli valmis kantamaan oman kortensa kekoon. Hän kirjoitti teoksen, jonka kansilehdellä luki — ehkä hyvinkin aiheellisesti — *Försök till utredande af finska språkets grammatik*.³¹ Esillä olevan tutkimusaiheen kannalta ei kuitenkaan ole merkitystä sillä, jäikö kirjailijan yritys pelkäksi vaatimattomaksi kokeeksi, vaan se, että hän katsoi sellaista todella tarvittavan ja oli sen vuoksi valmis näkemään ilmeisesti ilman mitään taloudellisen hyödyn toivoa runsaasti hengen vaivaa, ehkä vastoinikäymisiäkin. Voimakas aatteellisuus antoi tarvittavan energian.

Suomen kielen kehittämisen laiminlyöminen vei Juteinin kuin itsestään vaatimaan sen käytön lisäämistä, sillä vasta jokapäiväisessä harjoittamisessa kieli saattaa kehittyä. Kirjailija itse oli kyllä todistanut kielen kelpaavan runouden välikappaleeksi, mitä myös kansanrunomme todistivat. Väinämöisen laulut kyllä kaikuivat suomeksi, mutta valistuksen levittämiseen ei kieli vielä ollut kyllin kypsä. Asia voidaan ilmaista toisinkin. Jos olisi tyydytty romantiikan perusteluihin, niin kieltä olisi kenties voitu pitää suhteellisen valmiina. Sananlaskut, runot, kansan ilmeikäs kieli todistivat tämän puolesta, mutta Juteinihan ei halunnut pysähtyä tähän. Ensisijaisesti hän oli ja myös halusi pysyä juuri valistuspiehenä, ja tässä suhteessa ei kieli täyttänyt hänen toiveitaan. Näin ollen tullessaan siihen, että valistuksen julistaja Juteini käytti romantiikan arsenaalista saamia välineitä taisteltaessa kansan sivistys- ja tietotason puolesta. Tältä pohjalta on tarkasteltava sitä kannanottoa, jonka kirjailija ruotsinkielisenä alaviittana liitti Huilun Humina-runoelmaansa.

”För att småningom upphjelpa finska språket, som ännu är fattigt för Vetenskaper, vore det nödigt, att dess odling vid Finlands Lärosäten med mera allmänt intresse omfattades, och för att engång bilda det äfven till juridiska afhandlingar, borde det vara Finnarne obetagit, att t.e.vid Landets Instancer få göra sina skrifteliga andraganden jemväl på Nationens modersmål, som är dess heligaste egendom och öfvergår i arf till efterverlden — — Skole vi då längre vanvårda de tillkommande generationernas så dyrbara tillhörighet.”³² Tarkasteltaessa tämän lainauksen aatteellista sisältöä, on huomautettu Juteinin siinä

²⁹ Juteini 1818 I, s. 5—6.

³⁰ Juteini 1819 IV, s. 18.

³¹ Juteini 1818 I.

³² Juteini 1820, s. 45.

ehdottaneen, että virastoihin saisi jättää suomenkielisiä asiakirjoja.³³ Sinänsä tämä pitää paikkansa, mutta lyhyt alaviitta sisältää toki paljon enemmän. Siinä runoilija esitti tien, jota kulkien suomalaisuus etenisi pitkälle. Selvästi hän myös hahmotteli tavoitteensa. Pelkistetysti sanottuna esitti hän siinä yhden ainoan, mutta sitä merkittävämmän vaatimuksen. Suomen kieli oli kehitettävä sivistyskieleksi. Opetuslaitoksissa oli maan sivistyneistön ryhdyttävä vähitellen käyttämään maan asukkaiden enemmistön kieltä, jolloin siitä ennen pitkää muodostuisi väline tieteiden käyttöön. Toisena keinona oli oleva varsinaisen rahvaan apuun vetoaminen. Oikeusistuimissa annettaisiin kansanmiehille lupa käyttää kieltään myös kirjallisesti. Näin eri oikeusasteista vähitellen tulisi kaksikielisiä, koska tuomarien olisi pakko oppia suomea. Kansan käyttämä kieli puolestaan hedelmöittäisi juridista sanontaa. Kun lainopillinen terminologia vähin erin olisi suomalaistunut, olisi joskus tulevaisuudessa — mihin Juteini erikoisesti viittasi — voitu oikeusistuimissa käyttää ainoastaan suomea. Koska kirjailija esitti oikeusistuimet vain eräänä esimerkkinä, niin ilmeisesti oli hänen perimmäinen tarkoituksensa, että kaikissa virastoissa olisi suomen kielen kirjallinen käyttö sallittu ja niistä näin ollen tehty käytännössä aluksi kaksikielisiä.

Puhuessaan suomen kielen käyttämisestä oikeusistuimissa ei Juteini suinkaan ollut itselleen vieraalla alueella. Palautettakoon mieliin, että hän jatkuvasti toimi Viipurin maistaraatin sihteerinä ja oli varmasti toimessaan joutunut paljon tekemisiin kansan puhuman kielen kanssa. Hän toimi myös menestyksellisenä asianajajana ja loi ainakin osittain juuri tällä toiminnallaan itselleen niin huomattavan omaisuuden, että hänen poikansa saattoi myöhemmin elää isänsä kokoamalla pääomalla.³⁴ Näin ollen Juteini, jos kuka, tiesi mitä vaikeuksia suomen kielen käyttö virastoissa tai lakituvassa olisi 1820-luvulla tuonut tullessansa. Askartelu suomen kielen kieliopin laatimiseksi oli sekin varmasti perehdyttänyt häntä koko pulmasikermään. Silti hän ei kuitenkaan mainitussa alaviitassaan asettanut kyseenalaiseksi mahdollisuutta laatia asiakirjoja oikeusistuimia varten suomen kielellä. Ainoan esteen asetti hänen käsityksensä mukaan niiden jättämisluvan puuttuminen. Varsinaisessa runossa hän lausui uskonsa kielen kelvollisuuteen vieläkin selvemmin. ”Kuuluttakai äidin kiellä, / puheen-partta puhtahana / yli koko ymbäristön, / että kieli kelvollinen, / oma hyvä heimolainen, / olis’ tuttu Tuomarille, / Oppi-huoneissa osattu.”³⁵ Selvästi Juteini tarkoitti sanoa, että kieli oli käyttöön valmista ja kehityskelpoista koska tahansa, kunhan vain oli olemassa sen sivistyneitä käyttäjiä. Ajatus on sangen tuttu Snellmanin esittämänä kolmatta vuosikymmentä myöhemmin.³⁶ — Ainoan esteen kehityksen tielle asetti näin

³³ Castrén 1944, s. 260. Varsinaisesti Juteini mainitsi vain oikeusistuimet (instancer) eikä puhunut muista virastoista mitään.

³⁴ TalviOja, s. 12b, 12r, 12ä.

³⁵ Juteini 1820, s. 44.

³⁶ Ks. esim. Rein 1928, s. 343—352.

ollen tuomarien ja virkamiesten puuttuva hyvä tahto. He eivät halunneet opetella suomea ja ryhtyä kielen kehittämisen vaivalloiseen puuhaan. Heistä myös ensi sijassa riippui, ryhdyttiinkö senaatille ja hallitsijalle laatimaan esityksiä kansan puhuman kielen oikeuksien laajentamista koskevista asetuksista. Virkamiehistöön oli tämän vuoksi suunnattava entistä voimakkaampi painostus, että heidät olisi saatu taipumaan uudistusten tielle.

Sivistyskieltä koskevassa probleemassa oli Juteinin mielessä tapahtunut ilmeisen nopeata kehittymistä. Vain pari vuotta aikaisemmin julkaisemansa edellä mainitun kielioppiyhtymänsä alkulauseessa, joka tietenkin on saatettu kirjoittaa aikaisemminkin, hän ei suoranaisesti vaatinut kansan kielen kehittämistä sivistyskieleksi. ”För att kunna sätta finska odlingens hjul i en mera välgörande rörelse, är det nödvändigt, att landets språk, som är rätta medlet dertill, från glömskan upphjelpes. Om ock finskan tros aldrig kunna upphinna den vettenskapliga bildningen och förfiningen, förtjenar detta språk likväl, att för dess sällsamhet i enkelhet och välljud, till sin första renhet återföras, och efter egna gifna grunder åtminstone så långt upparbetas och riktas, att äfven högre och renade begrepp kunde derigenom vår icke obetydliga allmänhet bibringas, och ett stort hinder för Nationens framsteg i odling sålunda upphävas.”³⁷ Juteini ei suinkaan itse halunnut epäillä suomen kielen kerran olevan käyttökelpoista myös tieteiden alueella, mutta hän ei ilmeisesti ainakaan tällöin vaatinut toisia hyväksymään uskoansa. Hän ymmärsi, että painavia epäilyksiä tässä suhteessa kyllä saatettiin esittää. Toisaalta ei ”korkeammista ja puhtaista käsitteistä” ole pitkää matkaa tieteen pariin. On sitäpaitsi muistettava, että kirjailijan oma yliopistollinen opettaja Henrik Gabriel Porthan oli kirjoittanut teoksensa latinaksi eikä suinkaan edes ruotsiksi.³⁸ Latina oli viljelty tieteen kieli, jonka vertaiseksi ei edes ruotsi vielä yletynyt. Voidaan myös ajatella, että suomen kielen kehittäminen ilmaisemaan myös korkeampia ja täsmällisempiä käsitteitä olisi kelpuuttanut sen niin lakitupaan kuin kouluunkin, ja mahdollisesti tämä olisi riittänyt Juteinille myöhemminkin, sillä olisihan se nostanut suomen ainakin ruotsin veroiseksi. Selvää kehitystä Juteinin vaatimusten voimakkuusasteessa on kuitenkin havaittavissa. 1820-luvulle tultaessa vahvistui hänen uskonsa. Turun romantiikan piirissä olivat sivistyneet nuorukaiset valmiit vaivalloiseen kielen kehittämispuuhaan. Kun kerran materiaali oli oivallista, niin ei enää ollut mitään syytä epäillä positiivista lopputulosta, vaan päämäärän voi asettaa riittävän pitkälle.

Oman kielen arvon korostaminen vei Juteinin myös pohtimaan laajemmissa yhteyksissä sen merkitystä Suomen kansalle. Kielioppinsa esipuheessa hän yhdisti selvän tarkoituksellisesti käsitteet kansakunta ja kieli toisiinsa. Hän esitti siinä ajatuksen, että kansakunta olisi vasta sitten yhtenäinen, kun eri kielimurteita puhuvilla olisi käytössään yhteinen kirjakieli.³⁹ Jos siis eri heimojen kansakunnaksi

³⁷ Juteini 1818 I, s. 4—5.

³⁸ Heikinheimo 1955, s. 591—592.

³⁹ Juteini 1818 I, s. 3—6.

yhtenäistämiseen tarvittiin kaikille sama kirjakieli, niin johdonmukaisesti ajatellen oli kaksinverroin tärkeätä, että myös sivistyneistö omaksuisi tämän kielen omakseen. Äsken lainatussa alaviitassa Juteini niinikään sivusi tätä kysymystä puhumalla kansakunnan äidinkielestä (*Nationens modersmål*).⁴⁰ Tässä hän oli ilmeisen selvästi omaksunut romantikkojen käsityksen kielestä ja kansasta. Lyhyttä mainintaa tuskin lavennetaan liiaksi, jos otaksutaan, että Juteini katsoi kansakunnan voivan olla olemassa ainoastaan sillä edellytyksellä, että myös sen sivistyneistö käyttäisi samaa kieltä, mitä kansakin puhui. Kysymys suomenkielen käytöstä oli näin ollen mitä suurimman arvoluokan asia. Maan kansallinen olemassaolo oli suorastaan kytketty tähän ohjelmakohtaan. Ei kuitenkaan tarvitse tyytyä pelkkiin johtopäätöksiin, sillä Juteini käytti kyllä selvempääkin kieltä tästä kysymyksestä puhuessaan:

”Kerran tosin katoaapi
sekä kieli että kansa,
jos et’ auta [Väinämöinen] armos kautta
tule turvaksi pikemmin,

herätä Herraingin luona
rakkautta rehellistä
kohden kieldä kallihinda,
kohden kansaamme kotoista.”⁴¹

Kansa katoaisi, ellei sen sivistyneistö alkaisi puhua rahvaan kieltä. Kansaa ei voisi olla olemassa, ellei sen kieli kehittyisi todelliseksi sivistyskieleksi. Kansakunnan olemassaolo oli kerta kaikkiaan sidottu sen kieleen. Juteinin ohjelma oli tässäkin suhteessa snellmanilainen jo 24 vuotta ennen, kuin tämä oli Saima-lehdesään aloittanut kansallisen herätystyönsä.⁴²

Johdonmukaisesti nimitti Juteini ruotsia vieraaksi kieleksi. Hän oli kasvanut suomenkielisessä Hämeessä ja asui nyt kosmopoliittisessa Viipurissa, eikä ruotsi ollut muodostunut hänelle miksiäkään perinteelliseksi arvoksi. Hän saattoi kuvata ruotsin kieltä maamme sivistykselle suorastaan hallaa tuottavaksi.⁴³ Vieraalla kielellä tapahtuvaa opetusta ja lainkäyttöä hän piti suoranaisena pilkkana Suomen kansakunnalle.⁴⁴ Hän julisti, että ”nyt on muukalaisten joukko lijaksi lisätty, suurendunut Suomen maassa. . .”⁴⁵ Silti halusi hän uskoa, että ”Suomen päivä selkiääpi viimein vieraasta sumusta.”⁴⁶ Jatkuvasti käytti hän sanontoja, joissa ruotsinkielistä sivistyneistöämme nimitettiin vieraaksi ja muukalaiseksi. Juuri se, että säätyläistö käytti kieltä, joka ei ollut kansakunnan omaa, teki sen vieraaksi, siksi oli saatava aikaan muutos. Vasta sitten oli olemassaolommekin turvattu, kun muukalaiset olisivat kielen vaihtamisen kautta tulleet kansakunnan jäseniksi ja näin olleet todelliseksi hyödyksi kansakunnalleen.

Monet painavat syyt siis kehottivat Juteinia suuntaamaan arvostelunsa ruot-

⁴⁰ Juteini 1820, s. 45.

⁴¹ Juteini 1819 IV, s. 7.

⁴² Rein 1928, s. 343—352.

⁴³ Juteini 1820, s. 47.

⁴⁴ Juteini 1826 I, s. 20.

⁴⁵ Juteini 1819 IV, s. 16.

⁴⁶ Juteini 1820, s. 30.

sinkieliseen 'yläluokkaan. He olivat hyödyttömiä Suomen kansalle, niin kauan kuin puhuivat vierasta kieltä. "...meillä ombi monda miestä / ollut muinen — ombi nytkin / kuuluisana kunniassa... / kautta vähän vertauksen / ombi meillä ollut monda tämän tähden [Otavan] kallaisena, / joka paistaa yöt ja päivät, / vaan ei lämmitä valolla."⁴⁷ Jyrkästi tuomitsi Juteini kansan omaa kieltä kohtaan osoitetun nurjamielisyyden: "Katsos, moni h u o n o H e r r a / häpeää-pi hävytöinä / taitoansa tavallista, / että osaa oikeasti, / niin kuin moni meikäläinen, / kiellä kaunista puhua."⁴⁸ Vain huonot herrat halveksivat suomea, joten ilmeisesti oli niitäkin, jotka sitä halusivat viljellä. Vieraan kielen vaikutus oli jo leviämässä kansankin keskuuteen turmelemaan sen kielitajua. Edellä muutamaa sivua aikaisemmin esiintyneestä lainauksesta ilmeni Juteinin tästä kehityksestä tuntema pelko selvästi. Talonpojat alkoivat uskoa olevan hienoa väännellä suomen kieltä herrojen tapaan. Ilmeisesti näin menettelivät juuri jotkut eteenpäin yrittävät, sillä kirjailija nimenomaan mainitsi tällaisten talonpoikien haluavan olla kylässään muita parempia.⁴⁹ Oli siis olemassa vaara, että talonpoikainkin kansa menettäisi uskonsa oman kielensä arvoon. Kun kerran kehitys oli kulkenut näin pitkälle väärään suuntaan, oli Juteinilla totisesti syytä toimia huutavan äänenä korvessa, sillä — niinkuin edellä on esitetty — tuho odotti kansaa, jolla ei ollut käytössään omaa kehittyntä kieltä. Niin kauan aikaa kesti "keskellämme onnen päivä pimeänä, — koska ovat kurjuudeksi suuret ilman Suomen kiellä, meikäläiset miellä vailla..."⁵⁰ Tässäkin kohdassa voidaan Juteinin ohjelmaa verrata Snellmanin vastaavaan. Kuten hänen niin Juteinin vaatimus oli yksinkertainen: kansa on sivistettävä, sivistyneistö kansallistettava. Juteini ei voinut vaieta, koska hän näki kansansa tulevaisuuden synkkänä, ellei se tajunnut kaikkea sitä välttämätöntä, minkä hänkin oli havainnut olevan kansalle sen elämän kysymyksen.

Jos Juteini olisi uskonut muutoksen olevan aikaansaataavissa helposti ja kivuttomasti, silloin ei olisi tarvinnut käyttää noin voimallista kieltä. Vaaran suuruus oikeutti lujiin sanontoihin. Katsoessaan ympärilleen hän tuskin saattoi uskoa silloisten tapoihinsa piintyneiden virkaherrojen ryhtyvän rahvaan kielen opiskelun hankalaan puuhaan. Olisi tarvittu altista mieltä ja sitä tuskin oli. Kansa oli suljettu ikäänkuin kaiken sivistyksen ja yhteiskunnallisten laitosten ulkopuolelle. Muurin muodosti vieras kieli.

"Akatemia avara
ombi meillä muukalainen,
Koulut vierahat kotona,
Laki luja umbinainen.

Tällä lailla tohtis' olla
vihollinen vartiamme,
kuuro tehty Tuomariksi,
mykkä panduna Papiksi."⁵¹

⁴⁷ Juteini 1820, s. 6—7.

⁴⁸ Juteini 1819 IV, s. 6.

⁴⁹ Juteini 1819 IV, s. 6—7.

⁵⁰ Juteini 1826 I, s. 18.

⁵¹ Juteini 1820, s. 45—46.

Toivo oli nyt asetettava nuoriin ylioppilaisiin, tuleviin virkamiehiin. Heille voitaisiin esittää uusia vaatimuksia.

”Anna Akatemiassa
aina virkaan aivovaisen
tutkistella tunnon töitä,
käydä läpi koetusten

oman kielengin opissa,
ett’ ei enää mykkä-miestä,
vahingoksi Valda-kunnan,
kansan luoksi lähetetä . . .”⁵²

Jokaisen vastedes virkaan nimitettävän olisi siis ollut suoritettava tutkinto suomen kielessä. Tällöin olisi kansan epäluulot poistuneet, valistus olisi alkanut levitä, äidinkielen käyttö enentyä. Vaatimuksensa Juteini suuntasi nimenomaan ”Auran Akatemiaan”. Sen vallassa oli määrätä, mitä aineita tutkinnoissaan ylioppilaiden olisi suoritettava, ja akateemiset isät olisivat niin halutessaan voineet tehdä kielitutkinnosta pakollisen. Niin pitkälle he eivät kuitenkaan voineet mennä, että olisivat määritelleet virkojen kelpoisuusvaatimukset, ja tältä osin onkin Juteinin toivomusten — tai vaatimusten — osoitteena pidettävä asiasta päättäviä viranomaisia. Äskeisen lainauksen perusteella voitaisiin arvella suomen kielen oppimisvaatimuksen olevan osoitetun yksinomaan kullekin virkaan aikovalle ylioppilaalle erikseen, mutta tällaista tulkintaa ei runon kokonaisuus enempää kuin Juteinin tämänaikaiset lausumat yleensäkin tue. Huomattakoon sitäpaitsi, että hän puhui viimeisimmässä lainauksessa virkamiesten kansan luokse lähettämisestä eikä suinkaan lähtemisestä.

Paljon olivat Juteinin ajatukset kymmenessä vuodessa kehittyneet. Kyllä hän oli suomalaisuusmies jo vuonna 1810 — hänhän kirjoitti kansan omalla kielellä. Mutta akatemiasta hänellä oli tuolloin vain hyvää sanottavaa. Hän kertoi esikoiskoelmassaan, kuinka suomalaiset pojat saivat yliopistossa tarpeelliset tiedot ja taidot, viisaudet ja valistukset, joita he sitten saattoivat jakaa ”järjen kuivalle kedolle Suomen lasten laitumella”. Nimenomaan hän korosti, kuinka juuri Turusta oli saatavissa ”oikeat opit” sekä ”selvä taito”.⁵³ Kymmenen vuotta myöhemminkin hän oli kyllä valmis ylistelemään sitä korkeaa oppia, jota Auran akatemiassa oli tarjolla, mutta nyt hän katsoi, että tämä kaikki oli suurimmalta osalta pelkkää turhuutta ja ylellisyyttä. Hän vertasi yliopiston oppineita kunnan kappaleisiin ja jalokiviin, jotka nyt lepäsivät vuoren uumeniin kätkeytyinä.⁵⁴ Mitä hyötyä kansalle oli siitä, että sen saavuttamattomissa, syvän salaisuuden taakse kätkeytyinä oli paljon arvokasta, kun sitä ei kuitenkaan saatu millään kansan itsensä käyttöön. Suomen kielen oppiminen vasta olisi tuonut salatut aarteet niitä tarvitsevien ulottuville. Tiedot ja viisaudet olivat olemassa koko yhteiskuntaa eikä vain pientä suppeaa piiriä varten.

⁵² Juteini 1820, s. 46.

⁵³ Juteini 1810, s. 40—42. — Runo on nimeltä Turun uuden Akatemian rakennettua. Uuden talon peruskivi laskettiin jo 1802, mutta talo vihittiin vasta 1817, mistä ks. Heikel 1940, s. 253—255, 337—338.

⁵⁴ Juteini 1820, s. 46—47.

Virkamiesten tuli osata suomen kieltä, oli Juteinin ensimmäinen vaatimus. Toinen oli yhtä yksinkertainen: maassa oli annettava suomenkielistä kouluopetusta. Niin kauan ei ollut kansan positiivisesta kehityksestä mitään toivoa ”kuin ei ole Opettajat / oman kielen oppineita, / jotka vasta vaikuttavat / valistusta viljemmälä, / tulda iskevät iäistä, — / jotka vasta johdattavat / sana-seurat suomalaiset, / puhuvaiset puustavimme, / niin kuin mustat muurahaiset, / syömään synnin kärmehitä / pojes kansangin povelda, / kalvain kaikki murta-mahan / mik’ on hyvälle häväistys.”⁵⁵ Lähinnä voisi ajatella Juteinin näissä säkeissään vaatineen suomenkielistä kansanopetusta toimeen pantavaksi. Epäilemättä hän halusi juuri jotain tällaista, sillä kansanvalistushan oli hänen ohjelmansa alku ja loppu hieman liioitellen sanottuna. Mutta tuskin edellä lainattua-kaan kohtaa voidaan tulkita niin suppeasti. Aikaisemmin siteeratuissa säkeissä, joissa Juteini moitti akatemiasa muukalaisiksi, tuomareita kuuroiksi ja pappeja mykiksi, hän väitti koulujemme olevan Suomen kansalle vieraita. Samassa runoelmassa myös totesi: ”Mitä auttavat menomme, / työ ja toimi tunnollinen, / kuin ei kielellä omalla / opeteta oikeutta, / valistusta vaikuteta?”⁵⁶ Myös vieraskielisten koulujen suomalaistaminen olisi ollut välttämätöntä. Juteini osasi kietyttää — niin halutessaan — sanottavansa ytimekkääseen muotoon tämän päivän mainosmiehen tapaan. Laajan kieltä koskevan Epäily ja toivo Suomessarunonsa hän päätti seuraaviin säkeisiin: ”Koskas kuulet Kouluissamme, / taikka lain tulkinnoissa / oudon kielen kitisevän / — — naura nationaliteelle, / ’virsku vieraille sanoille!”⁵⁷

Juteinin suomen kielen osaamista ja käyttöä koskevat ehdotelmat ja vaatimukset menivät siis sangen pitkälle. Jos ne kaikki olisivat tulleet toteutetuiksi, olisi yhteiskunnan suomalaistuminen astunut pitkän harppauksen eteenpäin. Vaikka hän ei sitä missään kohdassa nimenomaan sanonutkaan, olisi ruotsin kieli maassamme jäänyt verraten toisarvoiseen asemaan. Joka tapauksessa kaikki suomenkielisen kansanosan kanssa tekemisiin joutuvat sivistyneistön jäsenet olisivat puhuneet suomea, joka myös olisi ollut koulujen ja oikeusistuimien kielenä. Aina-kin osa ruotsinkielisistä kouluista olisi suomalaistunut. Olisiko osa voinut jäädä pitkäksikin aikaa ruotsinkielisiksi ja mikä osuus ruotsin kielellä olisi ollut oikeuksissa, siitä ei Juteini sanonut mitään. Hän oli yhteiskunnallinen runoilija, hän oli julistaja sekä uudistaja ja tietenkin hänen vaatimuksensa niin haluttaessa voidaan myös luonnehtia poliittisiksi. On kuitenkin muistettava, että varsinaisten yksityiskohdissaan täsmällisten poliittisten ohjelmien ja asetusten aika oli vielä neljän vuosikymmenen päässä edessäpäin. 1820-luvulla vaatimuksia esitettäessä riitti runollinen ylimalkaisuus, jota Juteinin ainainen monisanaisuus vielä korosti.

⁵⁵ Juteini 1826 I, s. 17.

⁵⁶ Juteini 1820, s. 45.

⁵⁷ Juteini 1826 I, s. 20.

Perimmäisenä päämääränä Juteinilla hänen esittäessään kielivaatimuksiaankin oli yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja kansallisen olemassaolon turvaaminen. Laajin osa hänen kieliohjelmastaan sisältyy Huilun Humina-runoelmaan. Aivan tämän lopussa hän kirjoitti:

”Vieraan kielen kylmä valo
hallainen on omaisille,
oman kielen lämmin loiste
vaikuttaapi valistusta,
kansan hyvää karttuttaapi,
niin kuin lämmin laihollekin
terän ruokaisen tekepi.
Kieli, kansan rauta-vanne,
omaisuus on onnellisin;
kieli yksi yhdistääpi

kansa-kunnat keskenänsä,
yhteys on vahva vyöksi
Valda-kunnalle vapaalle,
jossa säädyt sekaisetkin
sovinnossa, suosiossa
valistukseen vaeldavat
toinen toisensa nojalla,
odottavat onneansa
yhden päivän paistehesta . . .”⁵⁸

Vaikka sanonta ”kansa-kunnat keskenänsä” onkin kaksiselitteinen, oli Juteinin aivan ilmeinen tarkoitus lausua, että vapaan kansan tärkein omaisuus oli yksi ainoa oma kieli, joka yhdistäisi sen rautavanteen tavoin yhdeksi kokonaisuudeksi. Kaikkien säätyjen käyttämä yhteinen kieli tasoittaisi niiden välisiä raja-aitoja, tekisi ne keskenään sovinnollisiksi sekä auttaisi niitä yhdessä pääsemään valistuksen kannalta parhaaseen lopputulokseen. Vasta tällöin voisi Suomen kansa odottaa saavuttavansa todellisen onnen.

Tässä yhteydessä on myös kiinnitettävä huomiota erääseen Juteinilla esiintyvään käsitteeseen. Kansallisista kysymyksistä puhuessaan hän kerran (1826) lausui: ”Minä itken, ikävöitsen / Suomen suuren kunniata, / onnen autuutta omaista . . .”⁵⁹ Kun tiedetään miten runoilija suhtautui maansa liittämiseen Venäjään ja sen hallitsijaan Aleksanteri I:een, on itsestään selvää, että hän ei sannonnallaan — jota hän ei välittömästi selittänyt tarkemmin — suinkaan tarkoittanut mitään ulkopoliittista tai valtiollista suuruutta, joka olisi nostanut hänen isänmaansa toisia valtioita ulkonaisesti mahtavammaksi. Kun Juteini haaveili kansansa suuruudesta, hän tarkoitti sillä sisäistä voimaa. Jos hänen yhteiskunnallisiin päämääriin tähtäävää kieliohjelmansa olisi seurattu, olisi Suomen kansasta tullut sisäisesti suuri ja mahtava.

Näin vahvistuu entisestään se aikaisemmin esitetty käsitys, jonka mukaan Juteini siirtyi vuosikymmenen vaihteessa kielikysymyksen ratkomiseen huomattavalta osalta siksi, että sen avulla hänen jo varhemmin ikäänkuin palasina esittämänsä yhteiskunnallinen ja kansallinen ohjelma varmimmin olisi toteutunut. Yhteinen kieli olisi vienyt sivistyneistön lähelle kansaa, se olisi oppinut entistä lähemmin tuntemaan monesta syystä korkealle arvostettavan rahvaan myönteiset puolet eikä enää olisi halunnut sortaa sitä entisellä tavalla. Henkisen vuorovaikutuksen an-

⁵⁸ Juteini 1820, s. 47—48.

⁵⁹ Juteini 1826 I, s. 7.

sioista olisi myös kansan sivistyksellinen taso kohonnut. Jos Juteini olisi ollut 1960-luvun suhdetoimintamies, hän olisi ehkä ilmaissut ajatuksensa näin: vaikuttamalla ihmisten asenteisiin ja saamalla heidät myötämielisiksi omalle asialle voidaan kaikista erimielisyyksiä aiheuttavista kysymyksistä sopia parhaiten.

Juteinilta ei puuttunut profeetan taipumuksia. Hän uskoi tietävänsä, että entinen elämänmeno Suomessa voi johtaa kansan vain kadotukseen. Hän uskoi löytäneensä uuden tien, jota pitkin — ja vain sitä myöten — koko kansa voisi löytää onnensa. Hän julisti oppiansa kaikille niille, jotka häntä halusivat kuunnella. Mutta erään asian hän jätti sanomatta. Hän vaikenä visusti siitä, koska uusi onnen aika kansalle oli koittava. Tietenkin silloin, kun kaikki noudattaisivat hänen oppiansa, mutta koska näin kävisi aikamäärissä mitaten, siitä hän ei selvästi puhunut. Kun hänen ajattelemaansa kehityksen nopeuteen yritetään saada selvyttä, on turvaututtava siellä täällä vilahteleviin ohimeneviin sanontoihin ja välillisiin johtopäätöksiin. Tällöin on muistettava, että profeetan ja julistajan osa on aina vaikea. Saadakseen kansan hereille on käytettävä vallitsevasta tilanteesta synkkiä värejä ja toisaalta on luotava voimakasta uskoa siihen, että näkijän hahmottelema tie on todella kuljettavissa ja johtaa onneen.

Huilun Huminassa lausui Juteini uskovansa, että ”Suomen päivä selkiääpi viimein vieraasta sumusta”.⁶⁰ Vuotta aikaisemmin hän oli kirjoittanut innostuneita sanoja monien ulkomaalaisten kuten tanskalaisen Rasmus Raskin ja venäläisen kreivi Rumjantsevin suomen kieltä kohtaan tuntemasta suuresta harrastuksesta. ”Armas aika aljettuna, / riemun rusko rinnoillamme, / valon leimaus lähellä, / ilmoittavat iäisyttä / kaiken hyvän kyllyydestä / Suomen sukuen seassa.”⁶¹ Silloinkin kun Juteini uskalsi olla optimistinen, hän käytti sanontoja, jotka viittasivat varsin pitkälle tulevaisuuteen. Toisin tuskin olisi voinutkaan olla. Hänen päämääränsä oli siksi kauaksi asetettu ja hänen vaatimuksensa siksi mullistavia, että niiden toteuttaminen ei olisi voinut käydä realistisesti ajatellen yhdessä tai kahdessa sukupolvessa. Vielä ei voinut olla moniakaan merkkejä sivistyneistön piirissä tapahtuvasta herätyksestä, tuskin monikaan uskoi suomen kielen edes myöhemmin kelpaavan oppikouluihin tai oikeusistuimiin, vaikka Turun romantiikan miehet juuri äsken lainattujen säkeiden kirjoittamisaikaan elivätkin aatteensa ja julistuksensa nousuaikaa. On aivan ilmeistä, että Juteini nimenomaan itse uskoi tekevänsä työtä hyvin kaukana olevan tulevaisuuden hyväksi. Tältä pohjalta on katsottava niitä monia pessimistisiä lausahduksia, joissa hän vakuutti taistelevansa oikean asian puolesta, vaikka ei itse tulisikaan saamaan siitä mitään hyötyä. Hän saattoi selittää, että suomen kielen harrastus oli koitunut hänelle vain kurjuudeksi.⁶² Toisessa yhteydessä hän vakuutti pysyvänsä omalla kannallaan verraten kansallista harrastustaan ”pahna- ja pettulei-

⁶⁰ Juteini 1820, s. 30.

⁶¹ Juteini 1819 IV, s. 26—27.

⁶² Juteini 1820, s. 34.

pään”, johon hän kyllä tyytyisi, sillä se olisi parempi kuin toisin ajattelevien tarjoama ”mesi myrkyllinen”.⁶³ Ei ole ihme, että Juteini joskus tunsu itsensä voimattomaksi, jopa narriksi yrittäessään saada kansaansa uskomaan asiansa oikeutukseen:

”Voimatoina, väsyneenä,
kurjanakin kuljen minä
tiellä vanhan Väinämöisen,
itken itse yllytellen
oman hengen heikkoutta,
taikka narrin tapaisena
nauran toisen tyhmyydelle,
olen hölmöille hupainen . . .
minä soitan sokeana

ilman iloista asetta,
niin kuin mehto metsistössä . . .
paju-pilliä puhallan,
hyräellen huulillani
suotta mieli-suosioksi,
taikka huudan hölö-suuna
varoitusta vääryydelle
elon myrskyisen merellä.”⁶⁴

Tämän kirjoitti Juteini vuonna 1826. Mitä pitemmälle aika kului, sitä pessimistisemmäksi runoilija kielivaatimustensa onnistumiseen nähden muuttui. Pian tämän jälkeen hän varsinaisena julistajana siirtyi kokonaan syrjään.⁶⁵ Hän yritti herättää kansaa, sivistyneistöä, mutta huomasi, ettei häntä kuultu. Pohjimmaltaan voitaisiin Juteinia luonnehtia herättäjäkautenaankin pessimistiseksi optimistiksi. Hän taisteli asian puolesta, jonka hän sisimmässään tunsu oikeaksi, mutta jolle hän ei uskonut ainakaan elinaikanaan saavansa runsasta kannatusta.

On mahdotonta selvittää, kuinka laaja kannatus tai vastustus Juteinin kieli-ohjelmalla talonpoikien tai sivistyneistön parissa oli. Ei ole edes mahdollista saada selville hänen julkaisemiensa kirjasten painosmääriä ja levikin laajuutta. Siksi on oma mielenkiintonsa tarkastella, miten hänen vastaväittäjänsä Fr. J. Ahlqvist suhtautui hänen suomen kielen käyttöä ja kehittämistä koskeviin vaatimuksiinsa. Aivan olennainen ero näillä kahdella on se, että Ahlqvist ei ylipäänsä nähnyt mitään suomen kielen käyttöä koskevaa probleemaa olevan edes olemassakaan. Jatkokirjoituksessaan Väinämöisen Onnen toivotus Juteinin Lähtöön hän antoi runon nimihenkilön sanoilla suomen kielen tulevaisuudesta Juteinille seuraavaan tapaan.

”Turha pelko on povessas
Suomen kjelestä suruinen . . .
Suomen kjeltä selvimbätä
Paitsi muutosta puhuttu
Sangen selvillä sanoilla

Ombi pitkäldä peräti
Aina hamasta ajasta
Koska minä kanteletta
Soitin sormilla omilla
Vedin virttä suomalaista . . .”⁶⁶

⁶³ Juteini 1820, s. 39.

⁶⁴ Juteini 1826 I, s. 7—8.

⁶⁵ Tätä kysymystä käsitelty luvussa 7.

⁶⁶ Fr. J. Ahlqvistin kiistakirjoitus SKS:n käsikirjoitusarkistossa n:o 4093. Kirjoituksen on TalviOja painattanut teoksessaan 1915, ks. s. L.

Suomen kieli oli ikivanhaa ja siinä suhteessa muiden maailman kielten kaltainen, että sekin oli — luonnollisesti — syntynyt Baabelin kielten sekoituksen aikana. ”Paha Baabelin rakennus Torni Taivaaseen tapaava Kerran kjelen ensimmäisen Puhtahimman puheen parren Pojes peräti sekoitti.”⁶⁷ Näin Ahlqvist maanutti suomen kielen takuumiehiksi kaksi vankkaa nimeä Väinämöisen ja Isä Jumalan. Koska kieli oli alunperin syntynyt muiden kielten kanssa, niin itsestään selvää oli kai sanomattakin, että maailmanjärjestykseen kuului myös sen säilyminen. Mitä tuli kielen puhtauteen, niin siitäkin Juteini vaahtosi turhaan, sillä tokihan nyt niin Savossa kuin Karjalassakin osattiin puhua selvää kieltä. Virheetöntä kieltä oli puhuttu tuhannet vuodet ja tultaisiin sitä osaamaan vastedeskin. Pelko oli todella aiheetonta.

Laajasti käsitteli Ahlqvist kielen kehitystestekysymystä. Kai Juteini joskus oli sentään käynyt kirkossa, hän kysyi ja uteli, mitä tämä siellä oli kuullut ja nähnyt.

”Mitä mjehet veisaisiivat . . .
Lauloivatko latinata
Vainko Grekata vetiivät? [!]
Eikö Salmit suomalaiset
Silloin korvissas kumissee?
Mitä lukiivat lujasti
Puhuit Herralle pyhälle?
Eikö kjeltänsä kotoista

Suomen selviä sanoja?
Mistä virttänsä vetiivät
Luku sanojans lukiivat?
Eikö kirjoista käsissä
Suomen räntätyt sanoilla?
Joutunut on jollon kullon
Raamattukin räntättynä
Suomen kjelellä käsihis . . .”⁶⁸

Myös kansan ajallisesta hyvinvoinnista oli pidetty huolta. Suomen kielellä oli olemassa ”Laki Kirjassa kovassa” ja lisäksi se oli ”Asetuksilta tuettu”. Tämä oli ”Kaikki kansalla käsissä Laviasti levitetty Kauvangin jo räntin kautta”.⁶⁹ Myös maallisia runoja oli julkaistu suomen kielellä, joten asiat sitä mukaa olivat kunnossa.

Omasta näkökohdastaan lähtien oli Ahlqvist oikeassa. Jos pidettiin lähtökoh-tana sitä, että kansalle oli kylliksi sen silloisessa valistuksessa, niin kaikki oli luonnollisesti hyvässä järjestyksessä. Raamattu antoi kansalle hengellisen ojen-nusnuoran, lakikirja maallisen, ja ne yhdessä osoittivat siveellisen vaelluksen suunnan. Jos tieltä poikkeamisia sattui, talutti pappi tahi tuomari esivallan edus-tajina takaisin kaidalle polulle. Kaikkiin niihin tarkoituksiin, joihin Ahlqvist kat-soi olevan aihetta suomen kieltä käyttää, se oli erinomaisesti kelvannut ja sillä oli julkaistu riittävästi painotuotteita. Koska ei siis ollut olemassa epäkohtaa, ei voitu tarvita mitään parannusehdotuksiakaan. Juteinin taistelu oli todella ”tyhjän tynnyrin kuminaa”, kuten Ahlqvist asian luonnehti.⁷⁰

⁶⁷ Edellisessä viitteessä mainittu kirjoitus. TalviOja 1915, s. LII.

⁶⁸ Viitteessä 66 mainittu kirjoitus. TalviOja 1915, s. LIV.

⁶⁹ Viitteessä 66 mainittu kirjoitus. TalviOja 1915, s. LV.

⁷⁰ Viitteessä 66 mainittu kirjoitus. TalviOja 1915, s. LIII.

Koko kiistan ydin oli näin ollen siinä, mitä parannuksia suomenkielisen kansanosan asemaan haluttiin saada. Juteini tahtoi tuoda sen ulottuville kaikki samat sivistykselliset mahdollisuudet kuin ruotsinkielisellä säätyläistölläkin oli, ja tällöin ei kielen kehitysaste enää riittänytkään. Rippikoulun käyttöön suomi hyvin kelpasi, mutta ei oppikouluun. Jos myös haluttiin madaltaa säätyjen välisiä raja-aitoja ja saada sivistyneistö puhumaan ja kirjoittamaan samaa kieltä kuin kansakin, niin oli kieltä voimakkaasti kehitettävä. Toisin oli asia, jos pidettiin silloista tilannetta hyvänä: toisaalla suomea puhuva rahvas ja toisaalla ruotsia käyttävä sivistyneistö. Lyhyesti sanottuna: jos yhteiskunnalliset olosuhteet haluttiin säilyttää ennallaan, kelpasi Ahlqvistin resepti hyvin, mutta Juteinin hahmottelemien uudistusten toteuttaminen oli mahdollista vain, jos suomen kielestä olisi kehitetty sivistyskieli.

6. JÄRJEN MIES KANSANSA VALISTAJANA

Eräs Jaakko Juteinin päämäärä oli tuoda valistus suomalaisen talonpoikaisen kansan ulottuville. Tähän hän pyrki niin yhteiskunnallisella kuin kielipoliittisella-kin ohjelmallaan. Jos sivistyneistö ja ennen muuta virkamiehistö olisi luopunut siihenastisesta penseydestään talonpoikia kohtaan, alkanut toimia näiden hyväksi ja ryhtynyt kehittämään sekä käyttämään suomen kieltä, olisi rahvaalla ennen pitkää ollut edes osittain samat mahdollisuudet kuin muillakin säädyillä sivistykseen ja onnen tavoitteluun. Tämän velvollisuutensa säätyläistö kuitenkin löi laimin. Sitäkin suuremmalla syyllä Juteini omalta osaltaan yritti kautta koko tuotantonsa toimia rahvaan herättämiseksi. Hän pyrki siihen, että se olisi itse ryhtynyt kohottamaan omaa henkistä tasoaan ja kuromaan kiinni muiden säätyjen etumatkaa. Ellei rahvas heräisi, ei sillä olisi mahdollisuutta päästä osalliseksi uuden ajan mukanaan tuomista hengen hedelmistä. Mutta mitä keinoja tuli käyttää — edellä selostettujen lisäksi — kansan valville saamiseksi ja ennen muuta, mitä oli tuo *järjen valistus*, jota Juteini halusi kansalleen jakaa.

Jo nuori, verraten laajalti isänmaataan kulkenut kotiopettaja Jaakko Juteini unsi olevansa kutsuttu herätystyöhön. Eräs hänen aivan ensimmäisistä runoistaan oli nimeltään Rupulista, jossa hän lauloi rokotuksen siunauksellisuutta.¹ Aivan ilmeisesti hän oli havainnut kansan olevan syvän ennakkoluuloista uutta lääketieteellistä saavutusta kohtaan ja niin oli asianmukaista yrittää vaikuttaa sen asenteisiin. Väkevästi koetti aloitteleva runoilija maalata isonrokon kauheutta. ”Tämä taimet terveimmätkin suurest’ ihmisen sugusta niinkuin naatit nahistutti. Kuori kaiken kauneuden punertavan poskipäistä naurusuitten nuorukaisten. Aina turmeli tuhannet, saps’ [?] sadat tuonen teille ihmisiistä Isänmaassa.” Nyt oli kuitenkin löytynyt vastustaja kauhealle taudille: ”Mutta, viellä vihollisen Herra löytyi laitumella, vahva varjelusrupuli, jok’ on taistellut todella rokon kanssa rohkeasti . . .” Murhamiehen ja sen uuden vastustajan välillä käytiin ankara keskustelu, jossa häviölle jäävä koetti parhaansa mukaan puolustaa entistä mahtiansa: ”. . . anna edes armostasi koko Häme halduhuni, taikka puoli Pohjanmaata.” Mutta uusi suojelija oli järkkymätön: ”Eipä iäisnä ikänä alkain aikain aluusta, vastas’ tähän varjelia-vahva varjelus rupuli, ole sulla sanomista Suomen maidengan majoissa, kussa köykäinen ikeeni ombi vastaan otettuna.”² Mahdollisim-

¹ Juteini 1810, s. 9—12.

² Juteini 1810, s. 9, 11.

man kansanomaisesti nuori kansanvalistaja selvitteli rokotuksen helppoutta ja sen antamaa varmaa suojaa. Tuntuu todella siltä, että opettaja tunsu hyvin kuulijansa ja yritti puhua kieltä, jota se ymmärsi. Todettakoon tässä yhteydessä, että maassamme saatettiin vielä toistakymmentä vuotta Juteinin runon ilmestymisen jälkeen julkaista kirjanen, jossa uskonnon varjolla asetettiin kyseenalaiseksi rokotuksen siunauksellisuus ja väitettiin sen jopa aiheuttavan runsaasti muita tauteja.³

Toinen, edellisen kaltainen aihe, jonka aloitteleva runoilija katsoi esikoiskokoelmassaan laulun arvoiseksi, oli kiniinin hyvää tekevä vaikutus. Tämän Vilutaudit-nimisen runon alaotsikkona oli: Lystikirjoitus.⁴ Humoristisin sanankääntein Juteini kertoi, kuinka ”vanha vilutauti, viksihuuli, vihtaparta, roimahousu, homesilmä . . . kyssäselkä, kongonokka, leukaperäin louskuttaja . . . viiپی kerran vierahana kauvan mungin majassani yli määrän matkamiehen.” Hän selvisi kutsumattomasta vieraasta kuitenkin vanhalla hyvällä keinolla: ”. . . annoin maistaa kiinan kuorta,/ latkia leivätä liendä — — — Näin on moni muukin ennen/ vieras viiپیvä paennut/ huonon räätin rakettua.”⁵ Leikkipuheen ja vitsin varjolla oli kansa saatava ymmärtämään uuden lääkeaineen erinomainen vaikutus. Molemmat tässä mainitut runot julkaisi tekijä toistamiseen, uudelleen muokattuina, seitsemän vuotta myöhemmin.⁶

Samalla kun kansa oli saatava hyväksymään uudet, sitä hyödyttävät ajatukset, oli siitä yritettävä juuria pois huonoja jo omaksuttuja tapoja. Selvästi tarkoituksellisen karkein sanankääntein koetti runoilija saada ”Ylimaan miehiä” luopumaan nuuskaamisesta.

”Nenäs sonnita sininen
kanna kärsäs’ kätkeytynä
kuivan tupakin tomussa.
Täytä sinä tupakilla
lijat lävet Luojan töissä.

Se on kunnia sinulle,
koska suuret sieramesi
ovat lijaksi likaiset,
joista ruskea, rutainen
neste huulilles’ heruupi.”⁷

³ Nurmio 1934, s. 202—204. Teos oli ruotsinkielinen ”Bondehustrun Brita Gustafsdotters i Höglyckan uppenbarelse i Martii månad år 1815”, jonka vaasalainen kirjanpainaja K. A. Londicer vuonna 1821 painatti uudelleen. Britan profetian mukaan saattoi rokotus aiheuttaa lapsissa niveltauteja ja teki heidät usein mm. kykenemättömiksi käyttämään jalkojaan. — Isorokkoepidemiasta ja rokotusten puutteellisuuksista 1813—1814 ks. Danielson-Kalmari 1928, s. 292—306.

⁴ Juteini 1810, s. 13—16.

⁵ Juteini 1810, s. 13, 16.

⁶ Juteini 1817 I, s. 3—5, 26—29. Yleensä oli Juteinilla tapana julkaista uudelleen tuotteitaan verraten laajassa mitassa ja tavallisesti hän tällöin korjaili runojaan joskus paljonkin. Ehkä tässä toistamiseen julkaisemisessa on ainakin osittain nähtävissä myös kirjanpainajan vaikutusta. Juteini oli harvoja suomenkielisiä kynäkäyttäjiä, joten ilmeisesti tuotteilla oli ajan oloihin nähden verraten runsasta kysyntää, ja tällöin oli taloudellisesti edullista julkaista silloin tällöin uusia kokoelmia ja liittää niihin entisiäkin runoja uusien lisäksi.

⁷ Juteini 1810, s. 17.

Voimallista kieltä ja purevaa ivaa viljeli Juteini myös hyökätessään juoppouden pahetta vastaan. Nämä nuuskasta ja viinasta kirjoittamansa runot hän julkaisi muutaman vuoden kuluttua uudelleen.⁸ Tässä on näinkin laajasti lainattu Juteinin talonpoikien valistamiseksi kirjoittamia säkeitä, että aloittelevan kansansivistäjän voimakas paneutuminen asiaansa näkyisi selvästi. Taitavan opettajan lailla käytti Juteini runoissaan milloin suostuttelua, huumoria, leikkimielisyyttä tai sitten karkeaa ivaa ja pilkkaa, että olisi varmemmin tullut rahvaan parissa kuulluksi. Kaikkiaan oli Juteinin esikoiskokoelman sivuista runsas kolmannes omistettu runoilille, joiden selvänä tarkoituksena oli kansan valistaminen.

Kun eräs arvioija vuonna 1847 pohti siihen mennessä julkaistun suomenkielisen kirjallisuuden arvoa, hän mainitsi, että ”ainoastaan talonpoikasilta ovat Juteinin työt ymmärretyt ja hyväilyt”. Tähän laati lehden toimittaja C. A. Gottlund puolestaan alaviitteen, jossa lausui: ”Jos näistä hänen töistään ei ouk tullut paljon mainitukseksi, niin heistä ei ouk palon myöskään mainitettavana; sillä Juteini löihen lauluin — laitoksiin, rupeisipa Runoiliaksi, vaikka ei ollut luotu laulajaksi.”⁹ Gottlund tunsi hyvin Juteinin, ja vaikka hänen arvostelunsa — kuten niin usein — olikin liiaksi kärjistetyn jyrkkää, on siinä kuitenkin mukana totuuden jyviä.¹⁰ Edellä tässä luvussa lainattujen ja käsiteltyjen runojen perusteella vaikuttaa selvästi siltä, että Juteini ensisijaisesti halusi opettaa kansaansa ja päästäkseen tähän päämäärään tosiaankin ”löihen lauluin-laitoksiin, rupeisipa Runoiliaksi”. Runomuoto oli vain keino, ei varsinainen asia sinänsä. Tietenkään tämä tulkinta ei sisällä koko totuutta, sillä varsinkin kirjailijan miehuusiän tuotantoon kuuluu monia tunnustetusti aitoja lyyrisiä palasia, mutta valistusmies Juteinin nuoruuden arvojärjestyksestä se kyllä kertoo. On mahdollista, että Gottlund olisi itse keskustellut näistä asioista kirjailijan kanssa ja näin ollen hänen esittämänsä ajatus perustuisi ensi käden lähteeseen.

Nuori Juteini pitäytyi talonpojille valistusta saarnatessaan konkreettisiin tosiasioihin. Vähitellen hänen kansanvalistuksellinen kirjoittelunsa alkoi kuitenkin saada yhä enemmän yleisluontoista sävyä. Samanaikaisesti hänen valistuksen käsitteensä huomattavasti laajeni. Tällainen ajattelutavan vähittäinen uudeksi muotoutuminen on ymmärrettävää. Jos mieli saada yhteinen kansa suosiolliseksi valistukselle, oli sen yleisessä ajattelutavassa, asenteissa saatava aikaan muutos. Pie-nempien puutosten korjaantuminen tapahtuisi tämän jälkeen ikäänkuin itsestään. Siirtyessään näin vähitellen yksityiskohtaisista vaatimuksista laajempiin näkymiin

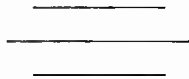
⁸ Juteini 1816 V, s. 19, 22. Muistettakoon tässä yhteydessä, että kun kappalainen Fredrik Johan Ahlqvist häväistyskirjoituksessaan joskus vuoden 1819 tienoilla hyökkäsi Juteinia vastaan, niin yksi pääsyytöksistä oli se, että tämä juomalauluillaan oli yllyttänyt talonpoikaista kansaa juoppouden paheeseen. Tästä ks. s. 82—84.

⁹ Suomi n:o 29 14. 8. 1847. Artikkelin varsinaista kirjoittajaa ei mainita.

¹⁰ Gottlund 1828, s. V—VII. Juuri Juteinilta oli Gottlund saanut kansallisen herätyksensä nuorena poikasena, kuten hän itse kertoo. Tästä on kerrottu ensimmäisessä luvussa.

oli Juteinin sydämellä kuitenkin joitakin sellaisia selvästi rajattuja ja yksilöityjä kysymyksiä, joihin hän tunsi tarvetta palata jatkuvasti kautta laajan tuotantonsa.

Viipurin maistraatin sihteeri oli mies, jolla oli elävää mielenkiintoa mitä moninaisimpiin päivän kysymyksiin. Tänään sanottaisiin hänen olleen osallistuva henkilö. Niin useaan asiaan kuin hän ottikin kantaa, ei niitä suinkaan voida tällaisessa tutkimuksessa kaikkia kirjata. Runot, sananlaskun sorvailut, pikku palaset, olkoot ne mitallisia tai proosaa, puhuvat itse puolestaan sen mukaan, mihin lukija tai tutkija tuntee kiinnostusta. Sensijaan pohdittaessa mitä kuuluu Juteinin suoranaiseen kansanvalistukselliseen ohjelmaan, lienee ratkaisevinta se, mihin hän itse kiinnitti suurimman huomion. Jos tätä näkökantaa pidetään mittapuuna, on ilman muuta selvää, että kahta aihetta ei voida sivuuttaa. Nämä ovat aviottoman lapsen ongelma sekä eläintensuojelukysymys. Tosin nämä kysymykset ovat melko irrallisia tutkimuksen kokonaisuutta ajatellen, ja tämä näkökanta puoltaisi niiden julkaisemista erillisinä. Ilman niitä saattaisi Juteinin uudistusmiehen hahmo kuitenkin jäädä luvattoman yksipuoliseksi. Aiheiden keskeisyys Juteinin tuotannossa puoltaa myös niiden painattamista näiden kansien välissä. Kuitenkin on mainittu kaksi teemaa niiden tässä tutkimuksessa käsitellyistä ajatuksista poikkeamisen vuoksi erotettu viivalla muusta tekstistä.

Juteinin lähtökohta hänen käsitellessään aviottoman lapsen ongelmaa oli epäilemättä valistuksellinen. Hän ei suinkaan halunnut esiintyä varsinaisesti tapain tuomarina ja puuttua ihmisten esiaviolliseen seksuaaliseen kanssakäymiseen asian itsensä, vaan sen tavallisten seurausten vuoksi. Erhetyksen vaikutus kirjansa esipuheessa hän nimenomaan korosti tahtoaan suojella irrallisen suhteen tulosta, lasta, ja antaa hoivaa ”turvattomille ihmisen sikiöille”.¹¹ Tästä lähtökohdasta johtui, että hän lukuisissa eri yhteyksissä asiaan puuttuessaan joutui kääntymään molempien vanhempien puoleen ja korostamaan näiden yhteistä syyllisyyttä ja vastuuta. ”Miehen toimi, naisen toivo kerran tyhmällä tavalla toinen toisens’ tapasivat. Isän himo, äidin halu muinen siittivät sikiän, josta kasvoi kerjupoika.” Samaan tapaan hän korosti eräässä toisessa runossaan molempien vanhempien osuutta hyljätyin lapsen maailmaan syntyessä: ”Levotoina löytö-lapsi itkemähän ilmes-tyypi, jonga saatti kahden syndi yksin tuskan tundeavaksi vailla vartiaa vakaista.”¹² Kun Juteini Erhetyksen vaikutus kirjassaan sivuutti isän osuuden aivan ylimalkaisella maininnalla, johtui se selvästi vain tarinan laadusta ja siitä, että hän sillä kertaa halusi kääntyä juuri nuorten neitosten puoleen. Sensijaan kertoessaan Hulivilista, eräänlaisesta Don Juan-tyypistä, oli syy epäilemättä juuri nuoren miehen. Silti ei runoilija halunnut vapauttaa vieteltyä tyttöäkään vastuusta. Nuori

¹¹ Juteini 1827 II, s. 2.

¹² Juteini 1810, s. 32. — SS 1841—7. —

nainen lausui runossa loppusanoikseen: "Olkon kaikki oma syysi, jos sun tahtos tapahtuupi." Tähän katsoi kirjailija asiakseen lisätä välittömästi: "Kuules, kuinga viekasteli vielä tyttö vieteldynä . . ."¹³ Pelkillä sanoilla ei syyllisyydestä vapauduttu. Kun kokonaisuutena tarkastellaan Juteinin kantaa vastuukysymyksen, niin lopulta kenties sittenkin aina suurempi syyllisyys lepäsi naisen harteilla, vaikka hän aina koettikin tasapuolisesti muistaa molempia.

Juteinin lähtökohta näissä kirjoituksissaan oli siis lapsen kärsimyksen ehkäiseminen. Entä kuinka hän uskoi tähän tulokseen pääsevänsä? Ohimennen hän totesi, kuinka aviottoman lapsen synnyttäjällä "epä-luulo, hävyn pelko pettäväinen hartauden hajoittaapi, kasvattaapi kainoutta oman sikiän sialle".¹⁴ Väärä häpeän pelko ei saisi estää tunnustamasta lasta. Erhetyksen vaikutuksessa kirjoittaja valitsi kuvauksensa kohteeksi nuoren neitosen Teresian, joka oli "herraisesta säädystä". Hän oli viaton ja "tullut niin kasvatetuksi, että viisauden js sydämen hyvyyden piti oleman hänellä panttina elämän onnesta, niin kuin hän itse oli onni ja riemu vanhemmillensa". Hänen isänsä "oli viisas mies ja hyvä sydäimestä, vaan joksikin kiiwas luonnostansa". Äiti oli lempeä ja ymmärtäväinen. Hyvästä kodista huolimatta Teresia lankesi, mikä johtui siitä, että hän ei "tietänyt niistä vaaroista, kuin luonnollisen rakkauden indo asettaa nuorukaisten poluille". Tultuaan heti rasakaaksi hän ei halunnut kertoa lankeemuksestaan vanhemmilleen, koska "hän oli vanhembainsa mielen rikkonut ja heidän riemunsa tuhlanut". Näin hän joutui synnyttämään yksin ladossa ja hätääntyneenä luullessaan jonkun tulevan pani käteensä itkevän lapsen suulle, jolloin tämä tukehtui ja kuoli. Näin tuli Teresiasta lapsensa "murhaaja". Tapahtuneen johdosta hän tuli hulluksi ja yritti itsemurhaakin, mutta estettiin siitä. Pian hän kuitenkin kuoli valtavassa sielun hädässä.¹⁵

Juteini ei syyttänyt ketään, ei Teresiää, ei tämän vanhempia liioin. Säätyläistyön valitseminen suomenkielisen kertomuksen päähenkilöksi merkitsee ehkä sitä, että kirjailija halusi talonpoikaiselle kansalle ensi sijassa tarkoitettussa kirjasessa osoittaa tällaista voivan tapahtua myös parhaissa piireissä. Ei siis ollut mitään erikoista syytä osoittaa sormella niitä rahvaan tyttäriä, joille saattoi sattua samanlainen tapaus. Kertomuksen päätössanoissa hän erikoisesti korosti sitä, ettei saanut tuomita: "Ihminen! jos luulet todella itses virheistä vapaaksi ja olet pikainen lähimmäistäs tuomitsemaan, viskaa ensimmäinen kivi onnettoman päähän, joka ei ole ymmärtänyt eikä voinut viettelystä ja syndiä vastaan seisoa. Vaan jos et ole itsekän täydellinen, niin itke hiljaisuudessa ihmisen heikkouden ylitse. Kuka taitane tutkia ne salaiset siteet, joilla ihminen on pauloitettuna tapausten orjaksi. Hänen pitäisi valvoman heikkoudensa ylitse, niin kuin vartia yöllä tulipalon täh-

¹³ Juteini 1817 I, s. 46. Runon Hulivili on kuvattu täysin edesvastuuttomaksi naisten naurattajaksi vailla kaikkea vastuuntunnetta.

¹⁴ SS 1841 — 7.

¹⁵ Juteini 1827 II, s. 3—15. Kaikkiaan on vihkosessa parikymmentä sivua.

den, ja sammuttaman kohta syndyneet synnin kipinät; muutoin on työläs syndiä voittaa, niin kuin tuli-paloa sammuttaa.”¹⁶

Koska Teresia lankesi viattomuutensa vuoksi, yritti Juteini parhaansa mukaan varoittaa kokemattomia nuoria tyttöjä viettelyksistä. Hän kirjoitti Lähetys-Kirjan hekumaiselle Tytölle. Tässä hän selitti, kuinka itse ”luonnon lembeyskin varhain nuoren viettelee, hirmuisesti hembeyskin riemun kautta rundelee.” Nuorten tyttöjen tuli pitää varansa luonnon houkutusten edessä: ”Älä kanna kauneutta, Tyttö raukka, turmioon; kanna rindas rakkautta autuaaseen avioon.” Sama opetus oli myös Hulivili-runossa. Vaikka nuori mies kuinka houkuttelisi, ei tätä pitäisi uskoa, vaan pysyä lujana ”autuaaseen avioon” saakka. Loppusäkeessä vielä kerrottiin, kuinka kauniita sanoja esittänyt Hulivili oli vietellyt useita neitosia puheillaan, eikä vain yhtä runossa mainittua. Myös vanhemmille esitettiin varoitus tarkkailla tyttäriään, etteivät nämä pääsisi lankeamaan. Kun ei olisi tilaisuutta, ei voitaisi syntiä tehdä. ¹⁷

Juteinin pääasiallinen keino saada ihmiset välttämään haureuden syntiä oli kuitenkin mitä voimakkaimmin värein maalatut kuvat seurausten kauhistavaisuudesta. Kerju-pojan kolmannessa laitoksessa kertoi kirjailija murhamieheksi lopulta suistuneen pojan kohtalosta ja hänen vanhempiansa syyllisyydestä tapahtuneeseen seuraavaan tapaan:

”Toisen onnen turmelia
on jo kourissa kovissa.
Vahingoittaja vihainen
kitkuttelee kahleitansa
vangin mustassa majassa,
jossa muurit myrkyllisen
sumun sulkevat sisälle,
rauta-ristit ikkunoissa
kaukaakin jo kamoittavat.
Isä! ilman rakkautta,
ilman huolda hartautta,

arvossasi alembana
luonnon luondo-kappaleita,
jotka, ehkä järjetöinä,
suojelevat sikiäänsä,
Äiti! hellä hekumalle
porton väärillä poluilla,
— katso kahleissa petoa,
jok’ on sinun sikiäsi,
katsos händä kaakin-puussa,
kirveen alla kontillansa.”¹⁸

Ei puhettakaan mistään armosta tai ymmärtämyksestä heikkoja vanhempia kohtaan, vaan heidän vastuunsa oli raskas ja vailla minkäänlaisia sovittavia piirteitä. Näin kohteli Juteini myös lapsensa heitteille jättäneitä vanhempia: ”Suojellen ja säilytellen penikoita pesässään hengensäkin hädän alla peto pantiksi paneepi, vaan ei kaikki vanhemmista.”¹⁹ Viimeisellä tuomiolla tuli näidenkin vanhempien tehdä tiliä laiminlyönneistään ja synneistään, eikä silloin ollut toivoa laupeudesta.

¹⁶ Juteini 1827 II, s. 16.

¹⁷ Juteini 1826 I, s. 30—32. — Sama runo julkaistu aikaisemmin WWB 1824 — 9. Hulivili julkaistu: Juteini 1817 I, s. 45—46.

¹⁸ Tässä on lainattu Kerjupojan kolmatta laitosta, koska sen teksti on tiivistetymppää, vaikka asiasisältö onkin sama kuin kahdessa aikaisemmassa laitoksessa. 1833 — 43.

¹⁹ SS 1841 — 7.

Varoitettaessa syntiin lankeamasta oli siinäkin paikallaan käyttää lujia sanoja:

”Tuskan tuopi meno turma,
arvon aina turmelee,
ombi myöskin onnen surma,
rinnan rakkaan raatelee.

Harjoitellen haureutta
riemuisessa rinnassa
viljellään jo vaikeutta
hekumangin helmassa.”

Surman surkeus, haureuden hirmuisuus, omantunnon onneton poltto povessa, kai-
ken tämän piti panna nuoret ajattelemaan, kannattaako langeta hekuman viette-
lyksiin. Viettelevistä miehistä käytti Juteini vieläkin lujempaa kieltä:

”Heikkoutta hämmendäissä
rietas ombi rakkaus,
hembeyttä häväistäissä
kauhistaapi kirous.

Mustembi on murha-työtä
viattoman viettelys,
syngämbi syksy-yötä
viatteliän villitys.”²⁰

Paljon voimakkaampia sanoja runoilija tuskin olisi enää voinut käyttää kevytmie-
listä nuorukaista tuomitessaan, vaikka hän ei tällä kertaa uhannutkaan ikuisella
kadotuksella.

Viattomuuttaan ja tietämättömyyttään langennutta Teresiaa nimitti Juteini
murhaajaksi. Hänen esimerkkinsä tuli olla varoituksena niille nuorille naisille,
jotka olivat langenneet ja suojella yksinäisyydessä syntyviä lapsia äitien murha-ai-
keilta. Ainoaksi keinoksi oli kirjailija jälleen keksinyt vain hillittömän pelottelun
ja kauhukuvien esille manaamisen. Lapsensa vahingossa surmannut Teresia ”näki
hirmuisia näköjä”. ”Hän kävi läpi taivaat ja helvetit lastansa etsimässä. Hän
puhui näköjensä väristyksellä, ehkä aivan sekaisesti. Hänen meininginsä oli kui-
tengin arvattava, kuinga hän joutui tuonelaan, ja kuinga hän näki siellä monen-
laisia haamuja, erinomattain tapasi hän yhden suuren varjon, jota Luuloksi
kutsuttiin. Tätä varjoa rukoili hän lastansa etsimään, taikka olemaan hänelle et-
sinnössä avullinen, johon se oli kohta suostuvainen, ja vei hänen ensin ales hel-
vettiin, jossa nähdyt kuvaukset ovat varsin mahdottomat mainita. Ehkä Tere-
sia halulla etsi lastansa, pelkäsi hän sen sieltä löytävänsä. Niin hirvittävä oli
tämä kauhea kadotuksen paikka.” Taivaasta, Abrahamin helmasta Teresia kuiten-
kin lapsensa löysi. Hän ilostui tavattomasti, mutta tylyin sanoin hänet ajettiin
pois: ”Mene pois, syndinen! sinä olet mahdoton minun kasvoeni edessä, sinä olet
mahdoton tätä lasta omistamaan. Se oli sinulle tosin uskottu; sinä olisit siitä ilon
ja onnen löytänyt, mutta sinä olet hänen itse murhannut... Mene sinä takaisin
maan päälle esimerkiksi, kauhealla muodolla opettamaan hembelle sisarilles
äidin rakkautta sikiöitönsä kohtaan; sinun tuomios ei ole vielä, vaan kohta, lange-
tettava.” Kauhea oli Teresian kuolema. Hän pelkäsi joutuvansa helvettiin ”sillä
hän sanoo syndinsä olevan suuremman kuin Jumalan armon. Ei hän luule
koskaan saavansa nähdä murhattua sikiäänsä. Voi surkeutta, voi surkeutta!

²⁰ Juteini 1826 I, s. 30—31. Sama julkaistu aikaisemmin WWB 1824 — 9.

huusi hän, ja ylen andoi hengensä.”²¹ Näihin sanoihin päättyi tarina Teresiasta. Ei edes pienen pientä lohtua uskaltanut Juteini antaa sormella osoittamalleen ”murhaajalle”, sillä hänen kohtalossaan ei saanut olla yhtään ainoata sovittavaa piirrettä. Tyypillistä kirjailijalle oli, että koko tarinassa ei mainittu kertaakaan pappia. Kaupungista asti kutsuttiin Teresian vuoteen viereen lääkäri, jonka mainittiin olevan oppineen ja viisaan miehen, mutta papista ei kukaan maininnut sanaakaan.

Tässä ei kuitenkaan vielä ollut kylliksi, vaan kirjailija katsoi lisäksi asiakseen kääntyä myös suoraan niiden puoleen, jotka kenties suunnittelivat tulevan lapsensa murhaamista. ”Irtainen synnin orja, ja pahanelkinen ehdon murhaja! joka surmaat sikiäs turvattomassa tilassa. Ajattele sitä hetkeä, koskas murhatun hoidelmäs tuonelassa jälle silmätä saat. Luuletkos olevan sinulla rohkeutta kohdata händä Vanhurskauden kasvoen edessä? Riemua ei ole sinulla hänestä missäkään paikassa; taivaskin olisi näin sinulle helvetin vertainen.” Varmemmaksi vakuudeksi Juteini vielä totesi, kuinka Teresia, vaikka oli hyvä ja kaikkien rakastama ihminen, kuoli ”ilman lohdutusta”. Kuinka siis voisi joku toinen toivoa pienintäkään armoa missään suhteessa. ”Ehdon murhaja! mitä lohdutusta voit sinä tämän suhteen toivoa elämäs viimeisellä retkellä. Ei sinua maailmakan rangaistusten alla surkuttele. Sinä olet niin kuin ulos viskattuna armon ovesta, jota sinä suljettuna, paatuneessa tilassas, turhaan kolkutat.”²²

Näiden sanojen kirjoittaja oli sama mies, joka kymmenkunta vuotta aikaisemmin oli kirjoittanut Sielun paimenen viran toimituksesta. Tässä runossaan oli hän moittinut pappeja siitä, että heillä ”saarnassa sanellen, joka tutkiipi tosia kaukaa hengen kiikarilla, ain’ on varressa vasara — la-in vasara lujembi, koston miekka katsottuna.”²³ Hän oli myös sama mies, joka oli saanut kappalainen Ahlqvistilta voimakassanaisia syytöksiä siitä, että halusi hävittää helvetin ja sen mukanaan tuoman koston pelon ihmisistä.²⁴ Sama Juteini oli niinikään kirjoittanut vuoropuhelun Pila Pahoista Hengistä, jossa hän oli tehnyt parhaansa saattaakseen helvetiin uskomisen naurun alaiseksi. Hän tuntui täysin vakavissaan uskoavan, että sikiön tukahduttaminen johtui ainoastaan äidin rakkauden puutteesta, ja siksi hän koetti sitä herättää. Muuta keinoa tähän kuin hillittömän uhkailun ikuisella kadotuksella ei hän keksinyt. Hän tosin varoitti kanssaihmisiiä tuomitsemasta onnettomia, mutta mitään suoranaista yritystä muuttaa yleistä mielipidettä suopeammaksi aviottomia äitejä kohtaan hän ei tehnyt eikä yrittänyt keventää heidän kuormaansa. Kun Juteini oli syyttänyt pappeja koston vasaralla uhkaamisesta, hän

²¹ Juteini 1827 II, s. 14—16. Lainausta on otettu tekstiin näinkin pitkälti siksi, että Juteinin kuvauksen lohduttomuus varmasti tulisi ilmi.

²² Juteini 1827 II, s. 16—17. Päätössanojen lisäksi on kirjassa Juteinille tyypilliseen tapaan vielä runokin, nimeltä Omatundo (s. 18—19), jossa hän toistelee samantapaisia asioita kuin tekstissäkin.

²³ Juteini 1816 V, s. 51.

²⁴ Ks. edellä s. 81—82.

oli vaatinut tuomion uhan tehtyä tehtävänsä heitä kastamaan kielensä metehen ja johtamaan katuvaan tunnon rauhaan.²⁵ Huomattava kuitenkin on, että Juteini itse jätti tämän työn kokonaan tekemättä. Muut ihmiset eivät saaneet tuomita Teresiaa, mutta silti ei kirjailija suonut hänelle pienintäkään myötämielistä sanaa viimeisillä hetkillä, vaan lähetti hänet todella ”ilman lohdutusta” rajan tuolle puolen. Teresian vanhempien vastuuta vasta lapsuutensa ohittaneesta tyttärestänsä ei kasvatuskysymyksiä paljon pohtinut kirjailija ilmeisesti tullut lainkaan mietti-neeksi, sillä tähän asiaan ei viitata puolella sanallakaan.

Ei ole epäilystä siitä, ettei Juteini olisi ollut monessa suhteessa valistusmies. Mutta avioliiton ulkopuolisten sukupuolisuhteiden käsittelyssä hän lienee ollut ainoastaan oman aikansa sivistyneistön ajatusten tulkki. Hänen tarkoituksensa — lapsen suojeleminen ja kunnollisen kotikasvatuksen takaaminen jokaiselle lapselle — oli epäilemättä valistuksellinen päämäärä, mutta hänen keinonsa tämän tarkoi-tuksen saavuttamiseen tuskin olivat missään suhteessa moderneja omana aikanaan. Kenties voisi ajatella, että varsinaisen kansan parissa tunnettiin suurempaa suvait-sevaisuutta tällä elämän alalla.

Eläinten suojelu oli yksi niistä aiheista, joka oli Jaakko Juteinin voimakkaan kiinnostuksen kohteena esikoiskokoelman runoista aina viimeiseen varsinaiseen ko-koelmaan asti. Mielenkiinnon jatkuvuuden perusteella voidaan tätä puolta hänen tuotannossaan verrata aviottoman lapsen kohtalon pohtimiseen.

Esikoiskokoelman ensimmäinen runo on nimeltään Teurastamisesta elli Lahtaa-misesta. Se on kirjoitettu eläinten tuskattoman lopettamisen puolesta. Nähdessään ”kovan miehen — miehen aivan armottoman” olevan tappamassa ”tyhmän taval-la eläindä” ei itse Jumala voinut olla puuttumatta asiaan. Hän ei voinut hyväk-syä ”eläimen elävän, vapisevan vaivassansa, tuskassansa tutisevan kivun alla kat-keramman haikeasti haavattuna, veren vuotaissa punaisen niinkuin kosken kohi-sevan . . .” ”Kohta korkea Jumala lausui miehelle lujasti . . . Miks’ et pyydä pikai-sesti, helpommasti hengiviä eroitella elämästä?” Alaviitteeksi tähän kohtaan liitti Juteini suorasanaisen neuvon siitä, mitä hän tarkoitti helpommalla tavalla. ”Joka taitaa tapahtua, koska teurastettava ensin otsastansa täindiomaksi lyödään, ennen kuin sitä veitsin lähestytään, ja sitte kohta rindapäästä valdaveri ulos lasketaan.”²⁶ Vasta tämän jälkeen sijoitti Juteini kokoelmaan uudelleen ensimmäisen julkaistun tuotteensa, Porthanin muistorunon. Vastaavia — ennen julkaisemattomia — ru-notuotteita oli kirjasessa useitakin sekä muunlaisiakin aiheita käsitteleviä mieli-piteenilmaisuja, mutta ensimmäiseksi asetti kirjailija eläintensuojelua tarkoittavan runon. Aiheen on täytynyt olla hänelle sangen läheisen.²⁷

²⁵ Juteini 1816 V, s. 51.

²⁶ Juteini 1810, s. 1—2.

²⁷ Vainajan muistoksi runo on sivuilla 5—8. Aikaisemmin oli tämä runo julkaistu leh-dessä Åbo Tidning n:o 26 31. 3. 1804. Vihkosessa on runsaasti kansanvalistusta tarkoittavia runoja kuten Rupulista ja Vilutaudista, Viinasta, Nuuskasta, siinä on useita muistorunoja kuten esim. Juteini syntymäseurakunnan kirkkoherran Provastin Polvianderin muistoksi jne.

Myös hevosten epäinhimilliseen kohteluun kiinnitti Juteini samassa kokoelmassa huomiota. Vastoin tapojaan oli runoilija tällä kertaa varsin niukkasanainen, mistä seikasta sanottavan teho tuskin kärsi:

”Mitä sanois’ mielipuoli,
hullu hevoisten ajaja,
jospa Luojamme lupaisi

tehdä toisessa elossa
mieheksi monen hevoisen
hänen hullun hevoiseksi?”²⁸

Kolmas vastaavanaiheinen runo esikoiskokoelmassa oli nimeltään Armeliaisuus, ja se kertoi verraten iskevässä muodossa miehestä, joka pelasti variksen haukan kynsistä:

”Sitte sitoi vapahtaja
hirtti varpaista variksen
haavoitetun haikeasti
pitkän seipähän sivulle.
Näin sen pelloille pelooksi
ripustettuna rumasti

nosti linnun naapurille.

Piru kiitti kulkeissansa
händä hyvän tapaiseksi,
armeliaaksi alati.”²⁹

Tapansa mukaan julkaisi Juteini kaikki nämäkin runonsa hieman uudelleen muokattuina muutaman vuoden kuluttua sekä pari vielä kolmannenkin kerran ennen koottuja teoksiansa.³⁰

Hevosten hyvän kohtelun puolesta kirjoittamassaan palasessa yritti runoilija saada kunkin ajajan ikäänkuin omakohtaisesti ajattelemaan asiaa. Hieman samantapainen oli asetelma myös kahdessa vuonna 1817 julkaistussa runossa. Kuoharista elli Salvajasta kirjoittamassaan tarinassa hän kertoi kuohari Kuhaisesta, joka ”teki kerran kaiken päivän virkans’ työtä vireästi veitsen verisen terällä, suolas’, poltti syvät haavat”. Seuraavana yönä näki Kuhainen karmean unen, jossa hän samasti itsensä leikattavaan eläimeen.

”Koska luulon laitumella
kulki sonnina Kuhainen,
näki unen uudet majat,
tunsi tyhmät asujamet,
havaitsi hän hääjyläisten
keskustuksen korvissansa,
ett’ on sonni salvettava.

— — — — —
Äijä viedään ähkyväinen
miesten voimalla mäelle.
Yksi köydellä kovasti

nivoi sorkat sonnin alla,
toinen veti, kolmas väänsi
mullin kovin mylviväisen
kyljellensä karkehelle.

— — — — —
näki vielä veitsi suussa
itse konnan kuoharingin
pussi-seljän putkah tavan [!]
taka jalkainsa takaisten.
Tuimasti jo tunsi puukon,
raudan viildävän rumasti . . .”

²⁸ Juteini 1810, s. 43. Runo on lainattu kokonaisuudessaan.

²⁹ Juteini 1810, s. 39. Tämäkin runo on lyhyt. Siinä on kaikkiaan 14 säettä.

³⁰ Teurastamista käsittelevä runo julkaistiin toisen kerran: Juteini 1817 III, s. 27—29; kolmannen kerran: Juteini 1844 II, n:o 7. Uusintapainoksissa oli runon nimi muutettu muotoon Mainio Teurastamisesta. — Kysymys-runon toistamiseen: Juteini 1816 V s. 10; kolmannen kerran: SS 1833 — 47. — Armeliaisuus-runon toistamiseen: Juteini 1816 V, s. 8.

Viimeisillä voimillaan onnistui Kuhainen kuitenkin pääsemään vapaaksi ja helputuksen tunne oli valtava: ”Mulli mittaa mieluisesti maita, soita sorkillansa, selkä liikkuu lainehissa.” Hiessä kylpien heräsi kuohari kauheasta unestansa ja heti paikalla hän ”teki liiton tunnon kanssa, ett’ ei enää tyhmän lailla olla toisen turmelia, surma muiden miehuudelle.”³¹

Aivan vastaavanlainen oli tarina Tohtorista elli Lääkäristä. Ilmeisesti tämä oli hyönteisten keräilijä, koska kerran ”pohmelossa” tunsi ”kauheasti kituvansa lävistettynä läpitse rauta-kangella kovalla”. Nyt muisti lääkäri ”vanhat murha-työnsä, kuinga ennen eläväiset kautta hänen kovuudensa vaivat kärsivät vihaiset neulan varsissa vavisten”. Tämäkin eläinten kiduttaja lupasi parantaa tapansa ja hellittää pian hengen kustakin eläimestä, joka tuli hänen tutkittavakseen toisten terveyden hyväksi.³² Ilmeisesti oli tämä runo siis kirjoitettu vivisektiota vastaan, vaikkakin sen sanankäänteet ovat jonkin verran hämääriä.

Kuoharista ja tohtorista kertovat runot ovat molemmat samasta kokoelmasta. Aiheenvalinnan on ilmeisesti aiheuttanut huoli eläimistä. Molemmat ammattimiehet joutuivat Juteinin käsityksen mukaan piinaamaan eläimiä, siksi oli aihetta tarttua epäkohtaan. Ehkä kuitenkin osasyynä molempien yhtäaikaiseen julkaisemiseen oli ajatus, että näin osoitettaisiin kansanmiehen ja säätyläishenkilön syyllistyvän samaan syntiin. Ehkä tehon talonpoikaiseen kansaan laskettiin olevan suurempi, jos heidän säätyistään ammattimiestä ei yksin syytettäisi. Tässä yhteydessä on aiheellista pysähtyä toteamaan eläintensuojelua koskevien runojen iskevyyttä. Edellä esitetyistä verraten laajoista lainauksista toivottavasti käy ilmi, että tarinoiden, kysymysten ja loppuhuipennusten on täytynyt olla verraten mieleenjämpiä. Kuoharista kertoessaan oli Juteini jälleen muistanut ohjeen: kuka saa naurajat puolelleen, voittaa. Myös variksen hirttäjä runon loppusäkeiden satiirin olisi luullut tehoavan rahvaaseen niiden sananlaskun ytimekkyyttä lähentelevän muodon vuoksi.

Juteini ei kuitenkaan katsonut iskevyyden, naurun ja ivan tehoavan tarpeeksi eläinten puolesta puhuttaessa. Jo esikoiskokoelman ensimmäisessä runossaan hän veti Jumalan puolelleen todistajaksi. Tämä itse oli luonut kaikki eläimet: ”Itse nämät nimitetyt käskin tomusta kokohon...” Hän oli myös asettanut ihmisen eläinten ”hyväksi haltijaksi” eikä suinkaan näiden piinaajaksi. Oli siis juuri Jumalan tahto, että eläimiä kohdeltaisiin hyvin. Varmemmaksi vakuudeksi antoi Juteini Jumalan muistuttaa lukijoita siitä, että hän oli totinen tuomari, joka ei sallinut käskyjään loukattavan. Jumala ilmoitti runossa olevansa ”oikeuden osoittaja, jok’ en salli sorrettavan pikkuistakan, pienindäkän eläväistä elämässä. Pahan palkka on pahalla, niinkuin hyväkin hyvällä...”³³ Esikoiskokoelmassaan ei Juteini

³¹ Juteini 1817 I, s. 32—35.

³² Juteini 1817 I, s. 11—12.

³³ Juteini 1810, s. 2—4. — Teoksessaan Sangari Sionissa (Juteini 1826 IV, s. 36) Juteini toteaa, että Jumalan suosiota tavoitteleva ihminen omasta halustaan armahtaa luontokappaleitakin.

vielä uhannut eläinten kiusaajia helvetillä, mutta muutaman vuoden kuluttua hän oli jo valmis tähänkin. Kuvaavaa tälle kehitykselle on variksen kiusaamisesta kertovaan runoon kuusi vuotta sen ensimmäisen ilmestymisen jälkeen tehty lisäys. Alkuversiossa juttu päättyi pirun esittämiin ystävällisiin kiitoksiin. Puolen vuosikymmenen jälkeen hän jatkoi runoa kahdella uudella säkeellä. Nyt piru kiitti variksen elävänä hirttäjän konstia jaloksi, minkä jälkeen runo jatkui: "... lupas' kerran kotonansa ripustajat ripustella."³⁴

1820-luvulla Juteinin pessimismin syvetessä hän käytti vielä huomattavasti jyrkempää kieltä tuomitessaan eläinten kiusaajat.³⁵ Markkinat-runossaan hän kuvasi, kuinka kauheasti juopuneet markkinamiehet saattoivat hevosiaan käsitellä. Miehet "niin kuin puoli perkeleinä; kynnet, tehdyt teräksestä kannuksina kanda-päissä" piinasivat hevosiansa. "Viattomat vika-päildä saavat kärsiä kipua. Ratsastajan raadellessa, hosuttaissa hirmuisesti kautta kirotn kätensä, liha luista lakastuupi." Pitkä, yli puolitoistasataa säettä käsittävä runo päättyi Ilmestyskirjan mieleen tuoviin uhkaaviin sanoihin.

"Hevois-raukka hengästynyt
huokaileepi, vaan ei huuda
koston angaran kovuutta;
mutta Herra huokauksen
itse kuulee korkealla, —
se on selvempi sanaakin.
— Kuivakon jo kurja käsi,
jok' on tuskan tuottajana;
nielkön maakin mandereelda
pojes julmuuden janojat,
ett' ei vielä nyt Vanhurskas

lopettaisi laupiutta,
sulkis' armonsa säteitä, —
ett' ei syöksis' syndisiä
maailmasta markkinoille
kadotuksen kauheamman,
jossa julmat ratsastajat,
tulisella tandereella,
kostain heitä kannustavat,
armota nyt ajettaissa
kohden itkua iäistä."³⁶

Eläinten rääkkääjien kohtalon Juteini rinnasti lapsensa murhaajiin, joilla ei voinut olla tulevassa elämässä armoa. Jos mahdollista oli runoilijan kieli vieläkin voimakkaampaa kuin Teresian lohdutonta osaa kuvatessaan. Ellei hevosten kiusaaminen loppuisi, tuntui kaikkien syntisten aika tiimalasissa loppuvan ja tuho uhkaavan jokaista ihmistä. Helvetin kieltäjä Juteini oli jälleen valmis itse manamaan esille ikuisia liekkejä, kun vain löytyi hänen mittapuunsa mukaan tarpeeksi suuri kidutusrangaistusta vaativa synty.

Kun kerran eläinten suojele oli näin tärkeällä sijalla Juteinin arkipäiväisessä arvomaailmassa, on vain luonnollista, että valistusta oli pyrittävä suuntaamaan myös vastaanottavaisimmassa iässä oleviin lapsiin.³⁷ Lasten Kirjan hän julkaisi

³⁴ Juteini 1816 V, s. 8.

³⁵ Juteinin synkkyiden, pessimismin ja ihmisinhon lisääntymistä tarkastellaan lähemmin seuraavassa luvussa.

³⁶ Juteini 1826 I, s. 25—27. — Hevosten suojelusta ks. myös Juteini 1844 III, s. 55—56.

³⁷ Juteini oli myöhemmällä iällään itsekkin valmis syöksähtämään hevostaan pieksävän markkinamiehen kimppuun. Ks. tästä TalviOja 1915, s. 12 v. — Ruuth 1908, s. 787, 891—892.

paitsi ”lukemisen harjoitusta” varten, myös siitä syystä, ”että lapsen sydän tulisi taivutetuksi hyvyteen; sillä hyvyyden siemen pitää varhain kylvettämän”.³⁸ Kirjassen alussa julkaisi Juteini ”Kolme kovaa kielloa”. Nämä olivat: ”Älä turmele itseäs”, ”Älä vahingoitse lähimmäistäs” ja ”Älä kiusaa luondo-kappaleita”. Kiellon perustelu oli yksinkertainen: ”Julmat saavat julman lopun, ruman palkan raateliat, jotka tuovat turmeluksen, tuskan luoduille lisäävät.”³⁹ Tietenkin tällainen lauselmä voitiin soveltaa niin itseen, lähimmäiseen kuin eläimiinkin, mutta silti ei voi välttää vaikutelmaa, että Juteini olisi jokaista kolmea kielloa näin yhdellä kertaa perustellessaan ajatellut ainoastaan viimeistä niistä. On joskus väitetty, että jokaisella sanan synty kuullessaan tulee mieleen yksi määrätty, erityinen synty. Jos tällaista väitettä olisi soveltanut Juteiniin, niin tuskin olisi ollut epäilystä siitä, että hänelle olisi tuo sana tuonut ensiksi mieleen eläinten kiusaamisen.

Lasten kirjassa oli myös opettavaisia pikku tarinoita lukuharjoituksiksi. Eräs näistä kuului kaikessa lyhykäisyydessään: ”Koska hyvä ja järjellinen nuorukainen näki kerran tyhmän lapsen tylysti reväisevän toisen siiven pienellä perhoiselta, sanoi hän kohta: Mitä varten sinä viatonda eläväistä niin julmasti raatelet? Mitäs luulisit, jos joku sinun kätes taikka jalkas pois tembaisi? Parempi on eläväsengen kohta kuolettaa, kuin händä kauan kiusata. Mutta sallikan näidengin elää, koska ei ole tarve heitä kuoletella.” Opetuksen ydin oli vielä tiivistetty tarinan loppuun runomuodossa: ”Tunnoton on turmelia/toisen onnen tällä maalla, / tyhmä, jok’ ei tunne sitä, / että Luoja on he luonut / tänne yhdestä tomusta.”⁴⁰ Ihmisen ja eläimen lähtökohta oli sama, siksi oli eläimiä suojeltava. On erikoisesti huomattava, että Juteini ei Lasten Kirjassaan lainkaan kajonnut uskonnollisiin asioihin. Kymmenet käskyt ja muut katkismukseen liittyvät asiat loistivat kokonaan poissaolollaan. Jälki-puheessaan perusteli Juteini tätä seikkaa Rousseau’n tapaan sillä, että ensin oli lapsen ymmärrys saatava vahvistumaan, vasta sen jälkeen oli ”Autuuden Opin kanssa aljettava, että hän itse ymmärtäisi mitä hänen uskomon pitää, että hänen uskonsa perustus löytyisi tiedossa ja tunnossa, vaan ei epä-luulossa.”⁴¹ Puuttumatta lainkaan tällaisen väitteen arvoon, on todettava, että jättämällä pois kaiken tavanomaiseen uskonnollisuuteen ”kuuluvan” aineksen, mutta puhumalla silti uskonnon alaan läheisesti liittyvistä asioista Juteini todellisuudessa loi omaa arvojärjestelmäänsä ja ikäänkuin korvasi tavanomaiset kymmenet käskyt omillaan. Hän ei tullut toimeen ilman kaiken Luoja, joka oli niin ihmisen kuin eläimienkin alkusyntyy ja joka lopulta määräsi, mikä oli oikein tai väärin. Näin hänen esittämiensä käskyjen merkitys voimakkaasti koros-

³⁸ Juteini 1816 III, s. 24. Lainaus on otettu kirjan lopussa olevasta Jälki-puheesta.

³⁹ Juteini 1816 III, s. 8—9. Lainauksissa ei ole käytetty tavumerkkejä kuten alkuperäisessä tekstissä kaikkien tavujen välillä.

⁴⁰ Juteini 1816 III, s. 15—16.

⁴¹ Juteini 1816 III, s. 24.

tui, koska ne nyt tulivat kulkemaan ikäänkuin kymmenen käskyn edellä. Eläinten suojelun merkitys korostui tällaisen menettelyn avulla voimakkaasti.

Lasten Kirja oli nimensä mukaisesti tarkoitettu alaikäisille. Seuraavana vuonna (1817) julkaisi Juteini kasvattajille tarkoitettun teoksen nimeltä Puhe Lapsen kasvatuksesta. Tässäkin yleisluonteisessa kasvatussoppaassa hän esitti kantansa eläintensuojelusta. Yleisluonteisena ohjeena antoi hän kasvattajille ohjeen, jonka mukaan lapsia oli kohdeltava aina niin, että he itse oppivat ymmärtämään tekojensa seuraukset. ”Esi-merkiksi: joka on huonomman ylen katsoja, se pitää itse ylen katsottaman; tottelematon pitää huolimattomuudella hänen anomisistansa rangaistaman; joka on julma eläville taikka ihmisille, sitä ei pidä armahdettaman.”⁴² Huomattakoon erityisesti, kuinka tekijä ensin mainitsi julmuuden kohteina eläimet ja vasta sitten ihmiset. Aikuisiahan lapsi tuskin pystyi vahingoittamaan, mutta kylläkin ikäisiänsä. Eläinten sopuisa kohtelu oli Juteinille aina sydämenasiana.

Edellä on nähty Juteinin käyttäneen usein voimakastakin kieltä ja kielikuvia saattaakseen ihmiset ajattelemaan, kuinka kauheata eläinten väärä kohtelu todella oli. Markkinat-runon kielen käyttö on tästä erinomaisena esimerkkinä. Kaikkein voimakassanisinta eläinsuojelujulistusta sisältyy kuitenkin erilliseen pikku teokseen nimeltä Kissan Poika, jonka hän julkaisi samana vuonna kuin edellä mainitun Markkinat-runonkin (1826). Kirjanen oli ilmeisesti tarkoitettu sekä lapsille että kasvattajille, vaikka se etupäässä kääntyikin aikaihminen ja erityisesti äitien puoleen. Pitkä ja jälleen kerran samoja asioita loputtomalta tuntuvasti toisteleva tarina on lyhyesti kerrottu. Silmättömän ja nälkäisenä naukuvan kissanpojan ottivat leikkiinsä lapset, ”jotka hirmut huoletoina, riemussansa riettahassa, rundelivat pienet raajat, ilman tunnon ilmoitusta...” Sydäntä hellyttävästi pyrki kirjailija kuvailemaan, kuinka kivikkoon heitetty kissanpoikanen ”runnelduna rumemmasti, ruikuttelee rauniossa”. ”Ääni kuului aivan kurja, kamala ja kauhistava, joka särki sydämiä, joka korvia kivisti; sillä ei hän silmätöinä nähnyt muuta murhamiestä, vaan se luuli suuren Luojan syyksi surkean tilansa.”⁴³

Lasten syntiä tuomitessaan käytti Juteini ilmeisesti kaikkein vahvimpia keksimiään ilmaisuja. Lasten toimet olivat ”perkeleen perindö”, ”rumat raateliat, vaivan, tuskan vaikuttajat, ovat saatanan omaiset”. Tuollaiset pienokaiset eivät voineet olla ”vaimon kohdusta kotoisin; paha hengi puettanut oli häijyt omaisensa lasten haamulla hyvällä”.

”Kissan poika kitisevä
luuli kaikki Luojan syyksi,
eikä tiennyt että täällä
perkele on peitettynä

monen sydämen sisällä;
ihmisyys on ilkeänä
heimolainen helvetille
kautta kauhean menonsa.”⁴⁴

⁴² Juteini 1817 VI, s. 15.

⁴³ Juteini 1826 II, s. 3—4, 9.

⁴⁴ Juteini 1826 II, s. 4, 6, 11.

Nämä voimakkaat sanonnat, jonka kaltaisia runoelma aivan vilisee, olivat kaikei tarpeen paitsi korostamaan teon kauheutta ylipäänsä, ennen muuta sen vuoksi että kasvattajat olisivat havainneet, millaisista asioista oikein oli kysymys. Juuri vanhempien puoleen Juteini nytkin kääntyi julistuksellaan: ”Kaikki lasten kasvattajat, johdattajat joukon suuren, Kaitsiatkin kansakunnan, viimein edesvastauksen saavat tilinsä teossa...” Jokainen, joka esti ”lasten laupiuden” tai vietti ”viattomat esimerkillä menonsa”, ”se on ota helvetille, kadotuksen, kauhistuksen, onnettomuuden omainen”. Tuollaisen pahuuden vuoksi ”maa ja taivas tärisivät, vapisivat vuoret vahvat... mutta kita kadotuksen oli riemusta revennyt”.⁴⁵ Mitä moninaisimmin sanankääntein tuomitsi Juteini helvettiin ne kasvattajat, jotka eivät hoitaneet heille kuuluvaa tehtävää. Enää ei ollut puhuttakaan mistään huumorista tai satiirista, jota kirjailija oli viljellyt kymmenkunta vuotta aikaisemmin, vaan ainoa keino saada kansa tajuamaan opetuksen sisältö oli pelottelu vanhurskaan Herran vihalla ja ikuisella kadotuksella.

Kaikki edellinen ei Kissan Pojassa kuitenkaan vielä tyydyttänyt Juteinia, vaan ilmaisu oli hänestä vieläkin liian mietoa. Siksi hän kirjoitti runoelmaansa Lisäyksen, jonka motoksi hän asetti säkeet: ”Älä surmaa sukuas, älkä lainnaa älytöinä, huoletoina, hävytöinä pirun halduun haamuas.” Tässä hän karmein sanoin kertoili niistä julmuuksista, joita ennen sotien aikana Suomessa ja vieläkin turkkilaisten toimesta tehtiin viattomia lapsia kohtaan. Esiin manatut kuvat ovat järkyttäviä:

”Lapsi kauan kärsimässä,
vaipumassa vähitellen
aina seipääseen syvemmä,
kitiseepi kiljähdellen
murha-miesten muuttumata,
— — — — —

Turhaan orpo onnetoina
huutaa hartaalla tavalla:
Auta Äiti, armas Äiti!
joka autoit ennen aina,
kuulit huutoni hädässä.
— — — — —

Äiti kuulee kiljumisen, —
kiljumisen, kirkumisen,
josta huimaa huulluus päätä;
äiti huutaa hullunakin
laupiutta Luojan tähden
kautta Jesuksen kovasti;
pyörtyy, näändyy nähdessänsä
sikiänsä surman alla,
kuolee kurjassa tilassa... ”⁴⁶

Kuvaukselta ei puutu tehoa. Herää kuitenkin kysymys, miksi Juteini tämän julkaisi Lisäyksenä Kissan Poika-runoelmaansa. Hän kyllä lausui kirjasen jälkimäisessä osassa, kuinka kurjat ”menot ovat kyllä kohtaan luondokappaleita aina murheemme alaiset”. Mutta tämän lisäksi ”muistain ihmisyyttä” oli ajateltava murhamiesten menettelyä ”oman sukunsa seassa”.⁴⁷ Ei tunnu luontevalta, että Juteini olisi kesken eläintensuojeluaihettaan tullut ajatelleeksi, että onhan ihminen

⁴⁵ Juteini 1826 II, s. 7—8.

⁴⁶ Juteini 1826 II, s. 15, 19—20.

⁴⁷ Juteini 1926 II, s. 16.

julma ihmisellekin ja onhan siitäkin puhuttava tasapainon vuoksi. Ei, koko kirjasta huokuu ajatus, että ihminen on julma kaikkia luotuja kohtaan, ja näin rinnastuksen tarkoitus on selvästi osoittaa vain saman julmuuden kaksi eri ilmenemismuotoa. Ilmeisesti lisäyksen ehkä tiedostamattomanakin tarkoituksena oli osoittaa, mihin joudutaan, kun lapsia ei kasvateta oikealla tavalla. Pieninä rääkätään eläimiä, ei eroteta oikeaa väärästä ja niin ollaan valmiita aikuisina mil-laisiin hirmutöihin tahansa. Juuri äiteihin saattoi tällaisen aiheen ajatella tehoa-van. Viattomien eläinten ja viattomien lasten kärsimyksessä on selvä rinnastus, joka tuskin on tullut runoihin sattumalta. Näin päädytään siihen, että Juteinin kirjoittama Lisäys todella oli tarkoitettu vain lisäksi edelliseen aiheeseen antamaan sille tarpeelliseksi havaittua tehoa. Mitä hirvittävämpi tarina, sitä voimakkaampi vaikutus, tuntui Juteini ajatelleen. Kovin optimistinen ei kirjailija kuitenkaan elä-mänsä tässä vaiheessa ollut — kuten aikaisemminkin on todettu — sillä runonsa lopussa hän julisti ihmisen vasta tuonelassa pääsevän eroon tuskista ja vaivoista ja vasta siellä odotti ihmistä lopullinen ja pysyväinen lepo.⁴⁸

Edellä hahmotelluissa Juteinin eläinten suojelun puolesta kirjoittamissa ajatuk-sissa on siellä täällä pilkahtanut esille eräs hänen mietiskelyjensä punainen lan-ka. Hän samasti ihmiset ja eläimet monella tavoin. Niiden alkusynty oli saman-lainen, maailman Luoja oli ne kaikki koonnut ”yhdestä tomusta”. Jumalan huo-lenpito ja suojelu kohdistui yhtä lailla molempiin tai ainakin hänen tahtonsa oli, että molemmat olisivat saaneet osakseen yhtäläistä kohtelua. Mitä runsaam-min ikää Juteinille karttui, sitä enemmän hän oli halukas ”filosofoimaan” myös ihmisten ja eläinten välisistä suhteista.

Vuonna 1817 kirjoitti Juteini runon Näkö Tika-puista, jossa hän kertoi uni-näystäään.

”Ensimmäisen puola-puilla
olit huonot häpiässä,
ilkeämmät ihmisistä;
pitkin toisen puola-puita

ylembänä yksin kaksin
lauma luondo-kappaleita;
kolmannella kunniassa
istuit ihmiset jalommat.”

Runoilija ei tiennyt, miksi näin oli tapahtunut, mutta sen hän sanoi tietävänsä, että ihmisen suku oli tunnottomana tuhlannut oman arvonsa tyhmillä tavoilla ja töillä, kun sen sijaan ”suku joukon järjettämän aina arvonsa pitääpi”. Var-memmaksi vakuudeksi liitti Juteini näkyynsä selityksen, jossa ilmoitti: ”Härkä on siis hännällinen korkeambi kunniassa, ihmis parkoja parempi, jotka tapans’ tur-melevat.”⁴⁹ Kaiken Luoja oli valmis taivaassa antamaan palkan eläimille ja tuo-mitsemaan huonotapaiset ihmiset.

Muutamia vuosia myöhemmin vertasi Juteini toisiinsa ihmisen ja eläimen hau-tajaisia. Edellisiin olivat sukulaiset tulleet näennäisen surullisina murhepuvis-

⁴⁸ Juteini 1826 II, s. 23.

⁴⁹ Juteini 1817 I, s. 13—14.

saan, mutta todellisuudessa he sisimmässään iloitsivat ”hyvän perinnön halussa”. Nämä ihmiset eivät olleet yhtään sen parempaa saattoväkeä kuin hevosen tai koiran hautajaisissa ”korppi-parvi parkuvainen, puku päällä murheellinen, ilahutta itseänsä hyvän haaskansa halussa, etsii vielä vainajata haudan partaalla hypellen”.⁵⁰ Kenties Juteini halusi runollaan myös protestoida uskollisten kotieläinten ilman seremonioita tapahtuvaa tunteettoman raakaa hautaamistapaa vastaan.

Sen, minkä Juteini suomenkielisissä teksteissään jätti luettavaksi rivien välistä, hän ruotsin kielellä ilmoitti täysin suoraan. Myös eläimet olivat ansainneet taivasosuutensa. ”Ideen, att endast menniskorna kunna fortsätta lifvet i evigheten, är ensidig, och liknar den utnötta principen, att Frälsegods böra besittas blott af Adelsmän. Det förra beror ju af Gud, och det senare af Monarker och Lagstiftningar.” Jos yleisesti hyväksyttäisiin ajatus, että myös eläimillä on siveellistä tuntoa, ja jos niiden elämää haudan tuolla puolen pidettäisiin mahdollisena, niin kaiketi niiden kohtelu suuresti muuttuisi, näin tuntui Juteini arvelevan. Kehä oli kiertynyt umpeen. Juteini oli aloittanut tämän puolen valistustyöstään vaatimalla eläimille hyvää kohtelua. Etsiessään perusteluja mielipiteilleen hän oli vähitellen yhä useammassa kohdin ruvennut samastamaan ihmisten ja eläinten ominaisuuksia ja niin päätynyt lopulta pitämään eläimiä melkeinpä sielullisina olentoina, jopa joskus ihmisiä parempinakin. Nyt olivat syy ja seuraus vaihtaneet paikkaa. Koska eläimet olivat niin hyviä, että Jumala kelpuutti ne taivaaseen, oli niitä toki kohdeltava maan päälläkin entistä paremmin. Ei ihme, että Juteini tämän jälkeen tuomitsi ”niinkutsutun sivistyneen luokan” harjoittaman metsästyksen.⁵¹ Seuraavassa luvussa todetaan, kuinka hänen synkkyytensä ja pessimisminsä juuri 1820-luvulla sai piirteitä, joista suoranainen ihmisinho ei ollut kaukana. Samalla kun hänen suhteensa kanssavaeltajiin tuli kriittisemmäksi, hän siirsi sympatiansa yhä enemmän eläimiin. Tässä suhteessa hän muistuttaa tuomiorovasti Jonathan Swiftiä, jonka luoma kapteeni Lemuel Gulliver parhaiten tunsi viihtyvänsä älykkäiden hevosten valtakunnassa.

Houkutteleva mahdollisuus olisi tässä yhteydessä koettaa verrata Juteinin eläinsuojeluaatteen ilmenemismuotoja vastaaviin aikaisempiin ulkomaisiin. Vaikka tämän kirjoittaja onkin nähnyt vaivaa tällä työsaralla, ei vaatimattomia tuloksia ole aiheellista julkaista, koska lopultakaan ei ole mitään todisteita siitä, että Juteini olisi saanut tähän aatteeseensa ulkomaisia vaikutteita. Kaikki hänen eläinsuojelusta kirjoittamansa on sitäpaitsi niin selvän konkreettisesti sidottua suomalaisen maaseudun käytännön elämään, että ulkomaisia vaikutteita ei edes tarvitse olettaa olevan olemassa. Hyvyys muuta luomakuntaa kohtaan ei välttämättä edellyttänyt ulkomaista kirjallista esikuvaa. — Tässä pätee sama asetelma kuin Ju-

⁵⁰ Juteini 1826 I, s. 86. Runo julkaistiin aikaisemmin: WWB 1824—51.

⁵¹ Juteini 1827 I, s. 69. — Myöhemmässä tuotannossaan Juteini myös toteaa, että eläimiä ei saa surmata turhan päiten, vaikka ei tällöin nimenomaan viittaakaan sivistyneistön metsästyksen. Ks. tästä Juteini 1844 III, s. 109.

teinin aatteellisessa taustassa yleensäkin: valistuksellinen henki on yleiseurooppalainen, mutta toteutus aina henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvaa suomalaista julistusta.

Juteinin työ eläintensuojelun hyväksi sai jo hänen omana aikanaan talonpoikaisia jatkajia. Hämäläinen Kustaa Paturi kirjoitti 1837 Mehiläiseen runon nimeltä Pieksiäisen Panettelemasta, Hämettä Häpäisemästä. Hevosten parempaa kohtelua vaatinut Paturi nimenomaan antoi runossaan Juteinille kunnian suomenkielisen runouden aloittamisesta ja itse aihekin oli juuri häneltä saatu. Hän kirjoitteli muitakin Juteinin runojen jäljitelmiä. Myös Paavo Korhonen vetosi Viipurin maistraatinsihteerin eläintensuojelussa. Kun herrat vaativat hollimiehiltä ruoskan käyttöä ja lujaa ajoa, vastasivat nämä: "Onko luojalta luvattu, Esivallalta vapaus Kulkea sillä kurilla? Mitäs Jaakoppi Juteini, Herra sihtööri sanoopi. . ." Huomattakoon tässä, että runon kärki on tässä käännetty herroihin; talonpojat olisivat jo halunneet säästää juhtiaan.⁵²

Eräaseen puoleen Juteinin eläintensuojelukirjoituksissa on vielä aiheellista puuttua. Ei voida kieltää, etteivät jotkut Juteinin eläinrääkkääjiin kohdistamat uhkailut olisi saattaneet halutun lopputuloksen saavuttamiseksi hyvinkin olla tarkoituksenmukaisia. Mutta mitä pitemmälle meneviä väitteitä hän esitti, sitä kriittisemmäksi voi ajatella hänen talonpoikaisen lukijakuntansa tulleen. Lähellä on arvelu, että hyve tässäkin mennessään äärimmäisyyteen kääntyi lopuksi itseään vastaan. *TalviOja* kertoo, kuinka jotkut Viipurissa pitivät Juteinia omittuisena ja esimerkkinä tästä eräskin todistaja mainitsi tapauksen, jolloin arvoisa maistraatin sihtööri oli hyökännyt keppi kourassa hevosensa pieksäjän kimpuun.⁵³ Tuskin tuollainen tapaus sinänsä olisi riittänyt antamaan jollekin omittuisen maineen, mutta liitettynä Juteinin esittämiin äärimmäisluontoisiin mieliteisiin eläimistä kummallisena pitämisen kyllä ymmärtää. Vaatiessaan yleisöään hyväksymään sille ilmeisen outoja ajatuksia, mm. eläinten sielun kuolemattomuuden, Juteini lopulta teki karhunpalveluksen myös ajamalleen eläintensuojeluaatteelle.

Kun Juteini uransa alkuvaiheessa pitäytyi kansanvalistuskysymyksissä yksinomaan selviin ja konkreettisiin tosiasioihin, huomasi hän epäilemättä pian, että määrättyissä yksittäistapauksissa oli lopultakin verraten vaikeaa saada rahvasta uudistamaan käsityksiään, ellei samalla pyrittäisi muuttamaan sen perusasennetta. Kansan entinen ja valitettavasti Juteinin mielestä useasti vielä silloinenkin asenne tietoon, valistukseen ja järjen käyttöön oli ollut sängen suoraviivaista.

⁵² Mehiläinen syyskuulta 1837 — Laurila 1956, s. 189—190. — Korhonen 1848, s. 105—106.

⁵³ Talvioja 1915, s. 12 v.

”Ennen joksikin jalosti,
ilman järjen johdatusta,
yksi toisen totuudesta
äänen voimalla vakuutti;
— — — — —

Ennen esi-isillämme
oli usko oivallinen;

ukot uskoivat asian,
oli tosi taikka valhe.
Silloin uskottiin sanoma
joko joskus tapahtunut
taikka tapahtumatongin,
joko maassa mahdollinen
taikka tosin mahdotongin.”

Valistunut aikakausi oli kuitenkin tuonut seisovaan veteen uuden, kaiken entisen mullistavan lisän: ”... nyt [1816] ei kuulu korvissamme muuta kuin se: *ming ä t ä h d e n ? m i n g ä t ä h d e n ? m i n g ä t ä h d e n ?*” Satiirisen runonsa otsikoksi oli runoilija pannut Maa-ilman turmeluksesta.⁵⁴ Entisen elämän menon kannattajat olivat valmiit tuomitsemaan uuden tiedon ja järjen valistuksen pelkäksi turmelukseksi, kun sensijaan kirjailijan kannalta juuri nuo harvennetut sanat sisälsivät valistuksen ytimen. Jos vain saataisiin kansa kyselemään, suhtautumaan kriittisesti aikaisempiin ennakkoluuloihin, tapoihin, uskomuksiin, olisi paljon voitettu ja valistunutta yhteiskuntaa voitaisiin ryhtyä rakentamaan aivan uudenvälisellä teholla.

Juuri taikauskoisuuden ja ennakkoluulojen vaivaamaan maailmaan tuli uuden kriittisen suhtautumistavan tuoda järjen valistusta. Tällöin piti ennen muuta käyttää aseena uusia luonnontieteen saavutuksia. Kun näin tehtäisiin, alkaisivat tulokset näkyä hyvinkin pian. Vuoropuhelussaan Perhe-kunda toi Juteini korostetusti esille sen, kuinka taikausko oli vaikeuttanut oikeaa tiedon leviämistä. Taikauskoisuus merkitsi ”ihmisyyden häväistystä” ja ”taikausten teot häväisevät kokonansa meidän järkemme”. Ennen valistuksen saapumista ”tietäjät pettivät heikko-mielisiä, ja nauroivat heidän tyhmydensä ylitse; sillä kukin tuns i itse voimattomuudensa”. Viime aikoina olivat olot kuitenkin alkaneet muuttua. ”Mutta, kitos Jumalan! nyt ovat sen laiset pettäjätkin vähendyneet, koska ihmiset enemmän luonnon vaikutuksia tutkivat, koska valistuksen päivä on ruvennut koittamaan, jonga edessä tyhmyys värisee.” Valistunut ihminen luotti luonnontutkimuksen tuloksiin, eikä ennakkoluuloisesti ja järkeään käyttämättä hyväksynyt kaikkia niitä mielipiteitä, joihin edelliset sukupolvet olivat uskoneet. Tämä ajattelu on kiteytetty iskevään muotoon Juteinin julkaisemassa sananlaskussa: ”Tyh-mät taikoja pitävät luonnon laadun tutkimata.”⁵⁵ On aivan ilmeistä, että hän on itse veistänyt tuon ytimekkään lauseen. Jo vuonna 1828 C. A. Gottlund moitti Juteinia siitä, että tämä oli sepittänyt itse julkaisemiaan sananlaskuja ja kääntänyt niitä ruotsin kielestä.⁵⁶ Vaikka väitteen todenperäisyyden selvittäminen ei kuu-

⁵⁴ Juteini 1816 V, s. 28—29.

⁵⁵ Juteini 1817 IV, s. 8—9, 20—21. — Juteini 1815 III, s. 12.

⁵⁶ Gottlund 1828, s. 39. — ”Valittuja Suomalaisten Sanan laskuja, jotka on kokoillut ja ulos andanut Jak. Juteini” teoksensa jälkipuheessa julkaisija ilmoitti koonneensa, valinneensa ja järjestäneensä ne näin antaen ymmärtää, että ne eivät olleet hänen tekemiään. Tällä kokoelmalla on selvästi eri luonne kuin kahdella aikaisemmalla kokoelmalla, jotka

lukaan tämän tutkimuksen piiriin, on kuitenkin syytä todeta Gottlundin olleen ilmeisen oikeassa. Kahdessa ensimmäisessä sananlaskukokoelmassaan halusi Juteini nimenomaan esiintyä kansan valistajana eikä kansatieteilijänä. Tällöin ei suinkaan ollut väliä sananlaskun synnyllä tai aitoudella, vaan opetussisällöllä. Ellei määrättyyn tarkoitukseen ollut käytettävissä soveliaista sananpartta, otettiin se sieltä, mistä saatiin, käännettiin toisesta kielestä tai vaikkapa sorvattiin itse.

Eräässä vuoropuhelussa Juteini antoi jopa paholaisenkin havaita ihmisten mie-
lissä tapahtuneen muutoksen. Näin haasteli Viksari kanssaveljelleen: ”Minä luulen, että ihmisen sukukunda on jo tullut valistetuksi, kuitengin enemmän kuin Lutheruksen aikana, joka meitä kovasti vainosi.” Tähän vastasi Kyöpeli: ”Se on tosi. Ei sinä aikana luonnon vaikutuksiakaan tutkittaissa aivua vaivattu. Silloin vainosi ihminen ihmistakin uskonsa tähden...”⁵⁷ On merkille pantavaa, että monien muiden valistusmiesten tapaan Juteinikin näki luonnontutkimuksen ja valistuksen etenemisen rinnakkaisina ilmiöinä. Uudet luonnontieteelliset tosi-
seikat olivat omiaan kumoamaan uskonnollisia ennakkoluuloja ja harhakäsityksiä. Uusien oppien omaksumisen tuloksena oli syntynyt järjen ja valistuksen ihminen, jonka eräitä päätunnusmerkkejä oli avarakatseisuus ja suvaitsevaisuus. Turhaan ei äsken mainittu Viksari eräässä repliikissään valittanut, kuinka paholaisen valtakunta oli vallan häviämässä, sillä ”ei nyt enää Pakanoitakan Helvetiin tuomita”.⁵⁸ Uusi valistunut ihminen ei enää uskonut taikaperäisiin voimiin, joihin Juteini ainakin tässä yhteydessä liitti myös helvettiuskon. Vain paholaisella oli syytä iloita valistumattomasta Lutherin aikakaudesta, sen sijaan oli uusien oppien levitessä ”Beljalin voima” ”ruvennut ihmeellisesti vähendymään”.

Nimenomaan uskon asioissa tuli valistuneen ihmisen käyttää järkeään. Entisinä aikoina olivat uskonnollisuus ja taikausko liittyneet kiinteästi yhteen. Nyt tuli valistuksen tuoda muutos ihmisten ajattelutapaan. Perhe-kunda näytelmässään antoi Juteini erään henkilön korostetusti osoittaa, minkälaisiin ajatuksen sekaannuksiin kritiikitön uskomisen saattoi johtaa ihmisen. Näin sanaili eräs kiihkouskovainen: ”Paratkon Jumala, ei löydy näillä viimeisillä ajoilla enää uskoa maan päällä? Nyt kielletään pois tontut, maan haldiat ja pahat henget. Mutta, joka kieltää minun ihmisten edessä, sanoo Vapahtaja, sen kiellän minä taivaallisen Isäni edessä.”⁵⁹ Toisessa repliikissään lausui sama uskovainen: ”Jaa, taikauk-

tekijä julkaisi suoraan omalla nimellään. Näillä kahdella kokoelmalla onkin selvästi eräänlaisen aforismikokoelman luonne ja Juteinin kynän jälki näkyy niissä selvästi. Huomattakoon myös, että ensimmäisen kokoelman nimi oli Uusia Sanan Laskuja (Juteini 1815 III) ja toisen nimilehdelle oli painettu edellisen lisäksi ”Toinen Parannettu ja lisätty ulos-
ando Jak. Juteinilda (Juteini 1817 IX). Kolmannessa kokoelmassa ilmoitettiin jo kirjasen nimessä, että kyseessä olivat suomalaisten sananlaskut (Juteini 1818 II, jälkipuhe sivuilla 87—88.). Gottlundin ”moite” sopii siis ainoastaan kahteen ensimmäiseen kokoelmaan.

⁵⁷ Juteini 1817 V, s. 3, 5.

⁵⁸ Juteini 1817 V, s. 3.

⁵⁹ Juteini 1817 IV, s. 13.

sisä on uskon kautta suuri voima, ehkä syndiset ne tyhmästi unhottavat, ja jäävät tällä tavalla paljon tietoa paitsi. Esi-merkiksi: jos jokuu pahan suopa silmää lindu-miehen metsään lähteissä, ei se siellä sillä erällä lindua tuo. Jos Parikunnat vihjillä ollessansa seisovat erinänsä toinen toisestansa, että paha silmä väliin sopii, ei niillä ole ikänänsä rakkautta.”⁶⁰ Musertavan pilkan aseina osoittavat vuoropuhelussa valistuneet kansalaiset, kuinka väärässä uskonnolliseen kritiikkömyyteen vajonneet henkilöt olivat. Myös luonnontieteellisinä aseina torjuttiin taikausköisuutta: ”Koulu-mestari on myös sanonut: peljätkön se piruja, taikka muita hengiä, joka niitä nähnyt on, ja joka heidän vaikutuksensa tundee; minulla ei ole siihen tarvetta. Ruumiitonda hengeä, ja aineetonda tulda, ei ole vielä maan päällä havaittu.” Tähän antoi kirjailija erään uskovaisen vastata: ”Eikö siis piruja olekan maa-ilmassa? Ai, poika parka! niin kuin petoja metsässä, niin kuin sandaa meressä. Voi! maa-ilmaa pahennusten tähden, koska Opettajat sen itse pahendavat. Voi! sitä jumalatonda Koulu-mestaria.”⁶¹ Vaikka yliuskonnollisuus tuntuukin tässä näytelmässä olevan verraten naisellinen pahe, oli varsinainen pitäjän noita kuitenkin mies, vanha paimen, Perho-nimeltään, joka oli ”sitä virkaa muinen kuuluisasti valvonut.”⁶² Uskonnollisuus ilman järjen antamaa kritiikkiä ja luonnontieteellisen valistuksen apua tuntui ilman muuta johtavan hurmahenkisyyteen ja uskonnollisiin vääristymiin. Huomattakoon erityisesti, että Perho noita oli jo menettämässä mahtiaan, eivätkä häneen enää luottaneet kuin harvat ”uskovaiset”. Kun kylään olivat saapuneet valistukselliset ajatukset, oli taikausko alkanut samalla kadota ja menettää mahtiaan ihmisiin.

Kaikki keskustelijat edellä lainatussa vuoropuhelussa olivat talonpoikaista kansaa. Auktoriteetti, johon usein vedottiin, oli pitäjän koulumestari, ei koskaan seurakunnan kirkkoherra. Ilmeiseltä tuntuu, että koulumestariin ei ollut varsinaista säätyläistöä. Koko kirjoituksen ilmeisenä tarkoituksena oli osoittaa juuri talonpoikaistolle, kuinka valistuneen ihmisen tuli toimia ja ajatella. Juteini ei kuitenkaan ajatellut uskonnollisen enakkoluuloisuuden rajoittuvan vain rahvaan pariin, vaan sitä saattoi ehkä enemmänkin tavata muissa säädyissä, ennen muuta papistossa. Talonpojat tosin olivat ”häväisneet itsensä epä-luuloillansa, he ovat pitäneet taikauksia, luottaneet noitain elli pettäjään viekkauteen, ja uskoneet turhia hengiä maa-ilmassa. Kuitengin sanoi Koulu-mestari, että Suomessa on ollut vähin sen laisia heikko-uskoisia, vaan enemmän niitä, jotka ovat muita palkan edestä uskottaneet.”⁶³ Nämä koulumestarin mainitsemat muut eivät voineet olla kuin juuri papistoa, joka näin ollen oli suurelta osalta syyllinen rahvaan enakkoluuloiseen valistumattomuuteen.

⁶⁰ Juteini 1817 IV, s. 18.

⁶¹ Juteini 1817 IV, s. 12.

⁶² Juteini 1817 IV, s. 23. — Huomattakoon myös, että muutamaa sivua aikaisemmin on tässä tutkimuksessa lainattu runoa, jossa todettiin entisaikaan ukkojen uskoneen asiat olivatpa ne totta taikka valhetta ja että tällaiset ukot saattoivat uskoa tapahtumattomankin.

⁶³ Juteini 1817 IV, s. 8.

Taikausko ei kuitenkaan ollut ainoa rikkaruoho, joka valistuksen oli juuritava pois uskonnollisuuden maaperästä. Murheellisella mielellä kertoi ”pännän käyttäjä” tapauksen, jolloin tammikuussa syntynyt lapsi haluttiin viedä mahdollisimman pian kasteelle.

”Tuskin eloon ehtineenä
kapalossa kitisevä
lapsi tuodaan Temppeliin,
kirkon kylmemmän sisälle.
— Mutta, mitä tapahtuupi!
pienellä on hengi hellä,
lapsi kuolee kastettaisa,
Papin pyhästi sanellen:
Pakene sä, paha hengi,

siirry pojes sikiästä!

Vaikka vailla hengeäkin
oli povi poikaisella,
Pappi ruumiin runsahasti
siunas’ kuitengin sanalla,
että kirkko kumahteli,
risti rinnan kädellänsä,
kallon vedellä valatti.”

Järkyttyneenä esitti runoilija kysymyksen: ”Kenen syy ja syndi liene, ett’ on lapsi lakastunut varhain vaipunut elosta?”⁶⁴ Vastauksen antamisen jätti kirjoittaja kunkin lukijan itsensä tehtäväksi. Epäilemättä kuitenkin ennakoluuloihin ja vääriin tapoihin pitäytyneen papin kannettavaksi jäi suurin vastuu. Järkevästi ja valistuneesti toimittaessa lapsi olisi jäänyt henkiin. Tässä yhteydessä on myös aiheellista palauttaa mieliin Juteinin yhteiskunnallisia ajatuksia käsittelevä luku. Runsaasti hän löysi papistosta ahneutta, omahyväisyyttä ja tuomitsevaisuutta. Ehkä juuri viimeksi mainittu ominaisuus, pelottelu helvetillä ja paholaisilla, oli pohjana valistusmiehen syytöksille, jotka koskivat taikauskon levittämistä palkan edestä. Muistettakoon kuitenkin, että Juteini itse oli karkäs maa-laamaan helvetin lieskojen loimotusta, kun vain ihmisen synti hänen käsityksensä mukaan oli tarpeeksi raskas.

Koska Juteinin käsityksen mukaisessa valistuksen levittämisessä taikauskon hävittäminen oli aivan ensimmäisiä tehtäviä, ei ihme, että hän itse yritti ahkeroida parhaansa mukaan tässä työssä. Vaikka edellä useasti lainattu vuoropuhelu ”Perhe-Kunda. Pila-Kirjoitus Epä-Luuloista, Kolmessa Osassa” sisälsi runsaasti kirjailijan yhteiskunnallista julistusta, oli sen eräänä keskeisenä tarkoituksena nimenomaan saattaa naurunalaisiksi hurmahenkinen uskonnollisuus ja kaikenlaatuinen taikausko. Samana vuonna ilmestynyt Pila Pahoista Hengistä, Kolmessa Kanssa-puheessa, Uskon Vahvistukseksi palveli epäilemättä samaa tarkoitusta. Kirjan kuvaamat pirut olivat surkeita karrikatyyrejä ja koomisia olentoja, jotka epäilemättä olivat omiaan saattamaan halutulla tavalla naurunalaiseksi koko paholaisuskon. Kaukana olivat nämä hahmot siitä sielunvihollisesta, joka kävi ympäri kuni kiljuva jalopeura.⁶⁵ Vaikka kyseessä olikin nimen-

⁶⁴ Juteini 1817 I, s. 17—18.

⁶⁵ Juteini 1817 IV — Juteinin yhteiskunnallisia mielipiteitä käsittelevässä luvussa on käsitelty Perhe-Kunda näytelmän yhteiskunnallista julistusta. — Pila Pahoista Hengistä, Juteini 1817 V.

omaan pilakirjoitus, halusi Juteini tapansa mukaan sirotella sinne tänne tekstin sekaan pieniä opetuksia ja mielipiteenilmaisuja. Kun toinen pahoalaisista, Kyöpeli, kertoi pahan noidan vanginneen hänet pitkäksi aikaa luolansa seinään, jatkoi hän: "Ei ollut minun kuitengan niin kauan hätää kuin Tontut, Maanhaldiat ja muut Männingäiset elossa olivat. Mutta sitte kuin ne kaikki ihmisten uskon kautta katosivat, niin oli minulla aika ikävä ja vatsa tyhjä." Sama "halpaus-tauti" kuin muita henkiolentoja uhkasi nyt myös pahoalaista, koska ihmisten usko siihenkin oli järkkymässä. Ihmiset tosin vieläkin luulivat pahojen henkien matkaan saattavan paljon ikävyyttä, vaikka syy oli kokonaan toisaalla. Näin haasteli toinen piruista: "He ihmiset sanovat kyllä: ei nimi miestä pahenna, jos ei mies nimeä. Kuitengin ovat he luulleet me, meidän nimemme tähden, syypäiksi kaikkeen pahuuteen heidän keskellänsä, ehkä syy on ollut joko heidän tyhmyydessänsä, totutuissa tavoissansa, taikka muiden vietteleväisissä esimerkissä."⁶⁶ Rivien välistä oli selvästi luettavissa, kuinka Juteini uskoi valistuksen levitessä niin pahoalaisuskon kuin ihmisen pahuudenkin ennen pitkää vähenevän. Kenties valistuneisuus ennen pitkää olisi lopettanut eläinten rääkkäämisen ja aviottomien lasten syntymisenkin, ettei pahoalaista olisi tarvittu edes näihin Juteinin mielestä niin luvallisiin ja hyviin tarkoituksiin. Ikäänkuin symboliseksi lopuksi tarinalle houkutteli pitäjän seppä Rautava lopuksi pahoalaiset pysyn piippuun ja ampuu heidät taivaan tuuliin.

Pila Pahoista Hengistä on ollut omana aikanaan ilmeisen suosittu. Kymmenen vuoden kuluttua ilmestymisestään otettiin siitä toinen painos.⁶⁷ Kun Juteini kuoli 1855, oli tämä teos ainoa, jonka Sanomia Turusta muistokirjoituksessa mainitsi: "Usiat lukioistamme kyllä tuntevat: 'Pila pahoista hengistä', joka aikansa oli kaikkein kädessä."⁶⁸ Pietari Päivärinta omasta puolestaan todisti nuoruudestaan 1840-luvulla kertoessaan: "Ainoat kirjat siihen [kansan valistamisen] suuntaan lienevät olleet siihen aikaan: Juténin 'Pila pahoista hengistä' ja 'Hobergin äijä', jotka jokainen osasi ulkoa, mutta jotka taikamaisen ja kelvottoman sisältönsä puolesta eivät liene kansaa paljon sivistäneet."⁶⁹ Tuskin Juteinin teosta minään varsinaisena kansansivistystä palvelevana tuotteena voidaankaan pitää, mutta taikauskoa se on varmasti aikanaan ollut paljolti hävittämässä. Siitä kertoo jo yksin sen saavuttama laaja suosio. Juteini osasi kirjoittaa kansan maun mukaisesti ja siinä sivussa hän kyllä myös jakoi haluamaansa valistusta.

Samaa tarkoitusta kuin edellä käsitelty teos, palveli myös vuonna 1819 ilmestynyt Kummituksia elli Luonnollisia Aavis-Juttuja, Valistuksen lisäksi. Kirjasen

⁶⁶ Juteini 1817 V, s. 6, 7.

⁶⁷ Juteini 1827 V.

⁶⁸ Sanomia Turusta n:o 29 17. 7. 1855. Uutinen on sangen lyhyt käsittäen vain kymmenen riviä yhdellä palstalla.

⁶⁹ Päivärinta 1877, s. 26. — Heikinheimo 1955, s. 597. — Päivärinta oli syntynyt 1827, joten hänen nuoruutensa sattui juuri 1840-luvulle. — Ks. myös TalviOja 1915, s. 144—145.

ilmoitti Juteini ”lyhykäisesti ja vapaasti” kääntäneensä saksan kielestä.⁷⁰ Kuten nimestäkin ilmenee, sisälsi vihkonen kummitusjuttuja, jotka kaikki kuitenkin saivat tarinoiden lopussa luonnollisen selityksensä. Usein sisältyi anekdootteihin myös humoristisia aineksia, jotka olivat omiaan kääntämään pilan kärjen aaveisiin uskoneisiin. Juteini koetti jälleen käyttää hyväkseen vanhaa totuutta: joka saa naurajat puolelleen, voittaa. Kokoelmansa motoksi oli hän sorvannut säkeet: ”Tutkimata tunnottomat / aina aaviita näkevät; / Kummitusten kuvailiat / luonnon lujat vaikutukset, / pian ihmeinä pitävät.”⁷¹ Ihminen, joka ei hyväksynyt luonnontieteiden esille tuomia totuuksia, antoi taikauskon sitoa itseään ja eli pelon vallassa. Vasta valistuksen ja järjen tuoman johdatuksen avulla pääsi ihminen todella vapaaksi ja saattoi tulla onnelliseksi.

Siinä vanhentuneessa yhteisen kansan ajattelutavassa, jota Juteini yritti saada muuttumaan, oli paholais- ja taikausko, uskonnollinen suvaitsemattomuus ja väärät uskonnolliset ennakkoluulot erottamattomasti kietoutuneet yhteen. On näin ollen vain luonnollista, että valistuksen ja järjen muovaamassa ihmisten uudessa asennoitumisessa ei siinäkään voitu jättää uskonnollisia kysymyksiä syrjään. Tämän vuoksi ei tässä yhteydessä Juteinin kansalle tarjoamaa valistuksen oppia hahmoteltaessa voida välttää sivuamasta myös hänen uskonnollisen ajattelunsa aineksia. Juteinin henkinen ja sielullinen murros 1820-luvun alussa suuntasi vielä entistäkin enemmän hänen mielenkiintoaan uskonnollisiin kysymyksiin.⁷² On sitäpaitsi todettava, että Juteini ei suinkaan ollut systemaattinen ajattelija, joka todella olisi koettanut luoda jonkinlaista selvästi hahmoteltua ajatusrakennelmaa määritelmineen ja kokonaisuuksineen. Päinvastoin hänen valistuksen sisältöä ja olemusta koskevat lauselmansa on — kuten poliittiset ja yhteiskunnallisetkin — poimittava sieltä täältä muun tekstin lomasta. Lisäksi on todettava, että hänellä eivät käsitteet henkinen ja hengellinen suinkaan olleet erillään, vaan monella tavalla toisiinsa kietoutuneina. ”Valistus on sielun silmä, Raamattu sokean sauva”⁷³, totesi Juteini ja eräässä toisessa kirjassaan hän todisti, kuinka juuri järki on sielun paras suojelija.⁷⁴ Niin henkisessä kuin hengellisessäkin elämässään tarvitsi ihminen valistuksen ja järjen apua. Ilman niitä ei hän lainkaan voinut elää ihmisen arvoista elämää, sillä ”järjen valistus on ihmisen paras johdattaja maan päällä; tämän kautta jokainen onnen ja tyytyväisyyden löytää”. Valistus, järki ja Raamattu olivat yhdenvertaisia ihmisen sielun johdattajia onnen tiellä. ”Viisauden pyhä valo, / järki jalo, / valistusta vahvistaa, / valistus, se voimallansa, / voitollansa / vasta onnen saavuttaa.”⁷⁵ Vain järjen valistuksella saattoi ihminen saavuttaa todellisen onnensa. Tämä oli kuitenkin vielä sangen

⁷⁰ Juteini 1819 II.

⁷¹ Juteini 1819 II, s. 2.

⁷² Tästä murroksesta puhuttu 7. luvussa. Ks. s. 141—146.

⁷³ Juteini 1815 III, s. 9.

⁷⁴ Juteini 1817 I, s. 15.

⁷⁵ Juteini 1826 V, s. 14, 24.

ylimalkaista ja määrittelemätöntä. Samana vuonna julkaisi Juteini toisenkin teoksen, jossa selitteli tarkemmin näkemystään. Tämä kirja oli nimeltään Sangari Sionissa elli Valistuksen Voitto Pimeyden Vallan ylitse ja se käsitteli Jeesuksen elämää ja merkitystä.

Juteini teki Vapahtajasta selvän valistushahmon, jonka päämerkitys oli nimenomaan siinä, että hän levitti valistusta kansan keskuuteen:

”Kautta kauniin opetuksen
J e s u s aina julkisesti
vaikutteli valistusta,
huojennellen huokaukset
ojendeli orjain mielet
johdatteli joukot suuret

helvetingin harha-tiellä,
tutki taivahan totuutta;
käski kansan kääntymään
poies sunnista [!] pahasta,
lähenemään laupiutta
kautta sulan hyvän-suonnon. . .”⁷⁶

Kirjailija käytti Jeesuksesta nimitystä ”Valistuksen Valdakunnan itse korkea kuningas”. Tämä oli saapunut ihmisten luokse ”totuudella poistelemaan pahennusta, osottamaan onnen tietä valistuksensa valolla, että viimein vapahtaisi synnin alda Sioninsa, johdattaisi kaikki kansat luoksi autuuden avoimen.” Hänen ansiostaan ”Kiros on kukistettu, taivas avattu eteemme; eikä ole epäilystä tulla tielle oikealle, jota varten valistuksen J e s u s valmisti varoksi, jonga loiste lopettaapi epä-luulon erhetukset. . .” Lopputuloksena tästä kaikesta työstä oli uusi valistuksen tyyssija maan päällä: ”Pyhästi on perustettu maassa rauhan asun-maja, valistuksen valdakunda, josta pakenee pimeys.”⁷⁷

Valistusta oli se, että kansa kääntyi pois helvetin harhatieltä ja pahasta synnistä. Valistusta oli se, kun totuudella ohjattiin ihmisiä onnen tielle. Valistuksen vallitessa katoaisivat väärät ennakkoluulot. Valistus voisi luoda onnen ja rauhan ihmisten keskuuteen. Lyhyesti sanottuna oli kaikki se, mikä oli omiaan tekemään ihmisiä entistä paremmiksi valistusta. Juteinin pohtiessa uskonnollisia ongelmia oli sana valistus vähitellen laajentunut eräänlaiseksi panteistiseksi käsitteeksi, johon sisältyivät kaikki maalliseen, henkiseen ja hengelliseen hyvään johtavat ihmisen onnen ainekset. Kaikki hyvä oli valistusta, paha sen vastakohta.

Vapahtajaa käsitelleen runoelmansa loppuun Juteini liitti suorasanaisten lisäyksen ”Tutkinnoksi Uskon laadusta Autuuden Opissa”. Heti tämän pohdinnan alussa hän totesi, että Kaikkivalda ei katso ”uskon ulko-laadua”. ”Jokaisella kansalla maan päällä on jokuu tundo Jumalasta. Ihmiset palvelevat händä moninaisen muodon alla, ja löytävät hänestä lohdutuksen. Hänen olendonsa on tosin meille käsittämätön, ja tieto hänestä on sekainen meidän tunnoissamme sen suhteen kuin händä epäluulon hämärällä taikka järjen valistuksella tutkitaan.”⁷⁸ Uskonto ei Juteinilla suinkaan ollut tunteen vaan järjen ja tietämyksen asia. Luonteenomaista hänelle oli, että hän liitti kristinuskon perustajaa kos-

⁷⁶ Juteini 1826 IV, s. 16.

⁷⁷ Juteini 1826 IV, s. 14, 26—28.

⁷⁸ Juteini 1826 IV, s. 32.

kevaan runoelmaansa kirjoitelman, jossa hän oli valmis selittämään kaikkien uskontojen olevan yhtä hyviä ihmisen onnelle. Totesihan hän edellisessä lainauksessa, kuinka jokaisen uskonnon tunnustajat saattoivat saada omasta (kaikille yhteisestä?) jumalastaan lohdutuksen. Olennaista ei tällöin ollut itse uskonto, vaan millä tavoin jumalaa lähestyttiin. Näin laajeni Juteinin järjen ja valistuksen oppi lopulta suvaitsevaisuuden julistukseksi. Uskonnosta riippumatta olivat kaikki ihmiset samanarvoisia, kunhan vain järjen valistus pääsisi heihin vaikuttamaan. Kirjasessa Pila Pahoista Hengistä oli todettu, ettei enää pakanoitakaan helvettiin tuomittu, kymmenkunta vuotta myöhemmin olivat pakanat saavuttaneet jo täydet ihmisoikeudet.

Ilmeistä on, että Juteini lopulta oli taipuvainen ajattelemaan kaikilla uskonnoilla olevan saman Jumalan. ”Jolla on hartautta hyvyteen, ja rakkautta lähimmäistä kohtaan, älkön epäilkö Jumalan suosiota; hän luottakon tähän perustukseen, mikä autuuden opin ulkonainen tunnustus hänellä olla mahtane...” Jumala suosi ihmistä hänen sisäisen kilvoittelunsa eikä uskonsa laadun perusteella. Jumala oli siis uskontunnustusten yläpuolella tai kenties aivan ulkopuolella. Eräässä lainatun kirjoituksen toisessa kohdassa Juteini lausui: ”Jumalan suosio on merkillinen sana, jota mainittaissa pimeyden portit tärisivät, ja taivas valkenee meidän silmissämme. Etsittäissä Jumalan suosioa hyvyyden kautta, on ihmisen arvo ylenevä. Tästä alkaa se valistus, joka lämmittäin loistaa kansain kesken, ehkä uskon ulkonaiset tunnustukset olisivat heillä erinäiset. He rakastavat ja hyödyttävät palkatoinakin toinen toistansa.” Kaikkien kansojen uskontojen perusluonne oli sama ja niiden yhteinen Jumala katsoi ihmisen valistuneisuuteen, ei hänen uskontunnustukseensa. Viimeisellä tuomiollakaan ei suinkaan udeltu ihmisen uskoa, vaan sitä, kuinka hän oli elänyt ja kilvoitellut tässä ajassa.⁷⁹ Rahvas sai todella Juteinilta sangen toisenlaista uskonnollista valistusta, kuin mitä sille sunnuntaisin jaettiin saarnatuoleista. Juteini ei maininnut mitään vierasta uskontoa erityisesti. Ilmeiseltä kuitenkin tuntuu, että tällaiseen valistukselliseen suvaitsevaisuuteen on myönteisesti vaikuttanut Viipurin tunnetusti kosmopoliittinen ilmapiiri. Sen voi ajatella ainakin antaneen hänen käsityksilleen sopivan taustan. Ihmiset, joilla oli eri uskonto, saattoivat elää toisiinsa suvaiten samassa kaupunkiyhteisössä.

Järjen ja valistuksen käsitteiden rinnalle kuului Juteinilla kiinteästi ja läheisesti termi *Hyvän suondo*. Tätä luomaansa käsitettä toisteli hän melkein kautta koko tuotantonsa. Ihminen, ”joka alkain nuoruudesta on ahkeroinnut täyttää Luojaansa käskyjä, ja vilpittömästi seurata oman tundonsa lakia järjen ja hyvän-suonnon johdatuksen alla”, oli saavuttanut pysyvän mielenrauhan, joka ei järkkynyt kuolemankaan edessä.⁸⁰ Tällainen ihminen oli panssaroitu maailman pahuutta vastaan ja osasi aina vaeltaa nuhteettomasti, sillä ”j ä r k i ja myös

⁷⁹ Juteini 1826 IV, s. 36. — Juteini 1817 III, s. 13—14.

⁸⁰ Juteini 1817 VII, s. 9.

hyvän suondo sielujamme suojelevat.”⁸¹ Jos ihminen antoi järjen määrätä käyttäytymisensä valistuksen ohjaamassa hengessä ja hänellä lisäksi oli hyvän suondoa, oli hänellä kaikki ne ominaisuudet, mitä kohtuudella voitiin vaatia oikeaa tietä kulkevalta. Mitään muuta ei elämässä todella tarvittu.

Vaikuttaa ilmeiseltä, että Juteini päätyi hyvän suonnon merkityksen korostamiseen ja mahdollisesti keksi koko käsitteen pohtiessaan kasvatuskysymyksiä. Ensimmäisen kerran esiintyi tuo käsite nimittäin hänen kirjoittamassaan lapsille tarkoitettussa lukukirjassa.⁸² Kerran käsitteen luotuaan hän pian ryhtyi pohtimaan sitä tarkemmin, ja lähinnä juuri vuonna 1817 hän selvitteli sitä laajasti.

Hyvän suonnon vastakkaiskäsitteenä oli ”väärä oman voiton pyyndö.”⁸³ Nämä kaksi vastakkaista voimaa taistelivat ihmisessä. ”Oman voiton pyynnön peldo kartuttaapi kato-vuodet... hyvä, puhdas hyvän-suondo laihon kandaa lainehtivan.”⁸⁴ ”Hyvän suonnon puutteessa kasvaa paljosta oman voiton pyynnöstä, sukumme häväistykseksi, kateus, joka yllyttää useasti iloongin toisen vahingon ylitse.” Kohtuullinen oman voiton pyyntö oli tosin Juteinin mielestä tarpeen, sillä siitä ”ilmestyy ahkeruus ja toimellisuus”, ja ”varsin vailla oman voiton pyyndöä olisi työläs itseänsä elättää.” Hyvän suomuus ei saanut olla itsestä eikä liiallista, sillä silloin siitä saattoi kehittyä ”turmelevainen rakkaus, esimerkiksi: monen vanhemman lastansa kohtaan.”⁸⁵ Itse Luoja oli asettanut hyvän suonnon ihmiseen ja hänen velvollisuutensa oli kehittää tätä ominaisuuttaan.⁸⁶ Vanhempien velvollisuus oli opettaa ”sikiöillensä hyvän suomuuden ja kiittolisuuden lakia” ja ennen muuta oli tämän tapahduttava esimerkin voimalla.⁸⁷ Ihminen, jolla oli hyvän suondoa halusi auttaa lähimmäistään epäitsekäästi ja palkkaa siitä pyytämättä. Hän sitoi haavat, esti tuskat elämässä ja verhosi pyytämättä sitä tarvitsevat lapset.⁸⁸ Hyviä töitä saattoi ihminen tehdä vähemmän puhtaista motiiveista lähtien, mutta näillä ei ollut mitään tekemistä hyvän suonnon kanssa. ”Niin kuin se on mahdotonta, että ihminen taitaa elämässsänsä aina oman voiton pyynnötä vaeldaa, niin on myös vaan se hyvä työ,

⁸¹ Juteini 1817 I, s. 15.

⁸² Juteini 1816 III, s. 21. Kirjasessa olevan Laulun viimeinen säkeistö kuuluu: ”Joka jalon hyvän-suonnon ystävä on elossa, sill’ on rauha oman tunnon viimein majan muutossa.”

⁸³ Juteini 1817 I, s. 14—16. Tässä runossaan Sana-sota kuvaa Juteini kamppailua, jota käytiin toisaalta järjen ja hyvän suonnon ja toisaalta väärän oman voiton pyynnön ja heikuman välillä.

⁸⁴ Juteini 1817 III, s. 14. Runo on verraten pitkä (s. 11—16) ja on se nimeltään Näkö Viimeisestä Tuomiosta. — Ks. myös Juteini 1826 I, s. 29.

⁸⁵ Juteini 1817 VIII, s. 4.

⁸⁶ Juteini 1817 II, s. 7. Tämä kokoelma on ”Jak. Juteinin Vilpittömiä Kirjoituksia”, joka sisälsi hänen lähinnä virsirunoudeksi katsottavia tuotteitansa. — Ks. myös SS 1833 — 44 sekä Juteini 1844 III, s. 147.

⁸⁷ Juteini 1817 VI, s. 8.

⁸⁸ Juteini 1817 III, s. 15.

taikka se osa hyvästä työstä ihmiselle sielun hyväksi, mitä hyvän suonnosta ja rakkaudesta tapahtunut on.”⁸⁹

Juteinin käsite hyvän suondo tuli näin ollen hyvin lähelle sitä, mitä tavallisesti on tapana nimittää kristilliseksi lähimmäisen rakkaudeksi. Mutta juuri tällaista termiä ei hän ilmeisesti halunnut käyttää, sillä hyvän suonnon, kuten valistuksenkin piti oleman koko ihmiskunnan omaisuutta. Riippumatta siitä, mitä jumalaa kukin palveli, puhdassydäminen halasi hyvyttä ja osoitti ”hyvän-suondonsa kaikkia kohtaan”. Aivan kuten järjen siunauksellisuus ja valistuksen hyvää tekevä vaikutus, ei hyvän suodokaan saanut olla vain suppean kristikunnan omaisuutta. Viimeisellä tuomiolla ei Herra suinkaan kysynyt ”mik’ on sulla, sielu parka, ollut muinen usko maassa”. Sensijaan kysyttiin iäisyyteen pyrkivältä: ”Ongo ollut, ihmis raukka, hyvän-suondoa sinulla, harjoitellessas hyvyttä?”⁹⁰ Oikean opin tunnusmerkki ei ollut sidottu mihinkään uskontoon, vaan se oli ”hartaus hyvyteen ja rakkaus lähimmäistä kohtaan.”⁹¹ Epäilemättä tämä tunnusmerkki soveltui hyvin kristinuskoon, mutta Juteinilla se ei rajoittunut vain tähän, vaan kaikki ihmiset olivat tässä toistensa vertaisia pyrkinessään ihmisyyteen. ”Tästä ulos lähtein taitaa ihminen vasta havaita pää-maalinsa, joka on: hengen valistus, ja täydellisyys hyvydessä. Tämä on se pää-maali, jota etsien ihmisen arvo kirkastuu ja ylenee yli kaiken luonnollisen vertauksen; sillä hengen valistus on kirkkaampi kuin auringo, ja täydellisyys hyvydessä ylempi kuin korkeudet.”⁹² Järki, valistus ja hyvän suondo olivat ne ominaisuudet, jotka pystyivät yhdistämään ihmiskunnan yhdeksi kokonaisuudeksi ja muuttamaan sen entistä paremmaksi. Uskontojen yhdenvertaisuuden julistaminen suvaitsevaisuuden hengessä sekä hyvänsuondoon pyrkimisen ulottaminen koskemaan jokaista ihmistä laajensi näin Juteinin ajattelun koskemaan kaikkia kansoja yli valtiollisten rajojen, jopa yli koko maanpiirin.

Kaikilla ihmisillä riippumatta heidän uskonnostaan oli vapaa tahto. ”Koska me tutkimme Jumalan viisautta, havaitsemme me, että ihmisellä pitää oleman vapaa ehto kaikissa harjoituksissa, nimittäin hyvässä ja pahassa; sillä mikä viisaus olisi se, andaa ihmiselle tiedon sekä pahasta että hyvästä, tunnon sekä oikeudesta että vääryydestä, ja kieldää häneldä vapaan tahdon vaelluksessansa?” Mitään ennaltamääräämisoppia ei Juteini hyväksynyt, sillä se olisi estänyt vapaan tahdon toteutumisen. Juuri hyvän suonnon omaksumisessa tuli ihmisen käyttää valinnan vapauttansa. ”Ei niiden velvollisuutten täyttämisellä, joihin laki vaatii, autuutta peritä; ehdon velvollisuuden täyttämistä autuus seuraa.” Valinta oli suoritettava hyvän suonnon ja oman voiton pyynnön välillä. Nämä kaksi olivat ”ihmisen ehdolliset omaisuudet (menniskans moraliska egenskaper)”. ”Kaikki

⁸⁹ Juteini 1817 VIII, s. 11—12.

⁹⁰ Juteini 1826 IV, s. 36. — Juteini 1817 III, s. 13—14.

⁹¹ Juteini 1826 IV, s. 34.

⁹² Juteini 1826 IV s. 34—35.

muut sekä hyvät että pahat omaisuudet saavat näistä, oikein taikka väärin käyttämisen kautta, alkunsa.” Hyvän suonnon ja oman voiton pyynnön ”yhteinen sikiä” oli ”oikeuden tundo, joka yhdistettynä ymmärryksen kanssa järjeksi kutsutaan.”⁹³ Näin jälleen tätäkin kautta päädyttiin järjen käsitteeseen, johon Juteinilla liittyi sen elimellisenä osana hyvän suondo.

Kaiken edellä esitetyn hyvän suondoa koskevan julkaisi Juteini suomeksi. Huokeasti voidaan kysyä, kuuluuko se todella hänen kansanvalistustyötänsä koskevaan kirjoitteluun eli oliko se tarkoitettu suomea puhuvalle rahvaalle vaiko samaa kieltä osaavalle sivistyneistölle. Ilmeisesti vastaus on sekä että. Jos ajatellaan kansan ymmärtäneen hänen valtiolliset, poliittiset ja yhteiskunnalliset kirjoittelunsa, niin ei kaiketi edellisessä ole mitään sellaista, mitä Raamattuun perehtynyt valistunut talonpoika ei olisi pystynyt käsittämään. Ja juuri valistuneen talonpoikaiston puoleen Juteini halusi kääntyä, kuten monesti aikaisemmin on voitu todeta. Toisaalta lienee todettava, että viipurilainen sivistyneistö verratien yleisesti kirjojen ilmestymisaikoihin osasi suomea, joten todennäköisesti kirjailija toivoi esitetyille ajatuksilleen myös sivistyneitä lukijoita. On muistettava, että Wiburgs Wochenblatt julkaisi hänen suomenkielisiä runotuotteitaan, joten tietoisesti ajateltiin sivistyneistön osaavan nauttia mitallisesta suomenkielestä saati sitten proosasta, jolla hyvän suondoa paljon käsiteltiin. On kuitenkin huomattava, että näitä samoja asioita, joista Juteini kirjoitti suomeksi, hän julkaisi myös ruotsin kielellä.⁹⁴ Tämä panee ajattelemaan, että suomenkieliset tuotteet sittenkin olivat tarkoitettut voittopuolisesti valistuneen rahvaan luettaviksi ja näin hyvän suonnon jatkuva julistus olisi hänen oman käsityksensä mukaan kuulunut nimenomaan kansanvalistustyöhön.

Toinen asia kokonaan on — kuten aikaisemminkin on jo tullut todetuksi — että ilman hyvän suondo -käsitteen selvittämistä Juteinin mielitermit järki ja valistus olisivat jääneet liian pinnallisesti selvitettyiksi, siksi kiinteästi tuo käsite kuuluu valistuksen miehen ajattelun kokonaiskuvaan.

Jaakko Juteini oli ihmisenä tuskin kovin suoraviivainen luonne. Vaikka tässä tutkimuksessa ei olekaan tarkoitus luoda hänen henkilökuvaansa, voidaan todeta uudistusmiehen saattaneen olla jokapäiväisen elämän kannanotoissaan kenties joskus oman aikansa hieman konservatiivinenkin edustaja. Tämä on luonnollista, sillä tuskin minään aikana olisi mahdollista löytää kaikilla elämän aloilla uudenaikaisesti tai radikaalisesti asennoitunutta ihmistä. Kun Juteinia sensijaan

⁹³ Juteini 1817 VIII, s. 3, 5—7.

⁹⁴ Wiburgs Wochenblattin julkaisemista Juteinin runoista ks. Juteinin kirjoitusten luetteloa. Moraalisia ja eettisiä ongelmia ruotsin kielellä pohti Juteini 1827 julkaisemassaan teoksessa *Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnens* (Juteini 1827 I). Jo vuonna 1819 oli Juteini käsitellyt erästä em. teoksen aihetta ruotsiksi ja liittänyt sen kokoelmansa *Lähtö-Laulu, eller Hyvästi-Jättö Väinämöiselle* (Juteini 1819 IV) loppuun. Artikkelin nimi oli *Min Öfvertygelse, eller Reflexion om Fritänkeri*. Samaa asiaa käsittelee *Anteckningar-kirjan* luku *Betraktelse om Fritänkeri* (s. 49—55).

tarkastellaan yhteiskunnallisena ja kansallisena herättäjänä sekä valistusmiehenä, on kuva toisenlainen.

Jos halutaan löytää Juteinin herättäjäntyön pienin yhteinen nimittäjä, kaiken yhdistävä tekijä, ei se ole vaikeaa. Kaikki hänen uudistuspyrintönsä tähtäsivät lopulta vain yhteen ainoaan tärkeimmäksi havaittuun. Suomen uutta asemaa valloituksen jälkeen oli hän punninnut sen mukaan, mitä hyötyä siitä olisi oleva maamme suomenkieliselle kansanosalle, talonpoikaistolle. Maamiehen työn arvon korostaminen säätyläisten silmissä, virkamiesten tason nostaminen, suomen kielen kehittäminen ja sen käytön lisääminen, kaikki tuo olisi parantanut suomalaisen rahvaan asemaa. Kun hän loi suomalaisen kansanmiehen ”todellisen ihannehahmon”, sisukkaan korvenraivaajan kuvan, oli hänellä mielessään Suomen kansan maineen nostaminen venäläisten tasolle ja jos mahdollista siitä ylikin. Totta on, että tähän ihannekuvaan oli kansan asian oltua vuosisadat laiminlyötynä tullut muutamia ikäviä tahroja, mutta kun siitä nyt Juteinin ohjelman mukaisesti valistettaisiin, niin asiantila muuttuisi. Rahvas oppisi sivistynyttä käytöstä, alkaisi kohdella eläimiään kunnollisesti, luopuisi taikauskoisista tavoistaan ja ennakkoluuloistaan tieteen saavutukset hyväksyen ja näin nousisi pian näissäkin asioissa muiden säätyjen rinnalle ja ohikin heistä. Suvaitsevaisuuden julistus, eri uskontojen ja kansallisuuksien tasa-arvoisuuden korostaminen oli sekin aivan ilmeisesti ainakin osittain lähtöisin selvästä realiteettien maailmasta. Viipurin ympäristön monenkirjavan väestöaineksen oli tultava yhteiseksi parhaaksi toimeen keskenään. Koska Pietarin kaupunki oli vanhalla suomalaisella alueella, oli rauhallinen eläminen venäläisten rinnalla suomalaisille ilmeisen välttämättömyys. Molemminpuolisesta kunnioituksesta ja suvaitsevaisuudesta ei vähälukuisempi ainakaan hyötyisi pienemmässä määrin. Kaikessa, mihin Juteini herättäjän työssään ryhtyi, oli määräävänä yksi ainoa: suomalaisen rahvaan elämän kaikinpuolinen parantaminen.

*... ei ainoakan armahda,
ei valituskan vapahda
köyhää ja kurjaa miestä.*

Juteini WWB 1824—43

7. YHTEISKUNNALLINEN HERÄTTÄJÄ VAIKENEE, MUTTA HÄNEN TYÖNSÄ VAIKUTUS JATKUU

Vuonna 1820 ilmestynyt Huilun Humina elli Takaisin Tulo Väinämöisen Hyvästi jätöstä oli varsinaisesti viimeinen Jaakko Juteinin voimakassanaista taistelu- ja julistuskirjoista. Tämän jälkeen julkaistuissa teoksissaan hän oli jo selvästi luopunut aikaisemmasta hyökkäysasenteestaan. Yhteiskunnan arvostelu ei enää ollut kirjojen lähtökohta ja pääsanoma, vaan se oli entistä peitetumpää, ikäänkuin rivien väliin kätettyä.¹ Jopa kiinnostuksen suuntakin muuttui. Kuten on jo todettu, saattoivat eläinten suojelu ja nuorison varjeleminen esiaviollisista sukupuolisuhteista nyt näyttää runoilijasta ajankohtaisimmalta ja tärkeimmältä tehtävältä. Ennen niin ulospäin suuntautunut runoilija kääntyi myös yhä selvemmin yhteiskunnallisista pulmista ihmisen sisäisiin probleemoihin. Juteinin tämän vaiheen eräänlaisena huipentumana voidaan pitää ruotsinkielistä teosta Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnens, joka sisälsi pikkumuotoisia, jokamiehen filosofisia pohdiskeluja erilaisista elämänkysymyksistä. Tämän jälkeen oli kuluva 17 vuotta, ennenkuin Juteinin seuraava teos painettiin. Viipurilaisia sanomalehtiä hän toki tänä aikanakin avusti julkaisemalla Sanan Saattaja -lehdessä enimmäkseen jo ennen painattamiaan runoja.²

Päättyessään varsinaisen yhteiskunnallisen taistelijan työnsä Huilun Huminaan oli Juteini 39-vuotias. Hänen yhteiskunnallista ohjelmaansa selvittelevässä luvussa todettiin, kuinka voimakkaasti häneen vaikutti pastori Ahlqvistin häneen kohdistama paskilli. Hän tunsu itseänsä kohdanneen mitä suurimman vääryyden sekä loukkauksen ja hän oli valmis lopettamaan kirjailijan työnsä siihen hetkeen. On siis esitettävissä selvä ja konkreettinen tapaus Juteinin elämästä, voimakas syy, jolla on helppoa selittää kriitikon vaikeneminen. Koska runoilijan työstä näytti koituvan enemmän harmia kuin hyötyä, niin miksi olisi enää jatkanut.

Helppoa on myös kytkeä Juteinin syrjään vetäytyminen ajan yleiseen murrokseen. Maassamme noudatetun suhteellisen vapaamielisen politiikan sijaan astui tunnetusti vuoden 1820 jälkeen — ja oikeastaan jo ennen sitä — uusi poliitti-

¹ Näitä teoksia olivat Nimi — Päivä, elli Hyvä Elämä Hovissa (Juteini 1824) ja Viisauden Vaellus Maan päällä (Juteini 1826 V). Muista tämän kauden tuotteista ks. lopussa oleva Juteinin teosten luettelo.

² Juteini 1827 I. — Ks. myös Juteinin teosten lopussa oleva luettelo.

nen suuntaus, joka ei liiemmästi pitänyt kansan parista lähteneestä arvostelusta. Kun kerran Turussa katsottiin oltavan pakotettuja hiljentämään Arwidssonin voimakas anainen julistus, niin eikö voida ajatella olleen kaksinverroin tärkeämpää lopettaa Juteinin jyrkkä yhteiskunnallisten olojen ja virkamiesten arvostelu, jonka saattoi uskoa villitsevän talonpoikaista kansaa aivan valtakunnan pääkaupungin liepeillä lahjoitusmaiden alati levottomuuksille alttiissa maakunnassa. Vaikka mitään konkretisoitavissa olevaa ristiriitaa runoilijan ja viranomaisten välillä 1820-luvun alussa ei voidakaan esittää, on kitkaa heidän suhteissaan — voimakastakin — varmasti ollut olemassa, siksi laajaa huomiota jo yksin Ahlqvistin häväistysruno Karjalassa herätti. Tuskin Juteinin pahoin parjaamat papit, lahjottavat tuomarit ja monin tavoin moititut virkamiehet hänen puolelleen kiistassa asettuivat. Muistettakoon kuitenkin, että Juteini sai kenenkään estämättä painattaa Viipurissa omat vastineensa (1819 ja 1820) hänen kohdistettuihin syytöksiin. Mutta tämän jälkeen vasta Turussakin viranomaisten ote koveni.³

Erästä seikkaa on Juteinin herätystyötä tarkasteltaessa korostettava. Hän oli runoilija ja kirjailija, joka teki työtään yksin. A. I. Arwidsson oli ylioppilaspo liittikko, jolla oli omassa elämänympäristössään huomattavia taustavoimia sekä myös taistelutovereita. Tällaisten olemassaolo antaa aina lisää uskoa julistuksen oikeutukseen ja auttaa kestämaan vastahyökkäykset. Tietenkin Juteinillakin oli oma ystäväpiirinsä, mutta vasta 1830-luvulla voidaan osoittaa Viipurissa syntyvän aatteellisen ryhmittymän, joka alkoi julkaista suomenkielistä Sanan Saattaja-sanomalehteä. 1810- ja 1820-luvuilla oli Juteini kuitenkin aatteellisessa mielessä yksin.⁴

On aivan ilmeistä, että neljissäkymmenissä oleva kirjailija koki voimakkaan henkisen ja sielullisen murroksen juuri 1820-luvun alkupuolella. Hänen mieltään askarrutti kaiken elämän katoavaisuus, kuolema ja maallinen kärsimys. ”Harvoin välillä syndymän, haudan / muistan muuta kuin ruumihiin-laudan; / tänne itkulla ihminen syndyy, / tääldä itkulla takaisin käändyy.” Jokainen kellon lyönti toi hänen mieleensä elämän päättymisen ja kuoleman:” Koskas kuulet kellon lyövän, ajattele silloin aina surman sortain ikäs syövän . . .”⁵

Monet runot kertovat Juteinin ajatusten askaroineen näinä vuosina fyysisessä kärsimyksessä. ”Voi! kuin on kaikki kamala / ja elo ahdas aivan; / tuonengin tie on tukala, / kuin tunnen tuskan, vaivan.” Ei voi välttää vaikutelmaa, että myös omat sairaudet ja niistä saadut kokemukset olivat muuttaneet runoilijan mielialan synkän pessimistiseksi: ”Kuin martahana matelen / tuskasta turmelduna, / apua etsin, anelen / murheelda murrettuna, / ei ainoakan armahda, /

³ Nurmio 1934, s. 117—194.

⁴ Teperi 1965, s. 27—28, 32—35.

⁵ Runo ”Kirkko-tarha”, WWB 1824—14 sekä Juteini 1826 I, s. 42. — Runo ”Kellon lyöminen”, WWB 1824—31 sekä Juteini 1826 I, s. 67.

ei valituskan vapahda / köyhää ja kurjaa miestä.” Tuntuu todella siltä, että tekijä itse on varsinainen nimihenkilö tässä Viheliäisen Laulussa.⁶

Ei ole arvioitavissa, kuinka suuri osuus Juteinin syvään masennustilaan oli niillä hyökkäyksillä, joita tehtiin hänen aatteellista julistustaan vastaan. Kuka tahansa saattaa joutua henkiseen murrokseen, mutta selvää on, että Juteinin koko siihenastisen elämäntyön arvon kieltäminen ja halveksiminen ei ainakaan hänen sielullista masennustaan parantanut, vaikka otaksuisi koko kriisin alkuperän olleen henkilökohtaisissa syissä. Kun syvenyy runoilijan tämän kauden tuotantoon, ei voi kuitenkaan välttää vaikutelmaa, että vastoinkäymiset ja perinpohjaiset pettymykset aatteellisella rintamalla olivat primäärinen syy ja pitkäaikainen masennus ja kriisitila sen seurausta. Juteini ei ollut saanut sitä henkistä tukea, jota hän oli ilmeisesti odottanut ja kaivannut, ja niin hän tunsi itsensä syvästi yksinäiseksi ja kaikkien hylkäämäksi. Kenties vielä fyysinen sairaus toi oman lisänsä henkisiin kärsimyksiin. Edellä hahmoteltua kuvaa tukee myös Juteinin pitkäaikaisen ystävän todistus. K. A. Gottlund kirjoitti, kuinka Juteinia kohtasi ”kiittämättömäin moamiesten kylmä-syällisyys, kateus, viha ja vaino, jota aina tarjotetaan hyvän-tekiäisten palkaksi, ja kostoksi kansallisesta toimesta ja uskollisuudesta”. Tämä lausuma on kuitenkin verraten myöhäiseltä ajalta ja siinä saattaa olla Juteinin omien muistelmien kaikua, mutta perusajatus siinä on epäilemättä oikea.⁷ Olennaista on sitäpaitsi juuri se, mitenkä kirjailija itse tunsi itseään kohdellun. Koko se yhteisö, jossa hän eli, tuntui tyystin hylänneen hänet ja hänen ihmissuhteensa olivat poikki joka taholle.

Vuonna 1826 julkaisi hän kokoelmassaan Uuden vuoden lahja Viipurilaisille-nimisen runon. Vaikka sen alussa olikin tavanomaiset ja normaalit ”Herran laupiuden” toivotukset, on suurin osa siitä synkän pessimismin leimaamaa.

”Mutta älköt älytöinä,
voiton pyynnön viettelässä,
konnat kulkeko kaduilla;
sillä siitä leviävät
turmelukset tarttuvaiset,
kasvaa Kaupungin häväistys.

.....
Varhain, aamun valjetessa,
käyrä-niskat kävelevät
rahan riettaassa himossa,
taikka suurten suosiota
kumarrellen kerjäreivät
peitteheksi pahain juonden,
taitamattomain tapainsa.

.....

Laiskat, kelmit, kerjäläiset
liikkuvat nyt lendämällä,

.....
hävytöinä, huoletoina
lapset ovat oppimassa
lisäystä laiskuudelle,
kerjun käymisen vikoja;
viat, kasvain lasten kanssa,
paisuttavat pahennusta,
saastaisuutta, surkeutta
koko Kaupungin ylitse.
Tyhmät tavat, niin kuin tauti,
turmelevat tunnon lahjan,
josta kasvaapi kirous.”

⁶ Runo ”Sairaana Lauku”, WWB 1824—24 sekä Juteini 1826 I, s. 57. — Runo ”Viheliäisen Lauku”, WWB 1824—43 sekä Juteini 1826 I, s. 77.

⁷ Suomi n:o 29 14. 8. 1847, s. 114.

Herroista kerjäläisiin asti olivat kaikki vetämässä kaupungin ylle häväistystä ja kirousta. Ihmisten pohjaton omavoitonpyyntö ja itsekäs riettaus olivat Juteinin silmissä niin hallitsevia ominaisuuksia viipurilaisissa, ettei hän tuntunut löytävän heissä mitään hyvää ja arvokasta. Huonot ominaisuudet vain korostuivat siitä, että runonsa alussa tekijä puhutteli Viipurin miehiä viisaiksi.⁸ Tätä vasten kaupunkilaisten pahuus ja alaisuus vain näkyivät entistäkin helpommin ja saivat ikäänkuin tahallisen sävyn. Kirjailijan pessimismissä esiintyy näinä vuosina runsaasti piirteitä, jotka viittaavat voimakkaaseen ihmisvihaan. Eräänlaisena synkän pessimismin huippuna lieenee pidettävä hänen vuonna 1824 julkaisemaansa runoa Vainotun Testamentti, jossa kirjailijan tuntema inho sai irvokkaan hui-pentuman.

”Koskan kuolen kurjuudessa,
sielu siirtyy majastansa
vainon alda vapahana,
väännettäkön vatsallensa
ruumis jäänyt jähtymähän,

että viimein vaino-miehet,
suuteliat saalaa purten,
taka-puolen paljahana
suotta saisivat eteensä.”

Ei voi olla pelkkä sattuma, että nämä säkeet kuuluivat Juteinin laajimman varsinaisen runokokoelman viimeiseen runoon ja näin todella olivat henkisesti masentuneen ja pettyneen miehen eräänlainen testamentti.⁹ Hän ei ollut tullut käsityksensä mukaan kuulluksi, vaan häntä oli kohdeltu väärin ja epäoikeudenmukaisesti. Huomattakoon myös, että tämä kokoelma Runon tähteitä oli Juteinin viimeinen runokirja ennen 1840-luvun uusintapainoksia.¹⁰

Elämänsä murrosvaiheeseen 1820-luvun alussa joutunutta Jaakko Juteinia lie-nee pidettävä jo sangen vakiintuneena poikamiehenä. Ehkä kuitenkin juuri ihmisuhteiden problemaattisuus, henkinen yksinäisyys ja mahdolliset fyysiset sairaudet omalta osaltaan vaikuttivat siihen, että 44-vuotias runoilija 1825 solmi avioliiton siihenastisen emännöitsijänsä Catharina Margaretha Blankin kanssa. Vuonna 1827 syntyi perheeseen sen ainoa lapsi, poika Joel Jacob.¹¹

⁸ Juteini 1826 I, s. 88—90. Tätä runoa ei ole lainkaan julkaistu Wiburgs Wochenblattissa ilmeisesti siksi, että lehden toimittaja ei voinut hyväksyä runon viipurilaisia loukkaavaa sisältöä.

⁹ WWB 1824—52 sekä Juteini 1826 I, s. 92. Runon jälkeen on kirjassa vielä neljällä sivulla joitain mietelmiä mm. avioliitosta. Huomattakoon myös, että runo oli viimeinen Wiburgs Wochenblattissa julkaistu Juteinin kynän tuote. — Toisin kuin tämän kirjan tekijä katseli tätä kautta Juteinin elämässä TalviOja. Hän totesi runoilijan julkaisseen tuotteitaan mainitussa lehdessä ja että hän ”niistä sekä uusista sepitelmistään sitten v:nä 1826 muodosti runovihkonsa ’Runon Tähteitä’, mistä kaikesta näemme Juteinin mielentilan taas täysin tasapainossa ja hänen runoilijamaineensa korkeimmillaan.” TalviOja 1915, s. 11 k.

¹⁰ Ks. lopussa olevaa Juteinin tuotannon luetteloa.

¹¹ SSTS:n kok. VA:ssa. Viipuri, Vihityt 1708—1840, Syntyneet 1710—1830. — TalviOja 1915, s. 11 k—11 l, 12 ä. — Juteini vihittiin 9.1.1825. TalviOja ei tiedä vihkimispäivää, vaan lausuu jopa otaksuman, että vihkiminen olisi tapahtunut vasta vuonna 1826. Joel Jacob Judén syntyi 18.11.1827.

Edellä tässä luvussa mainittuihin teoksiin ja niiden lainauksiin syventyminen osoittaa Juteinin asennoitumisessa uuden piirteen, johon hänessä tapahtunut sisäinen murros johti. Kriittinen mieli oli kyllä oikeastaan entisellään, mutta se oli suuntautunut uudella tavalla. Kun aikaisemmin arvostelun kärki kohdistui ennen muuta yhteiskunnallisiin epäkohtiin, niin nyt Juteini siirtyi suomimaan yleisinhimillisiä heikkouksia. Hän halusi muuttaa pikemminkin ihmistä kuin heidän yhteisöään. Tietenkin asia on niin, että ihmisten tullessa paremmiksi myös heidän keskinäinen kanssakäymisensä olisi tullut entistä miellyttävämmäksi, mutta silti on Juteinin uuden vaiheen sisältämä julistus olennaisesti aikaisemmasta poikkeavaa.

Juteinin henkiseen murrokseen paneutuminen näinkin laajasti on ollut aiheellista ennen muuta sen vuoksi, että ei selitettäisi yhteiskunnallisen taistelijan vaikenemista vain ulkonaisista lähtökohdista käsin. Vaikka ei olekaan olemassa selviä ja konkreettisia osoituksia viranomaisten painostuksesta tai nurjamielisestä suhtautumisesta runoilijaan, niin tuskin kuitenkaan on epäilystä siitä, etteivät Vanhankin Suomen hallintomiehet olisi muuttuneissa poliittisissa olosuhteissa olleet suorastaan pakotettuja reagoimaan yhteiskunnallisen julistajan tuotantoon entisestä poikkeavalla tavalla. Tähänhän on edellä jo viitattukin. Aiheellista on kuitenkin hieman miettiä, onko Juteinin vaikenemista syytä pitää kokonaan viranomaisten toimenpiteiden tuloksena ja minkälaisia painostuskeinoja häneen on tarvinnut käyttää. Tällöin on muistettava, että kirjailijalla oli selvä taipumus tehdä itsestään marttyyri. Kun hänet 1810 syrjäytettiin hallituskonseljnin kielenkääntäjän viran haussa täysin objektiivisin perustein, hän oli aivan varma itseään kohdanneesta suuresta yhteiskunnallisesta vääryydestä. Epäilemättä Juteini myös oli mies, joka suuresti arvosti omaa henkilökohtaista rauhaansa. Taloudelliselle hyödyille hän niinikään pani huomattavan painon kooten elämänsä aikana ilmeisesti asianajotoiminnalla niin suuren omaisuuden, että hänen ainoan poikansa kerrotaan eläneen koko ikänsä isänsä kokoamalla pääomalla.¹² Ensimmäisessä luvussa taas päädyttiin siihen, että hänellä ei kirjallisesta toiminnastaan ollut mitään merkittäviä tuloja, seikka, jota hän itse mielellään korosti. Kirjojen julkaisemisesta luopumiseen saattoi näin ollen kehottaa sangen moni painava tekijä. Ristiriidat vallanpitäjien ja muiden ihmisten kanssa kenties poistuisivat, ehkä saman tien taloudelliset mahdollisuudet suorastaan paranisivat. On näin ollen todettava, että niiden toimenpiteiden, jotka viranomaiset häneen kohdistivat, ei ole välttämättä tarvinnut olla erityisen ankaria. Juteinin saattoi saada vaikenemaan verraten vähillä varoituksilla uhkauksista puhumattakaan.

¹² TalviOja 1915, s. 12 b, 12 ä. — ”Laivan-mittaajana” toimi Juteini 1815—1855 (SS 14 —4. 4. 1840 ja TalviOja 1915, s. 12 s.). Tästä toimestaan kirjoitti hän Elias Lönnrotille Viipurista 29. 3. 1843: ”... laivan mittaus estää minua muuttamasta Helsinkiin. Vaikea on heittää sitäkin virkaa; sillä se antaa minulle rahan apua, että minä täällä voin olla hyvässä elämässä, joka pää-kaupungissa joutilaana niukaksi muuttuisi.” Kirje SKSA:n kirjekok. n:o 5, s. 591—594. — Ruuth 1908, s. 740.

Kaikki edellä tässä luvussa esitetty tapahtui ennen Aleksanterin kuolemaa ja Nikolai I:n nousua valtaistuimelle. Hallitsijanvaihdoksen ja sitä seuranneiden tapahtumien sekä poliittisen ilmapiirin lopullisen kylmenemisen on täytynyt entisestäänkin lisätä Juteinin haluttomuutta toimia oman rauhansa ja etunsa uhalla huutavan äänenä epäystävällisessä korvessa. Vaikka Nikolai aluksi oli-kin hänelle toivon tähti, hän havaitsi pian, mihin suuntaan oltiin menossa, eikä hän enää ottanut kantaa hallitsijan persoonaan enempää kuin vallitseviin oloihin. Tässä yhteydessä voidaan mieleen palauttaa tunnettu vuoden 1826 asetus, joka siirsi lahjoitusmaiden siihenastisten haltijoiden täydelliseen omistukseen talonpoikien maat.¹³

Pian sai filosofis-uskonnollisiin mietiskelyihin kääntynyt runoilija huomata, ettei tämäkään alue suinkaan tarjonnut hänelle mitään rauhan satamaa, vaan hän joutui entistä lujempaan myrskytuuleen. Kuten lienee yleisesti tunnettua, tehtiin Juteinin teoksesta *Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnens viranomaisille 1827* ilmianto, minkä seurauksena kirjailija sai kestää neljättä vuotta jatkuneen oikeudenkäyntiprosessin. Viipurin kämnerioikeuden tuomio oli langettava. Juteinin maksettavaksi pantiin 300 hopeataalarin sakot uskontunnustuksen sekä evankeelisen opin vastaisten mielipiteiden esittämisestä. Samalla määrättiin teoksen koko painosmäärä takavarikoitavaksi ja hävitettäväksi. Näin sai Juteini osakseen sen kirjallisuushistoriassamme ainutlaatuisen ”kunnian”, että hänen teoksensa poltettiin Viipurin torilla vuoden 1829 alussa. Vaikka hovi-oikeuden ja senaatin oikeusosaston päätös 1831 olikin Juteinille vapauttava, täytyi vuodesta toiseen jatkuneen epävarmuuden masentaa jo ennestäänkin pettynyttä kirjailijaa suuresti.¹⁴ Näin ei ole lainkaan ihmeteltävää, että hän kokonaan luopui teostensa julkaisemisesta, ja ilmeistä on, että hän yhä pessimistisempänä hävitti siihenastista kirjallista tuotantoaan.¹⁵

Yrjö Nurmio otaksuu, että ilmianto Juteinin kirjan kerettiläistä sisältöä vastaan olisi alunperin tullut papiston taholta.¹⁶ Tämän käsityksen perustelut ovat loogisia ja se, mitä edellä tässä tutkimuksessa on esitetty, tukee tällaista ajatusta. Jo Ahlqvistin pilkkarunossa ja sen liitteessä varoitettiin Juteinia puhumasta Raamattua vastaan ja julistamasta oppia, joka oli ”meidän maassa perustettua

¹³ Ks. tästä edellä s. 41—43. — Osmonsalo 1949, s. 97—99.

¹⁴ TalviOja 1915, s. 11 l—12 b, 93—106. Teoksensa sivuilla M—XII julkaisee TalviOja oikeudenkäynnin asiakirjoja, joita on kaikkiaan 28 sivua. — Nimenomaan ajan yleistä taustaa vastaan on oikeudenkäynnin projisoinut Yrjö Nurmio. Tästä ks. Nurmio 1934, s. 247—252.

¹⁵ Juteinin ensimmäinen julkaistu kirja vuoden 1827 jälkeen oli 1844 ilmestynyt *Lauseita Jak. Juteinin Kirjoista*. Tämän vihkosien esipuheessa kirjoittaja nimenomaan mainitsee murtunein mielin panneensa prosessin aikana siihen mennessä syntyneitä kirjoituksiaan polttouhriksi.

¹⁶ Nurmio 1934, s. 248—249.

uskoa” vastaan.¹⁷ Nyt esitetyt syytteet olivat ilmeisesti täysin samansisältöisiä, ja juuri tällaisesta toiminnasta Viipurin kämnerioikeus kirjailijan tuomitsikin. 1819 oli aika kuitenkin vielä toisenlainen kuin seitsemän-kahdeksan vuotta myöhemmin. Anteckningar-kirjan ilmestymisen aikoihin piti maassa ohjaksia käsissään kenraalikuvernööri Zakrevski, joka henkilökohtaisesti oli hyvin halukas saamaan Juteinin tuomituksi. Joka tapauksessa on todettava, että oikeudenkäynti aivan ilmeisesti johti siihen, mihin ilmiannolla oli pyrittykin. Juteini oli saatava vaikenemaan, ja niin myös tapahtui. Hänen yhteiskunnallinen ja kansallinen herätystyönsä oli käytännöllisesti katsoen lopussa, uusia taistelukirjoituksia ei enää hänen työpajastaan lähtenyt. Ne runot, jotka hän sittemmin 1830- ja 1840-luvuilla julkaisi Sanan Saattajan palstoilla, olivat harmittomia pikku palasia, jotka eivät voineet pahentaa kenenkään mieltä.¹⁸

Juteinin syrjäänvetäytymistä saatettiin aikalaisten taholta arvostella, vaikka jokaiselle piti päätöksen tekoon vaikuttaneiden syiden olla ilmeisen selviä. Edellä on todettu, kuinka K. A. Gottlund kyllä tunsi sen syrjinnän, jonka kohteeksi runoilija oli joutunut, mutta siitä huolimatta hän kirjoitti, ettei tämän olisi pitänyt luopua ”kirjallisisa toimituksissaan” ”vanhoista poluista”, kuten tämä oli tehnyt. Gottlund moitti Juteinia siitä, ettei tämä ollut uskaltanut ”isompiin henken-kamppauksiin, ja rahoin kustannuksiin, kieleemme tähän.”¹⁹ Hänen ajatuksensa vaikuttavat kuitenkin jälkiviisaudelta. Vaikka Juteini lopullisesti vapautettiin syytteestä, niin hän oli joka tapauksessa sen jälkeen pitkän aikaa merkitty mies, jolla tuskin olisi ollut mahdollisuuksia jatkaa julistustaan. Ainoa mahdollinen vastalause oli vaikeneminen, ja juuri tämän tien Juteini valitsi. Hän ei muuttanut mielipiteitään, hän ei ryhtynyt tuomitsemaan entisiä kirjoituksiaan puhumattakaan siitä, että hän olisi alkanut julistaa oppia, joka olisi ollut ristiriidassa hänen aikaisempien mielipiteidensä kanssa.

Juteinin voimakkaiden taistelukirjoitusten jakson voidaan katsoa kestäneen puolen vuosikymmentä. Vastaavasti laskien oli A. I. Arwidssonin varsinainen taistelukausi noin parin vuoden mittainen.²⁰ Vaikka asia ei suorastaan olekaan vertailukelpoinen, niin oma mielenkiintonsa on toteamuksella, että J. V. Snellmanin Saima-lehden aika kesti sekin ainoastaan kolmisen vuotta.²¹ On näin ollen todettava, että verrattuna näihin kahteen kansalliseen herättäjään, sai Juteini sentään toimia verraten pitkän ajan rauhassa. Jos jotain näin ollen on ihmeteltävä, niin pikemminkin Juteinin ”rauhoitusaajan” pituutta, kuin sitä, että hänet lopulta vaiennettiin. Ainakin osaselitys tähän on jo edellä annettu. Viipurin maistraatinsihteerin vilkkain julkaisujakso osui suhteellisen rauhalliseen

¹⁷ Ks. edellä s. 84—85.

¹⁸ Ks. lopussa olevaa Juteinin tuotannon luetteloa.

¹⁹ Suomi n:o 29 14. 8. 1847, s. 114. Ajatukset on esitetty lehden toimittajan K. A. Gottlundin erääseen toisen kirjoittamaan artikkeliin liittyvässä alaviitassa.

²⁰ Castrén 1951. s. 54—60, 386—399.

²¹ Rein 1928, Ks. esim. 380—384, 419—436.

valtiollisen elämän kauteen. Ehkä on kuitenkin vielä syytä esittää eräs ajatus, joka saattaa selittää, miksi Juteinin yhteiskunnallisiin hyökkäyksiin ei kiinnitetty juuri lainkaan huomiota ennen Ahlqvistia ja Anteckningar-kirjaa. Vastaus lienee tähän huomattavalta osalta se, että Juteini nimenomaan kirjoitti suomeksi. Kansan kielen osaamattomuus, kääntämisen vaikeus ja virkamiesten haluttomuus lienevät vaikuttaneet sen, että Juteinin radikalismia ei yleensä korkeammissa hallitusportaissa lainkaan tunnettu. Todettakoon vielä, että Viipurin sensuuriviranomaiset eivät ilmeisesti olleet kaikkein kärkeäimpiä tarttumaan asioihin, sillä mainitun painokanteen ollessa ensimmäisen kerran esillä kämnerioikeudessa selitti kirjanpainaja Anders Cedervaller Juteinin aina itse ilmoittaneen, milloin mikin kirja piti sensuroida, milloin sen voisi painaa ilman painotarkastusta. Näin oli kirjanpainaja myös menetellyt, eikä kukaan aikaisemmin ollut puuttunut asioihin.²² Vaikuttaa siltä kuin viranomaiset olisivat todella jättäneet kirjailijan omaan harkintaan, miten kunkin hänen teoksensa kanssa oli meneteltävä. Sanalla sanoen hän oli kunnianarvoisa kansalainen, johon täydellä syyllä saattoi luottaa. Vuosina 1819—1822 hän oli toiminut Viipurin Piipliaseuran sihteerinä ja yleisesti tunnettua on täytynyt olla hänen ehdoton uskollisuutensa keisaria kohtaan. Palautettakoon mieliin, että vuonna 1815 oli hänen Aleksanteria ylistelevä runonsa käännetty saksaksi ja julkaistu eräänlaisena korupainoksena.²³

On vielä aiheellista puuttua pariin Juteinin myöhempiin elämänvaiheisiin liittyvään tapahtumaan. Yliopiston riemujuhlan yhteydessä 1840 vietetyssä promootiossa annettiin Jaakko Juteinille yhdessä monien arvohenkilöiden kanssa kunniaotohtorin arvo. Valitettavasti ei mistään asiakirjasta tai laajoista juhlaselostuksista lainkaan ilmene, miksi hänelle tällainen arvo suotiin.²⁴ Tuskin on kuitenkaan epäilystä siitä, että häntä nimenomaan haluttiin kunnioittaa suo-

²² TalviOja 1915, s. 11 n.

²³ Juteini katsoi olevan aiheellista nimenomaan mainita olonsa Piipliaseuran sihteerinä niissä elämäkertatiedoissa, jotka Sanan Saattaja 1840 julkaisi. Ks. SS 14 4. 4. 1840. — Juteini 1815 I.

²⁴ Filosofisen tiedekunnan ptk:t 4. 5. 1827—25. 5. 1853, Mf/Ms 119, HYA. Promootio päätetään pitää 23. 10. 1839. Kunniaotohtoreista päätetään tiedekunnassa 6. 5. 1840. Pöytäkirjassa ei ole mitään perusteluja, vaan Juteinia koskeva kohta kunniaotohtoreiksi kutsuttavien luettelossa on hieman laajennettuna seuraava: "...f.d. Majoren i Kungl. Svensk tjenst Ridd. Leonard Gyllenhal, Medicinä Professorn vid Universitetet i Upsala och Ridd. Israel Hwasser, f.d. Magistrats Secreteraren i Viborg Jacob Judén, Stats Rådet Akademikern och Riddaren Petter von Köpper..." — Topelius kertoilee päiväkirjansa lähes puolella sadalla sivulla promootiosta, mutta ei sanallakaan mainitse Juteinia koko päiväkirjassaan. Ks. tästä Topelius 1924, s. 340—390. — Finlands Allmänna Tidning selostaa laajasti juhliä, mutta kunniaotohtoreita ei mainita. Ks. FAT 166—168 21. 7. 1840—23. 7. 1840. — Oulun Viikko — Sanomia julkaisee 18. 7. 1840 numerossaan 29 ikäänkuin promootiojuhlien tunnelmissa Juteinin runon Laulu elämän nautinnosta, mutta ilman mitään kommentteja ja myös ilman tekijän nimeä.

menkielisenä kirjailijana. Ehkä myös eräänä syynä päätökseen on ollut halu antaa hänelle jonkinlainen hyvitys kerettiläisroviolla poltetusta kirjasta ja niistä henkisistä kohluista, joita oikeudenkäynti runoilijalle oli tuottanut. Tuskin on ajateltavissa, että yliopisto olisi nimenomaan ryhtynyt palkitsemaan oman aikansa tunnettua yhteiskunnallista radikaalia. Ilmeiseltä myös vaikuttaa, ettei monikaan niistä professoreista, jotka tekivät päätöksen kunniatohtoriksi promovoinnista, lainkaan tuntenut Juteinin tuotantoa, tuskin edes osasi niin paljoa suomea, että olisi kyennyt hänen runojaan lukemaan ja ymmärtänyt niitä.

Edellä on monessa eri yhteydessä jouduttu toteamaan, kuinka herkästi Juteini loukkaantui itseensä kohdistetusta kritiikistä ja pilkasta sekä tunsii itsensä marttyyriksi. Tällaisen ihmisen on täytynyt myös voimakkaasti tuntee promootiossa saamansa hyvityksen arvo. Oikeudenkäynnistä oli kulunut vajaat yhdeksän vuotta, joten se kaiketi oli vielä tuoreessa muistissa. K. A. Gottlund, joka kyllä tunnusti saaneensa suomalaisuuden herätyksensä juuri Juteinilta, oli valmis väheksymään tämän saamaa yliopistollista arvoa. Hänen mukaansa se oli annettu vanhenevalle suomalaisuuden esitaistelijalle vain sen vuoksi, että tämä oli ajoissa eronnut vanhoilta poluiltansa ja kaikessa seurannut yhteiskunnan johtavien säätyjen mielipidettä, ”josta häntä myös oppineet (vanhasta sukuperästä; aina hyvin kunnioittivat, ja viimeinki v. 1840 Tietous-Oppiaksi (*Filosofie Doktor*) juhlallisesti koroittivat”.²⁵

Tuskin Gottlund oli oikea mies moittimaan Juteinia maan mahtavien edessä nöyristelemisestä. Kuten jo aikaisemmin on todettu, hän oli itse kirjoittanut Otava-teokseensa ”jalolle, laupiaalle, armolliselle ja armiaalle” ruhtinas Menšikoville neljä sivua pitkän omistuksen, jollaisia — tosin aikakauden suosimia — Juteini ei milloinkaan harrastanut.²⁶ Hän ei koskaan kirjoittanut mitään ”käs-kystä” tai pokkuroidakseen vallanpitäjiä, mutta oli kyllä valmis oman rauhansa vuoksi vaikenemaan. Joitakin perusteita Gottlundin kirjoitukselle sentään saat-taisi etsimällä löytää. Kun Juteini näet 17 vuoden tauon jälkeen 1844 julkaisi kaksi laajahkoa runokirjaa sekä 22 erillistä arkkivihkosta, ei niissä ollut lainkaan mitään kärjekkyyttä tai yhteiskunnallista arvostelua. Tämänkertaiset Runon-tähteet olivat lähinnä mietekirjallisuuteen verrattavaa runoutta ja Lauseita Jak. Juteinin Kirjoista sisälsi kolme Aleksanteri I:stä ylistävää runoa sekä venäläisiä kehuva laajan sepitelmän Napoleonin voittamisesta. Yleisestä kaavasta tuntui poikkeavan vain lyhyt runo Laulu Suomelle. Kaikki nämä olivat aikaisemmin julkaistuja. Arkkikirjallisuus taas sisälsi pääasiassa ilmeisen kaupallisilla näkö-

²⁵ Suomi n:o 29 14. 8. 1847.

²⁶ Gottlund 1832, s. I—VI. — Gottlundin erinomaisen nöyrähenkistä omistusta on lainattu sivulla 43. — Myös A. J. Sjögren kirjassaan *Über Die finnische Sprache* julkaisee kohteliaan ja kunnioittavan, mutta ei Gottlundin tavalla nöyrän omistuksen suosijalleen kreivi Nikolai Petrovitš Rumjantseville. Tästä ks. Sjögren 1821, s. II—VIII.

kohdilla valikoituja vanhoja kynäntuotteita.²⁷ Sille, joka tutustui kirjailija Juteiniin näiden ajan oloihin nähden verraten laajojen julkaisujen perusteella, ei voinut juuri tulla mieleen, että hänellä joskus olisi ollut voimakas halu muuttaa yhteiskuntaa paremmaksi.

Kun sivistyneistöön lukeutuvat kirjoittajat Juteinin eläessä tai verraten välittömästi hänen kuolemansa jälkeen pohtivat hänen elämäntyönsä merkitystä, kiinnittivät he melkein yksinomaan huomiotaan hänen työhönsä suomen kielen hyväksi. Tämänhän arveltiin olleen pääsyynä kunniatohtorin arvon myöntämisestään yliopiston riemujuhlan yhteydessä 1840. Muistopuheessa, joka pidettiin juhannusaattona 1855 hänen hautausilaisuutensa jälkeen, korostettiin niinkään hänen ansioitaan suomen kielen viljelijänä. Juteinin kirjailijantyön arvoa todisti se, että niin Rasmus Rask kuin Mathias Aleksanteri Castrénkin oli kiittänyt hänen työtään. Hän oli ollut ensimmäinen, joka oli työskennellyt kansalliskirjallisuutemme hyväksi. Suomen kieli oli ollut todella taipuisaa hänen sitä käyttäessään. Hänen käännös- ja mukailutöitään kehuttiin niinkään sekä annettiin arvoa hänen sananlaskujensa iskevyydelle ja ytimekkyydelle. Myös Wiborgissa — ainoassa Viipurissa tuolloin ilmestyvässä sanomalehdessä — julkaisussa elämäkerrassa katsottiin hänen työnsä arvoa juuri tästä näkökulmasta.²⁸

Kaikille näille kirjoittajille tuntui erinomaisesti riittävän kiitoksen aiheeksi se, että hän oli kirjoittanut suomeksi ja näin kehittänyt kansan enemmistön kieltä entistä taipuisammaksi. Sisältöä, hänen aatteellista sanomaansa, sitä, mitä hän oli suomeksi sanonut, ei kukaan tuntunut lainkaan muistavan. Voidaan kysyä, moniko sivistyneistöön kuuluvista mahtoi 1840- ja 1850-luvuilla olla edes tutustunut hänen yhteiskunnalliseen kritiikkiinsä. Hänen varsinaisesta herättäjänkaudesta oli kulunut jo kolmattakymmentä vuotta, joten aikaa unohtamiseen oli toki ollut. Kenties oli Suomi-lehden kirjoittaja oikeassa väittäessään, että ”ainoastaan talonpoikasilta ovat Juteinin työt ymmärretyt ja hyväilyt.”²⁹ Ilmeisesti näyttää, että J. V. Snellmanin arviointi Juteinin kirjallisesta tuotannosta oli verraten tyypillistä sivistyneistön jäsenille yleensäkin. Hän totesi sen merkityksen olevan siinä, että se oli kirjoitettu suomeksi, vaikka sillä ei ollutkaan sen kummenpaa tieteellistä tai runollista arvoa. Kirjoitusten yhteiskunnallisesta sanomasta ei Snellman puhunut mitään, vaikka luettelikin runsaasti Juteinin kirjoja nimiltä mainiten myös niiden ilmestymisvuoden.³⁰

1840- ja 1850-lukujen sivistyneistön esittämät lausunnot ja arvioinnit Juteinin työstä ovat siis sangen pitkälle yhdensuuntaiset. Hän oli keksinyt ensimmäisenä ryhtyä käyttämään suomea kaunokirjallisuuden kielenä ja siinä oli hänen suuruu-

²⁷ Ks. Juteinin teosten luettelo. Mahdollista on, että näidenkin vihkosten painoon saattamisen aloitteen tekijänä on ollut kirjanpainaja Cedervaller.

²⁸ ”Minnes-ord ytrade efter Dr. J. Judéns jordfästning Midsommars-aftonen den 23 juni 1855.” Viborg n:o 50 26. 6. 1855. — ”Nekrolog. (Meddeladt.)” Viborg n:o 51 29. 6. 1855.

²⁹ Suomi n:o 29 14. 8. 1847, s. 114.

³⁰ Inhemsk Litteratur, Kallavesi n:o 2 Bihang till Saima Den 29 Augusti 1846.

tensa. Vain välillisesti viitattiin Juteinin talonpoikiin suuntautuneeseen kansalliseen herätystyöhön. Useimmat kirjailijan poismenosta kertovat lehdet muistivat näet mainita hänen sytyttävän ja innostavan laulunsa Arvon mekin ansaitsemme levinneen laajalle kansan keskuuteen.³¹

Juteini itse oli kuitenkin ilman epäilyä tarkoittanut tuotantonsa kaikille kansalaispiireille kieleen ja säätyyn katsomatta. Hän oli julkaissut sekä suomen- että ruotsinkielisiä teoksia — kuten edellä on jo todettu monta kertaa — ja edellisiin hän saattoi liittää mukaan ruotsinkielisiä alaviitteitä, jopa erillisen luvunkin. Muistettakoon myös, että hän julkaisi 1824 Wiburgs Wochenblatt-lehdessä suomenkielisiä runojaan.³² Tästä kaikesta huolimatta ei ole epäilystä siitä, että hänen tuotantonsa oli voittopuolisesti tarkoitettu nimenomaan talonpoikaiselle kansalle. Minkälainen herättävä vaikutus tähän säätyyn hänen tuotannollaan oli, siihen ei kellään hänen aikalaisistaan näytä olleen kiinnostusta hänen elämäntyötään arvioidessaan. Tämän päivän tutkijaa sensijaan kiinnostaa juuri tämä probleema. Valitettavasti vain tässä — niinkuin niin usein — kysyminen on helppoa, mutta vastaaminen kokonaan toista, vaikka osavastauksia on jo eri yhteyksissä koetettukin antaa. Tuskin papisto olisi ryhtynyt häntä vastaan hyökkäämään, ellei se olisi huomannut Juteinin julistuksen saavuttaneen talonpoikien keskuudessa vastakätkua. Mitään syytä hänen vaientamiseksi olisi tuskin ollut, ellei olisi pelätty kansan reaktiota. Valitettavasti ei vain ole olemassa keinoa eikä mittaa, jolla voitaisiin todeta Juteinin yhteiskunnallisen vaikutuksen laajuus ja määrä. Mikään ei kuitenkaan estä lausumasta otaksumaa, että hänen julistuksensa iti ja tähki vielä vuosikymmeniä sen jälkeenkin, kun hän jo oli lopettanut yhteiskunnallisen kriittikinsä julkaisemisen kokonaan.

Kun näet varsinainen fennomaaninen liike Vanhassa Suomessa 1840-luvun puolimaissa syntyi, oli sen tukena ja eräänä liikkeelle panevana voimana jo olemassa aivan ilmeisen voimakkaaksi luonnehdittava opinio talonpoikien keskuudessa.³³ Sivistyneistö oli havainnut asian laidan ja perustetun yhteisön, kirjallisuusseuran, ensimmäisessä vuosijuhlissa sen puheenjohtaja hovioikeuden asessori J. E. Bergbom totesi rahvaan suhtautumisen sivistyneistöön tulleen vieroksuvaksi ja kysäileväksi. ”Ylenkatset korkiampien ja epäluulo, kukatiesi vielä vihaki, alaisempien puolesta ovat tulleet suosiollisen sovinnon ja rakkauden siaan...”³⁴ Seuran päätarkoituksena tulisi olemaan auenneen kuilun umpeen luominen. ”Sinne päin luulisin minä meidän nyt asetetun Suomalaisen kirjallisuuden Seuramme pitävän luottaa toimensa. Sen ei pidä kokeman nousta ylöspäin, vaan pikemmin, niin sanoakseni, kasvaa leveydelle. Yhdyntä alaisempien säätyjen kanssa pitää oleman

³¹ Viborg n:o 50 26. 6. 1855. — Suometar n:o 27 6. 7. 1855. — Helsingfors Tidningar n:o 53 11. 7. 1855. — Oulun Viikko-Sanomia n:o 29 21. 7. 1855.

³² Ks. esim. Juteini 1816 I. — Juteini 1816 II. — Juteini 1818 I. — Juteini 1819 IV, s. 8, 16, 19, 25—27, 30, 35—44. — Juteini 1820, s. 3, 13, 27, 33, 45, 49.

³³ Teperi 1965, s. 74—90.

³⁴ Teperi 1965, s. 80.

meidän yrityksemme tärkeä tarkoitus: Olkoon se meille luonnistuiva!”³⁵ Tämän kirjoittaja on pyrkinyt osoittamaan, kuinka suuresti Vanhan Suomen fennomania erosi läntisen Suomen vastaavasta liikkeestä 1840- ja 1850-luvuilla. Erona oli tällöin nimenomaan se, kuinka voimakkaasti kaakkois-Suomessa tiedostettiin talonpoikaisen kansan keskuuteen levinnyt laaja yhteiskuntarauhaa uhkaava tyytymättömyys. Tällaista mielialaa ei läntisessä osassa maata oltu lainkaan havaittu, ja sikäläinen fennomania näki probleemat aivan toisessa valossa kuin Karjalan sivistyneistö.³⁶ On totta, että erilainen henkinen ilmasto selittyy osaltaan lahjoitusmaista, joita oli vain Juteinin kotimaakunnassa, mutta ainoaksi selitysperusteeksi se tuskin riittää. Lienee niin, että epäkohtien nimenomaiseksi tiedostamiseksi oli oltava joku herättäjä. Harmaa ja ainakin osittain apaattiseksi vajonnut Karjalan kansa olisi tuskin omasta voimastaan pystynyt luomaan keskuuteensa selvää yleistä mielipidettä. Äsken siteerattu J. E. Bergbom oli epäilemättä oikeassa todetessaan, ”että rahvas-joukot eivät itsestänsä tule valistetuiksi, vaan seisovat aina niiden vaikutuksen alla, jotka ovat voittaneet ja omistaneet itsellensä korkiamman tiedon hedelmiä ja jotka ovat valistuksen oivallisia puhet- ja sotamiehiä...”³⁷ Kuinka paljon tällaisia valistuksen kenties tuntemattomiksikin jääviä puhetmiehiä Karjalan rahvaalla oli ollut, ei voida sanoa, mutta yksi kaikkein merkittävimmistä on varmasti ollut Jaakko Juteini.

Eräaseen seikkaan Juteinin teosten vaikutuksen pitkäaikaisuudessa on vielä syytä kiinnittää huomiota. Kun Pietari Päivärinta joskus 1870-luvulla muisteli nuoruuttaan ja senaikaisia valistuspyrkimyksiä, hän kirjoitti: ”Ainoat kirjat siihen suuntaan lienevät olleet siihen aikaan: Juténin ’Pila pahoista hengistä’ ja ’Hobergin äijä’, jotka jokainen osasi ulkoa...” Mainitun Juteinin kirjasen ensimmäinen painos oli ilmestynyt jo 1817 ja toinen painos samana vuonna kuin Päivärinta syntyi eli 1827.³⁸ Myöhemmän ajan mittapuun mukaan olisi kirja ollut kertojan nuoruudessa jo sangen vanha ja tuoreempien painotuotteiden syrjään työntämä, mutta tuolloin olivat asiat toisin. Huomattakoon, että Päivärinta ei joskus 1830- ja 1840-lukujen vaihteessa lausumansa mukaan edes tuntenut muuta valistavaa kirjallisuutta olevan olemassakaan. Oliko hänen käsityksensä oikea, on mielenkiintoinen kysymys.

Myös kokonaiskuvan saamiseksi Juteinin elämäntyöstä on aiheellista koettaa hahmotella hänen asemaansa lähinnä valistuspöytäkirjojen ja yhteiskunnallis-poliittisena kriitikkona hänen oman aikansa kirjallisessa kentässä. Tällöin joudutaan pian toteamaan — ei tietenkään sinänsä yllättävästi — Juteinin olleen kriitikko-

³⁵ Teperi 1965, s. 81.

³⁶ Teperi 1965, s. 74—111.

³⁷ Teperi 1965, s. 80.

³⁸ Päivärinta 1877, s. 26. — Ks. myös Leino 1909, s. 108. — Hobergin Äijällä, joka 1700-luvulta lähtien oli yhä uusina painoksina levinnyt kansan keskuuteen, oli tuskin muita kuin puhtaasti viihteellisiä päämääriä päivinvastoin kuin Juteinin taikauskon hävittämiseen pyrkivällä kirjasella. Tästä ks. Hobergin Äijä 1792 ja 1821 sekä Hultin 1932, s. 71.

vuosinaan maassamme harvinaislaatuinen kynänkäyttäjäksi, johon 1810-luvulla ei edes voida lähimainkaan verrata ketään toista. Vuoden 1820-alusta lähtien kuva osittain muuttuu, sillä tuolloin alkoi Reinhold von Becker julkaista Turun Viikko-Sanomia.³⁹ Sen sisältö osoittaa lehden toimittajalla olleen monella tavoin samat päämäärät kuin Juteinillakin. Koska yliopiston apulainen von Beckerin voidaan sanoa toimittajavuosinaan olleen ainoan, joka toimi samalla hengen viljelyn saralla kuin Juteinikin, on syytä tarkastella lähemmin tämän länsi-Suomessa toimineen valistumiehen pyrkimyksiä ja verrata niitä hänen viipurilaisen kollegansa kannanottoihin.⁴⁰ Näin selvenee myös Juteinin kriitikontyön kuva.

Reinhold von Beckerin lähtökohta hänen aloittaessaan lehden julkaisemisen oli ensisijaisesti kielipoliittinen. Hän halusi kehittää suomen kieltä, vapauttaa sen murteista ja muista virheellisyyksistä.⁴¹ Kuten muistetaan, oli kieli Juteinille pitkän aikaa pääasiallisesti valistuksen väline ilman sen erikoisempaa itseisarvoa. Käytännössä näkyi lehden palstoilla selvemmin kuitenkin kansansa valistaja ja von Becker. Kun lehden ensimmäisessä numerossa, sen ohjelmakirjoituksessa, olivat valistukselliset näkökohdat vasta kolmannella tilalla, niin kaksi vuotta myöhemmin vuoden ensimmäisessä numerossa hän jo kirjoitti näin: ”Tarkotuksemme näillä Sanomilla on kahtalainen. Ensiksi haluamme niillä hankkia talonpoikaisellen säädyllisen kaikellaisia hyödyllisiä tietoja, niin myös sitä kaikillen järjellisillen tarpeellista, viatonta huvitusta, joka valistaa mieltä ja sivistää kansan tapoja ja käytöksiä yhteisessä elämässä. Toiseksi soisimme näillä Avisilla saavamme jonkun etuuden valmistetuksi maakunnan kielelle...”⁴² Kielen kehittäminen oli pudonnut toissijaiseksi päämääräksi.

von Beckerin käsitys valistuksen sisällöstä oli käytännöllisesti katsoen yhteneväinen Juteinin ajatusten kanssa. ”Valistukseksi sanotaan kaikkalainen niin maailmallinen kuin hengellinen taito, joka korottaa ihmistä yli muiden luontokappalten, kaunistaa häntä yhteisessä elämässä ja opettaa hänen paremmin tuntemaan sekä maailmaa että itseänsä. Valistus on järjellen ja sielullen terveellinen nautinto ja tarpeellinen virvotus, ja niinkuin kellään ei ole valtaa lähimmäisensä sielun yli, niin ei ole hänellä myöskään oikeutta kieltää toiselta tätä sielun virvotusta ja tarvetta.” Toisen kerran todisti von Becker voimallisesti, ”että valistus on sekä ihmiskunnan totinen kunnia ja kaunistus että myös paras mielen virvotus ja sielun huvitus tässä murheisessa maailmassa”.⁴³

Aivan Juteinin tapaan korosti von Becker jatkuvasti sitä, kuinka ”väärä on myös se ylönviisas lausunto, ettei muuta kuin hengellistä valistusta ja oppia pitäi-

³⁹ Tommila 1963, s. 156—158.

⁴⁰ Krohn 1964, s. 26—31. — Kaukonen 1964, s. 41—45.

⁴¹ von Beckerin ohjelmakirjoitus lehden ensimmäisessä numerossa, TVS 1—1820.

⁴² Näistä Sanomista ja tietoin lähettämisestä niihin, TVS 1—1822.

⁴³ Kansan valistuksesta, TVS n:o 19 12. 5. 1821, s. 76. Sama artikkeli jatkuu lehden seuraavassa numerossa 19. 5. 1821.

si kansallen ja alaisimmillen säädyillen annettaman”.⁴⁴ Jokainen ihminen yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta tarvitsi yhtäläisesti valistuksen hänelle antamaa hyötyä. ”Niinkuin maassa kasvava puu vetää sekä maasta että ilmasta kasvanto-voimansa, niin tarvihtee myös maailmassa elävä ihminen sekä taivaallisia että maallisia tietoja mielensä valistukseksi.”⁴⁵ Kun näin meneteltäisiin, niin tulokset näkyisivät pian. ”Valistumaton kansa on aina epä-uskoin nopea, surkea ja toisilta ylönkatsottu; mutta valistunut on epä-uskoista vapaa, taitava tavoissansa ja toisiltakin kansoilta kunniassa pidetty . . .”⁴⁶ Niinkuin Juteini, näki von Beckerin taikauskon voivan kadota vain asiallisen valistuksen voimasta. Sitä kansaa, joka pääsisi osalliseksi tästä kaikesta, ei voitaisi arvioida liian korkealle. ”Autuas se kansa, jossa valistus vapaasti loistaa joka säädyllen.”⁴⁷ Tällaisen kansan keskuudessa riidatkin loppuisivat ja keskinäinen ymmärtämys kasvaisi. ”Siinä elävät säädyt keskenänsä suloisessa suosiossa, ikäänkuin hyvät veljekset yksimielisessä perhekunnassa.”⁴⁸

Myös käytännössä koetti von Becker parhaansa mukaan toteuttaa oppejaan valistuksen oikeasta luonteesta. Vaikka tässä ei olekaan tarpeen tehdä täydellistä analyysiä Turun Viikko-Sanomien sisällöstä hänen ollessaan sen toimittajana, niin on silti paikallaan lyhyesti tarkastella, millaista valistusta hän talonpoikaiselle kansalle tarjosi. Hengellistä ravintoa tuskin oli kuin keskimäärin noin joka kolmannessa numerossa. Virsikirjan uudistus oli juuri komitea-asteella ja sen työn tuloksia esitteli lehti usean kerran. Myös erilaiset uutiset Biblia-seurojen toiminnasta kuuluivat asiaan samoin kuin erilaiset kertomukset Jumalan johdattuksesta ja hyvyydestä.⁴⁹ Mitenkään leimaa antavia lehdelle tällaiset tekstinvalinnat eivät kuitenkaan olleet, vaikka niitä jatkuvasti esiintyikin.

Suoranaiseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävät kirjoitukset olivat verraten harvinaisia. Tosin saattoi lehdessä olla artikkeli pellavain viljelyksestä tai koskien perkaamisesta ja siinä annettiin tietoja veroparseelien hinnoista, mutta tällaisia oli vain silloin tällöin. Talonpoikien kansalliseen valistamiseen tunsivat von Becker sensijaan suurta kiinnostusta. Ensimmäisen vuoden yhdeksässä numerossa oli yhtenäinen esitys Suomen historiasta, minkä lisäksi annettiin samana vuonna lukijoille tietoa suomen kielestä, Väinämöisestä, suomalaisten entisistä asuinpaikoista sekä heimokansastamme virolaisista.⁵⁰ — Maantieteellistä valistusta oli runsaasti

⁴⁴ Edellisessä viitteessä mainittu artikkeli s. 76.

⁴⁵ Em. artikkeli, s. 77.

⁴⁶ Em. artikkeli, s. 76.

⁴⁷ Em. artikkeli, s. 77.

⁴⁸ Em. artikkeli, s. 78.

⁴⁹ Mainitunlaista hengen ravintoa oli lehden ensimmäisenä ilmestymisvuonna ainakin seuraavissa numeroissa: 2, 5, 6, 8, 13, 14, 15, 19, 24, 25, 28, 30, 35, 41, 43, 46, 47, 48.

⁵⁰ Suomen historian esitys oli TVS:n seuraavissa numeroissa 1820: 36, 37, 40, 42, 45, 48—51. Väinämöisestä kirjoitettiin numeroissa 10, 11, 20; virolaisista numeroissa 31—32, 34—35; suomen kielestä numeroissa 2 ja 52.

alkaen ”maan pää-osista”, jolloin kerrottiin maan olevan ”ymmyrjäinen niin-
kuin kerä”. Oli kertomuksia Venäjältä, Italiasta, Turkista, Unkarista, Frankrii-
kista ja Hispaniasta, antoipa von Becker painattaa oikein Euroopan kartankin,
johon tekstissä usein vedottiin.⁵¹ Outoja eläimiä esiteltiin tavan takau ja näin sai-
vat lukijat käsityksen mm. elefantista, strutsista, krokodiilista ja valaskaloista.⁵²
Fysiikan alallekin riitti lehden toimittajan mielenkiinto hänen kertoessaan höyry-
aluksista, ilmaseilauksesta, maan liikunnoista sekä nimenlaisista malmeista ja me-
talleista.⁵³

Juteini ei toimittanut kriittikkovuosinaan sanomalehteä, joten hänen tekstivalin-
nastaan voitaisiin ainoastaan esittää arvailuja. Edellä esitetyssä turkulaisen lehden
aineistossa tuskin kuitenkaan oli mitään, mitä Juteini ei olisi voinut julkaista.
Hänen keisarillisen majesteettinsa ylistelyssäkin tapaamme von Beckerin samassa
rintamassa Juteinin kanssa. Hallitsija oli todella ”niinkuin hellä Isä”, joka aina
jaksoi valvoa Suomen kansan parasta. Jatkuvasti muistettiin Turun Viikko-Sa-
nomien palstoilla antaa hänelle kunnia maan asioiden loistavasta hoidosta.⁵⁴
On todettava, että jopa von Beckerin hengelliseen ylösrakennukseen tähdänneellä
aineistolla oli selvä vastineensa Juteinin tuotannossa, sillä julkaisihan hän — ku-
ten muistetaan — runsaasti virsirunoudeksi katsottavia kynäntuotteita.⁵⁵

Tähänastisissa esimerkeissä ja vertailuissa on voitu todeta Juteinin ja von Bec-
kerin pyrkimysten ja keinojen olleen käytännöllisesti katsoen yhdensuuntaisia. On
kuitenkin voimakkaasti painotettava, että Juteini oli miehuutensa päivinä ennen-
kaikkea yhteiskunnallinen kirjailija. Hän havaitsi vallitsevassa sääty-yhteiskunnas-
sa kosolti puutteita ja korjaamisen varaa. Talonpoikien valistumattomuus ei aina
suinkaan hänen silmissään ollut suurin tai edes nopeimmin korjaamista vaativa
pulmasikermä. Valistuksen leviämisen tiellä oli runsaasti haitallisia asenteita, jot-
ka oli ensimmäiseksi raivattava syrjään. Ylempiin säätyihin kuuluvat saattoivat
kohdella talonpoikia tavalla, jota voitiin luonnehtia niin haluttaessa sorroksi.
Tämän kirjoittaja on todennut, kuinka vielä 1850- ja 1860-luvuilla jopa yhteis-
kunnallisesti valveutuneet sivistyneistön jäsenet saattoivat kohdella talonpoikia
heidän oikeuksistaan välittämättä herroille tarkoituksenmukaisimmalla tavalla ja
jopa lyödä heitä. Näitä säätyläisille ties kuinka kauan kuuluneita ”oikeuksia” ei
Juteini tahtonut heille myöntää. Epäkohdat — millaiset tahansa — oli paljastet-
tava, ei peiteltävä.

Kun Mnemosynessä kirjoitettiin talonpoikien maallista valistamista vastaan ja

⁵¹ Maan Pää-osista, TVS 4—1820. — Maantieteellisiä artikkeleita oli 1820 numeroissa 4, 7, 12, 27, 29 ja vuonna 1821 numeroissa 8, 9, 12, 19, 21, 26, 32, 33.

⁵² Vuonna 1820 oli näitä artikkeleita mm. numeroissa 7, 14, 47 ja 1821 mm. numerossa 43.

⁵³ Ks. tästä elämän alueesta 1820 mm. numerot 2, 20, 32, 33, 36 ja vuonna 1821 nu-
mero 7.

⁵⁴ TVS n:o 3 22. 1. 1820.

⁵⁵ Ks. luku 3., alaviite 59.

talonpojat lähettivät von Beckerille omia, ilmeisesti kärjekkäitä, runomuotoisia vastauksiaan, ei hän julkaissut niitä lainkaan, sillä ”minä en ole ruvennut Suomalaisia aviisia kirjottamaan yllyttääkseni kansaa jouten-oleviin riitoin, enkä ihte tahdo jonkun löyhän lausunnon tähden, ruveta turhaan pännä-sotaan . . .”⁵⁶ Siinä, missä Juteini epäilemättä olisi ollut valmis vetämään vakaumuksensa vastaiset lausunnot häpeäpaaluun, tyytyi von Becker vähättelemään tapahtunutta ja leimaamaan sen mitättömäksi. ”Vaan ettei ehkä useampi talonpoika väärin uskoisi Esivaltamme ja Herraimme ajattelevan niin kuin mainittu valistuksen vieroja”, katsoi toimittaja asiakseen selvitellä omia positiivisia näkemyksiään rahvaan valistamisesta. Talonpoikien maallista valistusta oli epäillyt vahingolliseksi Mnemosynen toinen toimittaja Johan Gabriel Linsén. Muutamiin ruotsalaisiin romantikkoihin yhtyen hän oli esittänyt ajatuksenaan, että kaikki muu, kuin uskonnollisen tiedon antaminen kansalle, oli liiallista. Vaikka hyökkäys oli tullut näin merkittävältä taholta, oli von Becker valmis vähättelemään sitä ja hyssyttelemään talonpoikia hiljaisiksi.⁵⁷ Oli pyrittävä varjelemaan esivallan ja herrojen hyvää mainetta, jonka ylle ei saanut langeta yhtään epäuskon sädettä.

von Becker tuntui näkevän suurta vaivaa todistaakseen talonpoikaistolle, kuinka hyvä sen asema oli ”Me emme (Jumalan kiitos) elä sellaisessa maassa, jossa yksi sääty olisi toisen orjaksi alennettu ja yhteisten asiain tiedosta ja toimituksista ulos suljettu. Sellaisessa maakunnassa saattaisi valistus olla vaarallinen muutamallensa säädylle; mutta ei meidän maassamme, jossa ylistettävä Esivaltamme on kullenkin rehellisesti jakanut oikeutensa ja hänellen tulevan kunnian. Talonpojankin säädylle on Maassamme esimerkiksi oikeus istua sekä Säätyin kokouksissa, valvomassa kansan yhteisiä etuja, että myös Maakunnan Tuomio-istuimissa, päättämässä oikeuden asioita Valtakunnan lakien ja asetusten jälkeen.”⁵⁸ Korkea esivaltta oli myös huolehtinut siitä, että lait ja asetukset olivat suomeksi saatavissa. Tätä kaikkea ihasteli von Becker noin vuosi sen jälkeen, kun Juteini oli julistanut tunnetut säkeensä: ”Akatemia avara / ombi meillä muukalainen, / Koulut vierahat kotona, / Laki luja umbinainen. / Tällä lailla tohtis’ olla / vihollinen, vartiamme, / kuuro tehty Tuomariksi, / mykkä panduna Papiksi.”⁵⁹ Molemmat olivat oikeassa. von Becker luetteli niitä oikeuksia, joita talonpojilla ainakin teoriassa oli, Juteini kiinnitti huomiota kieltämättä suuriin epäkohtiin, joita voitiin osoittaa olevan käytännössä monin paikoin Suomenmaassa. Molemmat halusivat yhteiskunnan paremmaksi, toinen vähättelemällä epäkohtia, toinen niitä korostamalla. Vai olisiko ollut niin, että läntisessä Suomessa oli epäkohtia vähemmän tai niitä ei niin selvästi tiedostettu kuin Juteinin lahjoitusmaakysymyksen varjostamassa kotimaakunnassa.

⁵⁶ Kansan valistuksesta, TVS 19—1821, s. 76.

⁵⁷ Em. artikkeli. — Castrén 1951, s. 48.

⁵⁸ Kansan valistuksesta, TVS 20 1821, s. 78.

⁵⁹ Juteini 1820, s. 45—46.

Viipurilainen runoniekka oli kaikessa aina valmis korostamaan talonpoikien vaikeuksia, turkulainen toimittaja puolestaan pyrki selittämään alemmalle kansalle herrojen elämän hankaluuksia. ”Ei herrainkaan säädyssä kultaa puukolla vuolla, eikä vaivata ja työtä [työttä] eletä.” ”Ja koska ei kaikilla koulun käviöillä ole niitä luonnon lahjoja joita herrain ja Esivallan säädyssä tarvitaan, olisi sen tähden soveljas, että jotka ovat jäykemmät oppimaan, rupeaisivat maan viljeliöiksi . . .” von Becker antoi aivan selvästi ymmärtää, että herroiksi ja käskijöiksi olivat joutuneet — ainakin useimmin — juuri ne, joilla oli tarpeelliset lahjat viran hoitoon. Esivallan miekkaa heiluttaville oli luoja antanut myös järjen ja kyvyn tointansa hoitaa.⁶⁰ Juteini korosti jatkuvasti sivistyneistön laiminlyöntien johtaneen talonpoikaiston jälkijättöisyyteen monessa asiassa, länsisuomalainen toimittaja sensijaan muisti painottaa herrojen suuria ansioita kansanvalistustyössä. ”Sillä Pappien ahkeran työn ja neuvon kautta, ovat Suomalaiset siks jo kirjan-oppiin harjaantuneet, että siinä taitaavat monellen muullen kansallen vertoja vetää.”⁶¹ Oikeamieliset ja kansan parasta katsovat ylemmät säädyt epäilemättä vastakin huolehtisivat siitä, että talonpoikainen kansa saisi tarpeellisen määrän valistusta ja sille kuuluvia oikeuksia, joten mitään vaatimuksia tai moitteita ei ollut syytä Turun Viikko-Sanomien palstoilla esittää. Kansan tuli olla tyytyväistä ja odottaa, mitä sille annettaisiin, tästä asiasta oli von Becker samaa mieltä kappalainen J. Fr. Ahlqvistin kanssa.

Vain osittain voidaan siis Juteinia verrata von Beckeriin. Kun hänen rinnalleen ei voida juuri muitakaan aikalaisia asettaa, tullaan siihen, että Jaakko Juteini oli miehuutensa päivinä ainoa kynänkäyttäjä, joka koetti saada aikaan yhteiskunnallista herätystä talonpoikien keskuudessa. Hän oli ainoa, joka koetti saada maamme suomenkielisen rahvaan tietoiseksi omasta arvostaan ja heille kuuluvista yhteiskunnallisista oikeuksista. Hän koetti jopa rohkaista kansaa vaatimaan näitä oikeuksia. Sivistyneistö puolestaan oli saatava myös käytännössä tunnustamaan talonpoikaissäädyn oikeudet ja kohtelemaan sitä muiden säätyjen kanssa tasa-arvoisena.

Tässä työssään oli Jaakko Juteini yksin ja vuosikymmeniä edellä aikaansa. Vasta vuosia hänen eläkkeelle siirtymisensä jälkeen alkoi maassamme varsinainen yhteiskunnallinen toiminta suomenkielisen kansan herättämiseksi. Ehkä ensimmäinen kynänkäyttäjä, jota tässä suhteessa voidaan verrata Juteiniin, oli Pietari Hanikainen. Hän alkoi — kuten tunnettua — julkaista 1845 Viipurissa sanomalehteä Kanava. Tuskin oli sattuma, että Juteini sai seuraajia juuri omassa kotikaupungissaan, joka oli lahjoitusmaiden maakunnan kiistaton keskus.⁶²

Ehkä kaikkein sattuvimman arvioinnin Juteinin merkityksestä antoi tuntematon kirjoittaja vuonna 1847. Hän todisti talonpoikien tuntevan, että Juteinin tuotanto

⁶⁰ Talonpoikasten Lasten koulitsemisesta, TVS n:o 37 15. 9. 1821, s. 146.

⁶¹ Ohjelmakirjoituksesta lehden ensimmäisellä sivulla, TVS 1—1820.

⁶² Teperi 1965, s. 87—90. — Teperi 1967, s. 72—107.

oli juuri heidän omaa kieltään ja ilmaisuaan, sitä minkä he todella pystyivät omaksumaan: "On kaikei Juteinin kieli niin oikosesti ja ymmärrettävästi toimitettu, ettei sitä voi pahentaa . . . se on yksin-kertanen, talonpoikanen . . ." Harras kiitollisuus "kytöä jokaisen ummikko Suomalaisen syämessä Juteinille; tämä on parahin kansalaisten kiitos, jota voiaan antaa, täällä maan päällä, yhelle kansan valaisialle ja äitin kielen rakastajalle ja viljeliälle — tämä kiitos pysyy polvesta polveen, su'usta sukuun . . ." ⁶³ Kenties juuri lahjoitusmaiden maakunnassa oli ollut ensiarvoisen tärkeää opettaa sen monella tavalla oikeudeton rahvas lausumaan omalla kielellään:

Arvon mekin ansaitsemme!

⁶³ Suomi n:o 45 4. 12. 1847, s. 115.

LÄHDELUETTELO

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

1. *Helsingin yliopiston arkisto (HYA)*

Filosofisen tiedekunnan pöytäkirjat 1827—1858

2. *Helsingin yliopiston kirjasto (HYK)*

Rasmus Raskille saapuneiden kirjeiden fotostaattikopioita, alkuperäiset Kööpenhaminan yliopiston kokoelmissa

A. J. Sjögrenille tulleita kirjeitä 1813—1818

3. *Hämeenlinnan maanmittauskonttorin arkisto*

Hattulan pitäjän Rahkoilan kylän maanjakoasiakirjat

Maanjako-oikeuden asiakirjat 1784

4. *Maanmittaushallituksen arkisto (MHA)*

Hattulan pitäjän Rahkoilan kylän isojakoasiakirjat

Hattulan pitäjän Rahkoilan kylän tilusjakokartat selityksineen

Hauhon kihlakunnan maakirja vuodelta 1905

5. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKSA)*

Jälki-Puhe muutamista Sihtierin Jakob Juteinin pilkka-Kirjoituksesta, käsikirjoitusarkisto n:o 4092

Jälki-Puheita Sihtierin Jakob Juteinin Muutamista sopimattomista Runoista ja pilkka-Kirjoituksesta, käsikirjoitusarkisto n:o 4091

Jälkipuheita Sihtierin Jacob Juteinin muutamista sopimattomista runoista ja kirjoituksista, käsikirjoitusarkisto n:o 1691

Kirjeitä Elias Lönnrotille, kansio n:o 5

Kirjeitä Gabriel Reinille, kansio n:o 26

Kirjeitä W. Schildt-Kilpiselle, A. V. Koskimiehen jäljennöskokoelmassa

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pöytäkirjat 1849—1852

Väinämöisen Onnen toivotus Juteinin Lähtöön, käsikirjoitusarkisto n:o 4093

Yhtä ja toista Sihterille Jacob Juteinille vastaukseksi hänen kelvottomain ja usein juuri hävyttömäin Runoinsa päälle, käsikirjoitusarkistossa ilman numeroa (Ahlqvist, SKSA)

Yhtä ja Toista Sihterille Jak. Juteinille vastaukseksi hänen kelvottomain ja usein juuri hävyttömäin Runoinsa päälle, käsikirjoitusarkisto n:o 14221

6. Valtionarkisto

Collianderin kokoelma

Hattulan maa- ja henkikirjoja vuosilta 1771—1774, 1782—1785, 1788

Hattulan seurakunnan rippikirjat 1747—1800, mikrofilmeinä

Juvan henkikirja 1805

Ruokolahden seurakunnan rippikirja 1801—1811, mikrofilmeinä

Senaatin arkiston anomusasiakirjat

Suomen asutuksen yleisluettelo, Hattula 1760—1779

Suomen Sukututkimusseuran kokoelmat (SSTS)

Hattula: Kuolleet, syntyneet, vihityt

Janakkala: Vihityt

Ruokolahti: Syntyneet

Turun henkikirja 1801

II JAAKKO JUTEININ KIRJALLINEN TUOTANTO

Tuotteet ja niiden uusintapainokset on mainittu vuosittain ilmestymisjärjestyksessä vuoteen 1858 asti. Ennen kuolemaansa (1855) ehti Juteini saattaa painokuntoon koottujen teostensa käsikirjoitukset, jotka ovat viimeiset luetteloon otetut. Juteinin teosten suojana ei ollut tekijänoikeuslakia, joten hänen tuotteitaan voi julkaista kuka tahansa. Alaviitteissä on mainittu, mitä teoksiin sisältyneitä runotuotteita painettiin erillisissä arkkiveisuissa vuoteen 1858 asti. Juteini julkaisi omia tuotteitaan, tavallisesti erillisiä runoja, monesti uudelleen, mutta nämä on mainittu vain poikkeustapauksissa, ellei kyseessä ole jonkin teoksen uusi painos. Kunkin kirjallisen tuotteen tai tuoteryhmän yhteydessä on mainittu suluissa lähdeviitteissä käytetty lyhennys. Tuotteen nimi tai otsikko on alkuperäisessä muodossaan.¹

Edesmenneen muistoxexi, [kirjoittanut] Hämäläinen. Åbo Tidning n:o 26 31.3.1804.²
(Juteini 1804)

Kirjoituksia Jak. Juteinilda. Ensimmäinen Osa. Turku 1810. (Juteini 1810)

Suomalaisten Laulu Suurelle-Ruhtinaallensa, kirjoittajaa ei mainita. Åbo Allmänna Tidning n:o 8 19.1.1813³ (Juteini 1813)

Suomalaisten Laulu Suurelle Ruhtinaallensa. Veisatan kuin: Bevara, Gud, vår Kung. Ur Åbo Tidning. Turku 1814. (Juteini 1814)³

¹ TalviOja on teoksensa liitteissä olevassa luettelossa maininnut Juteinin teosten laajuuden painoarkeissa (TalviOja 1915, s. 0, A—M). Hänen luettelonsa puutteellisuudet ja virheet on tässä luettelossa pyritty korjaamaan. Puutteellisen ja runsaasti virheitä sisältävän Juteinin teosten luettelon on 1965 julkaissut Heikki Kuusisto (Kuusisto 1965, s. 109—110).

² Tämän runon julkaisi Juteini esikoiskokoelmassaan, josta ks. Juteini 1810, s. 5—8.

³ Tämän runon julkaisi Juteini sittemmin uudelleen, josta ks. Juteini 1815 II, s. 19—20. — Runo sisältyy seuraaviin arkkiveisuihin: Kolme Uutta Suomalaista Laulua. Präntätty tänä vuonna. (Tämä on ilmeisesti painettu joskus 1820-luvulla, koska laulusta puuttuu Juteinin siihen vuonna 1833 liittämä loppusäkeistö, mistä ks. SS n:o 1 5.1.1833.) Koottuja Suomalaisia Lauluja. Ensimmäinen osa. Oulu 1828, s. 7—8. — Juteinin laulun selvä mukaelma on seuraava arkkiveisu: Laulu Keisarille laulettu Urkuin vihkiäisissä

- Denk-Rune ALEXANDER dem Ersten Kaiser und Grossen Fürsten. Aus dem Finnischen, mit Beihülfe des Verfassers.⁴ Wiburg 1815. (Juteini 1815 I)
- Muisto-Patsas Suomessa ALEKSANDERILLE I Keisarille ja Suurelle Ruhtinaalle. Koetus Jac. Juteinilda. Turku 1815. (Juteini 1815 II)
- Uusia Sanan Laskuja. Jak. Juteini. Viipuri 1815. (Juteini 1815 III)
- Anmärkningar uti finska skaldekonsten af Jac. Judén. Viborg 1816. (Juteini 1816 I)
- Kritik öfver lån-bokstäfverna uti finska språket af Jac. Judén. Viborg 1816. (Juteini 1916 II)
- Lasten Kirja. Koetus Jak Juteinilda. Viipuri 1816. (Juteini 1816 III)
- Lyhyt Neuvo Lapsen Opettajalle. Jak. Juteini. Viipuri 1816. (Juteini 1816 IV)
- Pila-Kirjoituksia. Jak. Juteini. Viipuri 1816. (Juteini 1816 V)
- Suomalainen, elli Runo Ahkeruudesta Suomessa. Jak. Juteini. Viipuri 1816.⁵ (Juteini 1816 VI)
- Vaikutuksia Suomalaisen sydämessä. Jak. Juteini. Viipuri 1816. (Juteini 1816 VII)⁶
- Venäläinen, elli Runo Pohjan Sodasta, Aljettu Venäjässä ja Päätetty Parisissa Yhteiseksi Rauhaksi. Jak. Juteini. Viipuri 1816. (Juteini 1816 VIII)
- Ajan Viete, elli Moninainen Runo-kokous. Jak. Juteini. Viipuri 1817.⁷ (Juteini 1817 I)
- Jak. Juteinin Vilpittömiä Kirjoituksia. Viipuri 1817. (Juteini 1817 II)
- Lausumisia, ja muita Vakaisia Runo—Kirjoituksia. Jak. Juteini. Viipuri 1817. (Juteini 1817 III)
- Perhe-Kunda. Pila-Kirjoitus Epä-Luuloista, Kolmessa Osassa, Jak. Juteinilda. Viipuri 1817.⁸ (Juteini 1817 IV)

Tyrön kirkossa sinä 7 nä päivänä Januari kuussa vuonna 1834. Sama mukaelma on: Laulu Keisarille, laulettu uuden Kirkon vihkimisessä Ingeröllä sinä 30 päivänä Marras kuussa vuonna 1830. — Paljoakaan alkuperäisestä esikuvastaan ei ole jäljellä seuraavassa mukaelmassa: Laulu Hänen Keisarilliselle Korkeudellensa Perintöruhtinalle Aleksanderille, 25 vuot-ta Suomen Yliopiston Kanslerina oltuansa, Kuopio 1851.

⁴ Käännös on erään Juteinin kokoelman nimirunosta, mistä ks. Juteini 1815, s. 2—15.

⁵ Tähän runoelmaan sisältyy Juteinin ilmeisesti tunnetuin laulu Arvon mekin ansaitsemme. Myöhemmin hän julkaisi sen eri yhteyksissä, joista ks. esim. Juteini 1819 VI, s. 9—10 sekä SS n:o 35 29. 8. 1835. — Runo on painettu seuraavissa arkkiveisuissa: Kolme Uutta Suomalaista Laulua. Präntätty tänä vuonna. Viisi tuttua Laulua, Turku 1847. Suomalaisia Lauluja, Hämeenlinna 1858.

⁶ Tähän kokoelmaan sisältyy runo Laulu Elämän nautinnosta (s. 28—30), jonka Juteini julkaisi seuraavan kerran 1819, josta ks. Juteini 1819 VI, s. 11—12. — Runo on painettu seuraavissa arkkiveisuissa: Kolme Uutta Suomalaista Laulua. Präntätty tänä vuonna. Viisi tuttua Laulua, Turku 1847. — Runon julkaisi myös Turun Viikko-Sanomien n:o 18 5. 5. 1821 varustettuna ilmoituksella: "Näihin Aviisiin lähetetty". Tässä, kuten muissakaan vastaavissa tapauksissa ei esiinny Juteinin nimeä.

⁷ Tämän kokoelman runot Hulivilä (s. 43—46), Pojan Laulu Tytöllensä (s. 47), Laulu Rakkaudesta (s. 48), Naima-Laulu (s. 48—49) sekä Isän ja Pojan Laulu (s. 50—51) on julkaistu arkkiveisuvihossa Kuusi Uutta Rakkauden Laulua. Präntätty tänä vuonna. Painoasusta päätellen on vihkonen 1800-luvun alkupuoliskolta.

⁸ Tähän vuoropuheluun sisältyi mm. kaksi laulua, jotka Juteini pari vuotta myöhemmin julkaisi erillisinä kokoelmassaan, josta ks. Juteini 1819 VI. Nämä olivat Talon-pojan Laulu (s. 13—14) ja Peltomiehen Laulu (s. 27—28). Näistä edellinen julkaistiin ennen vuotta 1858 seuraavissa arkkiveisukokoelmissa: Nuorten-Miesten Lauluja, Turku 1834 (samana vuonna kaksi painosta) ja Nuorten-Miesten Lauluja. Toinen Ylöspano. Turku 1837. Jäl-

- Pila Pahoista Hengistä, Kolmessa Kanssa-Puheessa, Uskon Vahvistukseksi. Jak. Juteini. Viipuri 1817. (Juteini 1817 V)
- Puhe Lapsen kasvatuksesta. Jak. Juteini. Viipuri 1817. (Juteini 1817 VI)
- Tutkindo Kuolevaisuudesta. Jak. Juteini. Viipuri 1817. (Juteini 1817 VII)
- Tutkinnon Aineita. Jak. Juteini. Viipuri 1817. (Juteini 1817 VIII)
- Uusia Sanan Laskuja. Toinen Parannettu ja lisätty ulos-ando Jak. Juteinilda. Viipuri 1817. (Juteini 1817 IX)
- Försök till utredande af finska språkets grammatik. Jac. Juden. Viborg 1818. (Juteini 1818 I)
- Valittuja Suomalaisten Sananlaskuja, Jotka on kokoillut ja ulos andanut Jak. Juteini. Viipuri 1818. (Juteini 1818 II)
- Huvitus-Sanomia, jotka on kokoillut Jak. Juteini. Viipuri 1819. (Juteini 1819 I)
- Kummituksia, eli Luonnollisia Aavis-Juttuja, Valistuksen lisäksi. Lyhykäisesti ja vapaasti Saksan Kielestä Suomeksi tulkitut J. J — — — da. Viipuri 1819. (Juteini 1819 II)
- Lasten Kirja. Toinen paino, jonga on Parannettuna ja lisättynä ulos andanut Jak. Juteini. Viipuri 1819. (Juteini 1819 III)
- Lähtö-Laulu, eli Hyvästi-Jättö Väinämöiselle. Jak. Juteinilda. Viipuri 1819. (Juteini 1819 IV)
- Neuvo-Kirja, eli Lyhykäinen Oppi Hyviin ja Siivollisiin Ihmisten Tapoin; Nuoruudelle. Toinen Paino, jonga on parannettuna toimittanut Wanha Suomalainen.⁹ Viipuri 1819. (Juteini 1819 V)
- Uusia Lauluja, Perustus-kielellä. Valitut Jak. Juteinin Teoista. Viipuri 1819. (Juteini 1819 VI)
- Huilun Humina, eli Takaisin Tulo Väinämöisen Hyvästi Jätöstä. Jak. Juteini. Viipuri 1820. (Juteini 1820)
- Nimi-Päivä, eli Hyvä Elämä Hovissa, jonga on kirjoittanut joutilaana Jak. Juteini. Viipuri 1824. (Juteini 1824)
- Wiburgs Wochenblatt (WW) julkaisi lisälehdessään Beilage zum Wiburgschen Wochenblatt vuoden 1824 aikana useita Juteinin runoja tai suorasanaisia palasia. Noottimerkinnoissa esiintyy lisälehden lyhennys (WWB), päälehden numero sekä päivänmäärä. Jos samassa numerossa on ollut kaksi runoa, on viitemerkinnässä mainittu myös runon nimi. Kaikki tässä lehdessä julkaistut tuotteensa painatti Juteini pari vuotta myöhemmin kokoelmaansa Runon Tähteitä, mistä ks. Juteini 1826 I.
- Lähetys-Kirja heikummalle Tytölle, J—i. WWB 9 28. 2. 1824
- Elämän vaikeudesta, J—i. WWB 10 6. 3. 1824.
- Haudan Kaivajan Laulu. — Ensimmäinen Rikos, J—i, WWB 11 13. 3. 1824.
- Luotuen Arvo, J—i. WWB 12 20. 3. 1824.
- Kirkko-tarha. — Tähdein syndy, J—i. WWB 14 3. 4. 1824.
- Neuvoksi elämässä. — Herran Siunaus. Runoksi muutettu, J—i. WWB 15 10. 4. 1824.
- Elämän muoto, J—i. WWB 17 24. 4. 1824.
- Toivo, J—i. WWB 20 15. 5. 1824.
- Ystävyyden Muisto-merkki Appellöwille, Meri-Kapteini, kuollut rutto-tautiin Havanassa 1819, J—i. WWB 22 29. 5. 1824.
- Äidin helma, J—i. WWB 23 5. 6. 1824.

kimmäinen julkaistiin vastaavasti seuraavissa arkiveisukokoelmissa: Koottuja Suomalaisia Lauluja. Ensimmäinen Osa. Oulu 1828. Muutamia Suomalaisia Lauluja. Oulu 1829. Muutamia Suomalaisia Lauluja. Oulu 1830 (kaksi painosta). Muutamia Suomalaisia Lauluja. Vaasa, vuosilukua ei mainita.

⁹ Ensimmäisestä painoksesta ks. lähdeluettelo: Lyhykäinen Neuvo 1761.

- Sairaau Lauu, J—i, WWB 24 12. 6. 1824.
 Hauta-Piirroksia. — Napoleon hauta, J—i. WWB 25 19. 6. 1824.
 Luonnon kurjuus Luojata, J—i. WWB 27 3. 7. 1824.
 Luondo hyvä lapsillensa, J—i. WWB 29 17. 7. 1824.
 Kellon lyöminen. — Ahneelle vanhalle. J—i, WWB 31 31. 7. 1824.
 Ihmisen arvo, J—i. WWB 34 21. 8. 1824.
 Äidin hartaus, — Sanan laskuja, J — I. WWB 36 4. 9. 1824.
 Hupauksia, J — i. WWB 38 18. 9. 1824.
 Lauu Ruhtinoille, J — i. WWB 40 2. 10. 1824.
 Viheliäisen Lauu, J — i. WWB 43 23. 10. 1824.
 Mieli maan-kulkeudessa, J — i. WWB 46 13. 11. 1824.
 Elämän juoksu, J — i. WWB 48 27. 11. 1824.
 Viinan syndy, J — i. WWB 50 11. 12. 1824.
 Hautajaiset, J — i. WWB 51 18. 12. 1824.
 Vainotun Testamentti. — Tutkinnon aineita, J — i. WWB 52 24. 12. 1824.
 Jak. Juteinin Runon Tähteitä. Viipuri 1826. (Juteini 1826 I)
 Kissan Poika. Jak. Juteinilda. Viipuri 1826. (Juteini 1826 II)
 Lasten Kirja. Kolmas Paino, jonga on Parannettuna toimittanut Jak. Juteini. Viipuri 1826. (Juteini 1826 III)
 Sangari Sionissa, elli Valistuksen Voitto Pimeyden Vallan ylitse. Jak. Juteini. (Juteini 1826 IV)
 Viisauden Vaellus Maan päällä. Jak. Juteinin Kirjoittama. Viipuri 1826. (Juteini 1826 V)
 Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnen af Jac. Juden. Viborg 1827. (Juteini 1827 I)
 Erhetyksen Vaikutus elli Lapsen Murha. Jak. Juteini. Viipuri 1827. (Juteini 1827 II)
 Huvitus — Sanomia, jotka on kokoillut [Jak. Juteini]¹⁰ Toinen Ylöspano. Viipuri 1827. (Juteini 1827 III)
 Lauu Elämän Nautinnosta. Lauletaan kuin: Poschaluite Sudarina. Viipuri 1827. (Juteini 1827 IV)
 Pila Pahoista Hengistä, Kolmessa Kanssa-puheessa, Uskon Vahvistukseksi. Jak. Juteini. Toinen ylöspano. Viipuri 1827. (Juteini 1827 V)
 Lauu Elämän nautinnosta. Lauletaan kuin Poschaluite Sudarina. Viipuri. 1828. (Juteini 1828)
 Lauu Elämän Nautinnosta. Lauletaan kuin Poschaluite Sudarina. Präntäty tänä Vnon-na [!].¹¹
 [Avisin Alku-sanat. Beilage zum Wiburgs Wochenblatt n:o 52 29. 12. 1832. Sivun mittaisen kirjoituksen alla on: Andreas Cederwalleri, Kirjan Painaja. TalviOja olettaa tämän olevan Juteinin kirjoittaman ja on ilmeisen oikeassa, siksi selvästi siinä ilmenevät monet Juteinille ominaiset sanakäänteet. Kootuissa teoksissa, joissa muuten on uskollisesti painettu sangen vähäpätöisiäkin tuotteita, ei tämä esipuhe kuitenkaan esiinny. ("Juteini 1832")]
- Sanan Saattaja (SS) Viipurista julkaisi vuosina 1833—1836 useita Juteinin runoja tai pieniä suorasanaisia palasia. Koska ne mainittuina vuosina aina ovat ilman kirjoittajan nimeä tai nimimerkkiä, on kunkin kirjoitelman yhteyteen lisätty tekijän henkilöllisyyden varmistamiseksi maininta siitä, missä Juteinin teoksessa tai painotuotteessa se on julkaistu.

¹⁰ Ilmeisesti epähuomiossa on Juteinin nimi jäänyt latomatta nimiölehdelle eikä lainkaan esiinny koko kirjasessa. Ks. Juteini 1819 I.

¹¹ Tämä painotuote poikkeaa suuresti asultaan vuosien 1827:n ja 1828:n laitoksista ja on mahdollisesti painettu paljon myöhemmin. Ks. Hultin 1931, s. 244.

Jos runo tms. on painettu moneen kertaan, on kuitenkin tyydytty mainitsemaan vain yksi, tavallisesti se, jossa se on painettu ensi kerran.¹²

Laulu Suurelle Ruhtinaalle, SS 1 5. 1. 1833. Julkaistu aikaisemmin Juteini 1815 II, s. 19—20.

Kirkko-Tarha, SS 4 26. 1. 1833. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 42.

Talon-pojan Laulu, SS 6 9. 2. 1833. Julk. aik. Juteini 1817 IV, s. 31—32.

Elämän Juoksu, SS 7 16. 12. 1833. Julk. Juteini, Kootut I 1856, s. 12—13.

Kirkon Rakennus Helsingin Kaupungissa. — Toinen, SS 8 23. 2. 1833. Julk. Juteini, Kootut I 1856, s. 139—140.

Miehen Arvo, SS 10 9. 3. 1833. Julk. Juteini, Kootut I 1856, s. 17—18.

Herran Rukous, SS 12 23. 3. 1833. Julk. Juteini, Kootut VI 1858, s. 8—9.

Elämän muoto ja toivo, SS 14 6. 4. 1833. Julk. Juteini, Kootut VI 1858, s. 17—19.

Julkinen Jumalan kiitos. — Huokaus. — Yhteinen Siunaus., SS 15 13. 4. 1833. Julk. Juteini, Arkkikirjallisuus 1844 n:o 1 ja 3. Samoin Juteini, Kootut VI 1858, s. 9—10, 12—14.

Usko Jumalaan, SS 18 4. 5. 1833. Julk. Juteini, Kootut VI 1858, s. 7—8.

Laulu Rakkaudesta, SS 20 18. 5. 1833. Julk. Juteini, Kootut II 1856, s. 10—11.

Vilu-Taudista, SS 24 15. 6. 1833. Julk. aik. Juteini 1810, s. 13—16.

Laulu Elämän Nautinnosta, SS 26 29. 6. 1833. Julk. aik. Juteini 1819, s. 28—30.

Maljan Juomingi, SS 28 13. 7. 1833. Julk. Juteini, Arkkikirjallisuus 1844 n:o 16.

Sanan Valo, SS 37 14. 9. 1833. Julk. Juteini, Kootut VI 1858, s. 21.

Kunnian Osotus Väinämöisen Kuvalle Vanhassa Viipurissa vuonna 1831, SS 39 29. 9. 1833. Julk. Juteini, Kootut III 1856, s. 113.

Kerju-poika, SS 43 26. 10. 1833. Julk. aik. Juteini 1810, s. 32—35.

Uhri Luojalle, SS 44 2. 11. 1833. Julk. Juteini, Kootut VI 1858, s. 20.

Kysymys, SS 47 23. 11. 1833. Julk. aik. Juteini 1810, s. 43.

Lääkitykset, SS 48 30. 11. 1833. Julk. Juteini, Arkkikirjallisuus 1844 n:o 13.

Julistus Jumalan kunniasta, SS 1 5. 1. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 4.

Saarna-Virsi, SS 4 25. 1. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 5—6.

Päätös-Virsi Kirkossa, SS 5 1. 2. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 15—16.

Kehoitus tupakkaa polttamaan. — Nuuskasta, SS 7 15. 2. 1834. Molemmat julk. aikaisemmin Juteini 1810, s. 17—18.

Hauta-Piirroksia, SS 10 8. 3. 1834. Julk. aikaisemmin Juteini 1826 I, s. 59.

Isän ja Pojan Laulu, SS 11 15. 3. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 I, s. 50—51.

Ruumiin Haudalla, SS 14 12. 4. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 III, s. 11.

Naima-Laulu, SS 15 19. 4. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 I, s. 48—49.

Kesti-Laulu, SS 23 14. 6. 1834. Julk. aik. Juteini 1816 V, s. 55—56.

Imatran Koski, Ruokolahden Pitäjässä, Viipurin lääniä, SS 25 28. 6. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 I, s. 29—31.

Sota-Laulu, SS 28 19. 7. 1834. Julk. aikaisemmin Juteini 1824 I, s. 26—28.

Työ ja Ilo-Laulu, SS 33 23. 8. 1834. Julk. aik. Juteini 1824 I, s. 24—25.

ALEXANDERILLE I:lle Kejsarille ja Suurelle Ruhtinaalle Suomen Kansalda, SS 36 13. 9. 1834. Julk. aik. Juteini 1816 VII, s. 3—7.

Viheliäisen virsi, SS 39 4. 10. 1834. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 77—78.

¹² Juteini muokkasi tuotteitaan jatkuvasti, joten ne harvoin ovat painetut uudelleen täysin samassa muodossa. Myös otsikoita hän muutteli silloin tällöin. Tekijän varmentamiseksi riittää kuitenkin, että vertailutuote on selvästi tunnistettavissa.

- Viinasta, SS 42 25. 10. 1834. Julk. aik. Juteini 1810, s. 19—20.¹³
- Näkö Viimeisestä Tuomiosta ajatuksen silmillä, SS 46 22. 11. 1834. Julk. aik. Juteini 1817 III, s. 11—16.
- Sovindo-Laulu, SS 49 13. 12. 1834. Julk. Juteini 1819 IV, s. 32—34.
- Laki ja Armo-liitto, SS 51 27. 12. 1834. Julk. Juteini, Kootut VI. 1858, s. 35.
- Uuden vuoden lahja, SS 1 3. 1. 1835. Julk. Juteini, Kootut I, s. 34.
- Luojan Kiitos, SS 10 7. 3. 1835. Julk. Juteini, Kootut VI 1858, s. 40.
- Katumus-Virsi, SS 13 28. 3. 1835. Julkaistu aikaisemmin Juteini 1817 II, s. 11.
- Turun ja Oulun Viikko-Sanomain Muisto. Sanan Saattajalta Viipurista. SS 16 18. 4. 1835. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 118—121.
- Tulipalo Viipurin Linnassa keväillä vuonna 1834. SS 25 20. 6. 1835. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 114—118.
- Viinan Syndy, SS 28 11. 7. 1835. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 85.
- Tytyväisyydestä, SS 29 18. 7. 1835. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 7.
- Laulu, SS 32 8. 8. 1835. Julk. Juteini, Kootut II 1856, s. 2.
- Laulu Suomessa, SS 35 29. 8. 1835. Julk. aik. Juteini 1816 VI, s. 31.
- Äidin helma, SS 39 26. 9. 1835. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 55.
- Lapsen Laulu, SS 42 17. 10. 1835. Julk. Juteini, Kootut I 1856, s. 23—24.
- Leikki-Laulu Saksan viinasta ja kaljasta, SS 44 31. 10. 1835. Julk. Juteini, Kootut II 1856, s. 3—4.
- Neitoisen Laulu Meri-miehelle, SS 47 21. 11. 1835. Julk. Juteini, Kootut II 1856, s. 9. [Siunaus Esivallan ylitse]. SS 1 2. 1. 1836. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 7.¹⁴
- Keisarinnalle ALEKSANDRALLE, Tuldua, iloksi Isämme maan, Suomelle onnea osottamaan, ensi-kerran 10. päivänä kesä-kuuta vuonna 1833. SS 4 23. 1. 1836. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 114.
- Toistain heräneeille Oulun Viikko-Sanomalle Sanan Saattajalta Viipurista. SS 7 13. 2. 1836, Julk. Juteini Kootut III, s. 122—128.
- Vanhan Pijan Laulu, SS 9 27. 2. 1836, Julk. Juteini Arkkikirjallisuus n:o 15. 1844.
- Laulu Lasten Kirjasta, SS 11 12. 3. 1836, Julk. Juteini Kootut VI, s. 99.¹⁵
- Mies, SS 14 2. 4. 1836, Julk. Juteini Arkkikirjallisuus n:o 14 1844.
- Rukous Nuorukaisen haudalla, SS 15 9. 4. 1836. Julkaistu aikaisemmin Juteini 1810, s. 29.¹⁶
- Järjestä ja Tyhmyydestä, SS 23 4. 6. 1836. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 8—9.
- Äidin Hartaus, SS 26 25. 6. 1836. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 73.
- Lapsen Laulu, SS 27 2. 7. 1836. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 23—24.
- Juoma-Laulu, SS 28 9. 7. 1836. Julk. aik. 1816 V, s. 54.
- Ihmisen Arvo, SS 31 30. 7. 1836. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 69—70.
- Ruumiin Haudalla, SS 32 6. 8. 1836. Julk. aik. Juteini 1817 III, s. 11.
- Laulu Viisaudesta, SS 33 13. 8. 1836. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 4.
- Lapsen Laulu Leskelle Isän kuoldua, SS 34 20. 8. 1836. Julk. aik. Juteini 1817 III, s. 31—32.
- Laulu Lapselle ja Opettajalle Koulussa, SS 35 27. 8. 1836. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 28—29.

¹³ Runo on melkein kokonaan kirjoitettu uudelleen, vain muutamat säkeet muistuttavat aikaisemmasta.

¹⁴ Runo on julkaistu ilman nimeä ja otsaketta ja siinä toivotetaan vuoden ensimmäisessä numerossa siunausta keisarille.

¹⁵ Runo julkaistu kootuissa teoksissa nimellä Laulu.

¹⁶ Runo julkaistu 1810 nimellä Huokaus Nuorukaisen haudalla.

- Haudan Kaivaja. SS 38 17. 9. 1836. Julk. aik. Juteini 1826 I, s. 35.¹⁷
- Lohdutus kuolemassa. SS 41 8. 10. 1836. Julk. Juteini Kootut VI 1858, s. 37—38.
- Linnun Pesä. SS 44 29. 10. 1836. Julk. Juteini Arkkikirjallisuus n:o 19 1844.
- Hautaus-Virsi. SS 46 12. 11. 1836. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 13—14.
- Suosio. SS 48 26. 11. 1836. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 35.
- Sielusta. SS 49 3. 12. 1836. Julk. aik. Juteini 1817 II, s. 14—15.
- Höyry-laiva Viipurissa 1839, kirj. "Vanha suomalainen". SS 41 10. 10. 1840. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 125—127.¹⁸
- Kysymys. Toistain tehty., W-[anha] s-[uomalainen]. SS 46 14. 11. 1840. Julk. aik. mm. Juteini 1810, s. 43.¹⁹
- Nuija-sota Suomessa. 1597., W-s-. SS 50 12. 12. 1840. Julk. Juteini Arkkikirjallisuus 1844 n:o 22.²⁰
- J—n vanha kynä-veitsi tauluun liitettynä. 1840. W-s-. SS 51 19. 1. 1840. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 128.²¹
- Löytö-lapsi, W-s-. SS 7 13. 2. 1841. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 118—120.
- Hopia-häissä, W-s-. SS 10 6. 3. 1841. Julk. Juteini Kootut 1856 III, s. 99.²²
- Vanha ystävä kaukaa ystävälle, W-s-. SS 14 3. 4. 1841. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 32.²³
- Herran Tohtorin Lönnrotin tuldua Viipuriin 27 päivänä Toukokuuta 1841, kirjoittajaa ei mainita. SS 22 29. 5. 1841. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 130.
- Tuonelasta tulleen tarina Suomen kielestä, W-s-. SS 23 5. 6. 1841. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 105—107.
- Elämä, W-s-. SS 26 26. 6. 1841. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 33.
- Palkollisen laulu, W-s. SS 27 3. 7. 1841. Julk. Juteini Kootut II 1856, s. 15.
- Tanssi-laulu, W-s-. SS 31 31. 7. 1841. Julk. Juteini Kootut II 1856, s. 6—7.
- Vanha ystävä kaukaa ystävälle, W-s-. SS 32 7. 8. 1841. Julk. Juteini Kootut I 1856, s. 32.²⁴
- Kivi-piirros Suomen Kirkolle Viipurissa 1831, W-s-. SS 48 27. 11. 1841. Julk. Juteini Kootut III 1856, s. 112—113.
- Julkinen Jumalan kiitos eli Latinaksi Te Deum laudamus, Wanha Suomalainen SS 50 11. 12. 1841. Julk. Juteini Kootut VI 1858, s. 13—14.
- Lauseita Jak. Juteinin Kirjoista, Viipuri 1844. (Juteini 1844 I)
- Jak. Juteini, Sanan Laskun Koetuksia ja Runon Tähteitä, Viipuri 1844. (Juteini 1844 II)

¹⁷ Runo julkaistu 1826 nimellä Haudan Kaivajan laulu.

¹⁸ Jo vuonna 1819 Neuvo-Kirjassa oli Juteini käyttänyt nimimerkkiä Vanha Suomalainen, Juteini 1819 V.

¹⁹ Lyhyt runo julkaistu myös Juteini 1816 V, s. 10 ja SS 47 — 1833. Runoa muokattu jatkuvasti.

²⁰ Vaikka Juteinin nimimerkki saattaisikin olla riittävä määrittämään tekijän, on silti mainittu myös missä muussa julkaisussa runo on painettuna. Kaikkia näitä ei tässä ole mainittu.

²¹ Vuonna 1856 ei otsikossa mainita lainkaan kynän omistajaa J—a.

²² Vuonna 1856 on runon otsikkona Hopia häissä puolisoille.

²³ Vuonna 1856 on runon otsikkona Ystävä kaukaa ystävälle.

²⁴ Tämä runo julkaistiin jo toisen kerran samana vuonna. Aikaisemmin se oli painettu huhtikuussa numeroon 14.

Juteinin arkkikirjallisuus vuonna 1844, kaikkiaan 22 puoliarkin suuruista vihkosta. Näissä vihkosissa ei ole mitään uusia runotuotteita. (Juteini Arkkikirjallisuus 1844 n:o 1—22)

- N:o 1. Neljä Virren Koetusta Jak. Juteinilda.
- N:o 2. Viisi Laulun Laitosta Jak. Juteinilda.
- N:o 3. Hengen Herätyksiä. Jak. Juteini.
- N:o 4. Jak. Juteinin Pieniä Piirroksia.
- N:o 5. Vakaisia Varsyn Päitä Jak. Juteinilda.
- N:o 6. Leikillisiä Varsyn Päitä Jak. Juteinilda.
- N:o 7. Kaksi Vakaista Runoa. Jak. Juteini.
- N:o 8. Kaksi Leikillistä Runoa. Jak. Juteini.
- N:o 9. Vakaisia Runon Päitä. Jak. Juteini.
- N:o 10. Leikillisiä Runon Päitä. Jak. Juteini.
- N:o 11. Jak. Juteinin Hupauksia.
- N:o 12. Jak. Juteinin oma-tekoisia Sanan-Laskuja.
- N:o 13. Pieniä Runoja Jak. Juteinin Kirjoista.
- N:o 14. Huvitus-Lauluja. Jak. Juteini.
- N:o 15. Rakkauden Lauluja. Jak. Juteini.
- N:o 16. Juoma-Lauluja. Jak. Juteini.
- N:o 17. Muutama Ajatus Jak. Juteinin Tutkinnon Aineista.
- N:o 18. Seka-Sanomia, Joita on kokoillut Jak. Juteini.
- N:o 19. Sydämen Sulatuksia Ihmiselle. Jak. Juteini.
- N:o 20. Kissan Poika. Jak. Juteini.
- N:o 21. Markkinat. Jak. Juteini.
- N:o 22. Mainioita Suomessa. Jak. Juteini.

- Jak. Juteini, Kandleen Kaksoiset elli Laulu ja Runo-Kokous, Jak. Juteinin Kirjoja, Ensimmäinen Osa. Viipuri 1856. (Juteini Kootut I 1856)
- Jak. Juteini, Leikki-Lauluja ja Pila-Puheita, Jak. Juteinin Kirjoja, Toinen Osa. Viipuri 1856. (Juteini Kootut II 1856)
- Jak. Juteini, Runo-Vihko, Jak. Juteinin Kirjoja, Kolmas Osa. Viipuri 1856. (Juteini Kootut III 1856)
- Jak. Juteinin Huvitus-Kirja, Jak. Juteinin Kirjoja, Neljäs Osa. Viipuri 1857. (Juteini Kootut IV 1857)
- Jak. Juteini, Kirja Vakaisissa Aineissa ja Piirroksia, Jak. Juteinin Kirjoja, Viides Osa. Viipuri 1857. (Juteini Kootut V 1857)
- Jak. Juteini, Kynä-Kokeita ja Kirja-Kokous, Jak. Juteinin Kirjoja, Kuudes Osa. Viipuri 1858. (Juteini Kootut VI 1858)
- Jak. Juteini, Ajatuksia ja Hupailemia, Jak. Juteinin Kirjoja, Seitsemäs Osa. Viipuri 1858. (Juteini Kootut VII 1858)
- Jak. Juteini, Ajatuksen Alkeita ja Runon Tähteitä, Jak. Juteinin Kirjoja, Kahdeksas Osa. Viipuri 1858. (Juteini Kootut VIII 1858)
- Jak. Juteini, Tarina ja Kummitus Kirja. Suomalaisten Valittuja Sanan Laskuja, Jak. Juteinin Kirjoja, Yhdeksäs ja viimeinen Osa. Viipuri 1858. (Juteini Kootut IX 1858)

III SANOMA- JA AIKAKAUSLEHTIÄ

Finlands Allmänna Tidning (FAT) 1840
 Helsingfors Tidningar (HT) 1855
 Hämeen Sanomat 1881
 Litteraturblad (Lbl) 1856, 1861
 Mehiläinen 1837
 Oulun Viikko-Sanomia 1840, 1855
 Saima 1846
 Sanan Saattaja Viipurista (SS) 1833—1836, 1840—1841
 Sanomia Turusta 1855
 Suometar 1855
 Suomi 1847
 Turun Viikko-Sanomat (TVS) 1820—1822
 Valvoja 1891, 1913
 Viborg 1855
 Wiburgs Wochenblatt 1824
 Åbo Allmänna Tidning (AAT) 1813
 Åbo Tidning (ÅT) 1804

IV MUU KIRJALLISUUS

Akiander, Matth., Om Donationerna i Viborgs län, Hfors 1864, (lähdeviitteissä käytetty lyhennystä Akiander 1864).
Anttila, Aarne, Kansallinen herääminen ja kielitaistelu, Suomen kulttuurihistoria IV osa, Jyväskylä 1936, (Anttila 1936).
Bergholm, A. H., Abraham Poppius, Suomi III, Hki 1899, (Bergholm 1899).
 Biografinen nimikirja. Elämäkertoja Suomen entisiltä ja nykyajoilta Toimittanut Suomen Historiallinen Seura, Hki 1879—1883.
Carpelan, Tor, Ättartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna, Första bandet A—G, Hfors 1954, (Carpelan 1954).
Carpelan, Tor, Ättartavlor III, Hfors 1965, (Carpelan 1965).
 Castrén, Liisa, Adolf Ivar Arwidsson, Hki 1944, (Castrén 1944).
Castrén, Liisa, Adolf Ivar Arwidsson isänmaallisena herättäjänä, Hist. tutkimuksia 35, Hki 1951, (Castrén 1951).
Colliander, O. I., Suomen kirkon paimenmuisto II, ensimmäinen nide, Hki 1918, (Colliander 1918).
Danielson, Joh. Rich., Suomen yhdistäminen Venäjän valtakuntaan K. Ordinin "Suomen valloitus" nimisen teoksen johdosta, Porvoo 1890, (Danielson 1890).
Danielson-Kalmari, J. R., Suomen valtio- ja yhteiskuntaelämää 18:nnella ja 19:nnellä vuosisadalla, osa II, I, Porvoo 1922; osa III, Porvoo 1923; osa IV, Porvoo 1925, osa V, Porvoo 1927; osa VI, Porvoo 1928, (Danielson-Kalmari 1922, 1923, 1925, 1927, 1928).
Danielson-Kalmari, J. R., Viipurin läänin palauttaminen muun Suomen yhteyteen, Porvoo 1911, (Danielson-Kalmari 1911).
 [Franzén, Frans Mikael], Veisu Kuningalle Suomen kansalta. Veisatan: Bevara, Gud, vår Kung, Turku 1806. — Arkkiveisut 1803—1817, HYK. (Franzén 1806).
Gottlund, C. A., Otava eli Suomalaisia Huvituksia I. osa, Tuhhulmi 1828, (Gottlund 1828).

- Gottlund, C. A.*, Otava eli suomalaisia huvituksia II. osa, Tukhulmi 1832, (Gottlund 1832).
- Haavio, Martti*, Paavo Korhosesta, rautalammelaudesta kansanrunoilijasta, Vähäisiä kirjoituksia Julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 51, Hki 1923, (Haavio 1923).
- Haltsonen, Sulo*, Theodor Schvindt kansatieteilijä ja kotiseuduntutkija, Hki 1947, (Haltsonen 1947).
- Haltsonen, Sulo* (toim.), Viipurilaisen osakunnan nimikirja 15. 2. 1793—1828 II, Hki 1968, moniste VA:ssa, (Haltsonen 1968).
- Hanho, J. T.*, Suomen oppikoululaitoksen historia I, Porvoo 1947, (Hanho 1947).
- Heikinheimo, Ilmari*, Suomen elämäkerrasto, Porvoo 1955, (Heikinheimo 1955).
- Hultin, Arvid*, Luettelo Helsingin yliopiston kirjaston arkkikirjallisuudesta II, Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja XII:2, Hki 1931, (Hultin 1931).
- Hultin, Arvid*, Luettelo Helsingin yliopiston kirjaston arkkikirjallisuudesta III—V, Hki 1932, Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja XII:3, (Hultin 1932).
- Huvittavia Lauluja Nuorisolle. Jyväskylä 1865. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Jutikkala, Eino*, Suomen talonpojan historia, Porvoo 1942, (Jutikkala 1942).
- Jutikkala, Eino* — *Osmonsalo, Erkki K.*, Kustavilainen aika, Suomen historian käsikirja I, Porvoo-Hki 1949, (Jutikkala-Osmonsalo 1949).
- Kaukonen, Väinö*, Suomenkielisen taidekirjallisuuden varhaisvaiheet, Suomen kirjallisuus III, Keuruu 1964, (Kaukonen 1964).
- Keisariillisen Majestetin Armollinen Julistus, Keisariillisen Hallitus-Raadin muutetusta nimestä Keisariilliseksi Suomen Senatiksi. Annettu S:t Pietarborissa s. 9/21 Helmi-Kuusa 1816. Turku.
- Kolme Uutta Suomalaista Laulua. Präntätty tänä vuonna. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Koottuja Suomalaisia Lauluja. Ensimmäinen Osa. Oulu 1828. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Paavo Korhosen viisikymmentä runoa ja kuusi laulua, SKS:n toimituksia 10. osa, Hki 1848, (Korhonen 1848).
- Krohn, Eino*, Turun romantiikka, Suomen kirjallisuus III, Keuruu 1964, (Krohn 1964).
- Krohn, Julius*, Jaakko Juteini, Eripainos Valvojasta 1891, s. 259—277, (Krohn 1891).
- Krohn, Julius ja Kaarle*, Kantelettaren tutkimuksia, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 95. osa, Hki 1900, (Krohn 1900).
- Kuusi Uutta Rakkauden Laulua. Präntätty tänä vuonna. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Kuusisto, Heikki*, Jaakko Juteinin teosten luettelo, Hämeenmaa XII, s. 109—110, Hämeenlinna 1965, (Kuusisto 1965).
- Lagus, Vilh.*, Åbo Akademis Studentmatrikel, Senaren Afdelningen 1740—1827, Hfors 1895, (Lagus 1895).
- Laulu Hänen Keisariilliselle Korkeudellensa Perintöruhtinaalle Aleksanderille 25 vuotta Suomen Yliopiston Kanslerina oltuansa. Kuopio 1851. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Laulu Keisarille, laulettu uuden Kirkon vihkimisessä Ingeröllä sinä 30 päivänä Marraskuussa vuonna 1830. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Laulu Keisarille laulettu Urkuin vihkiäisissä Tyrön kirkossa sinä 7 nä päivänä Januarikuussa vuonna 1834. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Laurila, Vihtori*, Suomen rahvaan runoniekat sääty-yhteiskunnan aikana I osa, SKS:n toimituksia 249. osa, Turku 1956, (Laurila 1956).
- Leino, Eino*, Suomalaisia kirjailijoita, Hki 1909, (Leino 1909).
- Lindeqvist, K. O.*, Hämeenlinnan kaupungin historia II osa, Hämeenlinna 1926, (Lindeqvist 1926).
- Lyhykäinen Neuvo*, Hyvihin ja Sijvollisiin Ihmisten Tapoin; Nuorudelle, Jonga Hyviä Tapoja oppia tule, Ojennuxex cocoonpandu ja ulosannettu. Turku 1761, (Lyhykäinen Neuvo 1761).

- Matinolli, Eero*, Turun hiippakunnan paimenmuisto 1721—1809, Suomen kirkkohistoriallisen Seuran monisteita I.VA.
- Muutamia Suomalaisia Lauluja. Oulu 1829. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Muutamia Suomalaisia Lauluja. Oulu 1830. Kaksi eri painosta samana vuonna HYK:n arkkikirjallisuus.
- Muutamia Suomalaisia Lauluja. Vaasa, vuosilukua ei mainita. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Nordenstreng, Sigurd Fredrikshamns stads historia III*, Fredrikshamn 1911, (Nordenstreng 1911).
- Nuorten-Miesten Lauluja. Turku 1834. Kaksi eri painosta. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Nuorten-Miesten Lauluja. Toinen ylöspano. Turku 1837. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Nuorten Miesten Lauluja. Helsinki 1862. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Nurmio, Yrjö*, Suomen sensuuriolot Venäjän vallan alkuaikoina vv. 1809—1829, Porvoo 1934, (Nurmio 1934).
- Ordbok över svenska språket utgiven av svenska akademien, 23. bandet, Lund 1962, (Ordbok 1962).
- Osmonsalo, Erkki K.*, Itsevaltiuden kausi, Suomen historian käsikirja II, Porvoo 1949. (Osmonsalo 1949).
- Osmonsalo, Erkki K.*, Suomen valloitus 1808, Porvoo 1949, (Osmonsalo 1949).
- Päivärinta, P.*, Elämäni, Perhe-elämällinen kertomus, Kansanvalistus-seuran toimituksia XIII, Hki 1877, (Päivärinta 1877).
- Pärssinen, Jaakko*, Kasvatusopilliset virtaukset ja koululaitoksen kehitys Suomessa vuosina 1810—1843, Hki 1911, (Pärssinen 1911).
- Rein, Th.*, Juhana Vilhelm Snellman I, 3. painos, Hki 1928, (Rein 1928).
- Ruuth, J. W.*, Viipurin kaupungin historia I—II, Viipuri 1908, (Ruuth 1908).
- Sarajas, Annamari*, Suomen kansarunouden tuntemus 1500—1700-lukujen kirjallisuudessa, Porvoo 1956, (Sarajas 1956).
- Siukonen, Vilho*, Laulukirja koulun ja kodin lauluja Säestykset, Jyväskylä 1930, (Siukonen 1930).
- Sjögren, And. Joh.*, Über Die finnische Sprache und ihre Literatur. St Petersburg, 1821, (Sjögren 1821).
- Suomalaisia Lauluja. Hämeenlinna 1858. HYK:n arkkikirjallisuus.
- Suomen kansan vanhat runot XIII, Etelä-karjalan runot I, Helsinki 1936, (Suomen kansan vanhat runot XIII).
- Suomen kartta, toim. Maanmittaushallitus, Hki 1923.
- Suomen maatilat II osa Hämeen lääni, Porvoo 1931, (Suomen maatilat 1931).
- TalviOja, Kuuno A.*, Jaakko Juteini ja hänen kirjallinen toimintansa I, Heinola 1915, (TalviOja 1915).
- TalviOja, Kuuno A.*, Jaakko Juteini kirjailijana, Heinola 1910, (TalviOja 1910).
- TalviOja, Kuuno A.*, Juteinia etsimässä, Valvoja 1913, s. 97—102, (TalviOja 1913).
- Teittinen, U. K.*, Uudenkaupungin rauhasta kunnallishallinnon perustamiseen, Juvan historia, Pieksämäki 1957, (Teittinen 1957).
- Teperi, Jouko*, Jaakko Juteini ja hallituskonseljien suomen kielen kääntäjän virantäyttäminen vuonna 1810, Hist. aikak. n:o 3 1968, (Teperi 1968).
- Teperi, Jouko*, Vanhan Suomen suomalaisuusliike I, Hki 1965, (Teperi 1965).
- Teperi, Jouko*, Vanhan Suomen suomalaisuusliike II, Hki 1967, (Teperi 1967).
- Teperi, Jouko*, Viipurilainen osakunta 1828—1868, Hki 1959, (Teperi 1959).
- Tigerstedt, Örnulf*, Kauppahuone Hackman, Erään vanhan Viipurin kauppiassuvun vaiheet 1790—1879, Ensimmäinen osa, Hki 1940, (Tigerstedt 1940).
- Tommila, Päiviö*, Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860, Porvoo 1963, (Tommila 1963).

Topelius, Zacharias, Dagböcker, utgifna af Paul Nyberg, IV₂ 1840, Hfors 1924, (Topelius 1924).

Wasastjerna, Oskar, Ättar-taflor I, Borgå 1879, (Wasastjerna 1879).

Viika, Impi, VPL Pyhäjärvi kappale kannakselaisvaiheita, Turku 1950, (Viika 1950).

Viisi tuttua Laulua. Turku 1847. HYK:n arkkikirjallisuus.

Viisi tuttua Laulua. Helsinki 1862. HYK:n arkkikirjallisuus.

Viljanen, Torsti, Jaakko Juteini, Hämeenmaa XII, s. 97—105, Hämeenlinna 1965, (Viljanen 1965).

Wirilander, Kaarlo, Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718—1810, Virkata-lonhaltijain luettelo, Hki 1953, (Wirilander 1953).

Wächter, Heinrich, 50 koulu-laulua, sanat ja nuotit yksi- ja kaksi-ääniselle laulannolle I, Hki 1864, (Wächter 1864).

Yxi Lystillinen, totinen Suloinen Ja myöskin totuden halkaisevainen Historia Siitä Rikkast ja Andeliast Hobergin Äijäst; Joka yhdeldä köyhäldä Torparilda, kutzuttin lapsen Kum-maxi [kummiksi], vaan yhdeltä lystilliseldä kutzujalda petettin. Torpari sita [!] vastan kaunist lahjoitettin. PrändäTTY Vuonna 1792. HYK:n arkkikirjallisuus, Pippingin luette-
lossa n:o 1694, (Hobergin Äijä 1792).

Yxi Lystillinen, Totinen Suloinen Ja myöskin totuden halkaisevainen Historia, Siitä Rikkast ja Andeljast Hobergin Äijäst; Joka yhdeldä köyhäldä Torparilda kutzuttiin Lapsen kum-maxi [kummiksi], vaan yhdeltä lystilliseldä kutzujalda petettin, Torpari sitä vastan kaunist lahjoitettiin. PrändäTTY Vuonna 1821, HYK:n arkkikirjallisuus, Pippingin luettelossa n:o 1694 d, (Hobergin Äijä 1821).

HENKILÖHAKEMISTO

- Ahlgren, Greta 16
 Ahlgren, Johan Fredrik 16
 Ahlqvist, Fredrik Johan 80, 82—85, 87—88, 95, 107—109, 112, 141, 145, 147, 156
 Aleksanteri I 27, 34—38, 40—42, 45—47, 52, 58, 91, 95, 105, 145, 147—148
 Aleksanteri II 43
 Aminoff, G. Fr. 51—52
 Antti Matinpoika, seppä Hattulasta 16,21
 Arwidsson, A. I. 96, 141, 146
 Aurén, Johan Adolf 80
 Becker, Reinhold von 96—97, 152—156
 Bergbom, J. E. 150—151
 Berner, A. E. 80, 88
 Berner, Katarina Olivia (o.s. Pesonius) 80
 Birkman, Markus 80
 Boije af Gennäs, Otto Ernst 16,19
 Borenus, Henrik Gustaf 22
 Castrén, Mathias Aleksanteri 149
 Cedervaller, Anders 29—30, 147—149
 Forselles, Jacob af 27
 Franzén, Frans Mikael 25, 36, 92, 94
 Gottlund, Kaarle Aksel 28, 43, 59, 112, 128, 142, 146—147
 Grotenfelt, Carl Herman 26
 Gyllenberg, Gabriel 16,17
 Gyllenhal, Leonard 147
 Hammarin, Fredrik 27
 Hannikainen, Pietari 156
 Hirn, Joh. 51—52
 Hwasser, Israel 147
 Judén, Catharina Margaretha (o.s. Blank) 143
 Judén, Joel Jacob 143
 Juutila, Anna 15
 Juutila, Antti 20
 Juutila, Heikki Mikonpoika 15,17, 19, 20
 Juutila, Liisa Juhontytär 15, 17, 20—21
 Juutila, Maria 20
 Juutila, Mikko Heikinpoika 15, 17
 Juutila, Ulla 20
 Juutila, Yrjänä 17
 Korhonen, PaaVo 24, 127
 Krohn, Julius 63, 80
 Kustaa IV Aadolf 42
 Köpper, Petter von 147
 Ladau, G. W. 35
 Linsén, J. G. 96, 155
 Londicer, K. A. 111
 Luther, Martti 129
 Melartin, E. G. 53, 95
 Menšikov, A. 43, 148
 Merkel, Garlieb Helwig 49
 Mesterton, Dan. 26
 Mjödth, Abraham 26
 Napoleon Bonaparte 44—45, 47—48, 56
 Niemelä, Maria 20
 Nikolai I 41—43, 145
 Nikolai II 43
 Nurmio, Yrjö 145
 Paturi, Kustaa 24, 127
 Pesonius, Olof 80—81, 88
 Plate, Georg Ernst 95
 Polviander, Gustaf 15, 20—22, 24
 Poppius, Abraham 51—52
 Porthan, Henrik Gabriel 25, 54, 100
 Purgold, Ludwig 95
 Päivärinta, Pietari 132, 151
 Rask, Rasmus 23, 48, 96, 106, 149
 Renvall, Gustaf 48
 Rumjantsev, Nikolai Petrovitš 43, 48—49, 106, 148
 Runeberg, Johan Ludvig 59
 Rühs, Christian Friedrich 49
 Schvindt, Th. 80
 Simelius, Jacob 92
 Sjögren, A. J. 43, 51—52, 148
 Snellman, Johan Vilhelm 102, 146, 149
 Stråhlman, Joh. Henr. 26

Swift, Jonathan 126	Ursin, N. A. 26
TalviOja, Kuuno A. 17, 89, 127, 143	Viljanen, Torsti 19
Tengström, J. J. 96	Wrede af Elimä, Gustaf 27
Tengström, Jaakko 53	Yrjänä Heikinpoika, lampuoti Hattulasta 17
Thieme, August 95	Zakrevski, A. A. 146
Topelius, Z. 59	Åkerman, Vilhelm 22

REFERAT

Jouko Teperi

EINIGE HAUPTLINIEN DER IDEENWELT JAAKKO JUTEINIS

Jaakko Juteini ist als erster eigentlicher Schriftsteller bezeichnet worden, der seine Werke in finnischer Sprache geschrieben hat. In dieser Untersuchung wird überhaupt nicht der literarhistorische und auch nicht der ästhetische Wert seines Schaffens behandelt. Auch die philologische Betrachtung seiner Werke und seiner Sprache ist völlig unberücksichtigt geblieben. — Jaakko Juteini wurde am 14. 7. 1781 auf dem Hofe Juutila im Kirchspiel Hattula in der Provinz Häme als Sohn eines Pächters geboren. Als Jaakkos Vater den Hof bestellte, war es unsicher, ob der Hof in der Familie bleiben würde. Im Jahre 1893 wurde der Junge in das nur knapp 20 km weit entfernte Hämeenlinna in die Trivialschule geschickt. Hier wurde Jaakko Heikkisohn, wie es damals üblich war, ein schwedischer Name gegeben: Jacob Judén. Daraus formte er dann später seinen finnischesprachigen Schriftstellernamen, der Jak. Juteini lautete. Zu Beginn des Herbstsemesters 1800 begann der Jüngling seine Studien an der Akademie von Turku, wo besonders die von Henrik Gabriel Porthan vertretenen Lehren der Aufklärung einen starken Eindruck auf ihn machten. Irgendein Schlussexamen hat Juteini niemals abgelegt. In den Jahren 1802—1812 arbeitete der künftige Schriftsteller in verschiedenen Teilen Finnlands, u. a. in Nauvo, Juva und Elimäki, als Hauslehrer. Auch auf der russischen Seite im alten Finnland hatte er in Ruokolahti eine entsprechende Stellung. Im Jahre 1813 fand er seine erste feste Stellung als Magistratssekretär der Stadt Wiburg, welches Amt er bis zu seiner Pensionierung bekleidete. Er wohnte in dieser Stadt bis zu seinem Tode am 20. 6. 1855. — Schon in seinen Wanderjahren erlebte der junge Student eine soziale und nationale Erweckung und sah in der damaligen ständischen Gesellschaft zahlreiche Mängel.

Der zuversichtliche und treue Untertan des "Aufklärungsherrschers finnischer Geburt" Alexanders I. Der Finne Jaakko Juteini war bei Ausbruch des Finnischen Krieges 1808 als Hauslehrer auf der Russischen Seite der Grenze tätig. So sah er den Krieg auch unter dem Gesichtspunkt Russlands. Nach dem Frieden von Hamina 1809, als das ganze Finnland an Russland gekommen war, sagte Juteini nichts Schlechtes über sein bisheriges Mutterland, stellte aber fest, dass dessen Regierung trotz ihren Versuchen nicht in der Lage gewesen sei, für das Wohlergehen Finnlands zu sorgen. Die Grenze des Friedens von Turku aus dem Jahre 1743 war vom nationalen und geographischen Standpunkt unnatürlich. Die neue Grenze würde jetzt Finnland den ersehnten Frieden sichern. Die Furcht, dass Petersburg Finnland verschlingen würde, hatte sich bei der Verwirklichung in eine den Interessen gemässe Lösung verwandelt. "Jetzt ist unsere berühmte Hauptstadt, jetzt ist unser guter und weiser Herrscher in unserem eigenen Lande." Da die Stadt Petersburg in einem von Finnen besiedelten Gebiet lag, betrachtete Juteini ihre Lage als

für die Finnen viel günstiger als die Stockholms, das jenseits des Meeres in einem von Schweden besiedelten Land lag. Juteini ging so weit, dass er dem russischen Zaren Alexander I. finnische Herkunft zuschrieb, weil dieser in dem "Heimatsdorf" am Ufer des finnischen Meerbusens geboren war, d.h. gerade in Petersburg. Juteini glaubte auch, dass in der neuen Situation die finnische Sprache mehr Rechte erhalten werde, als sie während der schwedischen Herrschaft gehabt hatte. Die beste Garantie für eine günstige Entwicklung war seiner Meinung nach der edle Kaiser Alexander I. Er bewunderte und betete den Kaiser fast an, weil dieser sich als ein Aufklärungsherrscher erwiesen hatte, und er schrieb zahlreiche ihn preisende Gedichte und Dichtungen, von denen eines ins Deutsche übersetzt wurde (Denk-Rune ALEXANDER dem Ersten Kaiser und Grossen Fürsten. Aus dem Finnischen, mit Beihülfe des Verfassers. Wiburg 1815.). Solange Alexander lebte, begriff Juteini überhaupt nicht den auf dem Landtag in Porvoo 1809 geschlossenen Staatsvertrag, nach dem der Kaiser im Grossfürstentum Finnland der konstitutionelle Herrscher war und neben ihm als zweite Staatsmacht der Ständetag. Er betrachtete Finnland als das von einem absolutistischen Aufklärungsherrscher behütete Land und machte keinen Unterschied zwischen dem Grossfürstentum, dem Alten Finnland und Ingermanland. Erst beim Thronwechsel 1825 musste Juteini feststellen, dass vor allem die Grundgesetze des Landes und nicht nur die Person des Herrschers Finnland eine eigenständige und günstige Entwicklung sicherten. Als Nikolaus I sich nicht als Aufklärungsherrscher erwies, schrieb er über diesen kein einziges lobendes Gedicht.

Der tapfere Russe und sein finnischer Bruder: der Wildnisroder. Die Napoleonischen Kriege beschatteten Juteinis Jugend und frühe Mannesjahre. Obwohl die Russen sein Vaterland erobert hatten, hoffte Juteini 1812 auf ihren Sieg. Alexander wurde jetzt in seinen Augen zum Befreier ganz Europas von dem Joch der Napoleonischen Knechtschaft, weil er die wirklichen Vorteile der Völker berücksichtigte. Alexander wurde zum "Friedensfürsten", der die uneinigen Völker in Freundschaft einigte. Er war auch edelmütig und "gab Paris Gnade", obwohl Napoleon nach Auffassung Juteinis Moskau hatte niederbrennen lassen. Als echter Mann der Aufklärung wurde Alexander sogar zum Wohltäter der Franzosen, indem er den fremden Korsen aus dem Lande vertrieb und dem Volk seine früheren Rechte gab. Gerade Alexanders Klugheit auf dem Wiener Kongress schuf den bleibenden Frieden in Europa. Von der Bewunderung für den Kaiser war es nur ein Schritt zum Verherrlichen der Russen. Das für das Recht streitende russische Militär empfand Juteini als "unsere Truppe". Die Russen hatten seiner Meinung nach zahlreiche bewundernswerte Charaktereigenschaften: Ehrlichkeit, Mut, Stolz, Achten der Traditionen, Treue zum Herrscher und Menschlichkeit. Juteinis Einstellung zu anderen Völkern war überhaupt aufklärerisch vorurteilslos. Andererseits vertrat er die Ansicht, dass jedes Volk danach streben sollte, auf irgendeinem Gebiet besser zu sein als die anderen, um seine Selbstachtung zu bewahren. — Im selben Jahre (1815), in dem Juteini eine als umfassende Synthese gedachte Dichtung über die Russen veröffentlichte, erschien von ihm ein entsprechendes, neben jenes zu stellendes Werk über die Finnen. Juteini schuf in dieser Dichtung das Bild des finnischen Rodervolkes, dessen Einzigartigkeit und Vortrefflichkeit in dem zähen Kampf gegen die Schwierigkeiten des alltäglichen Lebens in dem kargen, aber schönen Land des Nordens bestand. Auch die Finnen waren ein Heldenvolk, ihr Kampf gegen die von der Natur aufgerichteten, unüberwindlich scheinenden Hindernisse war sogar dauernd, fast alltäglich, und ihr Widersacher grausam und immer da. Die Freiheitsliebe war den Finnen eigen, sie waren niemals Sklaven gewesen. Auch sie waren tapfer im Kriege gewesen. Sie besaßen auch die Macht des Gesanges. Gegen das Schwert der Russen konnten sie die Kantele stellen. Bei Juteini war die verklarte Idealgestalt des finnischen Landbewohners fertig, die sich dann um die Mitte des 19. Jahrhunderts zu dem allgemein anerkannten nationalen Bild des Wildnisroders

für fast eine Jahrhundert verfestigte. Vielleicht der einzige Zug, der diesem Bild später hinzugefügt worden ist, ist die Gottesfurcht. Seine Auffassung von den Finnen fasste Juteini in dem kurzen Gedicht "Lied in Finnland" zusammen, das er am Ende seiner Dichtung über die Finnen veröffentlichte. Dieses Lied, mit seinen ersten Versen "Den Wert verdienen auch wir in dem grossen Lande Finnland", wurde in Finnland für etwa ein Jahrhundert zu einer Art von inoffizieller Nationalhymne.

Der Aufdecker von Mängeln der ständischen Gesellschaft. Schon in seiner Erstlings-sammlung 1810 war Juteinis soziale Kritik erkennbar. Die Richter konnten bestechlich und unehrlich sein. In der Moral der Pastoren war viel Zweifelhafes. Sie mochten gierig, selbstgefällig und verurteilend sein. Juteini stand in seinem ganzen Schaffen der Geistlichkeit ablehnend und kritisch gegenüber. Seine Gesellschaftskritik war an die Verhältnisse auf dem Lande gebunden und er versuchte in allen seinen Beurteilungen die Dinge vom Standpunkt der Bauern zu sehen. Er stiftete die Bauern dazu an, die Beamten zu kritisieren. Der Bauernstand war "die Grundlage der Reiche". Es wäre im Interesse des ganzen Volkes, wenn das Land seinen Bebauern gehörte. Juteini schrieb kräftig für die Bauern mit Donationsland, stellte aber alles allegorisch dar. Als Menschen waren die Kötner den Adligen gleich, sogar besser als sie. Alle Stände waren ebenbürtig. Jeder Stand sollte im grossen und ganzen den gleichen Ausgangspunkt haben, wenn es gelte, das Glück zu erstreben. Auch den Kindern des einfachen Volkes sollte eine Schulbildung gegeben werden. Eine Beseitigung des Ständesystems hat Juteini niemals gefordert. — Juteinis Kritik an den Beamten und vor allem an der Geistlichkeit rief eine starke Reaktion hervor. In handschriftlich verbreiteten umfangreichen Spottgedichten wurde er des Eigennutzes beschuldigt, des Aufwiegelns der Bauern gegen die Obrigkeit sowie des Schreibens gegen die Gesetze des Landes und gegen die Bibel. In den Schriften zu seiner Verteidigung ging Juteini immer mehr auf die Sprachenfrage ein, weil er bemerkte, dass sein wirklicher Hauptfehler darin bestand, in der finnischen Sprache zu schreiben, die die Bauern verstanden. Infolge der Angriffe schwächte Juteini später seine Worte wesentlich ab und wurde nicht mehr so ausfällig gegen die Beamten. Juteinis Sozialkritik war oft in einer schlagenden und sprichwortartigen Form ausgedrückt wie zum Beispiel: "Ei nyt luulla luiskaria virassansa vakaiseksi totiseksi tuomaria eikä pappia pyhäksi!"¹ Viele Gedichte waren zum Singen bestimmt, auf irgendeine, allen bekannte Melodie, so dass sie sich einprägen liessen, und sie waren zu lernen, auch wenn man nicht lesen konnte. Andererseits gab er offensichtlich wegen der Zensur seinen veröffentlichten Werken Titel und Überschriften, die einen Inhalt mit nur unterhaltendem Wert vortäuschten.

Die finnische Sprache — Mittel und absoluter Wert. In den 1810er Jahren war die Sprachenfrage für Juteini eine zweitrangige Angelegenheit und die anderen, oben dargestellten Probleme beherrschten ihn. Dennoch musste er häufig die Sprachenfrage behandeln, weil er wollte, dass das finnischsprachige Volk aufgeklärt würde, und das war nur in der finnischen Sprache möglich, die die Gebildeten meistens nur mangelhaft konnten. Er bemerkte, dass während der schwedischen Herrschaft die Pflege der finnischen Sprache völlig vernachlässigt war. Das Volk hatte darunter leiden müssen, weil es in seiner eigenen Sprache keine Schulbildung hatte bekommen können. An diese Diskriminierung der Sprache war man schon so gewöhnt, dass man sie gar nicht mehr als Missetand betrachten konnte. Die neue politische Stellung hatte in letzter Minute neue Möglichkeiten mit sich gebracht. Jetzt mussten sich die Gebildeten dazu aufschwingen, die finnische

¹ Frei übertragen: Nicht mehr hält man
einen Betrüger für einen
ordentlichen Beamten,
einen Richter für rechtschaffen
und einen Geistlichen für gottesvoll.

Sprache zu gebrauchen und zu entwickeln, weil nur mit Hilfe der eigenen Sprache das Volk der Segnungen der Aufklärung teilhaftig werden konnte. Das war nach Juteinis Auffassung direkt die Pflicht der Beamten, weil das Volk sie ernährte. — Die Angriffe gegen Juteini, der Besuch des dänischen Sprachforschers Rasmus Rask in Wiburg sowie die Entstehung der sog. Turkuer Romantik, die der finnischen Sprache viel Aufmerksamkeit zuwandte, brachten ihn dazu, dass er sich um die Wende des Jahrzehnts noch gründlicher als zuvor in die Sprachenfrage vertiefte. Jetzt bildete sich und präzisierte sich Juteinis Sprachprogramm. Er erklärte, dass die finnische Sprache von ausgezeichnetem Stoff sei, dass aber Svezismen und Mundarten sie verdorben hätten. Finnland war leicht zu einer Kultursprache zu entwickeln, wenn nur die Gebildeten und die Beamtenschaft diese Aufgabe in Angriff nehmen würden. Der Gebrauch der finnischen Sprache in Behörden und Gerichten war zu gestatten. Dabei würde sich die Sprache allmählich entwickeln. Die Sprache der Mehrheit des Volkes musste auch Einlass finden in die Schulen und sogar in die Universität. Wenn das Finnische als Schriftsprache nicht Eigentum des ganzen Volkes würde, wäre die Existenz der Nation bedroht. Das Schwedische war in Finnland eine fremde Sprache und ihre Sprecher würden dem Volk immer fremd bleiben. Juteinis Programm erinnert sehr an das, das der grosse Erwecker Finnlands, J.V. Snellman, etwa dreissig Jahre später Verkündete: das Volk ist zu bilden, die Gebildeten sind zu nationalisieren. Zunächst musste man anfangen, von allen Beamten die Beherrschung der finnischen Sprache zu verlangen. Auch finnischsprachiger Unterricht sowohl der unteren als auch der höheren Stufe musste im Lande eingerichtet werden. Das endgültige Ziel auch in der Verwirklichung des Sprachprogramms war eine einheitliche Volksganzheit, in der alle die gleichen Möglichkeiten hätten, der beglückenden Aufklärung teilhaftig zu werden.

Ein Mann der Vernunft als Aufklärer seines Volkes. Der junge Hauslehrer wollte in seiner Erstlingssammlung von Gedichten 1810 konkrete Tatsachen lehren. Er sprach von den Segnungen des Gebrauchs der Impfung und des Chinins und warnte vor der Schädlichkeit des Schnupftabaks und des Branntweins. Er versuchte das einfache Volk zu gewinnen, indem er Humor pflegte, nach anschaulicher Treffsicherheit strebte, und er scheute sich in dieser Absicht auch nicht vor Trivialitäten. — Zwei einzelne Fragen behandelte Juteini in seinem ganzen Schaffen. Das waren das Problem des unehelichen Kindes und der Schutz der Tiere. Juteini vertrat die Ansicht, dass beide Eltern für ihr uneheliches Kind verantwortlich seien. Er wollte nicht moralisieren, aber dennoch bestand sein fast einziges Mittel, das Verantwortungsgefühl der Eltern zu wecken, im ungezügelten Malen von Schreckensbildern und im Androhen der Verdammnis der Hölle. Der Schutz des unehelichen Kindes war bei Juteini ohne Zweifel ein aufklärerisches Ziel, aber seine Mittel spiegelten offensichtlich traditionelle Auffassungen der Menschen von Stand wider. — Der Schutz der Tiere war bei Juteini eine Herzenssache. Er begann die Behandlung des Themas im ersten Gedicht seiner Erstlingssammlung, und je älter er wurde, desto mehr bedeutete ihm das Thema. Er sprach für die schmerzlose Schlachtung. Er protestierte gegen das Verschneiden der Tiere, das Schlagen der Pferde, die Jagd als Sport und gegen die Vivisektion. Besonders forderte er von den Eltern, ihre Kinder so zu erziehen, dass sie die Tier gut behandeln. Im allgemeinen waren seine Schriften auch zu diesem Thema anschaulich und einprägsam. Schliesslich verfiel er jedoch ins Extrem. Er verkündete, dass die Tiere eine unsterbliche Seele haben und versprach ihnen einen Teil des Himmels vor den schlechten Menschen. Schon zu seinen Lebzeiten fand er unter den Bauern Nachfolger in der Tierschutzsache. — Am Anfang seiner Laufbahn bemerkte Juteini, dass ausführliche Unterweisungen nicht das Wichtigste seien, sondern dass man am besten versuchen solle, die verknöcherten Einstellungen des Volkes zu beeinflussen und sie reformfreudiger zu machen. Die Männer des einfachen

Volkes mussten dazu gebracht werden, an den bisherigen Wahrheiten zu zweifeln und zu fragen, warum. In vielen seiner Werke griff er den Aberglauben an. Zum Beweis führte er neue naturwissenschaftliche Erkenntnisse an. Zum Aberglauben rechnete Juteini auch die religiösen Vorurteile und er warf der Geistlichkeit vor, sie zu verbreiten. Nach seiner Auffassung führte die Religiosität ohne Vernunftdenken der Aufklärung zum Fanatismus und zu religiösen Verfälschungen. Juteini verband mit seiner aufklärerischen Verkündung reichlich religiöse Elemente. Auch die Heiden waren genau so gut wie die Christen und die Religionen aller Völker waren ebenbürtig. Offensichtlich dachte er, dass alle Menschen einen gemeinsamen Gott haben. Juteinis Gedanken über die Gleichwertigkeit der Menschen und Religionen waren sowohl für die Bauern als auch die Gebildeten bestimmt. In seinen Schriften ist kaum etwas, was ein bibelkundiger Mann aus dem Volke nicht verstehen konnte. Als er die konkrete Bildung des Volkes aufgab und versuchte, die allgemeine Denkweise des Volkes zu beeinflussen, erweiterte sich Juteinis Lehre von der Aufklärung und Vernunft schliesslich zu einer umfassenden Verkündung der Toleranz.

Der soziale Erwecker schweigt, aber die Wirkung seiner Arbeit dauert an. Im Jahre 1820 veröffentlichte Juteini sein letztes Kampfbuch. Das Verstummen des sozialen Erweckers lässt sich leicht aus äusseren Faktoren erklären. Die neue politische Richtung in Russland, die sog. Reaktion, duldet auch im Grossfürstentum keine unverhüllte Kritik und "Aufhetzung des Volkes". Ausserdem erlebte Juteini gerade Anfang der 1820er Jahre eine starke seelische und geistige Verwandlung, die ihren deutlichsten Grund in den Angriffen gegen ihn hatte. Er war ein sehr einsamer Verkünder und er hatte keine Gemeinschaft hinter sich und keine Kampfgenossen. Er fühlte sich tief enttäuscht und niedergedrückt und empfand direkt Abscheu vor den Menschen. Juteini war auch ein Mann, der grossen Wert auf den wirtschaftlichen Nutzen legte und seine Ruhe zu schätzen wusste. Da sein Schreiben ihm kaum etwas eingebracht hatte, hielt es es für das Beste, die scharfe Kritik zu beenden. Sein Hauptinteresse wandte sich ethischen und ästhetischen Fragen zu. Nikolaus I. Thronbesteigung dämpfte noch mehr Juteinis Wunsch, als sozialer Erwecker tätig zu sein. Im Jahre 1827 veröffentlichte Juteini auf schwedisch ein Buch mit religiösen und philosophischen Betrachtungen. Wegen der unerlaubten Drucklegung dieses Buches und der darin ausgedrückten religiösen Ansichten wurde gegen Juteini eine Klage erhoben. Der Prozess in den einzelnen Instanzen dauerte vier Jahre. Das Untergericht verurteilte ihn und das Buch wurde verbrannt, aber das Endurteil war ein Freispruch. Dieses Werk war Juteinis letztes für 17 Jahre. Der schweigende Juteini hat seine früheren Standpunkte niemals aufgegeben oder geändert. Im Jahre 1840 wurde Juteini für die erlittenen Schläge entschädigt, als er bei der 200-Jahr-Feier der Universität Helsinki zum Ehrendoktor promoviert wurde. Später in seinem Leben veröffentlichte Juteini keine Werke mit sozialer Kritik. — Nach Juteinis Tod (1855) wurde von seiten der Gebildeten festgestellt, die Bedeutung seines Lebenswerkes bestehe in der Entwicklung der finnischen Sprache. Vom Inhalt seines literarischen Schaffens wurde kaum etwas erwähnt. Es ist jedoch offensichtlich, dass seine soziale Verkündigung vor allem unter den einfachen Leuten Kareliens weiterwirkte, weil die Bauern Südostfinnlands in den 1840er Jahren sozial wesentlich aufgeweckter waren als im übrigen Finnland. — Jaakko Juteini war zu seiner Zeit ein einzigartiger Schriftsteller in Finnland. Erst Jahrzehnte nach Juteinis eigentlicher Kampfzeit begann in Finnland die wirkliche soziale Tätigkeit zum Erwecken des finnischsprachigen Volkes.

